Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ-ମୂଲଟୀକା

ୱୀସତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ସତ୍ଥରି ପଣାମକରଣଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଭାୱେନ ସତ୍ଥରି ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ, ସତ୍ଥୁ ଚ ଅୱିତଥଦେସନଭାୱପ୍ପକାସନେନ ଧମ୍ମେ ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ। ତଦୁଭଯପ୍ପସାଦା ହି ଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତି ମହତୋ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ରତନତ୍ତଯପଣାମୱଚନଂ ଅତ୍ତନୋ ରତନତ୍ତଯପସାଦସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ, ତଂ ପନ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଚିତ୍ତାରାଧନତ୍ଥଂ, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଗାହଣତ୍ଥଂ, ତଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥନ୍ତି। ଇଦଂ ପନ ଆଚରିଯେନ ଅଧିପ୍ପେତପ୍ପଯୋଜନଂ ଅନ୍ତରାଯୱିସୋସନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ହି ‘‘ନିପଚ୍ଚକାରସ୍ସେତସ୍ସ…ପେ… ଅସେସତୋ’’ତି। ରତନତ୍ତଯପଣାମକରଣଞ୍ହି ଅନ୍ତରାଯକରାପୁଞ୍ଞୱିଘାତକରପୁଞ୍ଞୱିସେସଭାୱତୋ ମଙ୍ଗଲଭାୱତୋ ଭଯାଦିଉପଦ୍ଦୱନିୱାରଣତୋ ଚ ଅନ୍ତରାଯୱିସୋସନେ ସମତ୍ଥଂ ହୋତି। କଥଂ ପନେତସ୍ସାପୁଞ୍ଞୱିଘାତକରାଦିଭାୱୋ ୱିଜାନିତବ୍ବୋତି? ‘‘ଯସ୍ମିଂ ମହାନାମ ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଅ॰ ନି॰ ୬।୧୦; ୧୧।୧୧), ‘‘ପୂଜା ଚ ପୂଜନେଯ୍ୟାନଂ, ଏତଂ ମଙ୍ଗଲମୁତ୍ତମ’’ନ୍ତି (ଖୁ॰ ପା॰ ୫।୩; ସୁ॰ ନି॰ ୨୬୨) ଚ, ‘‘ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଂ ସରନ୍ତାନଂ, ଧମ୍ମଂ ସଙ୍ଘଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୱୋ। ଭଯଂ ୱା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା, ଲୋମହଂସୋ ନ ହେସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୯) ଚ ୱଚନତୋତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ପଣାମଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଗୁଣୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘କରୁଣା ୱିଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଗୁଣୱିସେସୱା ହି ପଣାମାରହୋ ହୋତି, ପଣାମାରହେ ଚ କତୋ ପଣାମୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପଯୋଜନସିଦ୍ଧିକରୋୱ ହୋତୀତି। ଭଗୱତୋ ଚ ଦେସନା ୱିନଯପିଟକେ କରୁଣାପ୍ପଧାନା, ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ ପଞ୍ଞାକରୁଣାପ୍ପଧାନା। ତେନେୱ ଚ କାରଣେନ ୱିନଯପିଟକସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତେନ କରୁଣାପ୍ପଧାନା ଭଗୱତୋ ଥୋମନା କତା, ଆଗମସଂୱଣ୍ଣନଞ୍ଚ କରୋନ୍ତେନ ଉଭଯପ୍ପଧାନା, ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ପନ ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନାତି କତ୍ୱା ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନମେୱ ଥୋମନଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘କରୁଣା ୱିଯ ସତ୍ତେସୂ’’ତି କରୁଣଂ ଉପମାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ଥୋମେତି।

ତତ୍ଥ କରୁଣା ୱିଯାତି ନିଦସ୍ସନୱଚନମେତଂ, ଯସ୍ସ ଯଥା କରୁଣା ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ, ଏୱଂ ସବ୍ବେସୁ ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ପଞ୍ଞାପି ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତେସୂତି ୱିସଯନିଦସ୍ସନମେତଂ। ପଞ୍ଞାତି ନିଦସ୍ସେତବ୍ବଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ଯସ୍ସାତି ତଦଧିଟ୍ଠାନପୁଗ୍ଗଲନିଦସ୍ସନଂ। ମହେସିନୋତି ତବ୍ବିସେସନଂ। ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୂତି ପଞ୍ଞାୱିସଯନିଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବେସୂତି ତବ୍ବିସେସନଂ। ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି କିରିଯାନିଦସ୍ସନଂ। ଯଥାରୁଚୀତି ୱସୀଭାୱନିଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥ କିରତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖିପତି ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତା ୱିସତ୍ତାତି ସତ୍ତା। ତସ୍ସା ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ନିରୁଳ୍ହଭାୱତୋ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗାପି ‘‘ସତ୍ତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପକାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସାତି ଅନିଯମନଂ। ‘‘ତସ୍ସ ପାଦେ ନମସ୍ସିତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ନିଯମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହେସୀତି ମହନ୍ତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଏସି ଗୱେସୀତି ମହେସି। ଞାତବ୍ବାତି ଞେଯ୍ୟା, ସଭାୱଧାରଣାଦିନା ଅତ୍ଥେନ ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ‘‘ଞେଯ୍ୟା’’ତି ୱଚନେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅଞେଯ୍ୟତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ଧମ୍ମା’’ତି ୱଚନେନ ଞେଯ୍ୟାନଂ ସତ୍ତଜୀୱାଦିଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଞେଯ୍ୟା ଚ ତେ ଧମ୍ମା ଚାତି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମା। ସବ୍ବେସୂତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ। ତେନ ଅଞ୍ଞାତାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ। ଯଥାରୁଚୀତି ଯା ଯା ରୁଚି ଯଥାରୁଚି, ରୁଚୀତି ଚ ଇଚ୍ଛା, କତ୍ତୁକାମତା ସା। ଯା ଯା ପୱତ୍ତା ତପ୍ପଭେଦା, ଯଥା ୱା ରୁଚି ତଥା, ରୁଚିଅନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତା ‘‘ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତିତ୍ଥା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ଯଥା ୱା ରୁଚି ପୱତ୍ତା, ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ‘‘ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତିତ୍ଥା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ଥ ଭଗୱତି ପୱତ୍ତାୱ କରୁଣା ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଞାଯ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବା। ସା ହି ଅସାଧାରଣା ମହାକରୁଣା, ନ ଅଞ୍ଞା। ଯସ୍ସାତି ଚ କରୁଣାପଞ୍ଞାନଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଆଧାରପୁଗ୍ଗଲନିଦସ୍ସନଂ। ନ ହି ନିରାଧାରା କରୁଣା ଅତ୍ଥୀତି ‘‘କରୁଣା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ତଦାଧାରଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବୋ ହୋତି, ସୋ ଚ ଇଧ ଅଞ୍ଞୋ ୱୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ଆସନ୍ନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦୂରସ୍ସ ଗହଣେ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଯସ୍ସା’’ତି ନିଦସ୍ସିତପୁଗ୍ଗଲୋୱ କରୁଣାଯ ଆଧାରୋ। ତେନ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ‘‘ଯସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କରୁଣା ୱିଯ ପଞ୍ଞାପି ପୱତ୍ତିତ୍ଥା’’ତି। କଥଂ ପନ କରୁଣା ସତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ ଯଥା ପଞ୍ଞାପି ଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି? ନିରୱସେସତୋ ଯଥାରୁଚି ଚ। ଭଗୱତୋ ହି କରୁଣା କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ଅୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସବ୍ବେସୁ

ସତ୍ତେସୁ ନିରୱସେସେସୁ ପୱତ୍ତତି, ପୱତ୍ତମାନା ଚ ରୁଚିୱସେନ ଏକସ୍ମିଂ ଅନେକେସୁ ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣା ପୱତ୍ତତି। ନ ହି ଅଞ୍ଞେସଂ "ମହୋଘପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସତ୍ତାନଂ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ କୋଚି ଓଘା ଉଦ୍ଧତା ଅଞ୍ଞତ୍ର ମଯା"ତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ କରୁଣୋକ୍କମନଂ ହୋତି ଯଥା ଭଗୱତୋତି। ପଞ୍ଞାପି ଭଗୱତୋ ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନିରୱସେସେସୁ ପୱତ୍ତତି, ପୱତ୍ତମାନା ଚ ଏକସ୍ମିଂ ଅନେକେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିଜାନନେନ ଅନାୱରଣା ଅସାଧାରଣା ପୱତ୍ତତି ଯଥାରୁଚି, ଯଥା ଚ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ କରୁଣା ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ମହାକରୁଣାଞାଣୱିଭଙ୍ଗୱସେନ ଜାନିତବ୍ବଂ, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତି ସେସାସାଧାରଣଞାଣୱିଭଙ୍ଗାଦିୱସେନ। ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଚ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଞାଣଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ, କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାନି ଅସାଧାରଣଞାଣାନି ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ ଦସବଲାନି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନୀତି ଏୱମାଦଯୋ ଅନେକେ ପଞ୍ଞାପ୍ପଭେଦା ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ସା ତସ୍ସା ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ "କରୁଣା ୱିଯ...ପେ... ଯଥାରୁଚୀ"ତି।

ତତ୍ଥ କରୁଣାଗହଣେନ ମହାବୋଧିଯା ମୂଲଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାଦୁକ୍ଖସମ୍ବାଧପ୍ପଟିପନ୍ନଞ୍ହି ସତ୍ତନିକାଯଂ ଦିସ୍ୱା "ତସ୍ସ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ କୋଚି ସରଣଂ, ଅହମେତଂ ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମୀ"ତି କରୁଣାଯ ସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ଅଭିନୀହାରଂ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାଦମୂଲେ କତ୍ୱା ବୋଧିସମ୍ଭାରେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ତୋତି କରୁଣା ମହାବୋଧିଯା ମୂଲନ୍ତି। ସତ୍ତେସୂତି ଏତେନ ମହାବୋଧିଯା ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ତା ହି ମହାବୋଧିଂ ପଯୋଜେନ୍ତି। ସତ୍ତସନ୍ତାରଣତ୍ଥଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଅଭିପତ୍ଥିତା। ଯଥାହ –

"କିଂ ମେ ଏକେନ ତିଣ୍ଣେନ, ପୁରିସେନ ଥାମଦସ୍ସିନା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେୱକ"ନ୍ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨। ୫୬);

ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ମହାବୋଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ହି ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ "ମହାବୋଧୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବେସୂତି ଏତେନ ସନ୍ତାରେତବ୍ବାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯପହାତବ୍ବଭାୱେତବ୍ବସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁସଚ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦେ କୁସଲାଦିଭେଦେ ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତି। ପୱତ୍ତିତ୍ଥ ଯଥାରୁଚୀତି ଏତେନ ପଟିୱେଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଦେସନାଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଦୀପନେନ ପଯୋଜନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବଧମ୍ମାନଞ୍ହି ପଟିୱେଧଞାଣଂ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ଅହୋସି। ମଗ୍ଗଞାଣମେୱ ହି ତନ୍ତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଞ୍ଚ ୱିସେସେନ ରତନଘରସତ୍ତାହେ ଅହୋସି। ଏୱଂ ପଟିୱିଦ୍ଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନାଦୀସୁ ଦେସନାଞାଣଂ ଅହୋସି, ୱିସେସେନ ଚ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯଂ ସତ୍ତପ୍ପକରଣଦେସନାଯନ୍ତି। ଦେସନାଞାଣେନ ଚ ଦେସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ସତ୍ତେସୁ ହିତପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି। ଏତେନ ସବ୍ବେନ ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିଂ ପରହିତପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ମହାବୋଧିଦସ୍ସନେନ ହି ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତି, ଇତରେହିପି ପରହିତପଟିପତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି। ତେନ ଅତ୍ତହିତପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଭଗୱତୋ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ତେନ ଚ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯଭାୱଂ ନିରତିସଯପଣାମାରହଭାୱଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଚ କିରିଯାଯ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକିଯେସୁ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାସାଧାରଣଗୁଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକିଯଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଭଗୱତୋ ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି। କରୁଣାୱଚନେନ ଚ ଉପଗମନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ, ପଞ୍ଞାୱଚନେନ ଅପଗମନଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପଗମନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚ ଲୋକେ ସଞ୍ଜାତସଂୱଡ୍ଢଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଅପଗମନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଲୋକେନ ଅନୁପଲିତ୍ତତଂ। "କରୁଣା ୱିଯ ସତ୍ତେସୂ"ତି ଚ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, "ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଯଥାରୁଚି ପଞ୍ଞା ପୱତ୍ତିତ୍ଥା"ତି ଏତେନ ସମଞ୍ଞାଯ ଅନତିଧାୱନଂ। ସବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱାନୱବୋଧେ ହି ସତି ସମଞ୍ଞଂ ଅତିଧାୱିତ୍ୱା "ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ ଅତ୍ଥୀ"ତି ପରାମସନଂ ହୋତୀତି। ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ କରୁଣା ଆଦି ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ, ପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନଂ ତତୋ ଉତ୍ତରିକରଣୀଯାଭାୱତୋ। ଆଦିପରିଯୋସାନଦସ୍ସନେନ ଚ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତାୱ ହୋନ୍ତି। କରୁଣାଗହଣେନ ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। କରୁଣାନିଦାନଞ୍ହି ସୀଲଂ ତତୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ତସ୍ସା ଚ ଝାନତ୍ତଯସମ୍ପଯୋଗତୋ। ପଞ୍ଞାୱଚନେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲଞ୍ଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝଂ, ପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଏୱମ୍ପି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି।

୨। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତ୍ୱା ଯସ୍ସା ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତାଯ ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାଯ ଥୋମେତୁଂ "ଦଯାଯ ତାଯା"ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସା ପନ ଦେସନାଯ ନିଦାନଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଦଯାଯ ତାଯା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଦାନଞ୍ଚ ଦୁୱିଧଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ବାହିରଞ୍ଚାତି। ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରୁଣା, ବାହିରଂ ଦେସକାଲାଦି। ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଦେସନାପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଦଯାଯ ତାଯ

ସବ୍ବେସୁ, ସମୁସ୍ସାହିତମାନସୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଦଯାତି କରୁଣା ଅଧିପ୍ପେତା। ତାଯ ହି ସମୁସ୍ସାହିତୋ ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ ସମ୍ପଵତ୍ତଯୀତି। ତାଯାତି ଅଯଂ ତ-ସଦ୍ଦୋ ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ହୋତି।

ପୁରିମଗାଥାଯ ଚ ପଧାନଭାଵେନ ପଞ୍ଞା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତବ୍ବିସେସନଭାଵେନ କରୁଣା। ସା ହି ତସ୍ସା ନିଦସ୍ସନଭୂତା ଅପ୍ପଧାନା ତଂ ଵିସେସେତ୍ଵା ଵିନିଵତ୍ତା, ତସ୍ମା ‘‘ତାଯା’’ତି ପଟିନିଦ୍ଦେସଂ ନାରହତି। ଯା ଚ ପଧାନଭୂତା ପଞ୍ଞା, ସା ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ନ ସମୁସ୍ସାହିନୀତି ତସ୍ସା ଚ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି? ପଞ୍ଞାଯ ତାଵ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି ସୁଵୁତ୍ତମେତଂ, କରୁଣାଯ ପନ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ନୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ ‘‘ଦଯାଯ ତାଯା’’ତି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣଭାଵତୋ। ସମାନାଧିକରଣାନଞ୍ହି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଵିଯ ଵିସେସନଵିସେସିତବ୍ବଭାଵୋ ହୋତି। ରୂପ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଅଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ଵିସେସନଂ ହୋତି, ଖନ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ନିଵତ୍ତେତବ୍ବଗହେତବ୍ବସାଧାରଣଵଚନଭାଵତୋ ଵିସେସିତବ୍ବୋ, ଏଵମିଧାପି ‘‘ଦଯାଯ ତାଯା’’ତି ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଏକଵିଭତ୍ତିଯୁତ୍ତାନଂ ସମାନାଧିକରଣଭାଵତୋ ଵିସେସନଵିସେସିତବ୍ବଭାଵୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦଯା ସମୁସ୍ସାହିନୀତି ପଧାନା, ନିଵତ୍ତେତବ୍ବଗହେତବ୍ବସାଧାରଣଵଚନଞ୍ଚିଦଂ। ତସ୍ମା ‘‘ଦଯାଯା’’ତି ଵିସେସିତବ୍ବଵଚନମେତଂ, ତସ୍ସ ଚ ଯଥା ଵିସେସନଂ ହୋତି ‘‘ତାଯା’’ତି ଇଦଂ ଵଚନଂ, ତଥା ତସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସଭାଵୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ନ ହି ପଞ୍ଞାପଟିନିଦ୍ଦେସଭାଵେ ଦଯାଵିସେସନଂ ତ-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି, କରୁଣାପଟିନିଦ୍ଦେସଭାଵେ ଚ ହୋତୀତି। ପଧାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଞଂ ଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ‘‘ଦଯାଯା’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧମାନୋ ‘‘ତାଯା’’ତି ଅଯଂ ତ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପଧାନାଯ କରୁଣାଯ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଭଵିତୁମରହତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯାଯ ଦଯାଯ ସମୁସ୍ସାହିତୋ, ନ ସା ଯା କାଚି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପନ ନିଦସ୍ସନଭୂତା ମହାକରୁଣା, ତାଯ ସମୁସ୍ସାହିତୋତି।

କଥଂ ପନ କରୁଣା ‘‘ଦଯା’’ତି ଞାତବ୍ବା, ନନୁ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଦଯାପନ୍ନୋ’’ତି ଏତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮) ‘‘ମେତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଆପନ୍ନୋ’’ତି, ତସ୍ମା ଦଯା ମେତ୍ତାତି ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ନ କରୁଣାତି? ଯଦି ଏଵଂ ‘‘ଅଦଯାପନ୍ନୋ’’ତି ଏତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ନିକ୍କରୁଣତଂ ଆପନ୍ନୋ’’ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଯା ମେତ୍ତାତି ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପଵତ୍ତତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯଵସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ହି ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତମାନୋ ମେତ୍ତାଯ ଚ କରୁଣାଯ ଚ ପଵତ୍ତତୀତି ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଏଵଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାନଂ ଅଵିରୋଧୋ ହୋତୀତି। କରୁଣା ଚ ଦେସନାଯ ନିଦାନଭାଵେନ ଵୁତ୍ତା, ନ ମେତ୍ତା ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ ହି ତଂ ସମଯଂ ଭଗଵା କରୁଣାଵିହାରେନ ଵିହାସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧) ଏଵମାଦୀସୁ, ତସ୍ମା ଇଧ କରୁଣାଵ ଦଯାଵଚନେନ ଗହିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସା ହି ସମୁସ୍ସାହିନୀ, ନ ମେତ୍ତା, ମେତ୍ତା ପନ ପଞ୍ଞାଗତିକପଵତ୍ତିନୀ ହୋତୀତି।

‘‘ସବ୍ବେସୂ’’ତି କସ୍ମା ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ, ନନୁ ‘‘ତାଯା’’ତି ଏତେନ ଵଚନେନ ସତ୍ତଵିସଯା କରୁଣା ଗହିତାତି? ନୋ ନ ଗହିତା, ପୁରିମଗାଥାଯ ପନ ‘‘ସବ୍ବେସୁ କରୁଣା ଯଥାରୁଚି ପଵତ୍ତିତ୍ଵା’’ତି ସପ୍ପଦେସସତ୍ତଵିସଯା ନିପ୍ପଦେସସତ୍ତଵିସଯା ଚ ସବ୍ବା ଵୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ନିପ୍ପଦେସସତ୍ତଵିସଯତଂ ଗହେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବେସୂ’’ତି ନିପ୍ପଦେସସତ୍ତଵିସଯଭୂତା ଦସ୍ସିତା। ତେନ ସବ୍ବସତ୍ତଵିସଯାଯ କରୁଣାଯ ସମୁସ୍ସାହିତୋ ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ ଦେଵାନଂ ସମ୍ପଵତ୍ତଯି, ନ ଦେଵଵିସଯାଯ ଏଵ, ତସ୍ମା ସବ୍ବସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ ଦେଵାନଂ ସମ୍ପଵତ୍ତଯି, ନ ଦେଵାନଂଯେଵ ଅତ୍ଥାଯାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋଵ ହୋତି। ଅଥ ଵା ‘‘ସବ୍ବେସୂ’’ତି ଇଦଂ ନ ଦଯାଯ ଆଲମ୍ବନନିଦସ୍ସନଂ, ସମୁସ୍ସାହନଵିସଯୋ ପନ ଏତେନ ଦସ୍ସିତୋ। ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗପ୍ପଵତ୍ତନତ୍ଥଞ୍ହି ଭଗଵା କରୁଣାଯ ନ ଦେଵେସ୍ଵେଵ ସମୁସ୍ସାହିତୋ , ସବ୍ବବୋଧନେଯ୍ଯେସୁ ପନ ସବ୍ବେସୁ ସମୁସ୍ସାହିତୋ ସବ୍ବେସଂ ଅତ୍ଥାଯ ପଵତ୍ତତ୍ତା, ତସ୍ମା ସବ୍ବେସୁ ସମୁସ୍ସାହିତମାନସୋତି ସବ୍ବେସୁ ଵିସଯଭୂତେସୁ ନିମିତ୍ତଭୂତେସୁ ଵା ସମୁସ୍ସାହିତମାନସୋ ଉଯ୍ଯୋଜିତଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏଵଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ବାହିରନିଦାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପାଟିହୀରାଵସାନମ୍ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଭଗଵତା ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗୋ ପଵତ୍ତିତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପାଟିହୀରାଵସାନମ୍ହି ଵସନ୍ତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଵସାନମ୍ହି ଵସନ୍ତୋ ତିଦସାଲଯେ’’ତି ଵଚନତୋ ଯସ୍ସାଵସାନମ୍ହି ତିଦସାଲଯେ ଵସି, ତଂ କଣ୍ଡମ୍ବମୂଲେ କତଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଇଧ ‘‘ପାଟିହୀର’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ନ ବୋଧିମୂଲାଦୀସୁ କତଂ ପାଟିହାରିଯଂ, ନାପି ଆଦେସନାନୁସାସନିଯୋତି ଵିଞ୍ଞାଯତି, ପାକଟତ୍ତା ଚ ଆସନ୍ନତ୍ତା ଚ ତଦେଵ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପାଟିହାରିଯପଦସ୍ସ ଵଚନତ୍ଥଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧; ଇତିଵୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନଵଣ୍ଣନା) ‘‘ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ରାଗାଦିକିଲେସାପନଯନତୋ ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ଭଗଵତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦଯୋ ନ ସନ୍ତି ଯେ ହରିତବ୍ବା। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ହି ଵିଗତୁପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିଵିଧଂ ପଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତଵୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ‘‘ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଵେନେଯ୍ଯଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ‘‘ପାଟିହାରିଯ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଏଵଂ ସତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ଵା ଭଗଵତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିଯା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣଵସେନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାଵେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି। ଅଥ ଵା ପଟୀତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପଚ୍ଛା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ‘‘ତସ୍ମିଂ ପଟିପଵିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୯୮୫; ଚୂଳନି।

ପାରାୟନୱଗ୍ଗ, ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୪) ୱିୟ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୁପକ୍କିଲେସେ ଚ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିୟଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପଟିହାରିୟଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିୟୋ ଚ ୱିଗତୁପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିୟାନି ଭୱନ୍ତି, ପଟିହାରିୟମେୱ ପାଟିହାରିୟଂ। ପଟିହାରିୟେ ୱା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିସମୁଦାୟେ ଭୱଂ ଏକେକଂ ପାଟିହାରିୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିୟଂ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ୱା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିୟଂ। ପାଟିହାରିୟମେୱ ଇଧ "ପାଟିହୀର"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସାନମ୍ହି ୱସନ୍ତୋତି ଏତେହି କାଲଂ ନିଦସ୍ସେତି। ପାଟିହୀରକରଣାୱସାନେନ ହି ତିଦସାଲୟୱାସେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତନସ୍ସ କାଲୋତି । ତିଦସାଲୟେତି ଦେସଂ ନିଦସ୍ସେତି। ସୋ ହି ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତନସ୍ସ ଦେସୋ ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତାତି।

୩। ତତ୍ଥାପି ଦେସୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲମ୍ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟୁଗନ୍ଧରେତି ସୀତପବ୍ବତେସ୍ୱେକୋ ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସୟୋଜନସହସ୍ସୁବ୍ବେଧୋ, ଆଦିଚ୍ଚୋ ଚ ତଦୁବ୍ବେଧମଗ୍ଗଚାରୀ, ସୋ ସତି ସମ୍ଭୱେ ୟଥା ୟୁଗନ୍ଧରେ ସୋଭେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ସୋଭମାନୋ ନିସିନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୪-୫। ଇଦାନି ପୁଗ୍ଗଲେ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକେ ଅପଦିସନ୍ତୋ "ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହୀ"ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବସୋତି ସମନ୍ତତୋ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବେହି ଦିସାଭାଗେହି, ସନ୍ନିୱେସୱସେନ ୱା ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠେହି ଦସହି ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ନ ସବ୍ବସୋ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହି ଦସହି ଦସହୀତି। ଏୱଂ ସତି ଚତ୍ତାଲୀସଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହି ଅଧିକେହି ୱା ଆଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା, ନ ଚେତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି। ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ନିସିନ୍ନେନାତି ୱା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସମଂ, ସମ୍ମା ୱା ନିସିନ୍ନେନ ସନ୍ନିସିନ୍ନେନ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅବ୍ୟାବାଧେତ୍ୱା ଭଗୱତି ଗାରୱଂ କତ୍ୱା ସୋତଂ ଓଦହିତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜଦୋସେ ୱଜ୍ଜିତବ୍ବେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମାତରଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ସନ୍ନିସିନ୍ନେନ ଦେୱାନଂ ଗଣେନ ପରିୱାରିତୋତି ୱା, ମାତରଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ ସମ୍ପୱତ୍ତୟୀତି ୱା ୟୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଇଦାନି ଦେସନାୟ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାୟ ତେଜସା"ତି ଆହ। ୟା ସା ଆଦିମ୍ହି କରୁଣାୟ ଉପମିତା ସବ୍ବଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ୟଥାସଭାୱଜାନନସମତ୍ଥା, ତେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଜାନନସମତ୍ଥା, ବୋଧେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଆସୟାଧିମୁତ୍ତିୟାଦିୱିଭାୱନସମତ୍ଥା ଚ ପଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ଚ ୟଥାୱୁତ୍ତବଲୟୋଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ଅଭିଧମ୍ମକଥାୟ ସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେ ସମତ୍ଥଂ, ନାଞ୍ଞନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଅଭିଧମ୍ମକଥାୟ ଅସାଧାରଣଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ମଗ୍ଗୋତି ଉପାୟୋ। ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀନଂ କୁସଲାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱବୋଧସ୍ସ, ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ୱା ଉପାୟଭାୱତୋ "ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପବନ୍ଧୋ ୱା "ମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଦୀଘତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ ୱିୟାତି ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମକଥାପବନ୍ଧୋ "ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଦେୱାନଂ ଗଣେନ ପରିୱାରିତୋତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଦେୱାନନ୍ତି ୱଚନଂ ତେସଂ ଗହଣସମତ୍ଥତଂ ଦୀପେତି। ନ ହି ଅସମତ୍ଥାନଂ ଭଗୱା ଦେସେତୀତି।

୬। ଏୱଂ କରୁଣାପଞ୍ଞାମୁଖେହି ଗୁଣେହି ଭଗୱତୋ ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତନେନ ଚ ହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ପରମପଣାମାରହତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଧିପ୍ପେତଂ ପଣାମଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ "ତସ୍ସ ପାଦେ ନମସ୍ସିତ୍ୱା"ତି। ଭଗୱତୋ ଥୋମନେନେୱ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି ତପ୍ପଭୱସ୍ସ ଅନଞ୍ଞଥାଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ପଣାମାରହଂ ତଞ୍ଚ ରତନଦ୍ୱୟଂ ପଣମନ୍ତୋ "ସଦ୍ଧମ୍ମଞ୍ଚସ୍ସ...ପେ... ଚଞ୍ଜଲି"ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋ "ସଦେୱକେ ଲୋକେ ତଥାଗତୋ ୱନ୍ଦନୀୟୋ"ତି, ସଙ୍ଘୋ ଚ "ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ...ପେ... ଅଞ୍ଜଲିକରଣୀୟୋ"ତି (ଅ। ନି। ୬।୧୦) ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା "ତସ୍ସ ପାଦେ ନମସ୍ସିତ୍ୱା, କତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚଞ୍ଜଲି"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୋ ପନ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିଗୁଣୟୁତ୍ତୋ ତଥାନୁସ୍ସରଣେନ ପୂଜେତବ୍ବୋ ହୋତି "ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ସକ୍କତ୍ୱା ଗରୁଂକତ୍ୱା ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରେୟ୍ୟ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୩; ଅ। ନି। ୪।୨୧) ୱଚନତୋ, କାୟୱାଚାଚିତ୍ତେହି ସବ୍ବଥା ପୂଜେତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା "ସଦ୍ଧମ୍ମଞ୍ଚସ୍ସ ପୂଜେତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସିରୀମତୋତି ଏତ୍ଥ ସିରୀତି ପଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପୁଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତା ସରୀରସୋଭଗ୍ଗାଦିସମ୍ପତ୍ତି କତପୁଞ୍ଞେ ନିସ୍ସୟତି, କତପୁଞ୍ଞେହି ୱା ନିସ୍ସୀୟତୀତି "ସିରୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଚ ଅତିସୟୱତୀ ଭଗୱତୋ ଅତ୍ଥୀତି ସିରୀମା, ଭଗୱା, ତସ୍ସ ସିରୀମତୋ।

୭।ନିପଚ୍ଚକାରସ୍ସାତି ପଣାମକିରିୟାୟ। ଆନୁଭାୱେନାତି ବଲେନ। ସୋସେତ୍ୱାତି ସୁକ୍ଖାପେତ୍ୱା ଅନ୍ତରଧାପେତ୍ୱା ଅହଂ ପକାସୟିସ୍ସାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନ୍ତରାୟେତି ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ଉପଘାତକେ। ଅସେସତୋତି ନିସ୍ସେସେ ସକଲେ।

୮। ଇଦାନି ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱଂ ଦୀପେତୁଂ "ୱିସୁଦ୍ଧାଚାରସୀଲେନା"ତିଆଦିନା ଅଭିୟାଚନଂ ଦସ୍ସେତି। ଥୁଲ୍ଲଚ୍ଚୟାଦିୱିସୁଦ୍ଧିୟା ୱିସୁଦ୍ଧାଚାରୋ, ପାରାଜିକସଙ୍ଘାଦିସେସୱିସୁଦ୍ଧିୟା ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ। ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିୟା ୱା ୱିସୁଦ୍ଧାଚାରସୀଲୋ, ତେନ।

ସଙ୍କଛନ୍ତି ଚିତ୍ତିଂ କତ୍ୱା। ଅଭିଯାଚିତୋତି ଅଭିମୁଖଂ ଯାଚିତୋ। ତେନ ଅନାଦରିଯଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନେ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ଦସ୍ସେତି।

୯। ଇଦାନି ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁକାମୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ ଦେୱଦେୱୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମଂ। ଦେୱଦେୱୋତି ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ମୁତିଉପପତ୍ତିଦେୱାନଂ ଦେୱୋ। ଲୋକେ ହି ଯେ ''ସରଣଂ ପରାଯଣ''ନ୍ତି ଗନ୍ତବ୍ବା ଗତିଭୂତା, ତେ ''ଦେୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭଗୱା ଚ ସବ୍ବଦେୱାନଂ ଗତିଭୂତୋତି । ନଯତୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ। ସମାଚିକ୍ଖୀତି ସମ୍ମା ଆଚିକ୍ଖି ଯଥା ଥେରୋ ବୁଜ୍ଝତି। ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ୱିନେତୀତି ୱିନାଯକୋ, ନାଯକୱିରହିତୋ ୱା, ସଯମ୍ଭୂତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦-୧୨।ଯଞ୍ଚାତି ଯଞ୍ଚ ଅଭିଧମ୍ମଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଯିରୁଦାହାସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଯିରୁଦାହାସୀତି କଥେସି। ଇତୀତି ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ। ''ଯୋ ଧାରିତୋ''ତି ଯନ୍ତି ଉପଯୋଗୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ଧାରିତୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତେନ ସମ୍ବଜ୍ଝମାନୋ ପଚ୍ଚତ୍ତୱସେନ ପରିଣମତି, ତସ୍ମା ଯୋ ଧାରିତୋ, ଯୋ ଚ ସଙ୍ଗୀତୋ, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ୱେଦେନ ପଞ୍ଞାଯ ଈହତି ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦେହୋ, ତେନ ମୁନିନା। ଅଭିଣ୍ହସୋତି ବହୁସୋ। ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସାତି ଏତଂ ''ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଏତେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଦାନି ଯୋ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆଦିତୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋତି ଆଦିମ୍ହି ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ।

୧୩। ଯା ଅଟ୍ଠକଥା ସଙ୍ଗୀତା, କସ୍ସ ପନ ସା ଅଟ୍ଠକଥାତି? ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା ''ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧିକାରୱସେନ ''ତସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସା''ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସଙ୍ଗୀତାତି ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ''ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ''ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା, ପଚ୍ଛାପି ଚ ଦୁତିଯତତିଯସଙ୍ଗୀତୀସୁ ଅନୁସଙ୍ଗୀତା।

୧୪-୧୬।ଅଭିସଙ୍ଖତାତି ରଚିତା। ତତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ। ତନ୍ତିନଯାନୁଗନ୍ତି ତନ୍ତିଗତିଂ ଅନୁଗତଂ। ଭାସନ୍ତି ମାଗଧଭାସଂ। ନିକାଯନ୍ତରଲଦ୍ଧୀହୀତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଅନୁପ୍ପୱେସିତାହି। ଅସମ୍ମିସ୍ସନ୍ତି ଅୱୋକିଣ୍ଣଂ। ଅନାକୁଲନ୍ତି ସନିକାଯେପି ଅନାୱିଲଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅସମ୍ମିସ୍ସୋ ଅନାକୁଲୋ ଚ ଯୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ତଂ ଦୀପଯନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀତି । ଏତେନ ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରାଦୀହି ୱୁତ୍ତୋ ଥେରୱାଦୋପି ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ତମ୍ବପଣ୍ଣିଭାସଂ ଅପନେତ୍ୱା ମାଗଧଭାସଞ୍ଚ ଆରୋପେତ୍ୱା ପକାସିଯମାନୋ ଯୋ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସୋ ଅନାକୁଲୋଯେୱ ଚ ହୋତି ମହାୱିହାରୱାସୀନଞ୍ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯଭୂତୋ, ତଂ ଅତ୍ଥଂ ''ଏସୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ''ତି ଦୀପଯନ୍ତୋ ପକାସଯିସ୍ସାମି। ତପ୍ପକାସନେନେୱ ହି ସୋ ତଥା ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି।

୧୭।ତୋସଯନ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣେତି ୱିଚକ୍ଖଣେ ତୋସଯନ୍ତୋ ଗହେତବ୍ବଂ ଗହେତ୍ୱାନାତି ଏୱଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ''ଗହେତବ୍ବଟ୍ଠାନେଯେୱ ଗହିତଂ ସୁଟ୍ଠୁ କତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତୋସଯନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି ଗହେତବ୍ବଗ୍ଗହଣେନେୱ ତୋସନଂ କତଂ, ନ ଅଞ୍ଞେନ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନେନାତି ଏତଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ତୋସଯନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ପନ ଯୋଜନାଯ ସତି ଗହେତବ୍ବଗ୍ଗହଣଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ହୋତୀତି ସବ୍ବେନ ତେନ ତୋସନଂ କତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ତୋସଯନ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀତି ଯୁତ୍ତରୂପା।

୧୮-୨୦। ଇଦାନି ଯଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ମହତ୍ତଂ ପରିହରିତୁଂ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣନା ନାମ ୱିୱରିତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ୱଚନଂ। ଇତୀତି ''ଅପନେତ୍ୱା ତତୋ ଭାସ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ଯଥାଦସ୍ସିତପ୍ପକାରେନ। ଇତି ସୋତୂନଂ ଉସ୍ସାହୁପ୍ପାଦନସ୍ସ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଭିଧମ୍ମକଥନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥଂ। ନିସାମେଥାତି ସୁଣାଥ। ଇଦାନି ଅୱସ୍ସଂ ଅଯଂ ସୋତବ୍ବାଯେୱାତି ଦଳ୍ହଂ ଉସ୍ସାହେନ୍ତୋ ଆହ ''ଦୁଲ୍ଲଭା ହି ଅଯଂ କଥା''ତି।

ୱୀସତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଂ ତାୱ ୱଣ୍ଣେନ୍ତେହି ଆଚରିଯେହି ତସ୍ସା ସନ୍ନିୱେସୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ୱଚନତ୍ଥୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ସନ୍ନିୱେସୋ ଚ ପାଠଇଯା;

ସାଗରେହି ତଥା ଚିନ୍ତା, ଦେସନାହି ଗମ୍ଭୀରତା।

‘‘ଦେସନାଯ ସରୀରସ୍ସ, ପୱତ୍ତିଗ୍ଗହଣଂ ତଥା;

ଥେରସ୍ସ ୱାଚନାମଗ୍ଗ-ତପ୍ପଭାୱିତତାପି ଚ।

‘‘ପଟିୱେଧୋ ତଥା ବୁଦ୍ଧ-ୱଚନାଦୀହି ଆଦିତୋ;

ଆଭିଧମ୍ମିକଭାୱସ୍ସ, ସାଧନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସିନୋ।

‘‘ୱିନଯେନାଥ ଗୋସିଙ୍ଗ-ସୁତ୍ତେନ ଚ ମହେସିନା;

ଭାସିତତ୍ତସ୍ସ ସଂସିଦ୍ଧି, ନିଦାନେନ ଚ ଦୀପିତା।

‘‘ପକାସେତ୍ୱା ଇମଂ ସବ୍ବଂ, ପଟିଞ୍ଞାତକଥା କତା;

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଏତଂ, ସନ୍ନିୱେସଂ ୱିଭାୱଯେ’’ତି।

ୱଚନତ୍ଥୱିଜାନନେନ ୱିଦିତାଭିଧମ୍ମସାମଞ୍ଞତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମକଥା ୱୁଚ୍ଚମାନା ସୋଭେଯ୍ଯାତି ଅଭିଧମ୍ମପରିଜାନନମେୱ ଆଦିମ୍ହି ଯୁତ୍ତରୂପନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ଅଭିଧମ୍ମୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ‘‘ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଯଦିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ। ‘‘ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ, ସୋ ଅଭିଧମ୍ମୋ କେନଟ୍ଠେନ ଅଭିଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ୱା ‘‘ଅଭିଧମ୍ମକଥ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ଯୋ ଅଭିଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କେନଟ୍ଠେନ ଅଭିଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନାତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମୋ ଅତିରେକୋ ଧମ୍ମାତିରେକୋ, ସୁତ୍ତନ୍ତାଧିକା ପାଳିଇତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ୱିସେସୋ ଧମ୍ମୱିସେସୋ ଧମ୍ମାତିସଯୋ, ୱିଚିତ୍ରା ପାଳିଇତି ଅତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସା ଏୱ ଅତ୍ଥୋ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଅଭିଧମ୍ମସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ‘‘ଅଭିକ୍କମନ୍ତି, ଅଭିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅତିରେକୱିସେସଟ୍ଠଦୀପକୋ ଅଭିସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ‘‘ଅଭିକ୍କମନ୍ତି, ଅଭିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣା’’ତି ଏତ୍ଥ ଧାତୁସଦ୍ଦସ୍ସ ପୁରତୋ ପଯୁଜ୍ଜମାନୋ ଅଭିସଦ୍ଦୋ କିରିଯାଯ ଅତିରେକୱିସେସଭାୱଦୀପକୋ ହୋତୀତି ଯୁତ୍ତଂ ଉପସଗ୍ଗଭାୱତୋ, ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପନ ନ ଧାତୁସଦ୍ଦୋତି ଏତସ୍ମା ପୁରତୋ ଅଭିସଦ୍ଦୋ ପଯୋଗମେୱ ନାରହତି। ଅଥାପି ପଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯ, କିରିଯାୱିସେସକା ଉପସଗ୍ଗା, ନ ଚ ଧମ୍ମୋ କିରିଯାତି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅତିରେକୱିସେସଭାୱଦୀପନଂ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି? ନୋ ନ ଯୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥସ୍ସପି ହି ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧାତୁସଦ୍ଦା ପୁରତୋ ପଯୁଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅକିରିଯାଯପି ଅତିରେକୱିସେସଭାୱଦୀପକସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋତି ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଅତିଛତ୍ତାଦିଉଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦି। ଏୱମେୱାତି ଯଥା ଛତ୍ତାତିରେକଛତ୍ତୱିସେସାଦିଅତ୍ଥେନ ଅତିଛତ୍ତାଦଯୋ ହୋନ୍ତି ଅତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧାତୁସଦ୍ଦସ୍ସପି ପୁରତୋ ପଯୁଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅକିରିଯାଯ ଚ ତବ୍ଭାୱଦୀପକତ୍ତା, ଏୱମଯମ୍ପି ଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅଭି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧାତୁସଦ୍ଦସ୍ସପି ପୁରତୋ ପଯୁଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅକିରିଯାଯ ଚ ତବ୍ଭାୱଦୀପକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକଦେସେନେୱ ୱିଭତ୍ତାତି ‘‘କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା? ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ? ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତା…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଏୱମାଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୪୮; ୱିଭ। ୨) ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସମତ୍ତେନେୱ ୱିଭତ୍ତା, ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ରୂପଂ ଅତୀତ’’ନ୍ତିଏୱମାଦିନା (ୱିଭ। ୩) ପଟିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯସ୍ସ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା ନ ନିପ୍ପଦେସେନ। ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପନ…ପେ… ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ୱିଭତ୍ତା, ତସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ନିପ୍ପଦେସାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ନଯାନଂ ଅତିରେକପାଳିଭାୱତୋ ୱିସେସପାଳିଭାୱତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ବାୱୀସତିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକତୋ ଅନାଗତତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନତ୍ଥି। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାନଞ୍ଚ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋ, ନ ଚେତ୍ଥ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଉଦ୍ଦେସୋ ଅତ୍ଥୀତି ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକଂ ନତ୍ଥି। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀତିଆଦୀନି। ସା ପନ ୱେରମଣୀ ଯଦି ସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିଭଜୀଯେଯ୍ଯ, ‘‘ଆରତି ୱିରତୀ’’ତିଆଦିନା ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯମେୱ ହୋତି। ଅଥାପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ୱିଭଜୀଯେଯ୍ଯ, ତଥାପି

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯମେୱ ହୋତି। ଅଞ୍ଞୋ ପନ ୱେରମଣୀନଂ ୱିଭଜିତବ୍ବପ୍ପକାରୋ ନତ୍ଥି, ଯେନ ପକାରେନ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତସ୍ମା ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନତ୍ଥି।

ୱଚନତ୍ଥତୋ ଅଭିଧମ୍ମେ ଞାତେ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଞାପେତୁଂ ଆହ ''ପକରଣପରିଚ୍ଛେଦତୋ''ତିଆଦି। କତିପଯାୱ ପଞ୍ହୱାରା ଅୱସେସାତି ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ଅନାଗତା ହୁତ୍ୱା ମହାଧମ୍ମହଦଯେ ଆଗତା ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗୱଚନୱସେନ ଅୱସେସା କତିପଯାୱ ପଞ୍ହୱାରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହିତାତି ''ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତିକାୱ ତନ୍ତି ଅୱସେସାତି ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଧମ୍ମହଦଯେ ଆଗତତନ୍ତିତୋ ଯଦି ପଥୱୀଆଦୀନଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା ମହାଧାତୁକଥା ରୂପକଣ୍ଡଧାତୁୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ, ଅଥ ଧାତୁକଥାଯ ୱିତ୍ଥାରକଥା ଧାତୁକଥାଯ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଧାତୁକଥାଯ ଆଗତତନ୍ତି ଅପ୍ପମତ୍ତିକାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସାୱକଭାସିତତ୍ତା ଛଡ୍ଡେଥ ନ''ନ୍ତି, ତଂ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଭାୱଦସ୍ସନେନ ପଟିସେଧେତୁଂ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଚତୂସୁ ପଞ୍ହେସୁପି ''ଉପଲବ୍ଭତି ନୁପଲବ୍ଭତୀ''ତି ପଟିଞ୍ଞାଯ ଗହିତାଯ ପଟିକ୍ଖେପଗହଣଞ୍ଚ ''ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠଂ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତା ହେପି ପଞ୍ଚକା ଏକୋ ପଞ୍ହୋ, ''ସବ୍ବତ୍ଥା''ତି ସରୀରଂ ସବ୍ବଂ ୱା ଦେସଂ ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତା ଏକୋ, ''ସବ୍ବଦା''ତି କାଲମୁପାଦାଯ ଏକୋ, ''ସବ୍ବେସୁ''ତି ଯଦି ଖନ୍ଧାଯତନାଦଯୋ ଗହିତା, ତେ ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତା, ଅଥ ପନ ''ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା''ତି ଏତେହି ନ କୋଚି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ଦେସୋ କାଲୋ ୱା ଅଗ୍ଗହିତୋ ଅତ୍ଥି, ତେ ପନ ସାମଞ୍ଞୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁଯୋଗୋ କତୋ, ନ ଭେଦୱସେନାତି ଭେଦୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ''ସବ୍ବେସୁ''ତି ୱୁତ୍ତା ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠଦେସକାଲପ୍ପଦେସେ ଉପାଦାଯ ଚ ପୱତ୍ତା ଏକୋତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଞ୍ଚକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି...ପେ... ମିଚ୍ଛା''ତି ଏକଂ, ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତି...ପେ... ମିଚ୍ଛା''ତି (କଥା। ୧୮) ଏକଂ, ''ତ୍ୱଂ ଚେ ପନ ମଞ୍ଞସି... ପେ... ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛା''ତି (କଥା। ୩) ଏକଂ, ''ଏସେ ଚେ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତେ...ପେ... ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛା''ତି ଏକଂ, ''ନ ହେୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବେ, ତେନ ହି ଯଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାସି...ପେ... ସୁକତା ପଟିପାଦନା''ତି (କଥା। ୧୦) ଏକନ୍ତି ଏୱଂ ନିଗ୍ଗହକରଣଂ, ପଟିକମ୍ମକରଣଂ, ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ସୁନିଗ୍ଗହଭାୱଂ ଇଚ୍ଛତୋ ପଟିଞ୍ଞାଠପନେନ ପଟିକମ୍ମୱେଠନଂ, ପଟିକମ୍ମସ୍ସ ଦୁପ୍ପଟିକମ୍ମଭାୱଂ ଇଚ୍ଛତୋ ତଂନିଦସ୍ସନେନ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହଭାୱଦସ୍ସନେନ ନିଗ୍ଗହନିବ୍ବେଠନଂ, ଅନିଗ୍ଗହଭାୱାରୋପନାଦିନା ଛେଦୋତି ଅଯଂ ଏକୋ ପଞ୍ଚକୋ, ଯୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକପଟିକମ୍ମଚତୁକ୍କନିଗ୍ଗହଚତୁକ୍କୋପନଯନଚତୁକ୍କନିଗମନଚତୁକ୍କ ନାମେହି ସକୱାଦିପୁବ୍ବପକ୍ଖେ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ପରୱାଦିପୁବ୍ବପକ୍ଖେ ଚ ଏୱମେୱ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଞ୍ଚକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚକା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସେସପଞ୍ହେସୁପୀତି ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ଚକା ଅଟ୍ଠମୁଖା ୱାଦଯୁତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ଯୁତ୍ତୀତି ଉପାଯୋ, ୱାଦସ୍ସ ଯୁତ୍ତି ୱାଦଯୁତ୍ତି, ୱାଦପ୍ପୱତ୍ତନସ୍ସ ଉପାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକେ ଆଦିନିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଞ୍ଚକେ ଚ ଆଦିନିଗ୍ଗହମେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ମାତିକଂ ଦୀପେତୁଂ ''ସା ପନେସା''ତିଆଦିମାହ। ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅତ୍ତା ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ। ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଞ୍ଞାଯ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଲବ୍ଭତି। ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନାତି ମାଯାମରୀଚିଆଦଯୋ ୱିଯ ନାଭୂତାକାରେନ, ଅନୁସ୍ସୱାଦୀହି ଗହେତବ୍ବା ୱିଯ ନ ଅନୁତ୍ତମତ୍ଥଭାୱେନ, ଅଥ ଖୋ ଭୂତେନ ଉତ୍ତମତ୍ଥଭାୱେନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ତାଦିସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନ ଉପଲବ୍ଭତି, ସୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠତୋ ଅଞ୍ଞୋ ତଦାଧାରୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱା ତେହି, ତେସଂ ୱା ଆଧାରଭୂତୋ, ଅନଞ୍ଞୋ ୱା ତତୋ ରୁପ୍ପନାଦିସଭାୱତୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯାଦିସଭାୱତୋ ୱା ଉପଲବ୍ଭମାନୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି ''ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ...ପେ... ପରମଟ୍ଠେନା''ତି। ଇତରୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାଦୀହି ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ନ ହେୱ''ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ସକୱାଦୀ ପଟିଞ୍ଞାଯ ଏକତ୍ତାପନଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି କତ୍ୱା ନିଗ୍ଗହଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ଆହ ''ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ''ନ୍ତି। ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ସକୱାଦୀ ପୁଗ୍ଗଲଦିଟ୍ଠିଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ''ଆମନ୍ତା''ତି ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଇତରୋ ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠେନ ନୁପଲବ୍ଭତି ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠତୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱା ଅନଞ୍ଞୋ ୱା ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ଆପଜ୍ଜତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପକାରସ୍ସ ଅଭାୱାତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି ''ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ...ପେ... ପରମଟ୍ଠେନା''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନୁପଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ତାନଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ଅନନୁଯୋଗୋ ପୁଗ୍ଗଲଲଦ୍ଧିଂ ପଟିସେଧେନ୍ତସ୍ସ ଅନାପଜ୍ଜନତୋତି ''ନ ହେୱ''ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇତରୋ ପଟିଞ୍ଞାଯ ଆପଜ୍ଜନଲେସମେୱ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତୋୟେୱ ନିଗ୍ଗହଂ ଆରୋପେତି ''ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ''ନ୍ତି।

ଇତୀତି ଯଂ ଦିସ୍ୱା ମାତିକା ଠପିତା, ଏୱଂ ଦେସିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା କିନ୍ତି ଯେନ ପକାରେନ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ ନାମ ଜାତଂ, ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ କିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତୋନିଦାନନ୍ତି ଯଂକାରଣା ଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନାଦିନିଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାକୋଟ୍ଠାସା। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ଅଜ୍ଝାଚରନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚେତି ଏତେସୁ ଆଯତନାଦୀସୁ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ ଅଭିୱଦିତବ୍ବଂ ଅଜ୍ଝୋସିତବ୍ବଞ୍ଚ ନତ୍ଥି ଚେ । ନନୁ ନତ୍ଥିୟେୱ, କସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ଚେ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଅପ୍ପହୀନାଭିନନ୍ଦନାଭିୱଦନଜ୍ଝୋସାନାନଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ

ଅଭିନନ୍ଦିତଦ୍ଵାଦିସ୍ସକାରାନି ଆୟତନାଦୀନି ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ନ ସଙ୍କା ''ନତ୍ଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପହୀନାଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ପନ ସଦ୍ଧଥା ନତ୍ଥୀତି ''ନତ୍ଥି ଚେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସେୱନ୍ତୋତି ଅଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ନତ୍ଥିଭାୱକରୋ ମଗ୍ଗୋ ତପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭୂତଂ ଫଲଂ ୱା ରାଗାନୁସୟାଦୀନଂ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ, ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ସଦ୍ଧଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତଦ୍ଧଂ ଜାନାତି। ନ ହି ପଦେସଞ୍ଞାଣୱା ଜାନିତଦ୍ଧଂ ସଦ୍ଧଂ ଜାନାତୀତି। ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ଦିଦ୍ଧଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଧମ୍ମଚକ୍ଖୁବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁସମନ୍ତଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତେହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ପସ୍ସିତଦ୍ଧଂ ପସ୍ସତି। ଅଥ ୱା ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ସୱିପଲ୍ଲାସା କାମରୂପପରିଞ୍ଞାୱାଦିନୋ ଜାନନ୍ତାପି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଜାନନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା , ଭଗୱା ପନ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତିଯେୱ, ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁଭୂତୋତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମୟତ୍ତା ସତ୍ତେସୁ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ଲୋକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଞାଣଭୂତୋତି ଏତସ୍ସ ଚ ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମା ବୋଧିପକ୍ଖିୟା। ବ୍ରହ୍ମା ମଗ୍ଗୋ, ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ତବ୍ଭୂତୋ। ୱତ୍ତାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ୱଦତୀତି ୱତ୍ତା। ପୱତ୍ତାତି ଚିରଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱଦତୀତି ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିନ୍ନେତାତି ଅତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତା, ପରମତ୍ଥଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ପାପୟିତା। ଅମତସ୍ସ ଦାତାତି ଅମତସଚ୍ଛିକିରିୟଂ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅମତଂ ଦଦାତୀତି ଅମତସ୍ସ ଦାତା। ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ତଦାୟତ୍ତଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ। ସୁୱଣ୍ଣାଲିଙ୍ଗନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣମୟଂ ଆଲିଙ୍ଗଂ ଖୁଦ୍ଦକମୁଦିଙ୍ଗଂ। ସୁପୁପ୍ଫିତସତପତ୍ତପଦୁମମିୱ ସସ୍ସିରିକଂ ସସୋଭଂ ସୁପୁପ୍ଫିତସତପତ୍ତସସ୍ସିରିକଂ।

ଅନୁମୋଦିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ...ପେ... ବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି ଏତେନ ଅନୁମୋଦନା ବୁଦ୍ଧଭାସିତଭାୱସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି, ଏୱଞ୍ଚ ସତି କଥାୱତ୍ଥୁସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଭାୱୋ ନ ସିୟା ଅନନୁମୋଦିତତ୍ତା, ତସ୍ମା ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ''ମହାକଚ୍ଚାୟନୋ ଏୱଂ ୱିଭଜିସ୍ସତୀ''ତି ଦିସ୍ୱା ଭଗୱା ମାତିକଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ, ତଥେୱ ଚ ଥେରୋ ଭଗୱତା ଦିନ୍ନନୟେନ ଠପିତମାତିକାୟ ୱିଭଜୀତି ବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ ନାମ ଜାତଂ, ତଂ ପନ ଅନୁମୋଦନାୟ ପାକଟଂ ଜାତନ୍ତି ଏତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଏୱଂ ସନ୍ତାରା...ପେ... ନାମ ଜାତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଇଦାନି ପାଠଇଯା ସନ୍ନିୱେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀପକରଣେ''ତିଆଦିମାହ। କାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଅଟ୍ଠାତି କାମାୱଚରକୁସଲେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ତତୋ ଅଟ୍ଠ ଚିତ୍ତାନି ଉଦ୍ଧରତି। ପଠମା ୱିଭତ୍ତୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତାନୀତି ଯତ୍ଥ ଏତାନି ଚିତ୍ତାନି ୱିଭତ୍ତାନି, ତେ ପାଠଇପ୍ପଦେସା ''ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତା। ତେସଞ୍ଚ ସମୁଦାୟୋ ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତି, ତସ୍ମା ଉପପନ୍ନମେତଂ ''ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତାନି ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତୀ''ତି। ମାତିକଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଏକେକଂ ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତାନି ୱିଭତ୍ତାନି, ତସ୍ମା ମାତିକାପି ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତିଅନ୍ତୋଗଧାଯେୱାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡଂ ମାତିକାପଦଭାଜନୀୟୱସେନ ଦୁୱିଧନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ମୂଲତୋତି ''ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୯୮୫) କୁସଲାଦୀନଂ ମୂଲୱସେନ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱଚନଂ। ''ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା ଖନ୍ଧତୋ। ''କାୟକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦ୍ୱାରତୋ। ''ସୁଖଭୂମିୟଂ କାମାୱଚରେ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୯୮୮) ଭୂମିତୋ। ଅତ୍ଥୋତି ହେତୁଫଲଂ। ଧମ୍ମୋତି ହେତୁ । ''ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୯୮୫-୯୮୬) ହେତୁୱସେନ ସଙ୍ଗହୋ ଧମ୍ମତୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ''ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୯୮୫-୯୮୬) ହେତୁଫଲୱସେନ ସଙ୍ଗହୋ ଅତ୍ଥତୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମୋତି ଭାସିତୋ। ଅତ୍ଥୋତି ଭାସିତତ୍ଥୋ। ''ତୟୋ କୁସଲହେତୂ''ତି (ଧ। ସ। ୧୦୫୯) ଧମ୍ମୋ। ''ତତ୍ଥ କତମେ ତୟୋ କୁସଲହେତୂ ଅଲୋଭୋ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୦୬୦) ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଚ ଧମ୍ମୋ। ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଲୋଭୋ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୦୬୧) ଅତ୍ଥୋତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥଧମ୍ମୱସେନ ନିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନାମତୋତି ''ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅଲୋଭୋତିଆଦିନାମୱସେନ। ଲିଙ୍ଗତୋତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଏକସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ''ଅଲୋଭୋ ଅଲୁବ୍ଭନା ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୦୬୧) ପୁରିସାଦିଲିଙ୍ଗୱସେନ ନିକ୍ଖେପୋ।

ଗଣନଚାରନ୍ତି ଗଣନପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ସମାନେନ୍ତୀତି ସମାନଂ କରୋନ୍ତି ପୂରେନ୍ତି, ତଥା ସମାନେତବ୍ବନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ''ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ''ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୦୧) ଏୱମାଦୀସୁ ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତେସୁ ଆଭିଧମ୍ମିକତ୍ଥେରା ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ସୁଣନ୍ତା ଚିନ୍ତେନ୍ତା ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ''ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ''ତିଆଦୀସୁ ଆଗତେସୁ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଭିଧମ୍ମିକତ୍ଥେରାନଂ...ପେ... ଅକିଲମତ୍ଥଂ ଠପିତା''ତି।

ଅନମତଗ୍ଗୋତି ଅଞ୍ଞାତଗ୍ଗୋ। ଖନ୍ଧନ୍ତରନ୍ତି ଖନ୍ଧନାନତ୍ତଂ, ଖନ୍ଧମେୱ ୱା। ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ସଣ୍ହଂ, ସୁଖୁମାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଗହେତବ୍ବତୋ ସୁଖୁମଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମଂ। ବଲୱତା ଞାଣୱେଗେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ବଲୱତୋ ଞାଣୱେଗସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭାୱତୋ ଚ ବଲୱଂ। ଗମ୍ଭୀରମେୱ ଗମ୍ଭୀରଗତଂ, ଗମ୍ଭୀରାନି ୱା ଗତାନି ଗମନାନି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଗମ୍ଭୀରଗତଂ। ଯଥାନୁପୁବ୍ବନ୍ତି ଯଥାନୁପୁବ୍ବେନ। ନିଖିଲେନାତି ନିରୱସେସେନ ଦେସିତଂ, ପଞ୍ଚଖିଲରହିତେନ ୱା ଭଗୱତା ଦେସିତଂ। ରୂପଗତଂୱାତି ହତ୍ଥଗତଂ ରୂପଂ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁନା। ''ପଟିୱେଧଞ୍ଞାଣେନ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ ଯୋ ପସ୍ସତି, ସୋ

ଅତ୍ଥେୱ, ନୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୟ ଥେରୋ ୱଦତୀତି।

ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତେସୁ ଏକାଧିକେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କିଲେସସତେସୁ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ଅପନେତ୍ୱା ସେସା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଦିଗୁଣିତାନି ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସାନି ଦସାଧିକାନି ହୋନ୍ତି, ଅପ୍ପକଂ ପନ ଊନମଧିକଂ ୱା ନ ଗଣନୂପଗଂ ହୋତୀତି ‘‘ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରେସଂ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗାମସନା ଅଗ୍ଗହଣଂ ଖେପନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମେଚକପଟାତି ନୀଲନିଭା ପଟା। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱଣ୍ଣଧାତୂତି ଚିତ୍ତପଚ୍ଚୟୌତୁସମୁଟ୍ଠାନା ୱଣ୍ଣଧାତୂତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ନ ହି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ବହି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପପରମ୍ପରାୟ ଆଗତତ୍ତା ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱଣ୍ଣଧାତୂତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟୌତୁସଦ୍ଦାନଂ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ସୋୟେୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ ସୁୱଣ୍ଣତା ସୁସ୍ସରତା ୱିୟ। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ସୁସ୍ସରତା’’ତି ଉପାଦିନ୍ନକାଧିକାରେ ଆଗତଂ, ନ ଚ ସଦ୍ଦୋ ଉପାଦିନ୍ନକୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଉପାଦିନ୍ନକରୂପୱଟ୍ଟତାଲୁଆଦିନିସ୍ସୟତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ଏୱମେତ୍ଥାପି ଚିତ୍ତପଚ୍ଚୟୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱଣ୍ଣଧାତୂ’’ତି ୱଦତି।

କାୟସକ୍ଖିନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ। ଦନ୍ତାୱରଣନ୍ତି ଓଟ୍ଠଦ୍ୱୟଂ। ମୁଖାଦାନନ୍ତି ମୁଖୱିୱରଂ। ସିଲିଟ୍ଠନ୍ତି ସଂଗତଂ ସୁସଣ୍ଠିତଂ। ସରେ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱାତି ‘‘ଧମ୍ମୋ ଏସୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଧମ୍ମସ୍ସରୱସେନ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ନ କିଲେସାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ। ଏକପ୍ପହାରେନାତି ଏତ୍ଥ ପହାରୋତି ଦିୱସସ୍ସ ତତିୟୋ ଭାଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତମଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱାଚନାମଗ୍ଗସ୍ସ ଥେରପ୍ପଭୱତ୍ତୱଚନମେୱ ଗହେତ୍ୱା ତେନ ପୁରିମୱଚନଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଚୋଦେତି।

ତେନେତମେତସ୍ସାତି ୱିନୟସ୍ସ। ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦିଭେଦେତି ୟୋ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ସଜ୍ଝାୟତି ସୁଣାତି ୱାଚେତି ଚିନ୍ତେତି ଦେସେତି, ସୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତୋ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥୋ ତସ୍ସପି ହୋତି, ତେନ ପରସ୍ସ ସାଧେତବ୍ବତୋ ପରସ୍ସପି ହୋତୀତି ତଦୁଭୟଂ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ସୂଚେତି ଦୀପେତି। ତଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକତ୍ଥେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରତ୍ଥେତି ଏୱମାଦିଭେଦେ ଅତ୍ଥେ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ଥସଦ୍ଦୋ ଚାୟଂ ହିତପରିୟାୟୱଚନଂ, ନ ଭାସିତତ୍ଥୱଚନଂ। ୟଦି ସିୟା, ସୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋପି ଭାସିତତ୍ଥଂ ସୂଚେତି ପରସୁତ୍ତସ୍ସପୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ସିୟା, ସୁତ୍ତେନ ଚ ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ, ସୋ ତସ୍ସେୱ ହୋତୀତି ନ ତେନ ପରତ୍ଥୋ ସୂଚିତୋ ହୋତି, ତେନ ଚ ସୂଚେତବ୍ବସ୍ସ ପରତ୍ଥସ୍ସ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ, ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଭାସିତତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱା ଆଦିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସୁତ୍ତେ ଅସମ୍ଭୱତୋ ସୁତ୍ତାଧାରସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥା ୱୁତ୍ତା।

ଅଥ ୱା ସୁତ୍ତଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୟେ ଅତ୍ତତ୍ଥାଦୟୋପି ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦା ୱୁତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୬୯; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫) ‘‘ଅତ୍ତତ୍ଥୋ ପରତ୍ଥୋ ଉଭୟତ୍ଥୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାୟିକୋ ଅତ୍ଥୋ ଉତ୍ତାନୋ ଅତ୍ଥୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଅତ୍ଥୋ ଗୁଳ୍ହୋ ଅତ୍ଥୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଅତ୍ଥୋ ନେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ନୀତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ ଅତ୍ଥୋ ନିକ୍କିଲେସୋ ଅତ୍ଥୋ ୱୋଦାନୋ ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି, ତେ ସୁତ୍ତଂ ସୂଚେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଅତ୍ତନା ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ’’ତି ଅତ୍ତତ୍ଥଂ, ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥଞ୍ଚ ପରେସଂ କତ୍ତା ହୋତୀ’’ତି ପରତ୍ଥଂ ସୂଚେତୀତି। ଏୱଂ ‘‘ଅତ୍ତନା ଚ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିସୁତ୍ତାନି (ଅ। ନି। ୪।୯୯) ୟୋଜେତବ୍ବାନି। ୱିନୟାଭିଧମ୍ମେହି ଚ ୱିସେସେତ୍ୱା ସୁତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସପ୍ପୱତ୍ତାୟ ଦେସନାୟ ଅତ୍ତହିତପରହିତାଦୀନି ସାତିସୟଂ ପକାସିତାନି ହୋନ୍ତି, ନ ଆଣାଧମ୍ମସଭାୱୱସପ୍ପୱତ୍ତାୟାତି ଇଦମେୱ ‘‘ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁତ୍ତେ ଚ ଆଣାଧମ୍ମସଭାୱା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ୱିନୟାଭିଧମ୍ମେସୁ ୱିୟ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୋ ଆଣାଧମ୍ମସଭାୱେ ଅନୁୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଏକନ୍ତହିତପଟିଲାଭସଂୱତ୍ତନିକା ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ହୋତୀତି ‘‘ସୁୱୁତ୍ତା ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପସୱତୀତି ଫଲତି । ‘‘ସୁତ୍ତାଣା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଚ ନେ ତାୟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦିୱିଧାନେସୁ ଚ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପମାଣଭାୱୋ ତେସଞ୍ଚ ସଙ୍ଗାହକତ୍ତଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ, ତଦତ୍ଥପ୍ପକାସନେ ପଧାନତ୍ତା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଇତରେହି ୱିସେସନଞ୍ଚ। ଏତନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ’’ତିଆଦିକଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଏତସ୍ସାତି ସୁତ୍ତସ୍ସ।

ଅଭିକ୍କମନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ କମନସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିଭାୱଂ ଅତିରେକତ୍ତଂ ଦୀପେତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଚ ଏତ୍ଥ କନ୍ତିୟା ଅଧିକତ୍ତଂ ୱିସେସଭାୱନ୍ତି ୟୁତ୍ତଂ କିରିୟାୱିସେସକତ୍ତା ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ। ଅଭିଞ୍ଞାତା, ଅଭିରାଜା, ଅଭିୱିନୟେତି ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣପୂଜିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ରତ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତୀତି କଥମେତଂ ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି? ଲକ୍ଖଣକରଣଞାଣପୂଜନପରିଚ୍ଛେଦକିରିୟାଦୀପନତୋ ତାହି ଚ କିରିୟାହି ରତ୍ତିରାଜୱିନୟାନଂ ୟୁତ୍ତତ୍ତା। ଭାୱନାଫରଣୱୁଦ୍ଧୀହି ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋ। ଆରମ୍ମଣାଦୀହୀତି ଆରମ୍ମଣସମ୍ପୟୁତ୍ତକମ୍ମଦ୍ୱାରପଟିପଦାଦୀହି। ଅୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସିଟ୍ଠେସୁ ୱିନୟସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମେସୁ ଅୱିସିଟ୍ଠଂ ସମାନଂ ପିଟକସଦ୍ଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥାୱୁତ୍ତେନେୱାତି ‘‘ଏୱଂ ଦୁୱିଧତ୍ଥେନା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ।

କଥେତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଦେସକାଯଭେନ ଆଣାଦିୱିଧିନା ଅତିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ ଦେସନା। ସାସିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତେନ ଯଥାପରାଧାଦିନା ସାସିତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁସାସନଂ ୱିନଯନଂ ସାସନଂ। କଥେତବ୍ବସ୍ସ ସଂୱରାସଂୱରାଦିନୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ କଥନଂ ୱଚନପଟିବଦ୍ଧକରଣଂ କଥା। ଭେଦ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ "ଦେସନାଭେଦଂ ସାସନଭେଦଂ କଥାଭେଦଞ୍ଚ ଯଥାରହଂ ପରିଦୀପଯେ"ତି। ଭେଦନ୍ତି ନାନତ୍ତଂ, ନାନାକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସିକ୍ଖା ଚ ପହାନାନି ଚ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ଚ ସିକ୍ଖାପହାନଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ, ତଞ୍ଚ ପରିଦୀପଯେ। ଯନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଆଦିଂ। ଯଥାତି ଉପାରମ୍ଭାଦିହେତୁ ପରିଯାପୁଣନାଦିପ୍ପକାରେହି।

ତୀସୁପି ଚେତେସୁ ଏତେ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧାତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତିଅତ୍ଥୋ ତନ୍ତିଦେସନା ତନ୍ତିଅତ୍ଥପଟିୱେଧୋ ଚ ତନ୍ତିୱିସଯା ହୋନ୍ତୀତି ୱିନଯପିଟକାଦୀନଂ ଅତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧାଧାରଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ, ପିଟକାନି ପନ ତନ୍ତିଯୋୟେୱାତି ଧମ୍ମାଧାରଭାୱୋ କଥଂ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି? ତନ୍ତିସମୁଦାଯସ୍ସ ଅୱଯୱତନ୍ତିଯା ଆଧାରଭାୱତୋ, ଧମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖୋଗାହଭାୱତୋ ତେହି ୱିନଯାଦଯୋ ଗମ୍ଭୀରାତି ୱିନଯାଦୀନଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା "ଧମ୍ମାଦଯୋ ଏୱ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରା, ନ ୱିନଯାଦଯୋ"ତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ତତ୍ଥ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ, ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖୋଗାହଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିୱେଧସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା ତବ୍ବିସଯଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଏତେନ ୱଚନତ୍ଥେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ କଥଂ ଞାତବ୍ବୋତି? "ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା"ତି ଏତସ୍ସ ସମାସପଦସ୍ସ ଅୱଯୱପଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ "ହେତୁମ୍ହି ଞାଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। "ଧମ୍ମେ ପଟିସମ୍ଭିଦା"ତି ଏତ୍ଥ ହି "ଧମ୍ମେ"ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ "ହେତୁମ୍ହୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, "ପଟିସମ୍ଭିଦା"ତି ଏତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ "ଞାଣ"ନ୍ତି, ତସ୍ମା ହେତୁଧମ୍ମସଦ୍ଦା ଏକତ୍ଥା ଞାଣପଟିସମ୍ଭିଦାସଦ୍ଦା ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ସାଧିତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁଫଲଭାୱୋ ଚ ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥାଧମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଂ ହେତୁଫଲଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଗଣ୍ହାତି। ସଭାୱୱାଚକୋ ହେସ, ନ ପରିଯତ୍ତିହେତୁଭାୱୱାଚକୋ, ତସ୍ମା ଯଥାଧମ୍ମନ୍ତି ଯୋ ଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାଭିଲାପୋତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ଅୱିପରୀତାଭିଲାପୋ। ଏତେନ "ତତ୍ର ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା"ତି (ୱିଭ। ୭୧୮-୭୨୦) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନୁଲୋମାଦିୱସେନ ୱା କଥନନ୍ତି ଏତେନ ତସ୍ସା ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଯା ଅଭିଲାପଂ କଥନଂ ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଧିପ୍ପାଯୋତି ଏତେନ "ଦେସନାତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀ"ତି ଏତଂ ୱଚନଂ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଦସ୍ସେତି।

ସୋ ଚ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅଭିସମଯଂ ଯେନ ପକାରେନ ଅଭିସମେତି, ଯଞ୍ଚ ଅଭିସମେତି, ଯୋ ଚ ତସ୍ସ ସଭାୱୋ, ତେହି ପାକଟଂ କାତୁଂ "ୱିସଯତୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚ ଅତ୍ଥାଦିଅନୁରୂପଂଧମ୍ମାଦୀସୁ ଅୱବୋଧୋ"ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ହି ୱିସଯତୋ ଅତ୍ଥାଦିଅନୁରୂପଂ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଅୱବୋଧୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିଧମ୍ମସଙ୍ଖାରାଦିଅତ୍ଥତଦୁଭଯପଞ୍ଞାପନାରମ୍ମଣୋ ଲୋକିଯୋ ଅଭିସମଯୋ। ଅସମ୍ମୋହତୋ ଅତ୍ଥାଦିଅନୁରୂପଂ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଅୱବୋଧୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମତ୍ଥପଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅଭିସମଯୋତି। ଅଭିସମଯତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ପଟିୱେଧତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତେସଂ ତେସଂ ୱା"ତିଆଦିମାହ। "ପଟିୱେଧନଂ ପଟିୱେଧୋ"ତି ଇମିନା ହି ୱଚନତ୍ଥେନ ଅଭିସମଯୋ, ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତୀତି ପଟିୱେଧୋତି ଇମିନା ତଂତଂରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ଚ ପଟିୱେଧୋତି ଯୁଜ୍ଜତି।

ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଧମ୍ମାଦୀହି ପିଟକାନଂ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏତେସୁ ପିଟକେସୂ"ତିଆଦିମାହ। ଯୋ ଚେତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ତଂତଂପିଟକଗତେସୁ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଯୋ ପଟିୱେଧୋ ଏତେସୁ ଚ ପିଟକେସୁ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋତି ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ "ଅୱିପରୀତସଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ପଟିୱେଧୋ ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେଯ୍ଯତାଯ ଏୱ ଦୁକ୍ଖୋଗାହୋ"ତି।

ଯନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଦୁଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଭାସିତତ୍ଥଂ ପଯୋଜନତ୍ଥଞ୍ଚ। ନ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୀତି ନ ୱିଚାରେନ୍ତି। ନ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ନିଜ୍ଝାନପଞ୍ଞଂ ନ ଖମନ୍ତି, ନିଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ରୋଚେତ୍ୱା ନ ଗହେତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତୀତି ଏୱଂ ଏତାଯ ପରିଯତ୍ତିଯା ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାନିସଂସା ଅସ୍ସ, ନ ଉପରି ପରେହି ଆରୋପିତୱାଦସ୍ସ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ପମୋକ୍ଖପ୍ପଯୋଜନା ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି। ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖୋତି ୱା ନିନ୍ଦାପମୋକ୍ଖୋ। ଯସ୍ସ ଚତ୍ଥାଯାତି ଯସ୍ସ ଚ ସୀଲାଦିପରିପୂରଣସ୍ସ ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥାଯ। ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତୀତି ଞାଯେନ ପରିଯାପୁଣନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ନାନୁଭୋନ୍ତୀତି ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି। ତେସଂ ତେ ଧମ୍ମା ଦୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଉପାରମ୍ଭମାନଦପ୍ପମକ୍ଖପଲାସାଦିହେତୁଭାୱେନ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଭଣ୍ଡାଗାରେ ନିଯୁତ୍ତୋ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ୱିଯାତି ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଧମ୍ମରତନାନୁପାଲକୋ। ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସେୱ ସତୋ ପରିଯତ୍ତି ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିଯତ୍ତି।

ତାସଂଯେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ପାପୁଣିତବ୍ବାନଂ ଛଳଅଭିଞ୍ଞାଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ୱିନଯେ ପଭେଦୱଚନାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡେ ହି ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜାୱ ୱିଭତ୍ତାତି। ଦୁତିଯେ ତାସଂଯେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା କତଂ, ନ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା। ତା ହି ଛସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ସୁତ୍ତେ ୱିଭତ୍ତାଯେୱାତି। ଞତ୍ୱା ସଙ୍ଗୟ୍ହମାନନ୍ତି ଯୋଜନା। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ପିଟକାନଂ। ସବ୍ବମ୍ପୀତି ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ।

ଅତ୍ଥାନୁଲୋମନାମତୋ ଅନୁଲୋମିକୋ। ଅନୁଲୋମିକତ୍ତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ "କସ୍ମା ପନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନିକାଯମ୍ପୀତି ଏକସମୂହମ୍ପି। ପୋଣିକା ଚ ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକା ଚ ଖତ୍ତିଯା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ପୋଣିକନିକାଯୋ ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକନିକାଯୋ ଚ। ଏୱଂ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନୀତି ବୁଦ୍ଧୱଚନପିଟକାଦୀନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଅନେକଚ୍ଛରିଯପାତୁଭାୱପଟିମଣ୍ଡିତାଯ ସଙ୍ଗୀତିଯା ପଠମବୁଦ୍ଧୱଚନାଦିକୋ ସବ୍ବୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଉଦ୍ଦାନସଙ୍ଗହାଦିଭେଦୋ ସଙ୍ଗୀତିଯା ଞାଯତୀତି ଏତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ଏୱମେତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀ"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ ପିଟକତୋ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତିଆଦିନା ପିଟକାଦିଭାୱଦସ୍ସନେନେୱ ମଜ୍ଝିମବୁଦ୍ଧୱଚନଭାୱୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଚ ଆଦିତୋ ଆଭିଧମ୍ମିକଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ସିଯା "ଯଦି ତଥାଗତଭାସିତଭାୱୋ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ସିଦ୍ଧୋ ସିଯା, ମଜ୍ଝିମବୁଦ୍ଧୱଚନଭାୱୋ ଚ ସିଦ୍ଧୋ ଭୱେୟ୍ଯ, ସୋ ଏୱ ଚ ନ ସିଦ୍ଧୋ"ତି ତସ୍ସ ୱିନଯାଦୀହି ବୁଦ୍ଧଭାସିତଭାୱଂ ସାଧେତୁଂ ୱତ୍ତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତଂ ଧାରଯନ୍ତେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୂ"ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବସାମଯିକପରିସାଯାତି ସବ୍ବନିକାଯିକପରିସାଯ ପଞ୍ଚପି ନିକାଯେ ପରିଯାପୁଣନ୍ତିଯା। ନ ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ସକଲସ୍ସ ୱିନଯପିଟକସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଆହ। ୱିନଯମତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ୱିଭଙ୍ଗଦ୍ୱଯସ୍ସ ଉଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଆହ। ୱିନଯଂ ଅୱିୱଣ୍ଣେତୁକାମତାଯ "ଅଭିଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣସ୍ସୂ"ତି ଭଣନ୍ତସ୍ସ ଅନାପତ୍ତିଂ, ଅଭିଧମ୍ମେ ଅନୋକାସକତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତିଯା ପାଚିତ୍ତିଯଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ବୁଦ୍ଧଭାସିତେହି ସୁତ୍ତାଦୀହିସହ ୱଚନତୋ, ବାହିରକଭାସିତେସୁ ଚ ଇଦିସସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ଅଭାୱା।

ଇତୋପି ବଲୱତରଂ ଆଭିଧମ୍ମିକସ୍ସ ସାଧୁକାରଦାନେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଚ୍ଛେଦସ୍ସ କତତ୍ତା। କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମନ୍ତରଂ, ତଂ କାମାୱଚରାଦିଂ ରୂପାୱଚରାଦିଭାୱେନ, କଣ୍ହୱିପାକାଦିଂ ସୁକ୍କୱିପାକାଦିଭାୱେନ କଥେନ୍ତୋ ଆଲୋଳେତି।

ଜିନଚକ୍କେତି ଜିନସାସନେ। ୱିସଂୱାଦେତୀତି ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି। ଭେଦକରୱତ୍ଥୂସୁ ଏକସ୍ମିନ୍ତି "ଭାସିତଂ ଲପିତଂ ତଥାଗତେନ ଅଭାସିତଂ ଅଲପିତଂ ତଥାଗତେନାତି ଦୀପେତୀ"ତି ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ଦିସ୍ସତି। ଉତ୍ତରିପି ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ…ପେ… ନ ଅଞ୍ଞତ୍ରେସଂ ୱିସଯୋ…ପେ… ନିଦାନକିଞ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅପାକଟାନଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାନଂ ପାକଟଭାୱକରଣତ୍ଥଂ ତଦୁପଦେସସହିତେନ ନିଦାନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ରେସଂ ଅୱିସଯତ୍ତା ଦେସକୋ ପାକଟୋ, ୱକ୍କନ୍ତିକାଲାଦୀନଂ ପାକଟତ୍ତା କାଲୋ ଚ, ଦେୱଲୋକେ ଦେସିତଭାୱସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ଦେସପରିସା ଚ ପାକଟାତି କିଂ ନିଦାନକିଞ୍ଚଂ ସିଯାତି।

ଯତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଦଯୋ ନିପ୍ପଦେସେନ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ନିଦାନେନ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ନିପ୍ପଦେସତୋପି ପଟିୱିଦ୍ଧଟ୍ଠାନେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଥେରୋ "ମହାବୋଧିନିଦାନୋ ଅଭିଧମ୍ମୋ"ତି ଦସ୍ସେତି। "ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାମି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତ"ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୧୨) ନଯେନ ପଚ୍ଚଯାଦୀହି ୱେଦନଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାଦିପଦେସାନଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ୱସେନ ୱିହାସି। ଧମ୍ମେତି କୁସଲାଦିଅରଣନ୍ତେ।

ଧମ୍ମଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋତି ସାଟ୍ଠକଥଂ ପାଠଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଏତଂ ପରୱାଦୀଚୋଦନଂ ପତ୍ୱା "ଅଯଂ ପରୱାଦୀ"ତିଆଦିମାହ। ଅମ୍ହାଦିସେସୁ ନିଦାନଂ ଜାନନ୍ତେସୁ ପଟିସରଣେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଅପ୍ପଟିସରଣୋ ଅରଞ୍ଞେ କନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ନିଦାନସଙ୍ଖାତେ ସକ୍ଖିଭୂତେସୁପି ଅମ୍ହେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଅସକ୍ଖିକଂ ଅଡ୍ଡଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ନିଦାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱମ୍ପି ନ ଜାନାତି, ନନୁ ଏତଂ ନିଦାନନ୍ତି କଥେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଏକମେୱାତି ଦେସନାନିଦାନମେୱ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପେନ ଦେସିତତ୍ତା। ଦ୍ୱେ ନିଦାନାନୀତି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମାନୁରୂପେନ ଦେସିତତ୍ତା। ଅଭିଧମ୍ମାଧିଗମସ୍ସ ମୂଲଂ ଅଧିଗମଂ ନିଦେତୀତି ଅଧିଗମନିଦାନଂ। ବୋଧିଅଭିନୀହାରସଦ୍ଧାଯାତି ଯାଯ ସଦ୍ଧାଯ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ବୋଧିଯା ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରି ପଣିଧାନଂ ଅକାସି।

ସୁମେଧକଥାୱଣ୍ଣନା

ଚତୁରୋ ଚ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯେତି (ବୁ॰ ୱଂ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୧-୨) ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱସେନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅମରଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସୀତି ୱଚନସେସଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଦସହୀତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥଭେରୀସଙ୍ଖମୁଦିଙ୍ଗୱୀଣାଗୀତସମ୍ମତାଳେହି "ଅସ୍ନାଥ ପିୱଥ ଖାଦଥା"ତି ଦସମେନ ସଦ୍ଦେନ। ତେ ପନ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "ହତ୍ଥିସଦ୍ଦ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥିସଦ୍ଦନ୍ତି କରଣତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭେରୀସଙ୍ଖରଥାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦେହି ଅୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ୱା ଘୋସିତନ୍ତି ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ହତ୍ଥିସଦ୍ଦନ୍ତି ୱା ହତ୍ଥିସଦ୍ଦୱନ୍ତଂ ନଗରଂ। ଖାଦଥ ପିୱଥ ଚେୱାତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଞାତତ୍ଥତ୍ତା ଅପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ ଉୟ୍ୟାନପୋକ୍ଖରଣୀଆଦିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ଲକ୍ଖଣେତି ଇତ୍ଥିଲକ୍ଖଣେ ପୁରିସଲକ୍ଖଣେ ଚ। ଇତିହାସେତି ପୋରାଣେ। ସଧମ୍ମେତି ଅତ୍ତନୋ ତେୱିଜ୍ଜଧମ୍ମେ ଚ ଯଞ୍ଞୱିଧିଆଦିକେ ଚ। ପାରମିନ୍ତି ପାରଙ୍ଗତଂ ପାରାଧିଗମଂ ଗତୋ। ଚିନ୍ତେସହନ୍ତି ଚିନ୍ତେସିଂ ଅହଂ ସୁମେଧଭୂତୋତି ସତ୍ଥା ୱଦତି। ଅତ୍ଥିହେହିତୀତି ସୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଭୱିସ୍ସତି। ନ ହେତୁଯେତି ଅଭୱିତୁଂ। ଏୱମେୱାତି ଏୱମେୱଂ। ନ ଗୱେସତୀତି ନ ଗନ୍ତୁଂ ଏସତି ନ ଇଚ୍ଛତି ନାନୁଗଚ୍ଛତି ୱା। ଧୋୱେତି ଧୋୱନ୍ତେ। ସେରୀତି ସାୟତ୍ତିକୋ। ସୟଂୱସୀତି ସୱସୋ। ମହାଚୋରସମୋ ୱିୟାତି କାୟସାରାଗୱସେନ ଦୁଚ୍ଚରିତାନେସନେହି କୁସଲଭଣ୍ଡଚ୍ଛେଦନା। ନାଥାତି ନାଥୱନ୍ତୋ। ପଞ୍ଚଦୋସୱିୱଜ୍ଜିତନ୍ତି ଏୱମାଦିକସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ କେସୁଚି ଅଟ୍ଠକଥାପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖିତୋତି କତ୍ୱା ନ ୱକ୍ଖାମ।

ସାସନେତି ଏତ୍ଥ ତାପସସାସନଂ ଝାନାଭିଞ୍ଞା ଚ। ୱସୀଭୂତସ୍ସ ସତୋ। ମୟି ଏୱଂଭୂତେ ଦୀପଙ୍କରୋ ଜିନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋଧେତି ଜନୋ। ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାୟନନ୍ତି ପରିୟାୟୱଚନେହି ମଗ୍ଗମେୱ ୱଦତି। ମା ନଂ ଅକ୍କମିତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ନନ୍ତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ। ଘାତିୟାମହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଅ-ଇତି ଚ ହଂ-ଇତି ଚ ନିପାତା, ଅହଂ-ଇତି ୱା ଏକୋ ନିପାତୋ ସାନୁନାସିକୋ କତୋ। ଆହୁତୀନନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣାହୁତୀନଂ। ମନ୍ତି ମମ, ମଂ ୱା ଅବ୍ରୱି।

କପ୍ପେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେପି ବୋଧିମ୍ହି ମାତାଦିସଂକିତ୍ତନେ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ‘‘ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ସୁଖେନାତି ଉତ୍ତମେନ ସୁଖେନ। ଅସମୋତି ତାପସେହି ଅସମୋ। ଅଭିଞ୍ଞାସୁଖତୋପି ୱିସିଟ୍ଠଂ ଇଦିସଂ ବୁଦ୍ଧୱ୍ୟାକରଣଜଂ ସୁଖଂ ଅଲଭିଂ। ଯାତି ଯାନି ନିମିତ୍ତାନି। ଆଭୁଜତୀତି ଆୱତ୍ତତି। ଅଭିରୱନ୍ତୀତି ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି। ଛୁଦ୍ଧାତି ନିକ୍ଖନ୍ତା। ନୁଦ୍ଦଂସତୀତି ନ ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛତି। ଉଭୟନ୍ତି ଉଭୟୱଚନଂ। ଧୁୱସସ୍ସତନ୍ତି ଏକନ୍ତସସ୍ସତଂ, ଅୱିପରୀତମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆପନ୍ନସତ୍ତାନନ୍ତି ଗବ୍ଭିନୀନଂ। ଯାୱତାଦସ ଦିସା, ତତ୍ଥ। ଧମ୍ମଧାତୁୟାତି ଧମ୍ମଧାତୁୟଂ, ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ୱିଚିନାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୟସ୍ସ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ, ତଂ ୱମତେୱ ଉଦକଂ ନିସ୍ସେସଂ। ଏତେତି ଏକିସ୍ସାପି ଦାନପାରମିତାୟ ଅନେକପ୍ପକାରତାୟ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ପଟିଲଗ୍ଗିତଂ ରକ୍ଖତୀତି ୱଚନସେସୋ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଉପୟୋଗୋ । ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୂତି ପାତିମୋକ୍ଖାଦୀସୁ ସଂୱରଭୂମୀସୁ। ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝମାନସୋତି କଦାଚି ଖମନଂ କଦାଚି ଅକ୍ଖମନଂ, କସ୍ସଚି ଖମନଂ କସ୍ସଚି ଅକ୍ଖମନନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେଧାଭାୱଂ ଅନାପନ୍ନମାନସୋ ହୁତ୍ୱା। ସଚ୍ଚସ୍ସ ୱୀଥି ନାମ ଦିଟ୍ଠାଦି ଚ ଅଦିଟ୍ଠାଦି ଚ ୟଥାଭୂତଂୱ ୱତ୍ଥୁ। ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନଂ, ସମାଦିନ୍ନେସୁ କୁସଲେସୁ ଅଚଲତା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ପଥୱିୟା ଉପେକ୍ଖନଂ ନାମ ୱିକାରାନାପତ୍ତି। ଅଞ୍ଞତ୍ରାତି ଅଞ୍ଞଂ। ସଭାୱରସଲକ୍ଖଣେତି ଏତ୍ଥ ଭାୱୋତି ଅୱିପରୀତତା ୱିଜ୍ଜମାନତା, ସହ ଭାୱେନ ସଭାୱୋ, ଅୱିପରୀତୋ ଅତ୍ତନୋ ବୋଧିପରିପାଚନକିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତୋ ରସୋ, ଅନୱଜ୍ଜୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗାଦିସଙ୍ଖାତଂ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ସଭାୱରସଲକ୍ଖଣଂ, ତତୋ ସମ୍ମସତୋ। ଧମ୍ମତେଜେନାତି ଞାଣତେଜେନ। ଚଲତାତି ଚଲତାୟ କମ୍ପନତାୟ। ସେସୀତି ସୟି। ମା ଭାଥାତି ମା ଭାୟିତ୍ଥ। ସବ୍ବୀତିୟୋତି ସବ୍ବା ଇତିୟୋ ଉପଦ୍ଦୱା ତଂ ୱିୱଜ୍ଜନ୍ତୁ।

ସୁମେଧକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୱଚ୍ଛତୀତି ଦେତି। ୟୋଗେନାତି ଉପାୟେନ। ସମିଂସୂତି ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ଅପ୍ପତ୍ତମାନସାତି ଅପ୍ପତ୍ତଅରହତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ଗରହିତା ଭୱନ୍ତି। ରିତ୍ତାତି ସୁଞ୍ଞା ଅନ୍ତରହିତା। ସାଲକଲ୍ୟାଣୀ ନାମ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୋ। ବୁଦ୍ଧଚକ୍କୱତ୍ତିକାଲେୟେୱ କିର ଏକାହେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ପୁରିସଲିଙ୍ଗତା। ହେତୂତି ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିତା। ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିଲାଭିତା। ଅଧିକାରୋତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସକ୍କାରକରଣଂ। ଛନ୍ଦତାତି ବୁଦ୍ଧତ୍ତପତ୍ତିୟଂ ଛନ୍ଦସମାୟୋଗୋ। ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା କତପଣିଧାନା। ପକ୍ଖିକାତି ପୀଠସପ୍ପିକା। ପଣ୍ଡକାତି ଉଭୟଲିଙ୍ଗରହିତା। ବୋଧିସତ୍ତା ଚ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିପଠମକପ୍ପିକେସୁ କାଲେସୁ ଉଭୟଲିଙ୍ଗରହିତା ହୋନ୍ତି, ନ ପନ ପଣ୍ଡକପରିୟାପନ୍ନାତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିୟାପନ୍ନା ନ ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ୱା ଦୋସେସୁ ସବ୍ବେସୁ ପରିୟାପନ୍ନା ନ ଭୱନ୍ତି, ବୋଧିସତ୍ତେସୁ ୱା ପରିୟାପନ୍ନା ତଦନ୍ତୋଗଧା, ପରିଚ୍ଛିନ୍ନସଂସାରତ୍ତା ୱା ପରିୟାପନ୍ନା ବୋଧିସତ୍ତା ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନପଣ୍ଡକା ନ ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧଗୋଚରା ୟସ୍ମା, ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ନ ସେୱନ୍ତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ନତ୍ଥିକାହେତୁକାକିରିୟଦିଟ୍ଠିଂ। ଭୱାଭୱେତି ଖୁଦ୍ଦକେ ଚେୱ ମହନ୍ତେ ଚ ଭୱେ। ଭୋଜପୁତ୍ତେତି ଲୁଦ୍ଦକେ। ଲଗନନ୍ତି ସଙ୍ଗୋ। ଅଞ୍ଞଥାତି ଲୀନତା। ଗାମଣ୍ଡଲାତି ଗାମଦାରକା। ରୂପନ୍ତି ୱିପ୍ପକାରଂ। ଅୟଂ ତାୱ ନିଦାନକଥା ୟାୟ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାସିତତାସିଦ୍ଧୀତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା କାତବ୍ବା।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ଟିଡୁପ୍ସାଦକଣ୍ଠଂ

ତିକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ପଟିଞ୍ଞାତକଥଂ କାତୁଂ ‘‘ଇଦାନି ଇତି ମେ…ପେ… କଥନୋକାସୋ ସମ୍ପତ୍ତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି କୁସଲଧମ୍ମପଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ।

୧।ସବ୍ବପଦେହି ଲଦ୍ଧନାମୋତି ତୀସୁପି ପଦେସୁ ୱେଦନାସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ତେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ ସବ୍ବପଦେହି ଲଦ୍ଧନାମୋ ହୋତି। ନନୁ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମାତି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି, ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ଦ୍ୱାଦସେତାନି ପଦାନି, ନ ତୀଣୀତି ୱେଦନାସଦ୍ଦସ୍ସ ପଦଉଯାୱଯୱତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସବ୍ବପଦେହୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ନ ଯୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱେଦନାଯା’’ତି ହି ୱିସୁଂ ପଦଂ ନ କସ୍ସଚି ପଦସ୍ସ ଅୱଯୱୋ ହୋତି, ନାପି ସୁଖାଦିପଦଭାୱଂ ଭଜତୀତି ତେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ କଥଂ ସବ୍ବପଦେହି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସିଯାତି? ଅଧିପ୍ପେତପ୍ପକାରତ୍ଥଗମକସ୍ସ ପଦସମୁଦାଯସ୍ସ ପଦତ୍ତା। ପଜ୍ଜତି ଅୱବୁଜ୍ଝୀଯତି ଏତେନାତି ହି ପଦଂ, ‘‘ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା’’ତି ଏତେନ ଚ ପଦସମୁଦାଯେନ ଯଥାଧିପ୍ପେତୋ ଅତ୍ଥୋ ସମତ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ସୋ ପଦସମୁଦାଯୋ ‘‘ପଦ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଇତରେପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ମା ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ସମୁଦାଯାନଂ ଅୱଯୱେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ ସବ୍ବପଦେହି ଲଦ୍ଧନାମୋତି ଯୁତ୍ତୋ।

ଗନ୍ଥତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ହେତୁପଦସହେତୁକପଦାଦୀହି ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ଗନ୍ଥତୋ ଚ ହେତୁଅତ୍ଥସହେତୁକତ୍ଥାଦୀହି ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସହେତୁକହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକା ହି ହେତୁଦୁକେ ହେତୂହି ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ହେତୁଦୁକସମ୍ବନ୍ଧା, ହେତୁସହେତୁକଦୁକୋ ହେତୁଦୁକସହେତୁକଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋ ଉଭଯେକପଦୱସେନ। ତଥା ହେତୁହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ ହେତୁଦୁକହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋ , ନହେତୁସହେତୁକଦୁକୋ ଏକଦ୍ୱିପଦୱସେନ ହେତୁଦୁକସହେତୁକଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋତି। କଣ୍ଣିକା ୱିଯାତି ପୁପ୍ଫମଯକଣ୍ଣିକା ୱିଯ। ଘଟା ୱିଯାତି ପୁପ୍ଫହତ୍ଥକାଦୀସୁ ପୁପ୍ଫାଦୀନଂ ସମୂହୋ ୱିଯ। କଣ୍ଣିକାଘଟାଦୀସୁ ହି ପୁପ୍ଫାଦୀନି ୱଣ୍ଟାଦୀହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧାନି ହୋନ୍ତୀତି ତଥାସମ୍ବନ୍ଧତା ଏତେସଂ ଦୁକାନଂ ୱୁତ୍ତା। ଦୁକସାମଞ୍ଞତୋତି ଅଞ୍ଞେହି ହେତୁଦୁକାଦୀହି ଦୁକୱସେନ ସମାନଭାୱା। ଅଞ୍ଞେହୀତି ସାରମ୍ମଣଦୁକାଦୀହି। ଅସଙ୍ଗହିତୋ ପଦେସୋ ଯେସଂ ଅତ୍ଥି, ତେ ସପ୍ପଦେସା। ଯେସଂ ପନ ନତ୍ଥି, ତେ ନିପ୍ପଦେସା।

‘‘କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ‘‘କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା କୁସଲସଦ୍ଦୋ ଅନାମଯତ୍ଥୋ ହୋତି। ବାହିତିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୬୧) ଭଗୱତୋ କାଯସମାଚାରାଦଯୋ ୱଣ୍ଣେନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ‘‘ଯୋ ଖୋ, ମହାରାଜ, କାଯସମାଚାରୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ’’ତି କୁସଲୋ କାଯସମାଚାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ହି ଭଗୱତୋ ସୁଖୱିପାକଂ କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବସାୱଜ୍ଜରହିତା କାଯସମାଚାରାଦଯୋ କୁସଲାତି ୱୁତ୍ତା। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂପି ଚ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତେ ଚ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତା ନ ଏକନ୍ତେନ ସୁଖୱିପାକାଯେୱାତି ଅନୱଜ୍ଜତ୍ଥୋ କୁସଲସଦ୍ଦୋ। ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନନ୍ତି କୁସଲସଦ୍ଦଯୋଗେନ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ, ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ୱା ନାମକିରିଯାପଯୋଜନାଦୀସୂପି ଅତ୍ଥୋ। ନଚ୍ଚଗୀତସ୍ସାତି ଚ ସାମିୱଚନଂ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ, ନଚ୍ଚଗୀତସ୍ସ ୱିସେସେସୂପି ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ପୁଞ୍ଞୱିପାକନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମଂ ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଞ୍ଞଧମ୍ମତ୍ତା ସଭାୱମତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ଏତ୍ଥାପି ସୁଞ୍ଞତତ୍ଥୋ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସଲଯନ୍ତି…ପେ… ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ସଲନସ୍ସ ଅତ୍ଥଦୀପନାନି ଚଲନାଦୀନି ତୀଣି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାଦୀହି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ସଯମାନା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ରାଗାଦିଅସୁଚିସମ୍ପଯୋଗତୋ ନାନାୱିଧଦୁକ୍ଖହେତୁତୋ ଚ କୁଚ୍ଛିତେନ ଆକାରେନ ସଯନ୍ତି। ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନମ୍ପି ଞାଣଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା କୁସେନ ଞାଣେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବାତି କୁସଲା। ଉପ୍ପନ୍ନଂସାନୁପ୍ପନ୍ନଂସଭାଗେସୁ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଉଭଯଭାଗଗତଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ପହାନାନୁପ୍ପାଦନେହି ଲୁନନ୍ତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଦ୍ୱଯଂ ୱିଯ।

ସତ୍ତାଦିଗାହକାନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଗୋଚରା ସତ୍ତାଦଯୋ ୱିଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପପରିକ୍ଖିଯମାନା ନ ନିସ୍ସଭାୱା, କିନ୍ତୁ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା। ନ ଚ ଧାରିଯମାନସଭାୱା ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ନ ହି ରୁପ୍ପନାଦୀହି ଅଞ୍ଞେ ରୂପାଦଯୋ, କକ୍ଖଳଆଦୀହି ଚ ଅଞ୍ଞେ ପଥୱୀଆଦଯୋ ଧମ୍ମା ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଅଞ୍ଞଥା ପନ ଅୱବୋଧେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ନାମୱସେନ ୱିଞ୍ଞାତାୱିଞ୍ଞାତେ ସଭାୱଧମ୍ମେ ଅଞ୍ଞେ ୱିଯ କତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସପ୍ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଧାରୀଯନ୍ତି ୱା ପଚ୍ଚଯେହୀ’’ତି ଆହ। ଧାରୀଯନ୍ତୀତି ଉପଧାରୀଯନ୍ତି, ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅକୁସଲାତି କୁସଲପଟିସେଧନମତ୍ତଂ କୁସଲାଭାୱମତ୍ତୱଚନଂ ତଦଞ୍ଞମତ୍ତୱଚନଂ ୱା ଏତଂ ନ ହୋତି, କିନ୍ତୁ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖା ଅମିତ୍ତା ୱିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱଚନତା ଚ ଅବ୍ୟାକତତତିଯରାସିୱଚନେନ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଦି ହି କୁସଲାଭାୱମତ୍ତୱଚନଂ ଅକୁସଲସଦ୍ଦୋ, ତେନ ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଅବ୍ୟାକତୱଚନେନେୱ ଚ ତତିଯୋ ରାସି ୱୁତ୍ତୋ ନ ସିଯା, କୁସଲା ଚେୱ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା ଚାତି ଦୁକୋୱାଯଂ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ତିକୋ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅକୁସଲୱଚନେନ ନ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ସିଯା, ‘‘ଅନବ୍ୟାକତା’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା କୁସଲାନଂ ୱିଯ ଅବ୍ୟାକତାନଞ୍ଚ ଅଭାୱମତ୍ତସମ୍ଭୱା, ତସ୍ମା ଅଭାୱମତ୍ତୱଚନେ ଅବ୍ୟାକତଭାୱମତ୍ତଂ ୱିଯ କୁସଲାଭାୱମତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ ନ କୋଚି ରାସୀତି ‘‘ଅବ୍ୟାକତା’’ତି ତତିଯୋ ରାସି ନ ସିଯା। ତତିଯରାସିଭାୱେନ ଚ ଅବ୍ୟାକତା ୱୁତ୍ତାତି ଅକୁସଲୋ ଚ ଏକୋ ରାସୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତସ୍ମା ନାଭାୱୱଚନତା, ସଭାୱଧାରଣାଦିଅତ୍ଥେନ ଧମ୍ମସଦ୍ଦେନ ସମାନାଧିକରଣଭାୱତୋ ଚ ଅକୁସଲସଦ୍ଦସ୍ସ କୁସଲାଭାୱମତ୍ତୱଚନତା ନ ହୋତି, ନାପି ତଦଞ୍ଞମତ୍ତୱଚନତା ତତିଯରାସିୱଚନତୋ ଏୱ। ଯଦି ହି କୁସଲେହି ଅଞ୍ଞେ ଅକୁସଲା ଚେତସିକେହି ଅଞ୍ଞେ ଅଚେତସିକା ୱିଯ, କୁସଲାକୁସଲୱଚନେହି ସବ୍ବେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଅସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ତତିଯରାସିସ୍ସ ଅଭାୱା ଚେତସିକଦୁକୋ ୱିଯ ଅଯଞ୍ଚ ଦୁକୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି, ନ ‘‘ଅବ୍ୟାକତା’’ତି ତତିଯୋ ରାସି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ୱୁତ୍ତୋ ଚ ସୋ, ତସ୍ମା ନ ତଦଞ୍ଞମତ୍ତୱଚନଂ ଅକୁସଲସଦ୍ଦୋ, ପାରିସେସେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେସୁ ଅ-କାରସ୍ସ ପଯୋଗଦସ୍ସନତୋ ଲୋକେ ‘‘ଅମିତ୍ତା’’ତି ସାସନେ ‘‘ଅଲୋଭୋ’’ତି ଇଧାପି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱଚନତା ଅକୁସଲସଦ୍ଦସ୍ସ ସିଦ୍ଧା, ତତ୍ଥ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ଚ ନ ଇତରୱଚନତା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱୋ ଚ ୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ତପ୍ପହେଯ୍ୟଭାୱତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ କୁସଲୱିନାସନତୋ। ନ ହି କୁସଲା ଅକୁସଲେହି ପହାତବ୍ବା, ମହାବଲୱତାଯ ପନ କୁସଲାଯେୱ ପଯୋଗନିପ୍ଫାଦିତା ସଦାନୁସଯିତେ ଅକୁସଲେ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହନ୍ତୀତି।

ନବ୍ୟାକତାତି ଅକଥିତା। କଥଂ ପନେତେ ଅକଥିତା ହୋନ୍ତି, ନନୁ ‘‘ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତିଆଦୀହି ତିକଦୁକପଦେହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱଚନେହି ଫସ୍ସାଦିୱଚନେହି ଚ କଥିତାତି? ନୋ ନ କଥିତା, ତାନି ପନ ୱଚନାନି ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତାନି ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅନନୁୱତ୍ତନତୋ। ନ ହି ‘‘ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଅବ୍ୟାକତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନ ତାନି ଇଧ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତବ୍ବଚନୀଯଭାୱେନ ଅକଥିତତା ନ ହୋତି, କୁସଲାକୁସଲୱଚନାନି ପନ ଇଧ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତବ୍ବଚନୀଯଭାୱେନ ଅକଥିତତା ଞାଯତୀତି ‘‘କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନ ଅକଥିତାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ନ ବ୍ୟାକତାତି ୱା ଅୱିପାକା, ଅବ୍ୟାକତୱଚନେନେୱ ଚ ଅୱିପାକତ୍ତା ଞାଯନ୍ତି। ନ ହି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଞାପକସାଧନୀଯଂ, ଆସଯାନୁସଯଚରିଯାଦିକୁସଲେନ ଭଗୱତା ଯେସଂ ଅୱବୋଧନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ତେସଂ ୱଚନାନନ୍ତରଂ ତଦତ୍ଥପଟିୱେଧତୋ, ପଚ୍ଛିମେହି ପନ ଯଥା ତେସଂ ଅୱବୋଧନତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ତଂ ତଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ଚ ତେହି ତଦତ୍ଥୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଆଚରିଯେ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ସୁତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ ହୋତି, ତସ୍ମା କାରଣଂ ଅୱତ୍ୱା ‘‘କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନ ଅକଥିତାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ଯୋ ଚ ୱଦେଯ୍ୟ ‘‘ଅକୁସଲୱିପାକଭାୱେନ ଅକଥିତତ୍ତା, କୁସଲା ଅବ୍ୟାକତାତି ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, କୁସଲୱିପାକଭାୱେନ ଅକଥିତତ୍ତା ଅକୁସଲାପୀ’’ତି, ସୋପି ‘‘ଅଞ୍ଞାପକସାଧନୀଯୱଚନୋ ଭଗୱା’’ତି ନିୱାରେତବ୍ବୋ ଅନୁୱତ୍ତମାନୱଚନୱଚନୀଯଭାୱେନ ଅକଥିତସ୍ସ ଚ ଅବ୍ୟାକତଭାୱତୋ। ନ ହି ଅୱିପାକୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ କୁସଲୱଚନଞ୍ଚ ଅୱୁତ୍ତଂ, ଯତୋ ଅୱିପାକୱଚନସ୍ସ ଅଧିକତଭାୱୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ତବ୍ବଚନୀଯଭାୱେନ ଅକଥିତଭାୱୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ନ କୁସଲାନଂ ଅବ୍ୟାକତତା, ଏୱଂ ଅକୁସଲାନଞ୍ଚ ଅନବ୍ୟାକତଭାୱେ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ୱି-ସଦ୍ଦୋ ୱିରୋଧୱଚନୋ, ଆ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିମୁଖଭାୱପ୍ପକାସନୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧାଭିମୁଖା କତା, ଲକ୍ଖଣୱିରୋଧତୋ ୱିନାସକୱିନାସିତବ୍ବତୋ ଚାତି ବ୍ୟାକତା, କୁସଲାକୁସଲା। ନ ବ୍ୟାକତାତି ଅବ୍ୟାକତା। ତେ ହି ଲକ୍ଖଣତୋ କୁସଲାକୁସଲା ୱିଯ ୱିରୁଦ୍ଧା ନ ହୋନ୍ତି। ନ ହି ଅୱିପାକତା ଦୁକ୍ଖୱିପାକତା ୱିଯ ସୁଖୱିପାକତାଯ ସୁଖୱିପାକତା ୱିଯ ଚ ଦୁକ୍ଖୱିପାକତାଯ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକତାହି ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ନାପି ତେ କିଞ୍ଚି ପଜହନ୍ତି, ନ ଚ ତେ କେନଚି ପହାତବ୍ବାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋମତି।

ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣାତି ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଅୱଜ୍ଜନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜା, ଗରହିତବ୍ବଭାୱରହିତା ନିଦ୍ଦୋସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ନେସଂ ଅଗରହିତବ୍ବଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ଗାରଯ୍ହୱିରହମତ୍ତଂ । ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥି ନିଦ୍ଦୋସା ଅବ୍ୟାକତାତି ଅନୱଜ୍ଜୱଚନମତ୍ତେନ ତେସମ୍ପି କୁସଲତାପତ୍ତିଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ପରିହରିତୁଂ ସୁଖୱିପାକୱଚନଂ ଆହ। ଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖା ୱା ଇଧ ଅନୱଜ୍ଜାତି ୱୁତ୍ତା, ନ ବାହିତିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୩୬୧) ୱିଯ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧାୱଜ୍ଜା ୱିରହିତାୱଜ୍ଜମତ୍ତା ୱା, ତସ୍ମା ଅନୱଜ୍ଜୱଚନେନ ଅୱଜ୍ଜୱିନାସନଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅବ୍ୟାକତେହି ପନ ୱିସିଟ୍ଠଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସାଧାରଣଂ ସୱିପାକତାଲକ୍ଖଣନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଲକ୍ଖଣେ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସୁଖୱିପାକୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ସିଦ୍ଧୋ ହି ପୁରିମେନେୱ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତେହି କୁସଲାନଂ ୱିସେସୋତି। ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁଖୱିପାକା। ତେନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସାମଞ୍ଞେ ୱିପାକଧମ୍ମଭାୱେ ସୁଖୱିପାକୱିପଚ୍ଚନସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ତେସଂ ସୁଖୱିପାକସବ୍ଭାୱମେୱ। ଅନୱଜ୍ଜା ଚ ତେ ସୁଖୱିପାକା ଚାତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା। କୁସଲା ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ,

ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା। ନନୁ ତେ ଏୱ କୁସଲା ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା, କଥଂ ତେ ସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ହୋନ୍ତୀତି? ୱିଞ୍ଞାତାୱିଞ୍ଞାତସଦ୍ଦତ୍ଥଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣଲକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱଯୁତ୍ତିତୋ। କୁସଲସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନ ହି ଅୱିଞ୍ଞାତା କୁସଲା ଲକ୍ଖିତବ୍ବା ହୋନ୍ତି, ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକସଦ୍ଦତ୍ଥଭାୱେନ ୱିଞ୍ଞାତା ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ୱା ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ଲକ୍ଖଣଂ, ସଭାୱୋ। ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା ଚ ତେ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା, ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା ହୁତ୍ୱା ଲକ୍ଖିଯମାନା ସଭାୱା କୁସଲା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ଅନୱଜ୍ଜୱଚନେନ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତଂ ଆହ, ସୁଖୱିପାକୱଚନେନ ସୁଖୱିପାକତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ସୁଖୱିପାକୋ ଚ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସଂ କରଣତ୍ଥେ ଚ କମ୍ମତ୍ଥେ ଚ ଲକ୍ଖଣସଦ୍ଦେ ସଭାୱଭୂତନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା, ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକସଭାୱେନ ଲକ୍ଖିଯମାନା ତଂସଭାୱୱନ୍ତୋ ଚ କୁସଲାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୱଜ୍ଜୱଚନେନ ପୱତ୍ତିସୁଖତଂ କୁସଲାନଂ ଦସ୍ସେତି, ସୁଖୱିପାକୱଚନେନ ୱିପାକସୁଖତଂ। ପୁରିମଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିସଭାୱୱସେନ ଲକ୍ଖଣତାୱଚନଂ, ପଚ୍ଛିମଂ କାଲନ୍ତରେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାଯାତି। ତଥା ପୁରିମେନ କୁସଲାନଂ ଅତ୍ତସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି , ପଚ୍ଛିମେନ ୱିସୁଦ୍ଧୱିପାକତଂ। ପୁରିମେନ ଚ କୁସଲଂ ଅକୁସଲସଭାୱତୋ ନିୱତ୍ତେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଅବ୍ୟାକତସଭାୱତୋ ସୱିପାକତ୍ତଦୀପକତ୍ତା ପଚ୍ଛିମସ୍ସ। ପୁରିମେନ ୱା ୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତୋ କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ରସେନ ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନରସତଂ ଦୀପେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ଇଟ୍ଠୱିପାକରସତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଉପଟ୍ଠାନାକାରଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନ ୱୋଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଫଲଟ୍ଠେନ ସୁଖୱିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ କୁସଲାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିଭାୱେତି। ତତୋ ହି ତେ ଅନୱଜ୍ଜା ଜାତାତି। ପଚ୍ଛିମେନ କୁସଲାନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେ ହି ସୁଖୱିପାକସ୍ସ କାରଣଂ ହୋନ୍ତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁଖୱିପାକସଦ୍ଦେ ସୁଖସଦ୍ଦୋ ଇଟ୍ଠପରିଯାଯୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଟ୍ଠଚତୁକ୍ଖନ୍ଧୱିପାକା ହି କୁସଲା, ନ ସୁଖୱେଦନାୱିପାକାୱ। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୋପସମସୁଖୱିପାକତାଯ ଚ ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନତ୍ଥି। ନ ହି ତଂୱିପାକୋତି। ଯଦି ପନ ୱିପାକସଦ୍ଦୋ ଫଲପରିଯାଯୱଚନଂ, ନିସ୍ସନ୍ଦୱିପାକେନ ଇଟ୍ଠରୂପେନାପି ସୁଖୱିପାକତା ଯୋଜେତବ୍ବା।

ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକଲକ୍ଖଣାତି ଏତ୍ଥ ଚ ୱୁତ୍ତୱିଧିଅନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ଚ ଯୋଜନା ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିପାକାରହତା କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତବ୍ଭାୱେନ ଅକଥିତା ଅବ୍ୟାକତା ଅୱିପାକାରହସଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅୱିପାକଲକ୍ଖଣା ଅବ୍ୟାକତା’’ତି। ଯଥେୱ ହି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକାରହା ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକାତି ଏୱଂଲକ୍ଖଣତା କୁସଲାକୁସଲାନଂ ୱୁତ୍ତା, ଏୱମିଧାପି ଅୱିପାକାରହା ଅୱିପାକାତି ଏୱଂଲକ୍ଖଣତା ଅବ୍ୟାକତାନଂ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନାହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ, ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪) ଏୱଂପକାରାନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ କୁସଲାକୁସଲଭାୱାନାପତ୍ତି ଅବ୍ୟାକତଭାୱାପତ୍ତି ୱା ନ ହୋତି। ନ ହି ତେ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକାରହା ନ ହୋନ୍ତି ୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତା, ଅୱିପାକାରହା ୱା ନ ହୋନ୍ତି ଅୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତାଭାୱାତି।

କୁସଲାତି ୱା ଧମ୍ମାତି ୱାତିଆଦୀନୀତି କୁସଲଧମ୍ମପଦାନି ଦ୍ୱେ, ଅକୁସଲଧମ୍ମପଦାନି ଦ୍ୱେ, ଅବ୍ୟାକତଧମ୍ମପଦାନି ଦ୍ୱେତି। ଏକତ୍ଥନାନତ୍ଥାନୀତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖଂ ଏକତ୍ଥନାନତ୍ଥତଂ ଚୋଦେତି, ନ ଛନ୍ନଂ। ଦୋସମେତ୍ଥ ୱତ୍ତୁକାମୋ ଚୋଦକୋ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଞତ୍ୱା ଆଚରିଯୋ ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚେତ୍ଥା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଏକତ୍ଥନାନତ୍ଥତାଯଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅସମତ୍ତା ତେ ଚୋଦନା, ଅୱସିଟ୍ଠଂ ତାୱ ବ୍ରୂହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଦି ଏକତ୍ଥାନି ଇନ୍ଦସକ୍କସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ସଦ୍ଦମତ୍ତେ ଏୱ ଭେଦୋ, ଏୱଂ କୁସଲଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ, ନ ଅତ୍ଥେତି। ଯଥା ‘‘ଇନ୍ଦୋ ସକ୍କୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଇନ୍ଦୋ ଇନ୍ଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ହୋତି, ଏୱଂ ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ‘‘କୁସଲା କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଇତରେସୁପି ‘‘ଅକୁସଲା ଅକୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତସଦିସତା ‘‘ଅବ୍ୟାକତା ଅବ୍ୟାକତା’’ତି ୱୁତ୍ତସଦିସତା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା। ଅଥ ନାନତ୍ଥାନି, ଇନ୍ଦକୁୱେରସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ କୁସଲଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ ଭେଦୋ, ତଥା ଅକୁସଲଧମ୍ମସଦ୍ଦାଦୀନନ୍ତି ଛହି ପଦେହି ଚତୂହି ପଦେହି ଚ ଛ ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅତ୍ଥା ଭିନ୍ନା ୱୁତ୍ତାତି କୁସଲତ୍ତିକାଦୀନଂ କୁସଲଛକ୍କାଦିଭାୱୋ, ହେତୁଦୁକାଦୀନଞ୍ଚ ହେତୁଚତୁକ୍କାଦିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି।

ନନୁ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଇନ୍ଦସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ରୂପାଭେଦା ଅତ୍ଥାଭେଦୋତି ଛକ୍କଭାୱୋ ନ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଏୱମିଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ‘‘ତିକଦୁକାନଂ ଚତୁକ୍କତିକଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି, ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ ଏକତ୍ଥାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଇନ୍ଦସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ୱଚନେ ପଯୋଜନାଭାୱା ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ମାସସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ଅଭିନ୍ନରୂପାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଭେଦୋ ଉପପଜ୍ଜତୀତି, ଏୱମପି ଯଥା ଏକୋ ମାସସଦ୍ଦୋ ଅଭିନ୍ନରୂପୋ କାଲଂ ଅପରଣ୍ଣୱିସେସଂ ସୁୱଣ୍ଣମାସଞ୍ଚ ୱଦତି, ଏୱଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋପି ଏକୋ ଭିନ୍ନେ ଅତ୍ଥେ ୱତ୍ତୁମରହତୀତି କାଲାଦୀନଂ ମାସପଦତ୍ଥତାଯ ୱିଯ ତବ୍ବଚନୀଯଭିନ୍ନତ୍ଥାନଂ ଧମ୍ମପଦତ୍ଥତାଯ ଅଭେଦୋତି ଚତୁକ୍କତିକଭାୱୋ ଏୱ ଆପଜ୍ଜତୀତି, ନାପଜ୍ଜତି ଏକସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଜାତିଗୁଣକିରିଯାଭିନ୍ନାନଂ ଅନଭିଧାନତୋ। ନ ହି ମାସ-ସଦ୍ଦୋ ଏକୋ ଜାତିଭିନ୍ନାନଂ କାଲାଦୀନଂ ଅନ୍ତରେନ ସରୂପେକସେସଂ ୱାଚକୋ ହୋତି। ଇଧ ଚ ଯଦି ସରୂପେକସେସୋ କତୋ ସିଯା, ଦୁତିଯୋ ତତିଯୋ ଚ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା, ୱୁତ୍ତୋ ଚ ସୋ, ତସ୍ମା କୁସଲାଦି-ସଦ୍ଦା ୱିଯ ଅଭିନ୍ନକୁସଲାଦିଜାତୀସୁ ରୂପସାମଞ୍ଞେପି ମାସ-ସଦ୍ଦା ୱିଯ

ତଯୋ ୱିନିୱତ୍ତଅଞ୍ଞଜାତୀସୁ ୱତ୍ତମାନା ତଯୋ ଦ୍ୱେ ଚ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦା ଆପନ୍ନାତି ତିକଦୁକାନଂ ଛକ୍କଚତୁକ୍କଭାୱୋ ଏୱ ଆପଜ୍ଜତୀତି।

ପଦାନଞ୍ଚ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋତି କୁସଲଧମ୍ମପଦାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ତଥା ଅକୁସଲଧମ୍ମପଦାନଂ ଅବ୍ୟାକତଧମ୍ମପଦାନଞ୍ଚ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ହି ଇଚ୍ଛିତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ନ ସବ୍ବେସଂ ଛନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି। ଇଦଂ ପନ କସ୍ମା ଚୋଦେତି, ନନୁ ନାନତ୍ତେ ସତି ଅତ୍ଥନ୍ତରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେସୁ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତ-ସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ ଯୁତ୍ତୋ ଏୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅସମ୍ବନ୍ଧଂ ପନ ସିଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପୁରିମଚୋଦନା କତା "ତିକଦୁକାନଂ ଛକ୍କଚତୁକ୍କଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀ"ତି, ଇଧ ପନ ତଂ ଅସମ୍ବନ୍ଧଂ ସାଧେତୁଂ ଇଦଂ ଚୋଦିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା – ଯଦି ପନ ଛକ୍କଚତୁକ୍କଭାୱଂ ନ ଇଚ୍ଛସି, ପଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ, ସୋ ଚ ସମାନୱିଭତ୍ତୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏକତ୍ତେ ସତି ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତ୍ୱଂ ପନ ନାନତ୍ତଂ ୱଦସୀତି ପଦାନଞ୍ଚ ତେ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋ ଆପଜ୍ଜତି, ନେୱ ନାପଜ୍ଜତୀତି। ନିଯମନତ୍ଥୋ ଚ-ସଦ୍ଦୋ। ପୁବ୍ବାପର…ପେ… ନିପ୍ପଯୋଜନାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଛକ୍କଚତୁକ୍କଭାୱଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ନାନତ୍ତଂ ପନ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧାପତ୍ତିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯାପି ଚେସା"ତିଆଦିମାହ। ପୁଚ୍ଛା ହି ପଦୱିପଲ୍ଲାସକରଣେନ ଧମ୍ମା ଏୱ କୁସଲାତି କୁସଲଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦାନଂ ଇଧ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଏକତ୍ତଂ ଦୀପେତି, ତୱ ଚ ନାନତ୍ତଂ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ନେୱ ହି ଧମ୍ମା କୁସଲାତି କତ୍ୱା ତାଯପି ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି, ୱୁଚ୍ଚତି ଚ ତଥା ସା ପୁଚ୍ଛାତି ନ ନାନତ୍ତତା ଯୁଜ୍ଜତି।

ଅପରୋ ନଯୋତି "କୁସଲା ଧମ୍ମା"ତିଆଦୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଏକତ୍ତତ୍ତମେୱ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତେହେୱ ଚୋଦେତି। ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକତ୍ତାତିଆଦିମ୍ହି ଯଥା ତୀହି ଇନ୍ଦ-ସଦ୍ଦେହି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଇନ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଇନ୍ଦଭାୱେନ ଏକତ୍ତା ତତୋ ଅନଞ୍ଞେସଂ ସକ୍କପୁରିନ୍ଦଦସହସ୍ସକ୍ଖସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଏକତ୍ତଂ, ଏୱଂ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଧମ୍ମଭାୱେନ ଏକତ୍ତା ତତୋ ଅନଞ୍ଞେସଂ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତ-ସଦ୍ଦତ୍ଥାନଂ ଏକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ନାମ ଭାୱୋତି ସଭାୱଧାରଣାଦିନା ଅତ୍ଥେନ ଧମ୍ମୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ସଭାୱସ୍ସେୱ ହୋତି, ନାସଭାୱସ୍ସାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦତି। ହୋତୁ ଭାୱୋ, ତତୋ କିନ୍ତି? ଯଦି ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ ନାନତ୍ତତା, ତୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯୋ କୋଚି ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଭାୱୋ, ତତୋ ଅନଞ୍ଞଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ୱା ଏକେକମେୱ ଭାୱୋ। ଭାୱଭୂତା ପନ ଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞେ ଦ୍ୱେ ଅଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି ତେହି ଅନଞ୍ଞେ କୁସଲାଦୀସୁ ଦ୍ୱେ ଯେ କେଚି ଅଭାୱା। ଯୋପି ଚ ସୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଭାୱୋତି ଗହିତୋ, ସୋପି ସମାନରୂପେସୁ ତୀସୁ ଧମ୍ମସଦ୍ଦେସୁ ଅଯମେୱ ଭାୱତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ନିଯମସ୍ସ ଅଭାୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭାୱତ୍ତେ ସତି ଅଭାୱୋ ହୋତୀତି ତତୋ ଅନଞ୍ଞସ୍ସପି ଅଭାୱତ୍ତଂ ଆପନ୍ନନ୍ତି କୁସଲାଦୀନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅଭାୱତ୍ତାପତ୍ତି ହୋତି। ନ ହି ଇନ୍ଦସ୍ସ ଅମନୁସ୍ସତ୍ତେ ତତୋ ଅନଞ୍ଞେସଂ ସକ୍କାଦୀନଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ନନୁ ଏୱମପି ଏକସ୍ସ ଭାୱତ୍ତଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଭାୱତ୍ତଂ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଏକେନେୱ ଭାୱେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ନିଯମାଭାୱତୋ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଭାୱତ୍ତେ ସିଦ୍ଧେ ତେହି ଅନଞ୍ଞେସଂ କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ଭାୱତ୍ତଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦାନଂ ନାନତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା। ନ ହି ତିଣ୍ଣଂ ଭାୱତ୍ତେ ନାନତ୍ତତା ଅତ୍ଥି, ଅନୁଞ୍ଞାତା ଚ ସା ତଯାତି। ନନୁ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱତ୍ତେପି ନାନତ୍ତତା ନ ସିଯାତି? ମା ହୋତୁ ନାନତ୍ତତା, ତୱ ପନ ନାନତ୍ତଂ ପଟିଜାନନ୍ତସ୍ସ "ଏସୋ ଦୋସୋ"ତି ୱଦାମି, ନ ପନ ମଯା ନାନତ୍ତତା ଏକତ୍ତତା ୱା ଅନୁଞ୍ଞାତାତି କୁତୋ ମେ ୱିରୋଧୋ ସିଯାତି। ଅଥ ୱା ଅଭାୱତ୍ତଂ ଆପନ୍ନେହି ଧମ୍ମେହି ଅନଞ୍ଞେ କୁସଲାଦଯୋପି ଅଭାୱା ଏୱ ସିଯୁନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଅନିଯମେନ ଯେ କେଚି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଅଭାୱତ୍ତଂ ଆପନ୍ନା, ତେହି ଅନଞ୍ଞେସଂ କୁସଲାଦୀସୁ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କୁସଲାଦୀନଂ ଅଭାୱତ୍ତାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଏକସ୍ସ ଭାୱତ୍ତା। ଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ "ତେହି ଚ ଅଞ୍ଞୋ କୁସଲପରୋପି ଅଭାୱୋ ସିଯା"ତି, ତଂ ଅନିଯମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବେସଂ ଅଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ। ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଅକୁସଲପରସ୍ସ ୱା ଅବ୍ୟାକତପରସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ଭାୱତ୍ତେ ସତି ତେହି ଅଞ୍ଞୋ କୁସଲପରୋପି ଅଭାୱୋ ସିଯାତି।

ସବ୍ବମେତଂ ଅକାରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ନାମ ଯୁତ୍ତି। କୁସଲକୁସଲସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ଏକନ୍ତଏକତ୍ତଂ, କୁସଲରୂପଚକ୍ଖୁମ-ସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ଏକନ୍ତନାନତ୍ତଞ୍ଚ ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ଯାଯଂ ପୁନରୁତ୍ତି ଛକ୍କଚତୁକ୍କାପତ୍ତି ଅସମ୍ବନ୍ଧୱିରୋଧାଭାୱାପତ୍ତି ଦୋସାରୋପନଯୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ସବ୍ବା ସା ଅଯୁତ୍ତି, ତଥା ଏକତ୍ତନାନତ୍ତତାଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯା ଯା ଅନୁମତି ଯଥାନୁମତି ଅନୁମତିଯା ଅନୁମତିଯା ୱୋହାରସିଦ୍ଧିତୋ। ଅନୁମତିଯା ଅନୁରୂପଂ ୱା ଯଥାନୁମତି, ଯଥା ଅନୁମତି ପୱତ୍ତା, ତଥା ତଦନୁରୂପଂ ୱୋହାରସିଦ୍ଧିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁମତି ହି ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବାଭାୱତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଭିନ୍ନେସୁ କତ୍ଥଚି କିରିଯାଗୁଣାଦିପରିଗ୍ଗହୱିସେସେନ ଅୱିୱଟସଦ୍ଦତ୍ଥୱିୱରଣତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତା ଯଥା "ସକ୍କୋ ଇନ୍ଦୋ ପୁରିନ୍ଦଦୋ"ତି। କତ୍ଥଚି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଭିନ୍ନେସୁ ଯଥା "ଧୱୋ ଖଦିରୋ ପଲାସୋ ଚ ଆନୀଯନ୍ତୂ"ତି। କତ୍ଥଚି ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱତୋ ଭେଦାଭେଦୱନ୍ତେସୁ ସେଯ୍ୟଥାପି "ନୀଲୁପ୍ପଲଂ ପଣ୍ଡିତପୁରିସୋ"ତି, ତାଯ ତାଯ ଅନୁମତିଯା ତଦନୁରୂପଞ୍ଚ ତେ ତେ ୱୋହାରା ସିଦ୍ଧା। ତସ୍ମା ଇହାପି କୁସଲଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦାନଂ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱତୋ ୱିସେସତ୍ତସାମଞ୍ଞତ୍ତପରିଗ୍ଗହେନ ସମାନେ ଅତ୍ଥେ ଭେଦାଭେଦଯୁତ୍ତେ ପୱତ୍ତି ଅନୁମତାତି ତାଯ ତାଯ ଅନୁମତିଯା ତଦନୁରୂପଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧୋ ଏସୋ ୱୋହାରୋ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ସବ୍ବମେତଂ ଅକାରଣ"ନ୍ତି।

ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ତସ୍ସ ଦୀପେନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅତ୍ତନା ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକାଦିକୁସଲାଦିଭାୱଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦୀପେନ୍ତି ତଦତ୍ଥସ୍ସ ତବ୍ଭାୱଦୀପନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ହୋତୀତି। ଇମିନା ୱାତି ''ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିଆଦୀସୁ ଦିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ''ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ଚ ନଯେନ। ସୋ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମାନୋ, ନ କୁସଲ-ସଦ୍ଦୋ ଆରୋଗ୍ୟାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତୀତି ''କୁଚ୍ଛିତେ ସଲଯନ୍ତୀ''ତିଆଦିକୋ, ସୋ ଚ ୱିସେସନଯୋ ''ଇତୋ ପରଂ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମା''ତି ଏତେନ ଅପନୀତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ହି କୁସଲାଦିୱିସେସଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତିଆଦଯୋ ୱିସେସାତି।

୨।ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନାତି ଏତ୍ଥ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ସୁଖୱେଦନାୱ ହୋତୀତି ''ସୁଖୱେଦନାଯଂ ଦିସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ''ତିସ୍ସୋ ଇମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱେଦନା ସୁଖା ୱେଦନା''ତିଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୯ ଆଦଯୋ) ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ସୁଖୱେଦନାସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯତ୍ଥୋ ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋ କାଯସୁଖନଂ କାଯାନୁଗ୍ଗହଂ ସାତୱିସେସଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ, ନ ପନ ସୁଖା ୱେଦନା ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ସୁଖଂ ୱା (ମ। ନି। ୧।୪୦୯), ଯୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ''ତିଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୩) ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ସାତସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି। ଯସ୍ମିଂ ସତି ସୁଖହେତୂନଂ ପୱତ୍ତି, ତଂ ସୁଖମୂଲଂ। ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଚ କାମସମତିକ୍କମାଦିକେ ୱିରାଗେ ଚ ସତି ସୁଖହେତୂନଂ ପୁଞ୍ଞପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ତଂ ''ସୁଖମୂଲଂ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣତ୍ତା ''ରୂପଂ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଞ୍ଞାନୀତି ଯଦିଦଂ ୱଚନଂ, ତଂ ସୁଖସ୍ସ ଚ ଅଧିୱଚନଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଇଟ୍ଠୱିପାକୱିପଚ୍ଚନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖପଚ୍ଚଯାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଇଟ୍ଠାନଂ ଠାନଂ ଓକାସୋ ସଗ୍ଗା ନନ୍ଦନଞ୍ଚାତି ''ସୁଖା ସଗ୍ଗା ସୁଖଂ ନନ୍ଦନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ। ସୁଖୱିହାରାତି ପଠମଜ୍ଝାନୱିହାରାଦୀ। ନୀୱରଣାଦିବ୍ୟାବାଧରହିତତ୍ତା ''ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝା''ତି ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖନିବ୍ବାପନତୋ ତଂନିରୋଧତ୍ତା ୱା ''ନିବ୍ବାନଂ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସନ୍ତଂ, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତ''ନ୍ତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୋ। ''ଦ୍ୱେପି ମଯା, ଆନନ୍ଦ, ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା ପରିଯାଯେନ ସୁଖା ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୬୭) ସୁଖୋପେକ୍ଖାସୁ ଚ ଇଟ୍ଠାସୂତି ଏୱମାଦୀସୁ ପୱତ୍ତି ସଙ୍ଗହିତା।

ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୂତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଓକାସୋ। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ହି ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଜାତିଆଦୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ତଦତ୍ଥୁକଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯେତି ଦୁକ୍ଖହେତୁମ୍ହି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜନକେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନେତି ଦୁକ୍ଖଜନକକମ୍ମସ୍ସ ସହାଯଭୂତାନଂ ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଠାନେ। ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦୋ ହି ଜନକେ ଜନକସହାଯେ ଚ ପୱତ୍ତତୀତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୧୫, ୪୫-୪୬, ୭୬) ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ କରଜକାଯଂ ସୁଖଯତି ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦେ ଅନୁଗ୍ଗହିତେ କରୋତୀତି ସୁଖା। ସୁଖାତି ୱେଦନାସଦ୍ଦମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୁଖଭାୱମତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପକାସନେନ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗତା ନ କତା। ସଭାୱତୋ ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ଯଂ ଇଟ୍ଠଂ, ତଦନୁଭୱନଂ ଇଟ୍ଠାକାରାନୁଭୱନଂ ୱା ଇଟ୍ଠାନୁଭୱନଂ।

ସମନ୍ତି ଅୱିସମଂ। ସମା ଏକୀଭାୱୂପଗତା ୱିଯ ଯୁତ୍ତା, ସମଂ ୱା ସହ ଯୁତ୍ତାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏକୁପ୍ପାଦାତି ଏକୋ ସମାନୋ ଉପ୍ପାଦୋ ଏତେସନ୍ତି ଏକୁପ୍ପାଦା, ସମାନପଚ୍ଚଯେହି ସହୁପ୍ପତ୍ତିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସହୁପ୍ପତ୍ତିକାନଂ ରୂପାରୂପାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ''ଏକନିରୋଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯେ ସମାନୁପ୍ପାଦା ସମାନନିରୋଧା ଚ, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ରୂପାରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୋଗୋ ନିୱାରିତୋ ହୋତି। ଏୱମ୍ପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ''ଏକୱତ୍ଥୁକା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯେ ଏକୁପ୍ପାଦା ଏକନିରୋଧା ଏକୱତ୍ଥୁକା ଚ, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି। ଏୱମ୍ପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପେସୁ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ସେସମହାଭୂତୋପାଦାରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ତେନ ତାନି ଏକୱତ୍ଥୁକାନୀତି, ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସଯଭୂତାନି ୱା ଭୂତାନି ଏକଂ ୱତ୍ଥୁ ଏତେସୁ ସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଏକୱତ୍ଥୁକାନୀତି କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତାପତ୍ତି ସିଯାତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ''ଏକାରମ୍ମଣା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯେ ଏକୁପ୍ପାଦା...ପେ... ଏକାରମ୍ମଣା ଚ ହୋନ୍ତି, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି। ପଟିଲୋମତୋ ୱା ଏକାରମ୍ମଣାତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୱୀଥିଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାନଂ ନାନାୱୀଥିଯଂ ପରସନ୍ତାନେ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁକାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ''ଏକୱତ୍ଥୁକା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯେ ଏକୱତ୍ଥୁକା ହୁତ୍ୱା ଏକାରମ୍ମଣା, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି। ଏୱମ୍ପି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାଦୀନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ''ଏକନିରୋଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯେ ଏକନିରୋଧା ହୁତ୍ୱା ଏକୱତ୍ଥୁକା ଏକାରମ୍ମଣା, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି। କିଂ ପନ ନାନୁପ୍ପାଦାପି ଏୱଂ ତିୱିଧଲକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଏକୁପ୍ପାଦା ଏୱାତି ୱିଚାରଣାଯ ଏକୁପ୍ପାଦା ଏୱ ଏୱଂ ତିୱିଧଲକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଏକୁପ୍ପାଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩।ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନନ୍ତି ଯଥା ସାଲିବୀଜାଦୀନଂ ଫଲାନି ତଂସଦିସାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ୱିପକ୍କାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତି, ନ ମୂଲଙ୍କୁରପତ୍ତଖନ୍ଧନାଳଆନି, ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଫଲାନି ଅରୂପଧମ୍ମଭାୱେନ ସାରମ୍ମଣଭାୱେନ ସୁକ୍କକଣ୍ହାଦିଭାୱେନ ଚ ତଂସଦିସାନି ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନାନୀତି ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଂ ଲଭନ୍ତି, ନ ରୂପଧମ୍ମା କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାପି କମ୍ମାସଦିସାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଜାତିଜରାସଭାୱାତି

ଜାଯନଜୀରଣସଭାୱା। ୱିପାକପକତିକାତି ୱିପଚ୍ଚନପକତିକା। ୱିପଚ୍ଚନସଭାୱତା ଚ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମାନସନ୍ତାନେ ସବ୍ବାପାରତା, ତେନ ଅଭିଞ୍ଞାଦିକୁସଲାନଂ ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାଦିଅକୁସଲାନଞ୍ଚ ୱିପାକାନୁପ୍ପାଦନେପି ୱିପାକଧମ୍ମତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ୱିପକ୍କଭାୱନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଭାୱ-ସଦ୍ଦେନ ସଭାୱୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ। ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱିପକ୍କସଭାୱଂ ଦୁତିଯସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ ୱିପଚ୍ଚନସଭାୱଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ''ଉଭଯସଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱସେନା''ତି ଆହ।

୪।ଉପେତେନ ଆଦିନ୍ନା ଉପାଦିନ୍ନା। କିଂ ପନ ତଂ ଉପେତଂ, କେନ ଚ ଉପେତଂ, କଥଞ୍ଚ ଉପେତଂ, କେ ଚ ତେନ ଆଦିନ୍ନାତି? ସତି ଚ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ କେସଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଭାୱେ ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଉପେତସଦ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧିନା ଉପଯ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନାହି ଚତୁବ୍ବିଧୁପାଦାନଭୂତାହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଉପେତଂ, ତେହି ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଉପେତଂ, ନ ସମନ୍ନାଗମୱସେନ। ସତି ଚ ସବ୍ବତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଉପାଦାନାରମ୍ମଣତ୍ତେ ଯେହି ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନି ଅମ୍ହେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତା ଅମ୍ହାକଂ ଏତାନି ଫଲାନୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତେହି ୱିଯ ଆଦିନ୍ନାନି, ତାନି ତେଭୂମକକମ୍ମାନି କମ୍ମଭାୱେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପନେତ୍ୱା ଉପେତନ୍ତି ଇଧ ଗହିତାନି। ତେହି ଚ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନି ଉପାଦିନ୍ନା ଧମ୍ମାତି ସବ୍ବମେତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥନଯୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ନ ୱଚନାନୁପୁବ୍ବେନାତି। ଏତ୍ଥାହ – ଯଦି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଉପେତେନ ଆଦିନ୍ନା ଉପାଦିନ୍ନା, ସବ୍ବତେଭୂମକଧମ୍ମା ଚ ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ଉପେତସଦ୍ଦୋ କମ୍ମେ ଏୱ ନିରୁଢହୋ, ତେନ କମ୍ମସ୍ସେୱ ଗହଣେ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସବ୍ବତେଭୂମକଧମ୍ମପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୂହି ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଖାରାଦିଫଲାନଂ ଉପାଦିନ୍ନତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି ତେସମ୍ପି ତେହିଫଲଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା। ଉପ-ସଦ୍ଦେନ ଚ ଉପେତତାମତ୍ତଂ ଜୋତିତଂ, ନ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ସମନ୍ନାଗମନିୱତ୍ତକଂ, ଆଦିନ୍ନ-ସଦ୍ଦେନ ଚ ଗହିତତାମତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତାୱିସେସୋ। ତସ୍ମା ସବ୍ବପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପାଦିନ୍ନତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ବୋଧନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଦେସନାପୱତ୍ତିତୋ। ଯେସଞ୍ହି ବୋଧନତ୍ଥଂ ''ଉପାଦିନ୍ନା''ତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେ ତେନେୱ ୱଚନେନ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଧମ୍ମେ ବୁଜ୍ଝିଂସୁ, ଏତରହି ପନ ତାୱତା ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ ସୁତ୍ୱା ତଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଏସା ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା କତା ''କମ୍ମୁନା''ତି।

ଅଯଂ ପନ ଅପରୋ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ଉପେତଂ ଦୀପେତି। ଅଯଞ୍ହି ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ସମାସେ ପଯୁଜ୍ଜମାନୋ ''ଅତିମାଲା''ତିଆଦୀସୁ ଅତି-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଅତିକ୍କମନଂ ସସାଧନଂ ଉପଗମନଂ ସସାଧନଂ ୱଦତି, ଉପଗମନଞ୍ଚ ଉପାଦାନୌପଯୋ, ତେନ ଉପଗତଂ ଉପେତଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଯଂ ଅସତି ଉପାଦାନେ ନ ହୋତି, ତଂ ''ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ତେଭୂମକକମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପୁରିମଜାତୁପ୍ପନ୍ନେନ ଉପାଦାନେନ ଉପଗତତ୍ତା ''ଉପେତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ହି କୋଚି ଅନୁପଗମ୍ମ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ କମ୍ମଂ କରୋତୀତି। ତେନ ଉପେତେନ କମ୍ମୁନା ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ ଆଦାନଂ ହୋତି। କମ୍ମୁନା ହି ସାସୱେନ ସତ୍ତା ଆଦିଯନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱଂ, ତସ୍ମା ଆଦାତବ୍ବଭାୱେନ ପାକଟୋ ପୁନବ୍ଭୱୋ। ସୋ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ତେଭୂମକୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପସଙ୍ଗହୋ ''ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଜାତିୱଚନେ ସମୱରୁଦ୍ଧୋତି ଉପାଦିନ୍ନୱଚନେନ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ଚ ତେଭୂମକୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନୀତି ଧାତୁକଥାଯଂ ପକାସିତମେତଂ। ତସ୍ମା ଉପେତେନ ଆଦିନ୍ନାତି ତେ ଏୱ ଧମ୍ମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ସିଦ୍ଧୋ ଅଯମତ୍ଥୋତି। ଉପାଦିନ୍ନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପାଦାନିଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିସୁଂ ଉପାଦିନ୍ନସଦ୍ଦାନପେକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ଆରମ୍ମଣଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ମା ଏୱ ଅୱିସେସେତ୍ୱା ''ଉପାଦାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଉପାଦାନିଯଂ ଉପାଦିନ୍ନଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତସ୍ମା ତଂ ୱିସେସନେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉପାଦିନ୍ନା ଚ ତେ ଉପାଦାନିଯା ଚା''ତିଆଦିମାହ।

୫।ସଂକିଲେସୋତି ଦସ କିଲେସୱତ୍ଥୂନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସଂକିଲିଟ୍ଠାତି ତେହି ୱିବାଧିତା ଉପତାପିତା ଚ। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ସଂକିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଏକୁପ୍ପାଦାଦୀହି ନିନ୍ନାନତ୍ତା ଏକୀଭାୱମିୱ ଗତା ୱିସାଦୀହି ୱିଯ ସପ୍ପିଆଦଯୋ ୱିଦୂସିତା ମଲୀନା ୱିବାଧିତା ଉପତାପିତା ଚ ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ସଂକିଲେସେନ ସମନ୍ନାଗତା ସଂକିଲିଟ୍ଠା''ତି। ସଂକିଲେସଂ ଅରହନ୍ତୀତି ସଂକିଲେସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ତଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣଭାୱାନତିକ୍କମନତୋତି ଏତେନ ସଂକିଲେସାନତିକ୍କମନମେୱ ଦସ୍ସେତି, ୱତ୍ଥଯୁଗିକସୁଙ୍କସାଲିକସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ସଂକିଲେସିକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬। ସହ ୱିତକ୍କେନ ହୋନ୍ତୀତି ୱଚନସେସୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ ଅୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସପି ଭୱତି-ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା। ମତ୍ତାତି ପମାଣୱାଚକଂ ଏକଂ ପଦନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ''ୱିଚାରୋୱ ମତ୍ତା ଏତେସ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅୱିପ୍ପଯୋଗୀସୁ ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୁ ୱିଚାରୋୱ ଏତେସଂ ମତ୍ତା, ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୱିତକ୍କେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମପରୋ ଅତ୍ଥୋ – ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ। ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା ଧମ୍ମା ହି ୱିତକ୍କୱିସିଟ୍ଠେନ ୱିଚାରେନ ସୱିଚାରା, ଏତେ ପନ ୱିଚାରମତ୍ତେନ ୱିତକ୍କସଙ୍ଖାତୱିସେସରହିତେନ, ତସ୍ମା ''ୱିଚାରମତ୍ତା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ୱିଚାରମତ୍ତୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚାରମତ୍ତୱଚନେନ ଅୱିତକ୍କତ୍ତେ ସିଦ୍ଧେ ଅୱିତକ୍କାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଅତ୍ଥିଭାୱଜୋତନତ୍ଥଂ ଅୱିତକ୍କୱଚନଂ। ଅୱିତକ୍କା ହି ୱିଚାରମତ୍ତା ଚ ସନ୍ତି ଅୱିଚାରା ଚାତି ନିୱତ୍ତେତବ୍ବା ଗହେତବ୍ବା ଚ ହୋନ୍ତି, ତେସୁ ଅୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା ୱିଚାରମତ୍ତାୱଅୱିତକ୍କାତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି। ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱୋ ପନ ଯଥାକାମଂ ହୋତୀତି ସାମଞ୍ଞେନ ଅୱିତକ୍କଭାୱେନ ସହ ୱିଚାରମତ୍ତତାଯ ଧମ୍ମୱିସେସନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ

''ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା''ତି ପଦାନୁକ୍କମୋ କତୋ।

ଅଥ ୱା ସୱିଚାରା ଦୁୱିଧା ସୱିତକ୍କା ଅୱିତକ୍କା ଚ, ତେସୁ ଅୱିତକ୍କେ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ଆଦିପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଚାରା ଚ ଦୁୱିଧା ସୱିତକ୍କା ଅୱିତକ୍କା ଚ, ତେସୁ ସୱିତକ୍କେ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ତତିଯପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ପନ ଦ୍ୱୀହିପି ନିୱତ୍ତିତା ଅୱିତକ୍କା ସୱିତକ୍କା ଚ ସୱିଚାରା ଅୱିଚାରା ଚ, ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରଦସ୍ସନଂ ୱା କତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ଉଭଯଦସ୍ସନଂ ୱା। ଉଭଯଦସ୍ସନେ କରିଯମାନେ ଯଦି ''ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା''ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯୁଂ, ଆଦିପଦତ୍ଥତାୱ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥ ''ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା''ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯୁଂ, ଅନ୍ତପଦତ୍ଥତା। ଅଥ ପନ ''ଅୱିତକ୍କସୱିଚାରା ସୱିତକ୍କଅୱିଚାରା''ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯୁଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ଅତ୍ଥନ୍ତରାଭାୱୋ ୱା ସଙ୍କରଦୋସୋ ୱା ଏକସ୍ସେୱ ସୱିତକ୍କାୱିତକ୍କତାସୱିଚାରାୱିଚାରତାୱିରୋଧୋ ୱା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞତରଦସ୍ସନେନ ଇତରମ୍ପି ପକାସେତୁଂ ଅୱିତକ୍କୱଚନେନ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେସୁ ୱୁତ୍ତେସୁ ସୱିତକ୍କଅୱିଚାରେ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅୱିତକ୍କସୱିଚାରେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା''ତି। ଅଥ ୱା ୱିତକ୍କାଭାୱେନ ଏତେ ୱିଚାରମତ୍ତା, ନ ୱିଚାରତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅୱିତକ୍କୱଚନେନ ୱିଚାରମତ୍ତା ୱିସେସିତା।

୭।ଉପେକ୍ଖତୀତି ୱେଦଯମାନାପି ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନା ସୁଖାକାରେ ଦୁକ୍ଖାକାରେ ଚ ଉଦାସିନା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉପେତା ଯୁତ୍ତା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧା ଇକ୍ଖା ଅନୁଭୱନଂ ଉପେକ୍ଖା। ୱିସେସଦସ୍ସନୱସେନାତି ନାନତ୍ତଦସ୍ସନୱସେନ। ଯଦି ହି ପୀତିସହଗତା ଏୱ ସୁଖସହଗତା ସିଯୁଂ, ''ପୀତିସହଗତା''ତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ''ସୁଖସହଗତା''ତି ଇଦଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ''ସୁଖସହଗତା''ତି ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନେ ''ପୀତିସହଗତା''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତତୋ ତିକଂ ପୂରେନ୍ତେନ ଦୁକ୍ଖସହଗତପଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ''ୱେଦନାତ୍ତିକୋ ଏୱାଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ''ପୀତିସହଗତା''ତି ୱତ୍ୱା ''ସୁଖସହଗତା''ତି ୱଦନ୍ତୋ ପୀତିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପି ସୁଖଂ ଅତ୍ଥୀତି ତତିଯଜ୍ଝାନକାଯୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ ସପ୍ପୀତିକସୁଖତୋ ଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ପୀତିସୁଖାନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତାନଂ ନାନତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ତିକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ''ପୀତିସହଗତା''ତି ଏତ୍ଥ ହି ସୁଖେକଦେସୋ ସଙ୍ଗହିତୋ, ନ ପୀତି। ''ସୁଖସହଗତା''ତି ଏତ୍ଥ ପୀତି ସଙ୍ଗହିତା, ନ ସୁଖଂ। ପୀତିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସୁଖସହଗତା ଚ ପୁରିମେନ ଅସଙ୍ଗହିତା ପଚ୍ଛିମେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ସିଦ୍ଧୋ ପୀତିସୁଖାନଂ ୱିସେସୋତି।

୮ ।ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସନତୋତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଭାୱନାଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ, ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ଚ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ ତଦତିସଯୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଦସ୍ସନଭାୱାପତ୍ତୀତି। ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପୱସେନାତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମପଟିକ୍ଖେପୱସେନ, ନ ପହାଯକପଟିକ୍ଖେପୱସେନ। ତଥା ହି ସତି ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ଅଞ୍ଞୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାଯକୋ ଅତ୍ଥି, ତେନ ପହାତବ୍ବା ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ପହାଯକୋ ଅତ୍ଥି ଅଞ୍ଞେହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନଞ୍ଚ ପୁନପ୍ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱା, ନାପି ପହାତବ୍ବା ତତିଯପଦେନ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅପ୍ପହାତବ୍ବା ଏୱାତି। ତସ୍ମା ପହାତବ୍ବପଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନେନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବେହି ଅଞ୍ଞେ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୯ ।ଏୱମତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥାଯୁତ୍ତିତୋ ଚ ସଦ୍ଦାଯୁତ୍ତିତୋ ଚ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି। ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ଅପ୍ପହାତବ୍ବହେତୁମତ୍ତେସୁ ହି ଗଯ୍ହମାନେସୁ ଅହେତୁକା ଅସଙ୍ଗହିତାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା ଅତ୍ଥାଯୁତ୍ତି, ପହାତବ୍ବସଦ୍ଦସ୍ସ ନିଚ୍ଚସାପେକ୍ଖତ୍ତେ ଚ ସତି ନ ସମ୍ବନ୍ଧୀସଦ୍ଦତୋ ପହାଯକତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପଟିସେଧଂ ଅପେକ୍ଖମାନସ୍ସ ହେତୁସଦ୍ଦେନ ସମାସୋ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ସଦ୍ଦାଯୁତ୍ତି ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ପହାତବ୍ବ-ସଦ୍ଦଂ ପଟିସେଧେନ ଅଯୋଜେତ୍ୱା ଯେସଂ ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥେ ସମାସୋ, ତବ୍ବିସେସନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ପଟିସେଧେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସଂ ନେୱତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ ସବ୍ବୋ ସଙ୍ଗହିତୋତି। ଅତ୍ଥାଯୁତ୍ତି ମା ହୋତୁ, ସଦ୍ଦୋ ପନ ଇଧାପି ନ ଯୁତ୍ତୋ। ଏକନ୍ତଯୋଗୀନଂ ଅତ୍ଥି-ସଦ୍ଦମେୱ ହି ଅପେକ୍ଖମାନାନଂ ଉଭିନ୍ନଂ ପହାତବ୍ବହେତୁ-ସଦ୍ଦାନଂ ସମାସୋ ଯୁତ୍ତୋ, ନ ପଟିସେଧଂ ଅପେକ୍ଖମାନାନନ୍ତି, ତସ୍ମା ଗହେତବ୍ବତ୍ଥଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଏତଂ କତଂ, ସଦ୍ଦୋ ପନ ଯଥା ଯୁଜ୍ଜତି, ତଥା ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି – ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ପହାତବ୍ବହେତୁକା। କେନ ପହାତବ୍ବୋତି? ଦସ୍ସନେନ ଭାୱନାଯ ଚ। ତଯିଦଂ ପହାତବ୍ବହେତୁକପଦଂ ଦସ୍ସନଭାୱନାପଦେହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ତେହି ଯୁତ୍ତେନ ଯେ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୁକା ନେୱ ହୋନ୍ତି, ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବହେତୁକା ଚ ନ ହୋନ୍ତୀତି ପଟିସେଧଞ୍ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ତେ ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବହେତୁକାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନେୱୱିପାକନୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୱଚନଂ ୱିଯ ହି ପୁରିମପଦଦ୍ୱଯସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମପଟିସେଧନେନ ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମନିଦସ୍ସନମେତଂ ହୋତି, ନ ଅହେତୁକପଦଂ ୱିଯ ହେତୁୱିରହପ୍ପକାସନେନାତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ପଟିସେଧା ଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି।

ହେତୁଯେୱ ହି ତେସଂ ନତ୍ଥି, ଯୋ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବୋ ସିଯାତି ପୁରିମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ ହେତୂନଂ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା,

ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ପହାତବ୍ବାସଙ୍କାସବ୍ଭାଓ୍ବେ ହୋତି, ପହାତବ୍ବାସଙ୍କା ଚ ହେତୁମ୍ହି ସତି ସିଯା, ତେସଂ ପନ ଅହେତୁକାନଂ ହେତୁଯେଓ୍ବ ନତ୍ଥି, ଯୋ ଦସ୍ସନଭାଓ୍ବନାହି ପହାତବ୍ବୋ ସିଯା, ତଦଭାଓ୍ବା ପହାତବ୍ବାସଙ୍କା ନତ୍ଥୀତି ତଂନିଓ୍ବାରଣତ୍ଥୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ନ ସମ୍ଭଓ୍ବତି, ତସ୍ମା ''ନେଓ୍ବଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଓ୍ବନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସ''ନ୍ତି ଏଓ୍ବଂ ଅହେତୁକାନଂ ଗହଣଂ ନ ଭଓ୍ବେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ଓ୍ବା ଇତରଥା ହି ଅହେତୁକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଭଓ୍ବେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ନ କାରଣସାଧନୀଯୋ ଏସୋତି ଗହେତବ୍ବତ୍ଥସ୍ସେଓ୍ବ କାରଣଂ ଓ୍ବଦନ୍ତୋ ''ହେତୁଯେଓ୍ବ ହି ତେସଂ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିମାହ। ତେସଞ୍ହି ନେଓ୍ବଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଓ୍ବନାଯପହାତବ୍ବହେତୁକପଦଓ୍ବଚନୀଯାନଂ ଯୋ ଦସ୍ସନଭାଓ୍ବନାହି ପହାତବ୍ବୋ ସିଯା, ସୋ ଏଓ୍ବଂପକାରୋ ହେତୁ ନତ୍ଥି। ତେ ହି ଅନେକପ୍ପକାରା ସହେତୁକା ଅହେତୁକା ଚାତି, ତସ୍ମା ନେଓ୍ବଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଓ୍ବନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୦।ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଇଦଂ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଓ୍ବସେନ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ଓ୍ବୁତ୍ତନ୍ତି ଓ୍ବେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଗୋତ୍ରଭୁଫଲପଚ୍ଚଓ୍ବେକ୍ଖଣାଦୀନମ୍ପି ଅପଚଯଗାମିତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ଅଥ ଓ୍ବା ହେତୁଭାଓ୍ବେନ ଅପଚଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅପଚଯଗାମିନୋ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ହି ଅନିବ୍ବତ୍ତନିଯତ୍ତେପି ସମୁଦଯପ୍ପହାନସମୁଦଯନିରୋଧାନଂ ଅଧିଗମଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଭାଓ୍ବତୋ ହେତୁହେତୁଫଲଭାଓ୍ବୋ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନାନଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଥାହ ''ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ଓ୍ବିଭ। ୭୧୯)। ଅତ୍ଥୋତି ହି ହେତୁଫଲଂ। ଧମ୍ମୋତି ହେତୂତି। ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ପୁରିମେ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଓ୍ବୁତ୍ତା, ପଚ୍ଛିମେ କେଓ୍ବଲା। ପୁରିମେ ଓ୍ବିଯ ପନ ପଚ୍ଛିମେ ଅତ୍ଥେପି ଅରିଯମଗ୍ଗସୀସେନ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଗହେତବ୍ବା। ଦୁତିଯେ ଅତ୍ଥଓ୍ବିକପ୍ପେ ''ଆଚଯଂ ଗାମିନୋ''ତି ଓ୍ବତ୍ତବ୍ବେ ଅନୁନାସିକଲୋପୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଚିନନ୍ତୀତି ଓ୍ବା ଆଚଯା, ଆଚଯା ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଓ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତିପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୧। ସତ୍ତ ପନ ସେକ୍ଖା ସିକ୍ଖନସୀଲାତି ସେକ୍ଖା, ତେସଂ ଇମେତି ସେକ୍ଖା, ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣା ମଗ୍ଗଫଲତ୍ତଯଧମ୍ମା। ସଯମେଓ୍ବ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସିକ୍ଖନସୀଲାନମେତଂ ନିଦସ୍ସନଂ। ଯେ ହି ଧମ୍ମା ସିକ୍ଖନ୍ତି, ତେ ସିକ୍ଖନସୀଲା ହୋନ୍ତୀତି। ଅକ୍ଖରତ୍ଥୋ ପନ ସିକ୍ଖା ଏତେସଂ ସୀଲନ୍ତି ସେକ୍ଖାତି। ନ ସେକ୍ଖାତି ଯତ୍ଥ ସେକ୍ଖଭାଓ୍ବାସଙ୍କା ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥାଯଂ ପଟିସେଧୋତି ଲୋକିଯନିବ୍ବାନେସୁ ଅସେକ୍ଖଭାଓ୍ବାନାପତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତା ହି ସିକ୍ଖା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପକ୍ଖକିଲେସେହି ଓ୍ବିପ୍ପମୁତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧା ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାଓ୍ବମ୍ପି ଅନୁପଗମନତୋ ଏତା ସିକ୍ଖାତି ଓ୍ବତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତା ଅଟ୍ଠସୁ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଓ୍ବିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚତୁମଗ୍ଗହେଟ୍ଠିମଫଲତ୍ତଯଧମ୍ମା ଓ୍ବିଯ ଅରହତ୍ତଫଲଧମ୍ମାପି ତାସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତାତି ଚ, ତଂସିକ୍ଖାସମଙ୍ଗିନୋ ଅରହତୋ ଇତରେସଂ ଓ୍ବିଯ ସେକ୍ଖତ୍ତେ ସତି ସେକ୍ଖସ୍ସ ଏତେତି ଚ, ସିକ୍ଖା ସୀଲଂ ଏତେସନ୍ତି ଚ ସେକ୍ଖାତି ଆସଙ୍କିତବ୍ବା ସିଯୁନ୍ତି ତଦାସଙ୍କାନିଓ୍ବତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ଅସେକ୍ଖା''ତି ଯଥାଓ୍ବୁତ୍ତସେକ୍ଖଭାଓ୍ବପଟିସେଧୋ କତୋ। ଅରହତ୍ତଫଲେ ହି ପଓ୍ବତ୍ତମାନା ସିକ୍ଖା ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚତ୍ତା ନ ସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି, କେଓ୍ବଲଂ ସିକ୍ଖାଫଲଭାଓ୍ବେନେଓ୍ବ ପଓ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ତା ନ ସିକ୍ଖାଓ୍ବଚନଂ ଅରହନ୍ତି, ନାପି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ସେକ୍ଖଓ୍ବଚନଂ, ନ ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସିକ୍ଖନସୀଲାତି ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତାତିଆଦିଅତ୍ଥେହି ଅଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ସେକ୍ଖା ନ ହୋନ୍ତି, ହେଟ୍ଠିମଫଲେସୁ ପନ ସିକ୍ଖା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଓ୍ବିପସ୍ସନାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯଭାଓ୍ବତୋ ସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୀତି ସିକ୍ଖାଓ୍ବଚନଂ ଅରହନ୍ତି, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ସେକ୍ଖଓ୍ବଚନଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ସିକ୍ଖନସୀଲଓ୍ବୁତ୍ତୀତି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମା ଯଥାଓ୍ବୁତ୍ତେହି ଅତ୍ଥେହି ସେକ୍ଖା ହୋନ୍ତି ଏଓ୍ବ।

ସେକ୍ଖାତି ଓ୍ବା ଅପରିଯୋସିତସିକ୍ଖା ଦସ୍ସିତା। ଅନନ୍ତରମେଓ୍ବ ''ଅସେକ୍ଖା''ତି ଓ୍ବଚନଂ ପରିଯୋସିତସିକ୍ଖାନଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ନ ଲୋକିଯନିବ୍ବାନାନଂ ଅସେକ୍ଖତାପତ୍ତି। ଓ୍ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ଓ୍ବା ସେକ୍ଖାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସେକ୍ଖଧମ୍ମେସୁ ଏଓ୍ବ କେସଞ୍ଚି ଓ୍ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅସେକ୍ଖତା ଆପଜ୍ଜତି, ତେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଓ୍ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ଚ ଯଥାଓ୍ବୁତ୍ତେହି ଚ ଅତ୍ଥେହି ସେକ୍ଖାତି କତ୍ୱା ଅସେକ୍ଖା ଆପନ୍ନାତି? ନ, ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରା। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗତୋ ହି ନିନ୍ନାନାକରଣଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଠପେତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକରଣଂ ଓ୍ବିପାକଭାଓ୍ବଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ତେ ଏଓ୍ବ ସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଅରହତ୍ତଫଲଭାଓ୍ବଂ ଆପନ୍ନାତି ସକ୍କା ଓ୍ବତ୍ତୁଂ, କୁସଲସୁଖତୋ ଚ ଓ୍ବିପାକସୁଖଂ ସନ୍ତତରତାଯ ପଣୀତତରନ୍ତି ଓ୍ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ଚ ତେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀତି ଅସେକ୍ଖାତି ଓ୍ବୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି।

୧୨। କିଲେସଓ୍ବିକ୍ଖମ୍ଭନାସମତ୍ଥତାଦୀହି ପରିତ୍ତା। ''କିଲେସ…ପେ… ତାଯା''ତି ଅତ୍ଥତ୍ତଯମ୍ପି କୁସଲେସୁ ଯୁଜ୍ଜତି, ଓ୍ବିପାକକିରିଯେସୁ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଓ୍ବ। ପମାଣକରେହି ଓ୍ବା ଓଠଆରିକେହି କାମତଣ୍ହାଦୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ପରିତ୍ତା। ତେହି ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସୁଖୁମେହି ରୂପତଣ୍ହାଦୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ପମାଣମହତ୍ତଂ ଗତାତି ମହଗ୍ଗତା। ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଅପ୍ପମାଣା।

୧୪।ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନାତି ଦିଓ୍ବସମ୍ପି ପଚ୍ଚଓ୍ବେକ୍ଖିଯମାନା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ତିତ୍ତିଂ ନ ଜନେନ୍ତି ସମାପଜ୍ଜିଯମାନାପି ଫଲଧମ୍ମାତି।

୧୫। ମାତୁଘାତାଦୀସୁ ପଓ୍ବତ୍ତମାନାପି ହିତସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାଓ୍ବ ପଓ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ତେ ଧମ୍ମା ହିତସୁଖାଓ୍ବହା ମେ ଭଓ୍ବିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆସୀସିତା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅସୁଭାସୁଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତେସୁ ସୁଭାଦିଓ୍ବିପରିଯାସଦଳ୍ହତାଯ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀସୁ ପଓ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତି ତେ ଧମ୍ମା ଅସୁଭାଦୀସୁ

ସୁଭାଦିୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତିକା ହୋନ୍ତି। ମିଚ୍ଛାସଭାୱାତି ମୁସାସଭାୱା। ଅନେକେସୁ ଆନନ୍ତରିୟେସୁ କତେସୁ ୟଂ ତତ୍ଥ ବଲୱଂ, ତଂ ୱିପଚ୍ଚତି, ନ ଇତରାନୀତି ଏକନ୍ତୱିପାକଜନକତାୟ ନିୟତତା ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ''ୱିପାକଦାନେ ସତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଭେଦାନନ୍ତରନ୍ତି ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ। ଚୁତି ହି ମରଣନିଦ୍ଦେସେ (ୱିଭ। ୧୯୩) ''ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ''ତି ୱୁତ୍ତାତି। ଏତେନ ୱଚନେନ ସତି ଫଲଦାନେ ଚୁତିଅନନ୍ତରୋ ଏୱ, ନ ଅଞ୍ଞୋ ଏତେସଂ ଫଲକାଲୋତି ଫଲକାଲନିୟମେନେୱ ନିୟତତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି, ନ ଫଲଦାନନିୟମେନାତି ନିୟତଫଲକାଲାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟାନମ୍ପି ନିୟତତା ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚୟନ୍ତରୱିକଲତାଦୀହି ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ୱିପାକଧମ୍ମତା ୱିୟ ବଲୱତା ଆନନ୍ତରିୟେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଆନନ୍ତରିୟାନଂ ଫଲଦାନେ ନିୟତସଭାୱା ଆନନ୍ତରିୟସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଫଲଦାନନିୟମେନେୱ ନିୟତତା ଆନନ୍ତରିୟତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ନିୟତସଭାୱା ଆନନ୍ତରିୟସଭାୱା ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବଲୱତୋ ଆନନ୍ତରିୟସ୍ସ ଅଭାୱେ ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ।

ନନୁ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟାନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିପାକଦାୟକେ ଅସତି ଚୁତିଅନନ୍ତରମେୱ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ ଆନନ୍ତରିୟସଭାୱା ନିୟତସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଅସମାନଜାତିକେନ ଚେତୋପଣିଧିୱସେନ ଉପଘାତକେନ ଚ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବୱିପାକତ୍ତା ଅନନ୍ତରେକନ୍ତଫଲଦାୟକତ୍ତାଭାୱା, ନ ପନ ଆନନ୍ତରିୟକାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱିୟ ଅସମାନଜାତିକଂ ଫଲନିୱତ୍ତକଂ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବାନନ୍ତରିୟକାନଂ ଅୱୀଚିଫଲତ୍ତା, ନ ଚ ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛତୋ ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିୟ ଉପରୂପପତ୍ତିଜନକକମ୍ମଫଲଂ ଆନନ୍ତରିୟକଫଲଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଚେତୋପଣିଧି ଅତ୍ଥି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ଅୱୀଚିପାତନତୋ, ନ ଚ ଆନନ୍ତରିୟକୋପଘାତକଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତେସଂୟେୱ ଅନନ୍ତରେକନ୍ତୱିପାକଜନକସଭାୱା ପୱତ୍ତୀତି।

ଅନେକାନି ଚ ଆନନ୍ତରିୟକାନି କତାନି ଏକନ୍ତେ ୱିପାକେ ସନ୍ନିୟତତ୍ତା ଉପରତାୱିପଚ୍ଚନସଭାୱାସଙ୍କତ୍ତା ନିଚ୍ଛିତାନି ସଭାୱତୋ ନିୟତାନେୱ। ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ପନ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିୟୁତ୍ତାନି ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲାନି ଅନନ୍ତରପ୍ପୟୋଜନାନି ଚାତି ସଭାୱତୋ ଆନନ୍ତରିୟକାନେୱ ଚ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପନ ସମାନସଭାୱେସୁ ଏକେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଇତରାନି ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ତେନେୱ କତତ୍ତା ନ ଦୁତିୟଂ ତତିୟମ୍ପି ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତି, ନ ସମତ୍ଥତାୱିଘାତତ୍ତାତି ନତ୍ଥି ତେସଂ ନିୟତାନନ୍ତରିୟତାନିୱତ୍ତୀତି। ନ ହି ସମାନସଭାୱଂ ସମାନସଭାୱସ୍ସ ସମତ୍ଥତଂ ୱିହନତୀତି। ଏକସ୍ସ ପନ ଅଞ୍ଞାନିପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନୀତି। ସମ୍ମା ସଭାୱାତି ସଚ୍ଚସଭାୱା।

୧୬। ପରିପୁଣ୍ଣମଗ୍ଗକିଚ୍ଚତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗାୱ ଇଧ ''ମଗ୍ଗା''ତି ୱୁତ୍ତା। ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନାତି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେପି ହି ୟେ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଂ ଲଭନ୍ତି, ନ ପନ ସୟଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ମଗ୍ଗହେତୁକାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅରିୟମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଠପେତ୍ୱା''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୦୩୯) ୱୁତ୍ତଂ। ୟୋ ପନ ତତ୍ଥେୱ ''ଅରିୟମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗହେତୂ''ତି ଆଦିନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅରିୟମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ହେତୁ ଚା''ତିଆଦିନା ପନ ୱୁତ୍ତନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସୟ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପନ ଅସଙ୍ଗହିତସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ପଟିପାଟିୟା ତୟୋ ନୟା ୱୁତ୍ତା, ହେତୁବହୁତାୱସେନ ତତିୟୋ ନୟୋ ଇଧ ଦୁତିୟୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନାତି ସହଜାତାଧିପତିପି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଜେଟ୍ଠକଭାୱେ ପୱତ୍ତମାନୋ ସହଜାତେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଅନୁୱତ୍ତୟମାନୋ ତେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପି ତଦାରମ୍ମଣେ ଧମ୍ମେ ତଥେୱ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱତ୍ତୟମାନୋ ତେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ, ତସ୍ମା ଅଧିପତିଦ୍ୱୟମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ଏତେସ''ନ୍ତି ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଉଦାହରଣୱସେନ ଆଗତଂ ଅତ୍ଥନୟଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ୟସ୍ମା ପନ ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୬।୧୧) ''ମଗ୍ଗାଧିପତିଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ମଗ୍ଗାଧିପତି ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାଧିପତିପଚ୍ଚୟା, ମଗ୍ଗାଧିପତୀ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ମଗ୍ଗାଧିପତି ଅଧିପତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ପାଠଇୟଂ ସରୂପେକସେସୱସେନ ସମାନସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୭।ଅନୁପ୍ପନ୍ନାତି ଏତେନ ସବ୍ବୋ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ପଟିସିଦ୍ଧୋ, ନ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଭାୱୋ ଏୱାତି ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିଗତା ଅତୀତାପି ନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୟଦି ହି ସଙ୍ଗହିତା ସିୟୁଂ, ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଏୱମାଦି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ତୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅନାଗତାନି ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନି ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ୱା କମ୍ମେ ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି , ନାନିପ୍ଫନ୍ନେତି ପରିନିଟ୍ଠିତକାରଣେକଦେସାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାନି ''ଅୱସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୧୮।ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱନ୍ତି କକ୍ଖଳଅପ୍ଫୁସନାଦିସଭାୱଂ।

୨୦।ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନାତି ଏୱଂ ଚକ୍ଖାଦିଭାୱେନ ଫୁସନାଦିଭାୱେନ ଚ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା। ଅତ୍ତାନଂ ଅଧି ଅଜ୍ଝତ୍ତାତି ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ସମାସୱିସଯେ ଅଧିକାରତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତିଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତା। ତେନାତି ଯସ୍ସ ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ଚ ସୁଞ୍ଞତଂ ଆନେଞ୍ଜଞ୍ଚ ମନସିକରୋତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି ନ ପସୀଦତି ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ନାଧିମୁଚ୍ଚତି, ଯୋ ଚ ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ, ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା। ତସ୍ମିଂଯେୱ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିନିମିତ୍ତେ। ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱାତି ଝାନଗୋଚରରେ କସିଣାଦିମ୍ହି। ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେତବ୍ବନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେତବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ନିଯକେ ରତୋ, ସମାଧିଗୋଚରେ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ୱା ରତୋ। ‘‘ସମାହିତୋ ଏକୋ ସନ୍ତୁସିତୋ ତମାହୁ ଭିକ୍ଖୁ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୩୬୨) ଗାଥାସେସୋ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଝାନଂ ସକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତତ୍ଥୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ସକସନ୍ତତିନିଯକଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ଭୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେସୁପି ଅବ୍ଭନ୍ତରା ଚକ୍ଖାଦଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ-ସଦ୍ଦୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ପୱତ୍ତମାନୋ ଦସ୍ସିତୋ , ନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଦ୍ଦୋ, ଅତ୍ଥି ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତିକସଦ୍ଦାନଂ ବହିଦ୍ଧାବାହିର-ସଦ୍ଦାନଂ ୱିଯ ୱିସେସୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସଦ୍ଦୋ ହି ସପରସନ୍ତାନିକେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ବାହିର-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ସକସନ୍ତାନିକେସ୍ୱେୱ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀସୁ ତତୋ ଅଞ୍ଞେସ୍ୱେୱ ବହିଦ୍ଧା-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପୱତ୍ତତୀତି ତସ୍ମା ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଅସମାନତ୍ତା ନ ଇଦମେତ୍ଥ ଉଦାହରଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ଭୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାତି ଅଯମ୍ପି ୱଚନତ୍ଥୋ। ଯଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ଭୱଂ, ତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେନ ତଂୱାଚକସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ସମାନତ୍ଥତା। ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥଭାୱତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତେ ପୱତ୍ତମାନେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ-ସଦ୍ଦେ ଅଜ୍ଝତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୋତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି।

ଅଯଂଖୋ ପନାନନ୍ଦ, ୱିହାରୋତି ୱିହାରସୁଞ୍ଞତାସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୧୮୭) ସଙ୍ଗଣିକାରାମତାଯ ରୂପାଦିରତିଯା ଚ ଆଦୀନୱଂ ୱତ୍ୱା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱିହାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ୱିସଯଭୂତଂ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନଭୂତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ, ସୁଞ୍ଞତାଫଲସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତିସ୍ସରା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତାପି ଯଂ ମୁହୁତ୍ତଂ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱିତବ୍ବଂ ହୋତି, ତଂ ମୁହୁତ୍ତଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ପଗେୱ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ, ତସ୍ମା ସବ୍ବତ୍ଥାପି ଇସ୍ସରିଯାନଂ ବହୁଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ଇସ୍ସରିଯସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ ଫଲସମାପତ୍ତି ‘‘ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଅରହତ୍ତଫଲାଧିଗମେନ ୱା ତଥାଗତାନଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ତଂଜନକେନେୱ ମଗ୍ଗେନାତି ତଂ ତେସଂ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନଂ। ୱିସଯୋ ଚ ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱୋୱ ଯଥା ‘‘ଆକାସେ ସକୁଣା ଉଦକେ ମଚ୍ଛା’’ତି, ବୁଦ୍ଧା ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦିସ୍ସମାନାପି ୱିୱେକପବ୍ଭାରତାଯ ଫଲସମାପତ୍ତିନିନ୍ନାୱ, ତେନ ତସ୍ସା ତସ୍ସା କିରିଯାଯ ଅନନ୍ତରଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂଯେୱ ଭୱନ୍ତୀତି ସା ତେସଂ ୱିସଯୋ, ତବ୍ବିସଯତା ଚ ସଚ୍ଚକସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୧।୩୬୪ ଆଦଯୋ) ଦୀପେତବ୍ବା।

୨୨। ଯେସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ତେ ସନିଦସ୍ସନା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଗୋଚରଭାୱୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ, ତସ୍ସ ରୂପାଯତନା ଅନଞ୍ଞତ୍ତେପି ଅଞ୍ଞେହି ଧମ୍ମେହି ରୂପାଯତନଂ ୱିସେସେତୁଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ‘‘ସହ ନିଦସ୍ସନେନାତି ସନିଦସ୍ସନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମସଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ହି ଏକୀଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯୋ ନାନତ୍ତକରୋ ସଭାୱୋ, ସୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିଯ କତ୍ୱା ଉପଚରିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ । ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥୱିସେସାୱବୋଧୋ ହୋତୀତି। ସଯଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯୱସେନ ଚ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ ଅସମ୍ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ପଟିମୁଖଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପତନଂ ପଟିହନନଭାୱୋ, ଯେନ ବ୍ୟାପାରାଦିୱିକାରପଚ୍ଚଯନ୍ତରସହିତେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସଯେସୁ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି।

ତିକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା

୧-୬।ମୂଲଟ୍ଠେନାତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେନ ମୂଲଭାୱେନ, ନ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତଟ୍ଠେନ ହେତୁଧମ୍ମା ହେତୂ ଧମ୍ମାତି ସମାସାସମାସନିଦ୍ଦେସଭାୱୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପାଠାନଂ ୱିସେସୋ। ତଥେୱାତି ସମ୍ପଯୋଗତୋୱ। ସହେତୁକାନଂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱତୋ ‘‘ସମ୍ପଯୋଗତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ସହସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ପଯୋଗତ୍ଥତ୍ତା। ସହ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଏକପୁଞ୍ଜେ ଉପ୍ପାଦତୋ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା ସହେତୁକାନଂ ହେତୂହି ସମାନଦେସଗହଣାନଂ ହେତୁଆଦିସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ସହ ହେତୂହି ଏକୀଭାୱୁପଗମନଂ, ତତୋ ଏୱ ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୁକାନଂ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମନାନତ୍ତାଭାୱେପି ହି ପଦତ୍ଥନାନତ୍ତେନ ଦୁକନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ହି ହେତୁଦୁକସଙ୍ଗହିତେହି ଧମ୍ମେହି ଅଞ୍ଞେ ସହେତୁକଦୁକାଦୀହି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ଏୱ ପନ ସହେତୁକାହେତୁକାଦିଭାୱତୋ ସହେତୁକଦୁକାଦୀହି ୱୁତ୍ତା। ଏୱଂ ସହେତୁକଦୁକସଙ୍ଗହିତା ଏୱ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱତୋ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକେନ ୱୁତ୍ତା। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଅୱୁତ୍ତତାପେକ୍ଖଂ ଦୁକନ୍ତରୱଚନନ୍ତି ନତ୍ଥି ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ। ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଜାନନଞ୍ହି ଦେସନାୱିଲାସୋ ତଥା ଦେସନାଞାଣଞ୍ଚାତି। ତେନ ଧମ୍ମାନଂ ତପ୍ପକାରତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ସକଲେକଦେସୱସେନ ପଠମଦୁକଂ ଦୁତିଯତତିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥାଦଯୋ ତଯୋ ଦୁକା ୱୁତ୍ତା। ସକଲଞ୍ହି ପଠମଦୁକଂ ଦୁତିଯଦୁକେକଦେସେନ ସହେତୁକପଦେନ ତତିଯଦୁକେକଦେସେନ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦେନ ଚ ଯୋଜେତ୍ୱା ଯଥାକ୍କମଂ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଦୁକା ୱୁତ୍ତା, ତଥା ପଠମଦୁକେକଦେସଂ ନହେତୁପଦଂ ସକଲେନ ଦୁତିଯଦୁକେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଛଟ୍ଠଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୀତି ଏତେନ ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ସମ୍ଭୱୱସେନ ଦୀପିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସମ୍ଭୱୋ ହି ଗହଣସ୍ସ କାରଣନ୍ତି। ଯଥା ହେତୁସହେତୁକାତି ଇଦଂ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ଗହିତଂ, ଏୱଂ ହେତୁଅହେତୁକାତି ଇଦମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବମେୱାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ପଠମଦୁକଂ ଦୁତିଯତତିଯଦୁକେସୁ ଦୁତିଯପଦେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା ଚ, ଅହେତୁକା ଚେୱ ଧମ୍ମା ନ ଚ ହେତୂ, ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେୱ ଧମ୍ମା ନ ଚ ହେତୂ’’ତି ଯେ ଦ୍ୱେ ଦୁକା କାତବ୍ବା, ତେସଂ ସମ୍ଭୱୱସେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଖୋ ପନ-ପଦେନ ଅପରେସମ୍ପି ଦୁକାନଂ ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ର ଯଦେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାତି ପାଠଇଯଂ। ଅଯଂ ଅତିରେକତ୍ଥୋତି ଇଦାନି ଯଂ ୱକ୍ଖତି, ତମତ୍ଥମାହ। ତତ୍ଥ ପନ ଅଞ୍ଞେପି ଅଞ୍ଞଥାପୀତି ଏତେସଂ ୱିସୁଂ ପୱତ୍ତିଯା ଦ୍ୱେ ଦୁକା ଦସ୍ସିତା, ସହ ପୱତ୍ତିଯା ପନ ଅଯମ୍ପି ଦୁକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ’’ତି, ଏତେସୁ ପନ ପଞ୍ଚସୁ ଦୁକେସୁ ଦୁତିଯଦୁକେନ ତତିଯଦୁକୋ ୱିଯ, ଚତୁତ୍ଥଦୁକେନ ପଞ୍ଚମଦୁକୋ ୱିଯ ଚ ଛଟ୍ଠଦୁକେନ ନିନ୍ନାନତ୍ଥତ୍ତା ‘‘ନ ହେତୁ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ’’ତି ଅଯଂ ଦୁକୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦସ୍ସିତନିନ୍ନାନତ୍ଥନଯୋ ହି ସୋ ପୁରିମଦୁକେହୀତି। ଇତରେସୁ ଚତୂସୁ ହେତୂ ଚେୱ ଅହେତୁକଦୁକେନ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ହେତୂ ଚେୱ ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ, ହେତୁସହେତୁକଦୁକେନ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ହେତୁହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ ଚ ନହେତୁହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ ୱିଯ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପଚ୍ଛିମଦୁକେ ‘‘ହେତୂ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ସହେତୁକା’’ତି ପଦଂ ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ ପଠମପଦେନ ନିନ୍ନାନାକରଣତ୍ତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ‘‘ହେତୂ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା’’ତି ପଦଂ ‘‘ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା’’ତି ଏତେନ ନିନ୍ନାନତ୍ତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅୱସିଟ୍ଠେ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଦୁକେ ‘‘ଅହେତୁକା ଚେୱ ଧମ୍ମା ନ ଚ ହେତୂ’’ତି ପଦଂ ଛଟ୍ଠଦୁକେ ଦୁତିଯପଦେନ ଏକତ୍ଥତ୍ତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଇଦାନି ‘‘ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା ଚା’’ତି ଇଦମେୱେକଂ ପଦଂ ଅୱସିଟ୍ଠଂ, ନ ଚ ଏକେନ ପଦେନ ଦୁକୋ ହୋତୀତି ତଞ୍ଚ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ ଦୁତିଯପଦେନ ପନ ସମାନତ୍ଥସ୍ସ ଛଟ୍ଠଦୁକେ ପଠମପଦସ୍ସ ୱଚନଂ ଦୁକପୂରଣତ୍ଥଂ, ଏତେନ ୱା ଗତିଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବସ୍ସ ସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ସବ୍ବୋ ସମ୍ଭୱଦୁକୋ ପଠମଦୁକେ ଦୁତିଯତତିଯଦୁକପକ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସିତୋ, ତେସୁ ଚ ପଠମଦୁକପକ୍ଖେପେନାତି।

୭-୧୩। ସମାନକାଲେନ ଅସମାନକାଲେନ କାଲୱିମୁତ୍ତେନ ଚ ପଚ୍ଚଯେନ ନିପ୍ଫନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱମତ୍ତେନ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅତ୍ଥିତଂ ଦୀପେତୁଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯୱଚନଂ, ନ ସହେତୁକୱଚନଂ ୱିଯ ସମାନକାଲାନମେୱ, ନାପି ସନିଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ତଂସଭାୱସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଭୂତସ୍ସ। ସଙ୍ଖତ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ସମେତେହି ନିପ୍ଫାଦିତଭାୱଂ ଦୀପେତୀତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ ଦୁକନ୍ତରୱଚନେ କାରଣଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ଅସଙ୍ଖତାତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ଅୱିନିଚ୍ଛିତତ୍ଥପରିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନୱସେନ ମାତିକାଠପନତୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଦ୍ଦେସେନ ହି କୁସଲାଦିସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଅପରିଚ୍ଛେଦେନ ବହୁୱଚନେନ ଉଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ରୂପନ୍ତି ରୂପାଯତନଂ ପଥୱିଯାଦି ୱା। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ରୂପାଯତନସ୍ସ ଅସଙ୍ଗହିତତା ଆପଜ୍ଜତୀତି ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ୱା ରୂପନ୍ତି ଅଯଂ ଅତ୍ଥନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ରୂପନ୍ତି ରୁପ୍ପନସଭାୱୋ। ନ ଲୁଜ୍ଜତି ନ ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ଗହିତୋ ତଥା ନ ହୋତି, ସୋ ଲୋକୋତି ତଂଗହଣରହିତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ନତ୍ଥି ଲୋକତା। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ୱା ଲୋକୋ, ତତ୍ଥ ତେନେୱ ଲୋକସଭାୱେନ ୱିଦିତାତି ଲୋକିଯା।

ଏଓଂ ସନ୍ତେ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣେନ ଓିଜାନିତବ୍ବସ୍ସ ରୂପାଯତନସ୍ସ ତେନେଓ ନଓିଜାନିତବ୍ବସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନାଦିକସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତା ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତତୋ ଦୁକୋ ହୋତି। ଏଓଂ ପନ ଦୁକେ ଓୁଚ୍ଚମାନେ ଦୁକବହୁତା ଆପଜ୍ଜତି, ଯତ୍ତକାନି ଓିଞ୍ଞାଣାନି, ତତ୍ତକା ଦୁକା ଓୁତ୍ତା ସମତ୍ତା ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନି ଓିଞ୍ଞାଣାନି। ତେସୁ ଚ ଦୁକସ୍ସ ପଚ୍ଛେଦୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତଥା ଚ ସତି "କେନଚୀ"ତି ପଦଂ ସବ୍ବଓିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଗାହକଂ ନ ସିଯା, ନିଦ୍ଦେସେନ ଚ ଓିରୁଦ୍ଧଂ ଇଦଂ ଓଚନଂ। ଯୋ ଚ ତତ୍ଥ "ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଅଯଂ ଦୁକୋ ନ ହୋତୀ"ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ, ସୋ ଚ କଥଂ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ନ ହି ସମତ୍ଥା ଅଟ୍ଠକଥା ପାଠଇଂ ପଟିସେଧେତୁନ୍ତି, ନ ଚ କେନଚି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ତେନେଓାତି ଅଯଂ ପଦତ୍ଥୋ ସମ୍ଭଓତି, "କେନଚୀ"ତି ଏତସ୍ସ ଆଦିପଦସ୍ସ ଅନିଯମିତଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ପଦତ୍ଥୋ, ତଂ ଓତ୍ୱା ଓୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ "କେନଚୀ"ତି ଦୁତିଯପଦସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅପରଂ ଅନିଯମିତଂ ପଦତ୍ଥୋତି ଲୋକସିଦ୍ଧମେତଂ, ତଥେଓ ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ ପଓତ୍ତୋ, ନ ଚେତ୍ଥ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବଧମ୍ମଭେଦେନ ଦୁକଭେଦୋ ସମତ୍ତୋ ଆପଜ୍ଜତି ଯତ୍ତକା ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବା, ତତ୍ତକା ଦୁକାତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଦୁକବହୁତା। ନ ହି ଏକଂଯେଓ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ କେନଚି ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ କେନଚି ନ ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ, କିନ୍ତୁ ଅପରମ୍ପି ଅପରମ୍ପୀତି ସବ୍ବଓିଞ୍ଞାତବ୍ବସଙ୍ଗହେ ଦୁକୋ ସମତ୍ତୋ ହୋତି, ଏଓଞ୍ଚ ସତି "କେନଚୀ"ତି ପଦଂ ଅନିଯମେନ ସବ୍ବଓିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଗାହକନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ଓିଞ୍ଞାଣନାନତ୍ତେନ ଚ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଯଂ ଦୁକୋ ଓୁତ୍ତୋ, ନ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥନ୍ତରତାଯାତି। ଏତସ୍ସ ପନ ଦୁକସ୍ସ ନିକ୍ଖେପରାସିନିଦ୍ଦେସୋ ଦୁକସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମେକଦେସେସୁ ଦୁକପଦଦ୍ୱଯପ୍ପଓତ୍ତିଦସ୍ସନଓସେନ ପଓତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିରଓସେସଦୁକସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମଦସ୍ସନଓସେନାତି ଓେଦିତବ୍ବୋ।

୧୪-୧୯।ଚକ୍ଖୁତୋପି...ପେ... ମନତୋପୀତି ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣାଦିଓୀଥୀସୁ ତଦନୁଗତମନୋଓିଞ୍ଞାଣଓୀଥୀସୁ ଚ କିଞ୍ଚାପି କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ପଓତ୍ତି ଅତ୍ଥି, କାମାସଓାଦଯୋ ଏଓ ପନ ଓଣତୋ ଯୂସଂ ଓିଯ ପଗ୍ଘରଣକଅସୁଚିଭାଓେନ ସନ୍ଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଏଓ "ଆସଓା"ତି ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ପଗ୍ଘରଣକଅସୁଚିମ୍ହି ନିରୁଳ୍ହୋ ଆସଓସଦ୍ଦୋତି। ଧମ୍ମତୋ ଯାଓ ଗୋତ୍ରଭୁନ୍ତି ତତୋ ପରଂ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଅପ୍ପଓତ୍ତିତୋ ଓୁତ୍ତଂ। ଏତେ ହି ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନ ଧମ୍ମେ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ତତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ନନୁ ତତୋ ପରଂ ଭଓଙ୍ଗାଦୀନିପି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ତେସମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଆଲମ୍ବିତେସୁ ଲୋକିଯଧମ୍ମେସୁ ସାସଓଭାଓେନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତତୋ ପରତାଭାଓତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଗୋତ୍ରଭୁଓଚନେନ ଗୋତ୍ରଭୁଓୋଦାନଫଲସମାପତ୍ତିପୁରେଚାରିକପରିକମ୍ମାନି ଓୁତ୍ତାନୀତି ଓେଦିତବ୍ବାନି, ପଠମମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକମେଓ ଓା ଗୋତ୍ରଭୁ ଅଓଧିନିଦସ୍ସନଭାଓେନ ଗହିତଂ, ତତୋ ପରଂ ମଗ୍ଗଫଲସମାନତାଯ ପନ ଅଞ୍ଞେସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ମଗ୍ଗଓୀଥିଯଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଓୀଥିଯଂ ନିରୋଧାନନ୍ତରଞ୍ଚ ପଓତ୍ତମାନେସୁ ଫଲେସୁ ନିବ୍ବାନେ ଚ ପଓତ୍ତି ନିଓାରିତା ଆସଓାନନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବା। ସଓନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଦୁଓିଧୋ ହି ଅଓଧି ଅଭିଓିଧିଓିସଯୋ ଅନଭିଓିଧିଓିସଯୋ ଚ। ଅଭିଓିଧିଓିସଯଂ କିରିଯା ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପଓତ୍ତତି "ଆଭଓଗ୍ଗା ଭଗଓତୋ ଯସୋ ଗତୋ"ତି, ଇତରଂ ବହି କତ୍ୱା "ଆପାଟଲିପୁତ୍ତା ଓୁଟ୍ଠୋ ଦେଓୋ"ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଆ-କାରୋ ଅଭିଓିଧିଅତ୍ଥୋ ଇଧ ଗହିତୋତି "ଅନ୍ତୋକରଣତ୍ଥୋ"ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ଚିରପାରିଓାସିଯଟ୍ଠୋ ଚିରପରିଓୁତ୍ଥତା ପୁରାଣଭାଓୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ "ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖଓେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଭଓତଣ୍ହାଯା"ତି (ଅ। ନି। ୧୦। ୬୨) ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଅଓିଜ୍ଜାସଓଭଓାସଓାନଞ୍ଚ ଚିରପରିଓୁତ୍ଥତାଯ ଦସ୍ସିତାଯ ତବ୍ଭାଓଭାଓୀନଂ କାମାସଓଦିଟ୍ଠାସଓାନଞ୍ଚ ଚିରପରିଓୁତ୍ଥତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଯଥାଓୁତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ଓକାସଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଓତ୍ତମାନେସୁ ମାନାଦୀସୁ ଓିଜ୍ଜମାନେସୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯାଦିଗ୍ଗାହଓସେନ ଅଭିବ୍ୟାପନଂ ମଦକରଣଓସେନ ଆସଓସଦିସତା ଚ ଏତେସଂଯେଓ, ନାଞ୍ଞେସନ୍ତି ଏତେସ୍ୱେଓ ଆସଓସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଯତଂ ଓା ସଓନ୍ତି ଫଲନ୍ତୀତି ଆସଓା। ନ ହି କିଞ୍ଚି ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଆସଓେହି ଓିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଆରମ୍ମଣଭାଓେନ ଯେ ଧମ୍ମା ଓଣୋ ଓିଯ ଆସଓେ ପଗ୍ଘରନ୍ତି, ତେ ଅସମ୍ପଯୋଗେ ଅତବ୍ଭାଓେପି ସହ ଆସଓେହୀତି ସାସଓା, ଆସଓଓନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓସାନଦୁକେ "ନୋ ଆସଓା ଖୋ ପନା"ତି ଅଓତ୍ୱା "ଆସଓଓିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଖୋ ପନା"ତି ଓଚନଂ ସାସଓାନଂ ସହେତୁକାନଂ ଓିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ତଂସହିତତା ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଏଓଂ ସେସଗୋଚ୍ଛକେସୁପି ଯଥାସମ୍ଭଓଂ ଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଗ୍ଗହଣେ ପଯୋଜନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପିଚ "ନୋ ଆସଓା ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ସାସଓା"ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ ଦୁତିଯପଦେନ ନିନ୍ନାନଂ, ନ ଚ ଏକେନ ଦୁକୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆସଓଓିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦମେଓ ଗହେତ୍ୱା ଓସାନଦୁକଯୋଜନା ଞାଯାଗତାତି କତା। ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ପନ ହେତୁଓିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ସହେତୁକତା ନତ୍ଥୀତି ତେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକଯୋଜନାଯ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ନହେତୁପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଓସାନଦୁକଯୋଜନା କତା। ଯେ ଓା ପନ ପଠମେ ଦୁକେ ଦୁତିଯସ୍ସ ପକ୍ଖେପେ ଏକୋ, ତତିଯସ୍ସ ଦ୍ୱେ, ପଠମସ୍ସ ଦୁତିଯେ ଏକୋ, ତତିଯେ ଦ୍ୱେ, ଦୁତିଯସ୍ସ ତତିଯେ ଏକୋ, ଦୁତିଯେ ଚ ତତିଯସ୍ସ ଏକୋତି ଅଟ୍ଠ ଦୁକା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେସୁ ତୀହି ଇତରେ ଚ ନଯତୋ ଦସ୍ସିତାତି ଓେଦିତବ୍ବା। ଏସ ନଯୋ ସେସଗୋଚ୍ଛକେସୁପି।

୨୦-୨୫। କିଲେସକମ୍ମଓିପାକଓଟ୍ଟାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାଓେନ ତତ୍ଥ ସଂଯୋଜେନ୍ତି, ସତିପି ଅଞ୍ଞେସଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାଓେ ନ ଓିନା ସଂଯୋଜନାନି ତେସଂ

ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ଓରମ୍ଭାଗିଯୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଙ୍ଗହିତେହି ଚ ତଂତଂଭୱନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକକମ୍ମନିଯମୋ ଭୱନିଯମୋ ଚ ହୋତି, ନ ଚ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନସଂଯୋଜନସ୍ସ କତାନିପି କମ୍ମାନି ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି। ସଂଯୋଜେତବ୍ବାତି ୱା ସଂଯୋଜନିଯା, ସଂଯୋଜନେ ନିଯୁତ୍ତାତି ୱା। ଦୂରଗତସ୍ସପି ଆକଡ୍ଢନତୋ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ବନ୍ଧନଂ ସଂଯୋଜନଂ, ଗଣ୍ଠକରଣଂ ସଙ୍ଖଲିକଚକ୍କଲକାନଂ ୱିଯ ପଟିବଦ୍ଧତାକରଣଂ ୱା ଗଣ୍ଠନଂ ଗଣ୍ଠୋ, ସଂସିଲିସକରଣଂ ଯୋଜନଂ ଯୋଗୋତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱକିଚ୍ଚୱିସେସଞ୍ଞୁନା ପନ ଭଗୱତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ତପ୍ପଚ୍ଚଯେସୁ ଚ ତେହି ତେହି ନିପ୍ଫାଦିଯମାନଂ ତଂ ତଂ କିଚ୍ଚୱିସେସଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତଥା ତଥା ଆସୱସଂଯୋଜନଗନ୍ଥାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି "କିମତ୍ଥଂ ଏତେଯେୱ ଧମ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା, କସ୍ମା ଚ ୱୁତ୍ତା ଏୱ ପୁନ ୱୁତ୍ତା"ତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ।

୨୬-୩୭।ଗନ୍ଥନିଯାତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ "ଗନ୍ଥକରଣଂ ଗନ୍ଥନଂ, ଗନ୍ଥନେ ନିଯୁତ୍ତାତି ଗନ୍ଥନିଯା, ଗନ୍ଥଯିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯା, ଗନ୍ଥଯିତୁଂ ଅରହନ୍ତୀତି ୱା ଗନ୍ଥନିଯା"ତି। ଏୱଂ ଓଘନିଯାଦୀସୁପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାତିକ୍କମତୀତି ଏତଂ ଧାତ୍ୱତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଓଘନିଯାତି ପଦସିଦ୍ଧି କତା।

୫୦-୫୪। ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରତୋ ଆମସନ୍ତୀତି ପରାମାସା। ପରତୋତି ନିଚ୍ଚାଦିତୋ। ଆମସନ୍ତୀତି ସଭାୱପଟିସେଧେନ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତି।

୫୫-୬୮। ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱା ୱିଚିତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଆଲମ୍ବମାନା ଧମ୍ମା ସାରମ୍ମଣା। ଚିନ୍ତନଂ ଗହଣଂ ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧି। ଚେତସି ନିଯୁତ୍ତା, ଚେତସା ସଂସଟ୍ଠା ୱା ଚେତସିକା। ଦୁଦ୍ଦିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତତାଯ ଏକୀଭାୱମିୱୁପଗମନଂ ନିରନ୍ତରଭାୱୁପଗମନଂ। ଯେସଂ ରୂପାନଂ ଚିତ୍ତଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତେସଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତନ୍ତି ନିରନ୍ତରଭାୱାନୁପଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏକତୋ ୱତ୍ତମାନାପୀତି ଅପି-ସଦ୍ଦୋ କୋ ପନ ୱାଦୋ ଏକତୋ ଅୱତ୍ତମାନାତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ଇଦମେତ୍ଥ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ – ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନଂ କିଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଟ୍ଠତା, ଉଦାହୁ ୱିସଂସଟ୍ଠତାତି? ୱିସୁଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତତ୍ତା ନ ସଂସଟ୍ଠତା, ନାପି ୱିସଂସଟ୍ଠତା ସଂସଟ୍ଠାତି ଅନାସଙ୍କନୀଯସଭାୱତ୍ତା। ଚତୁନ୍ନଞ୍ହି ଖନ୍ଧାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଟ୍ଠସଭାୱତ୍ତା ରୂପନିବ୍ବାନେହିପି ସୋ ସଂସଟ୍ଠଭାୱୋ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତି ସିଯା ଆସଙ୍କା, ତସ୍ମା ତେସଂ ଇତରେହି, ଇତରେସଞ୍ଚ ତେହି ୱିସଂସଟ୍ଠସଭାୱତା ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ପନ ରୂପାନଂ ରୂପେହି କଦ୍ଧଚି ସଂସଟ୍ଠତା ଅତ୍ଥୀତି ତଦାସଙ୍କାଭାୱତୋ ୱିସଂସଟ୍ଠତା ଚ ରୂପାନଂ ରୂପେହି ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏସ ହି ତେସଂ ସଭାୱୋତି। ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠସମୁଟ୍ଠାନାଦିପଦେସୁ ସଂସଟ୍ଠସମୁଟ୍ଠାନାଦିସଦ୍ଦା ଚିତ୍ତସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାତି ପଚ୍ଚେକଂ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା ଚ ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ଚାତି ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଉପାଦିଯନ୍ତେୱାତି ଭୂତାନି ଗଣ୍ହନ୍ତି ଏୱ, ନିସ୍ସଯନ୍ତି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଭୂତାନି ଉପାଦିଯନ୍ତି ଗଯ୍ହନ୍ତି ନିସ୍ସୀଯନ୍ତି, ନ ତଥା ଏତାନି ଗଯ୍ହନ୍ତି ନିସ୍ସୀଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଉପାଦା। ଅଥ ୱା ଭୂତାନି ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତେସଂ ୱଣ୍ଣାଦିଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବତୋ ଉପାଦା।

୭୫-୮୨।ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତିକେୱୁତ୍ତନଯେନାତି ସଂ-ସଦ୍ଦଂ ଅପନେତ୍ୱା କିଲିସନ୍ତୀତି କିଲେସାତିଆଦିନା ନଯେନ।

୮୩-୧୦୦।କାମାୱଚରାଦୀସୁ ଅଯମପରୋ ଅତ୍ଥୋ – କାମତଣ୍ହା କାମୋ, ଏୱଂ ରୂପାରୂପତଣ୍ହା ରୂପଂ ଅରୂପଞ୍ଚ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତାନି ଯତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତି, ତେ କାମାୱଚରାଦଯୋତି। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଅଞ୍ଞଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅକାମାୱଚରାଦିତା କାମାୱଚରାଦିତା ଚ ନାପଜ୍ଜତୀତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେପି "ଏତ୍ଥାୱଚରା"ତି ୱଚନଂ ଅୱୀଚିପରନିମ୍ମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋକାସାଯ କାମତଣ୍ହାଯ ଆରମ୍ମଣଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତଦୋକାସତା ଚ ତଣ୍ହାଯ ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଦି ପରିଯାପନ୍ନସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଅଯମତ୍ଥୋ, ମଗ୍ଗାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ପରିଯାପନ୍ନତା ଆପଜ୍ଜତି। ନ ହି "ପରିଯାପନ୍ନା"ତି ଏତ୍ଥ ତେଭୂମକଗହଣଂ ଅତ୍ଥୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ସବ୍ବଦା ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ପରିଯାପନ୍ନନିଚ୍ଛଯତୋ। ଅଥ ୱା ପରିଚ୍ଛେଦକାରିକାଯ ତଣ୍ହାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆପନ୍ନା ପଟିପନ୍ନା ଗହିତାତି ପରିଯାପନ୍ନା।

ଅନୀଯ-ସଦ୍ଦୋ ବହୁଲା କତ୍ତୁଅଭିଧାଯକୋତି ୱଚ୍ଚାରକତୋ ନିଯ୍ଯନ୍ତୀତି ନିଯ୍ଯାନୀଯା, ନୀ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ ଯ-କାରସ୍ସ ଚ କ-କାରତ୍ତଂ କତ୍ୱା "ନିଯ୍ଯାନିକା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିଯ୍ଯାନକରଣସୀଲା ୱା ନିଯ୍ଯାନିକା। ଉତ୍ତରିତବ୍ବସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱା ନିଦ୍ଦିସିଯମାନା ସୌତ୍ତରା ଧମ୍ମାୱ ଉତ୍ତରିତବ୍ବାତି "ଅତ୍ତାନ"ନ୍ତି ଆହ। ରାଗାଦୀନନ୍ତି ରାଗାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ କିଲେସାନଂ ସବ୍ବନିଯତାକୁସଲାନଂ ୱା। ତେହି ନାନପ୍ପକାରଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକେହି ଅଭିଭୂତା ସତ୍ତା କନ୍ଦନ୍ତି ଅକନ୍ଦନ୍ତାପି କନ୍ଦନକାରଣଭାୱତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ପହାନେକଟ୍ଠତାୱସେନ ଚ "ସରଣା"ତି ଆହ, ତସ୍ମା "ରାଗାଦୀନ"ନ୍ତି ୱଚନେନ ରାଗଦୋସମୋହାୱ ଗହିତାତି ଞାଯତି। ରଣ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ରାଗାଦିରେଣୂସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ରଣଂ ୱା ଯୁଦ୍ଧଂ, "କାମା ତେ ପଠମା ସେନା"ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୪୩୮; ମହାନି॰ ୨୮, ୬୮, ୧୪୯; ଚୂଳନି॰ ନନ୍ଦମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪୭) ଏୱମାଦିକା ଚ ଅକୁସଲା ସେନା ଅରିଯମଗ୍ଗଯୁଦ୍ଧେନ ଜେତବ୍ବତ୍ତା ସଯୁଦ୍ଧତ୍ତା "ସରଣା"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି। ଅରଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୨୩ ଆଦଯୋ) ପନ ସଦୁକ୍ଖା ସୌପଘାତା ସୌପାଯାସା ସପରିଳାହା ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଭୂତା କାମସୁଖାନୁଯୋଗାଦଯୋ "ସରଣା"ତି ୱୁତ୍ତାତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ରଣଭାୱୋ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତକସଭାୱାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ସରଣତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ପିଟ୍ଠିଦୁକା ସମତ୍ତା।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୧୦୮। ୱିଜ୍ଜାରାସନ୍ତୋଗଧଧମ୍ମା ୱିଜ୍ଜାସଭାଗତାଯ ତଦେକଦେସେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ୱଜିରସ୍ସ ଯତ୍ଥ ତଂ ପତତି, ତତ୍ଥ ଅଭେଜ୍ଜଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ମଣିପାସାଣାଦି ନତ୍ଥି, ନ ଚ ତେନ ଗମନମଗ୍ଗୋ ୱିରୁହତି, ଏୱମେୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଯତ୍ଥ ସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅଭେଜ୍ଜୋ କିଲେସୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ଭିନ୍ନୋ ପୁନ ୱିରୁହତୀତି ୱଜିରୁପମତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଦୁପଚାରେନ ବାଲା ଯଥା ''ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତୀ''ତି। କଣ୍ହାଭିଜାତୀତି ଅପାଯା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦୋଭଗ୍ଗିଯଂ। ତପନସ୍ସ ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହିତାତି ତପନିଯା।

ଦାସାଦୀସୁପି ସିରିୱଡ୍ଢକାଦିସଦ୍ଦା ୱିଯ ଅତଥତ୍ତା ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଅଧିୱଚନା। ଯସ୍ମା ପନ ଅଧିୱଚନନିରୁତ୍ତିପଞ୍ଞତ୍ତିପଦାନି ସମାନତ୍ଥାନି, ସବ୍ବଞ୍ଚ ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନାଦିଭାୱଂ ଭଜତି, ତସ୍ମା ତେସୁପି ୱଚନୱିସେସେସୁ ୱିସେସେନ ପୱତ୍ତେହି ଅଧିୱଚନାଦିସଦ୍ଦେହି ସବ୍ବାନି ୱଚନାନି ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଏତେନାଧିପ୍ପାଯେନ ଅଯଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିଭାଗେ, ଉପରି ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନଂ। କସ୍ସ ଉପରି? ପକାସେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ୱିଦିତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅଧୀନଂ ୱା ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନଂ। କେନ ଅଧୀନଂ? ଅତ୍ଥେନ। ତଥା ତଂତଂଅତ୍ଥପ୍ପକାସନେ ନିଚ୍ଛିତଂ, ନିଯତଂ ୱା ୱଚନଂ ନିରୁତ୍ତି। ପଥୱୀଧାତୁପୁରିସାଦିତଂତଂପକାରେନ ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅଧିୱଚନାଦିପଦାନଂ ସବ୍ବୱଚନେସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞଥା ସିରିୱଡ୍ଢକଧନୱଡ୍ଢକପ୍ପକାରାନମେୱ ଅଭିଲାପାନଂ ଅଧିୱଚନତା, ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଏୱଂପକାରାନମେୱ ନିଦ୍ଧାରଣୱଚନାନଂ ନିରୁତ୍ତିତା, ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋତି ଏୱଂପକାରାନମେୱ ଏକମେୱତ୍ଥଂ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଞାପେନ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିତା ଚ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି।

୧୦୯-୧୧୮। ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାତି ସବ୍ବଦାପି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଫସ୍ସାଦିନାମକତ୍ତା ପଥୱିଯାଦୀନଂ କେସକୁମ୍ଭାଦିନାମନ୍ତରାପତ୍ତି ୱିଯ ନାମନ୍ତରାନାପଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଦା ଅତ୍ତନାୱ କତନାମତାଯ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧନିବ୍ବାନାନି ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ନାମଂ। ନମନଂ ଅୱିନାଭାୱତୋ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖତା, ନମନହେତୁଭୂତତା ନାମନଂ। ଅଥ ୱା ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ଅଧିୱଚନଂ ନାମମନ୍ତରେନ ଯେ ଅନୁପଚିତବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ଗହଣଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ନାମାଯତ୍ତଗ୍ଗହଣା ନାମଂ। ରୂପଂ ପନ ୱିନାପି ନାମସାଧନଂ ଅତ୍ତନୋ ରୁପ୍ପନସଭାୱେନ ଗହଣଂ ଉପଯାତୀତି ରୂପଂ।

୧୧୯-୧୨୩। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପରିକମ୍ମଂ ପୱତ୍ତଂ, ଇତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ, ମଜ୍ଝେ ସମାପତ୍ତୀତି ଏୱଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞା ସମାପତ୍ତିକୁସଲତା। ୱୁଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାୱୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁଟ୍ଠାନେ ପରିଚ୍ଛେଦକରଣଞାଣଂ। ଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଚ ମନସି କରଣଂ ମନସିକାରୋ।

୧୨୪-୧୩୪। ସୁଚିସୀଲତା ସୋରଚ୍ଚଂ। ସା ହି ସୋଭନକମ୍ମରତତାତି। ସମ୍ମୋଦକସ୍ସ, ସମ୍ମୋଦକୋ ୱା ମୁଦୁଭାୱୋ ସମ୍ମୋଦକମୁଦୁଭାୱୋ, ସଣ୍ହୱାଚତା। ''ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା''ତି ୱୁତ୍ତେ କେସୁ ଦ୍ୱାରେସୂତି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଦପି ଞାଣଂ ଯସ୍ମା ସମ୍ପଜାନାତି, ତସ୍ମା ''ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଆହ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନେ ନିମିତ୍ତେ ୱିସଯେ ୱା। ୱୀରିଯସୀସେନାତି ୱୀରିଯପାମୋକ୍ଖେନ। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ବଲନ୍ତି ୱୀରିଯୋପତ୍ଥମ୍ଭେନ ହି କୁସଲଭାୱନା ବଲୱତୀ ଥିରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନା ବଲୱତୀ କୁସଲଭାୱନା ବଲୱନ୍ତୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କସିଣନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ସଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସୱିଗ୍ଗହଂ ୱିଯ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଲକ୍ଖେତବ୍ବାକାରଂ ''ନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଥୋ ଚ ଏୱଂ ଆକାରୋତି ''ନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋ ଗଯ୍ହତୀତି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚମିୱ ଚିତ୍ତଂ ନ ୱିକ୍ଖିପତୀତି, ୱିକ୍ଖେପପଟିକ୍ଖେପୋ ୱା ଅୱିକ୍ଖେପୋ।

୧୩୫-୧୪୨। ସୀଲମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆସେୱିଯମାନଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରମ୍ପି ସୀଲଂ ପରିପୂରେତୀତି ''ସୀଲପରିପୂରଣତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପଦାତି କାରଣସୀଲମ୍ପି ଫଲସୀଲମ୍ପି ସମ୍ପନ୍ନସମୁଦାଯସ୍ସ ଏକଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ''କତମେ ଚ ଥପତି ଅକୁସଲା ସୀଲା? ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ପାପକୋ ଆଜୀୱୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୬୪) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଂ ''ସୀଲ''ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ କୁସଲସୀଲଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ''ସୀଲସମ୍ପଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଖୋ ପନ ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣାଦିସଙ୍ଖାତା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଚେୱାତି ପଟିପାଟିଯା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଖୋ ପନାତି ଚ ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ସମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞା। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସାତି ନିବ୍ବତ୍ତିତପ୍ପକାରଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବପଧାନାନୁରୂପଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ୱା ଯଥାଦିଟ୍ଠିପୱତ୍ତକିରିଯସ୍ସ ୱା। ସଂୱେଗୋତି

ସହୋଉପ୍ପଂ ଞାଣଂ, ଓଉପ୍ପମେୱ ୱା। ସମଉଂ ତୁସ୍ସନଂ ତିଉି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିସ୍ସ ଭାୱୋ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା। ୱୀରିଯପ୍ପୱାହେ ପୱଉମାନେ ଅନ୍ତରା ଏୱ ପଟିଗମନଂ ନିୱଉନଂ ପଟିୱାନଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଟିୱାନୀ , ନ ପଟିୱାନୀ ଅପ୍ପଟିୱାନୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅପ୍ପଟିୱାନିତା। ୱିମୁଞ୍ଚନଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁଉତା କିଲେସେହି ସଙ୍ଗସଙ୍ଖାରେହି ଚ ନିସ୍ସଟତା ଚ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନାତି କିଲେସାନଂ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ ପୁନ ସଂଦହନୱସେନ। ଅନୁପ୍ପାଦଭୂତେତି ତଂତଂଫଲେ। ଅନୁପ୍ପାଦପରିୟୋସାନେତି ଅନୁପ୍ପାଦକରୋ ମଗ୍ଗୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ତସ୍ସ ପରିୟୋସାନେ।

ସୁଉନ୍ତିକଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କାମାୱଚରକୁସଲପଦଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୧। ‘‘ଯେ ୱା ପନ…ପେ… ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା’’ତି ଇଦଂ ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଦିକଂ ୱିୟ ନ ୱିସୁଂ ‘‘ତେପି ହୋନ୍ତୀ’’ତି ହୋତି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାୱସେସେ ଚ ପନ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା’’ତି ଅପ୍ପେତୁଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅପ୍ପନାୟ ଅୱରୋଧିତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସେପି ଏତସ୍ସ ପଦଭାଜନୀୟଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ସରୂପେନ ପନ ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଦୁତିୟେନ ହୋତି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ନ କତୋ, ସଙ୍ଖେପେନ ପନ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଯେ ୱା ପନ ଧମ୍ମା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସେ ଅୱରୋଧୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସେ ଚ ନିଦ୍ଦେସାୱସାନେ ୱୁତ୍ତସ୍ସାତି।

ପୁଚ୍ଛାପରିଚ୍ଛେଦୱଚନେନେୱ ପୁଚ୍ଛାଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାତେ ପୁଚ୍ଛାୱିସେସଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଆହ ‘‘ଅୟଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା’’ତି। ପଞ୍ଚୱିଧା ହୀତି ମହାନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୧୫୦; ଚୂଳନି। ପୁଣ୍ଣକମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୨; ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୮) ଆଗତା ପୁଚ୍ଛା ଦସ୍ସେତି। ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଯୋ କୋଚି ସଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ଯେନ କେନଚି ଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାତଭାୱଂ ଆହ। ଅଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିୟ ଅଦିଟ୍ଠତଂ। ଅତୁଲିତନ୍ତି ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଇଦ’’ନ୍ତି ତୁଲାଭୂତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅତୁଲିତତଂ। ଅତୀରିତନ୍ତି ତୀରଣଭୂତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅକତଞାଣକିରିୟାସମାପନତଂ। ଅୱିଭୂତନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ଅପାକଟଭାୱଂ । ଅୱିଭାୱିତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟୀକତଭାୱଂ। ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତୀୟତି ଏତାୟାତି ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା। ଅନୁମତିୟା ପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୟ ହି ‘‘କା ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁମତୀ’’ତି ଅନୁମତି ପୁଚ୍ଛିତା ହୋତି। କଥେତୁକମ୍ୟତାତି କଥେତୁକମ୍ୟତାୟ।

ପଭେଦତୋ ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନନ୍ତି ମାତିକାଦେସନଂ ଆହ। ତତ୍ଥ ହି ପୁରତୋ କୁସଲାଦିକେ ପଭେଦେ ୱତ୍ୱା ପଚ୍ଛତୋ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତାତି ‘‘ପଭେଦୱନ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସଂ ଆହ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ମାତିକାୟ ସୱିସେସନା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ଚ ୱିସେସିତବ୍ବତ୍ତା ପଧାନା, ପଧାନଞ୍ଚ ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାୟ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଧମ୍ମାନମେୱ ପଧାନାନଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବତା ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ତେ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେ ପନ ୱିସେସୱନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ପଭେଦୱନ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୟଂ ପଦାନୁକ୍କମୋ କତୋତି। ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେପି ଏୱମେୱ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ‘‘ପଭେଦତୋ ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନଂ ଦୀପେତ୍ୱା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। ଅନେକପ୍ପଭେଦା ଦେସେତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମାତି ଅୱୋହାରଦେସନତୋ ଧମ୍ମାନମେୱ ଦେସେତବ୍ବତ୍ତା ତେସଞ୍ଚ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାୱହନତୋ ପଭେଦୱନ୍ତାନଂ ଦେସେତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କୁସଲା…ପେ… ଦୀପେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱମେୱ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଦୀପନସ୍ସ ହେତୁଂ ସକାରଣଂ ପକାସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ଧମ୍ମାଯେୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଧମ୍ମାତି ସାମଞ୍ଞମତ୍ତୱଚନେନ ସମୂହାଦିଘନୱସେନ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ହୋତୀତି ଏକତ୍ତୱିନିବ୍ଭୋଗକରଣଂ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଞାଣଂ ଆୱହତି ପଭେଦଦେସନା, ତଥା କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥୱାକତାଦିଅତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଦୀପନତୋ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାଦିଞାଣଞ୍ଚ ଆୱହତି। ‘‘ପଭେଦୱନ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏତଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଇଦାନି ଯେ ତେନା’’ତିଆଦିମାହ। ପଭେଦ…ପେ… ଯୁଜ୍ଜତି ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିସେସନତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଉଦ୍ଦେସୋ ଧମ୍ମପ୍ପଧାନୋ, ପୁଚ୍ଛା ସଂସୟିତପ୍ପଧାନା, ନ ଚ ଧମ୍ମଭାୱୋ ସଂସୟିତୋ, କୁସଲାଦିଭେଦୋ ପନ ସଂସୟିତୋତି ନିଚ୍ଛିତସଂସୟିତୱସେନାୟଂ ପଦାନୁକ୍କମୋ କତୋ।

ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। କିମତ୍ଥମାହ ଭଗୱାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ‘‘ସମୟେ ନିଦ୍ଦିସି ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ପରିୟୋସାନେତି ସମୟେ ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ‘‘ୟସ୍ମିଂ…ପେ… ଆରବ୍ଭ’’ତି ଏତସ୍ସ ପରିୟୋସାନେ। ତସ୍ମିଂ ସମୟେତି ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମୟେ । ଚିତ୍ତେନ ସମୟଂ ନିୟମେତ୍ୱାନ ଅଥ ପଚ୍ଛା ବୋଧେତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିଜ୍ଜମାନେପି ଭୋଜନଗମନାଦିସମୟନାନତ୍ତେ ସମୱାୟାଦିନାନତ୍ତେ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତନିୟମିତା ୱିସେସିତା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସମୟେ ଯଥାଧିପ୍ପେତାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅଭାୱା ଚିତ୍ତନିୟମିତେ ସମୟେ ଫସ୍ସାଦୟୋ ବୋଧେତୁଂ ୱିସେସନମେୱ ତାୱ ଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସେସିତବ୍ବୋପି ହି ସମୟୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରତ୍ଥଂ ୱିସେସନଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି, ୱିସେସନଭୂତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ତଦୁପକାରତ୍ଥଂ ୱିସେସିତବ୍ବଭାୱନ୍ତି। ସନ୍ତତିଘନାଦୀନଂ ଅୟଂ ୱିସେସୋ – ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ନିରନ୍ତରତାୟ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି ସନ୍ତତିଘନତା, ତଥା ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଏକସମୂହୱସେନ ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେୟ୍ୟକିଚ୍ଚଭେଦୱସେନ ଏକାରମ୍ମଣତାୱସେନ ଚ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି ସମୂହାଦିଘନତାତି।

କାଲଞ୍ଚ ସମୟଞ୍ଚାତି ଯୁତ୍ତକାଲଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିଞ୍ଚ। ଖଣୋତି ଓକାସୋ। ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଦିକୋ ହି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଓକାସୋ ତପ୍ପଚ୍ଚୟପଟିଲାଭହେତୁତ୍ତା। ଖଣୋ ଏୱ ଚ ସମୟୋ। ଯୋ ‘‘ଖଣୋ’’ତି ଚ ‘‘ସମୟୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏକୋୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାସମୟୋତି ମହାସମୂହୋ। ସମୟୋପି ଖୋତି ସିକ୍ଖାପରିପୂରଣସ୍ସ ହେତୁପି। ସମୟପ୍ପୱାଦକେତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପୱାଦକେ। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତିତ୍ଥିୟା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ

ସମଯଂ ପଓଦନ୍ତୀତି। ଅତ୍ଥାଭିସମଯାତି ହିତପଟିଲାଭା। ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଅଭିସମଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ପୀଳନାଦୀନି ଅଭିସମିତବ୍ବଭାଓେନ ଏକୀଭାଓଂ ଉପନେତ୍ୱା ଓ୍ୟୁତ୍ତାନି, ଅଭିସମଯସ୍ସ ଓ୍ୱା ପଟିଓେଧସ୍ସ ଓ୍ୱିସଯଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ତାନେଓ୍ୱ ତଥା ଏକତ୍ତେନ ଓ୍ୟୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପୀଳନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହିଂ ସନଂ ଅଓ୍ୱିପ୍ପାରିକତାକରଣଂ। ସନ୍ତାପୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିଭାଓେନ ସନ୍ତାପନଂ ପରିଦହନଂ।

''ଇଧା''ତି ଓ୍ୱଚନଂ ଅକୁସଲେସୁ ଅବ୍ୟାକତେସୁ ଚ କେସୁଚି ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ। ନନୁ କୁସଲାନଞ୍ଚ ନଓ୍ୱମେନ ଖଣେନ ଓ୍ୱିନା ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି? ନୋ ନ ହୋତି, ନ ପନ ନଓ୍ୱମୋ ଏଓ୍ୱ ଖଣୋ, ଚତୁଚକ୍କାନିପି ଖଣୋତି ଓ୍ୟୁତ୍ତାନି। ସଦ୍ଧନ୍ତିମେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିଖଣମନ୍ତରେନ ନତ୍ଥି କୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ଖଣୋ ଇଧ ଗହିତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଓ୍ୱିସଯମନସିକାରାଧୀନଂ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏଓ୍ୱମାଦି ସାଧାରଣଫଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନଓ୍ୱମୋତି ଅଟ୍ଠକ୍ଖଣେ ଉପାଦାଯ ଓ୍ୟୁତ୍ତଂ। ଚତୁଚକ୍କଂ ଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ପୁନ ପତିରୂପଦେସଓ୍ୱାସାଦିସମ୍ପତ୍ତି ଚତୁଚକ୍କଂ ଓ୍ୱିପରିଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଓକାସଭୂତାନୀତି ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ''ଇଦାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୁ କୁସଲାନୀ''ତି ଅନୁମତିଦାନଂ ଓ୍ୱିଯ ଭୂତାନି।

ଚିତ୍ତକାଲୋତି ଧମ୍ମେନେଓ୍ୱ ସତା କାଲୋ ଓ୍ୱିସେସିତୋ, ନ ତସ୍ସ ପଓ୍ୱତ୍ତିଞ୍ଚ ପଓ୍ୱତ୍ତିସ୍ସତି ପଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ଏତେନ ଅଓ୍ୱତ୍ଥାଓ୍ୱିସେସେନ, ନାପି ତସ୍ସ ଓ୍ୱିଜାନନକିଚ୍ଚେନ, ତସ୍ମା ଏଓ୍ୱଂଓ୍ୱିଧେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋତି ଓ୍ୟୁତ୍ତୋ। କମପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତା ଓ୍ୱିସେସା ଏଓ୍ୱ ପଟିପାଟୀତି ବୀଜଭାଓ୍ୱୋ ଚ ପଟିପାଟୀତି ଓ୍ୱତ୍ତମରହତୀତି ଇମିନାଧିପ୍ପାଯେନ ''ବୀଜକାଲୋତି ଧମ୍ମପଟିପାଟିଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ''ତି ଆହ। ଧମ୍ମପଟିପାଟିଂ ଓ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠକଲାପଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯାହ। ସଞ୍ଚିତା ଓ୍ୱିଯ ଗଯ୍ହମାନକାଲା ଏଓ୍ୱ କାଲସଞ୍ଚଯୋ, ଯଥା ଓ୍ୱା ତଥା ଓ୍ୱା କାଲୋତି ଏକଂ ସଭାଓ୍ୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଭିନିଓ୍ୱେସଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତଦଭିନିଓ୍ୱେସନିସେଧନତ୍ଥଂ ''ସୋ ପନେସ ସଭାଓ୍ୱତୋ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତକୋ''ତି ଆହ। ଛତ୍ୱା ଓ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇତରୋ ପନ ହେତୁତି ଏସ ସମଯୋ ପଚ୍ଚଯୋଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ନ ହେତୁହେତୁ ସାଧାରଣହେତୁ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଓ୍ୱାଯୋ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗୀ, ହେତୁ ପନ ଏକେକୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅଯମେତେସଂ ଓ୍ୱିସେସୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନେକପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନେନ ତଂତଂଦ୍ୱାରିକାନଂ କୁସଲାନଞ୍ଚ ତପ୍ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତି।

ପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି। ଏକକାରଣଓ୍ୱାଦୋତି ପକତିକାରଣଓ୍ୱାଦୋ, ଇସ୍ସରକାରଣଓ୍ୱାଦୋ ଓ୍ୱା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖୋତି ଅଓ୍ୱଯଓ୍ୱାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖତାଯ ସମୁଦାଯୋ ଓ୍ୟୁତ୍ତୋ। ଅପେକ୍ଖା ଚ ଯାଓ୍ୱ ସହାଯକାରଣସମାଗମୋ ନ ହୋତି, ତାଓ୍ୱ ଫଲସ୍ସ ଅନିପ୍ଫାଦନଂ ସମାଗମେ ନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନଞ୍ଚ। ସମାଗମୋ ଚ ଯେସୁ ଯୁଜ୍ଜମାନେସୁ ନିବ୍ବାପାରେସ୍ୱପି ଫଲସ୍ସ ପଓ୍ୱତ୍ତି, ତେସଂ ସବ୍ଭାଓ୍ୱୋତି।

ଅସାମଗ୍ଗୀ...ପେ... ପତ୍ତିତୋତି ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରାନଂ ଅସମଓ୍ୱେତାନଂ ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅହେତୁଭାଓ୍ୱେ ସତି ସମଓ୍ୱେତାନଞ୍ଚ ତଂସଭାଓ୍ୱାଓ୍ୱିନିଓ୍ୱତ୍ତିତୋ ହେତୁଭାଓ୍ୱାନାପତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ସଭାଓ୍ୱନ୍ତରଂ ଅଞ୍ଞେନ ସହିତଂ ସଭାଓ୍ୱନ୍ତରଂ ହୋତୀତି। ଏକସ୍ମିନ୍ତି ଅନ୍ଧସତେ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅନ୍ଧେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଯଥାରୁତଓ୍ୱସେନ ଅନ୍ଧେ ଗଯ୍ହମାନେ ଏକସ୍ସ ଅନ୍ଧସ୍ସ ଦସ୍ସନାସମତ୍ଥତା ସବ୍ବେସମ୍ପି ନ ହୋତି, ନାପି ଏକସ୍ସ ଅସମତ୍ଥତାଯ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅସମତ୍ଥତା ଓ୍ୟୁତ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସବ୍ବେସଂ ଓ୍ୱିସୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଏଓ୍ୱାତି ଉପମାଓ୍ୱଚନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ନାପି ଉପମୋପମିତବ୍ବସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନ ହି ଉପମିତବ୍ବେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଏକସ୍ସ ଅସମତ୍ଥତାଯ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅସମତ୍ଥତା ଓ୍ୟୁତ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସବ୍ବେସଂ ଓ୍ୱିସୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ସହିତାନଂ ଅସମତ୍ଥତାତି। ଅନ୍ଧସତଂ ପସ୍ସତୀତି ଚ ଅନ୍ଧସତଂ ସହିତଂ ପସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଅଞ୍ଞଥା ଓ୍ୟୁତ୍ତନଯେନ ଉପମିତବ୍ବାସମାନତାପତ୍ତିତୋ। ସାଧା...ପେ... ଠିତଭାଓ୍ୱୋତି ଯେସୁ ଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଫଲପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତି ତେସଂ ସମୋଧାନେ, ଯଥା ପଓ୍ୱତ୍ତମାନେସୁ ତେସୁ ଫଲପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତି, ତଥା ପଓ୍ୱତ୍ତିମାହ। ନ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ଅନେକେସଂ ସମୋଧାନମତ୍ତଂ ସାମଗ୍ଗୀ। ନ ହି ସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବସମୋଧାନଂ ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, କଟ୍ଠକପାଲପାସାଣସମୋଧାନଂ ଓ୍ୱା ସୋତଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହେତୂତି। ତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସନଂ। ଅସା...ପେ... ସିଦ୍ଧୋତି ନାଯମତ୍ଥୋ ସାଧେତବ୍ବୋ ଓ୍ୱିସୁଂ ଅହେତୂନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସହିତାନଂ ହେତୁଭାଓ୍ୱସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧେ ଯୁତ୍ତିମଗ୍ଗନଂ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି।

ମନୁସ୍ସତ୍ତାଦୀନଂ ଖଣାଓ୍ୱଯଓ୍ୱାନଂ ସାମଗ୍ଗୀ ଖଣସାମଗ୍ଗୀ, ତଂ ଓ୍ୱିନା ସୋ ନଓ୍ୱମଚକ୍କସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ ଖଣୋ ନତ୍ଥି। ସା ଏଓ୍ୱ ହି ଖଣସାମଗ୍ଗୀ ସୋ ଖଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଣ...ପେ... ଦୀପେତି ଅତ୍ତନୋ ଦୁଲ୍ଲଭତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଣତ୍ଥୋ ଓ୍ୱା ସମଯସଦ୍ଦୋ ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋତି ଓ୍ୟୁତ୍ତୋ। ସୋ ଯସ୍ମିଂ ଦୁଲ୍ଲଭେ ଖଣେ ସତୀତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱନଓ୍ୱସେନ ତଦାଯତ୍ତାଯ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୁଲ୍ଲଭଭାଓ୍ୱଂ ଦୀପେତି। ଏତେନୁପାଯେନ ସମଓ୍ୱାଯ...ପେ... ଓ୍ୟୁତ୍ତିଂ ଦୀପେତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତୋ ପରେସୁ ଚ ଯୋଜନା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତଂତଂଦୀପନେ କାତବ୍ବା।

ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସାତି ''ସେଯ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ ଚତ୍ତାରୋ ଦଳ୍ହଧମ୍ମା ଧନୁଗ୍ଗହା ସିକ୍ଖିତା କତହତ୍ଥା କତୁପାସନା ଚତୁଦ୍ଦିସା ଠିତା ଅସ୍ସୁ, ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ 'ଅହଂ ଇମେସଂ...ପେ... କତୁପାସନାନଂ କଣ୍ଡେ ଖିତ୍ତେ ଖିତ୍ତେ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତେ ପଥଓ୍ୱିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହରିସ୍ସାମୀ'''ତି (ସଂ। ନି। ୨।

୨୨୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଜୱନପୁରିସସ୍ସ। ତାୱ ପରିତ୍ତକୋତି ଗମନସ୍ସାଦାନଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯାଯେନ ପଟିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି ପାଦେ ଚ ବଦ୍ଧଖୁରଧାରାସନ୍ନିପାତତୋ ଚ ପରିତ୍ତତରୋ କାଲୋ। କାଲସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋ ଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ତେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦକଚିତ୍ତେନ "ଏୱଂ ପରିତ୍ତୋ ଅହ"ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପରିତ୍ତତଂ ଦୀପେତି। ଯଥା ଚାହଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବୋ କୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିକାଲୋତି ତସ୍ସ ପରିତ୍ତତଂ ଦୀପେତି। ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦୀପନା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ପକତିୱାଦୀନଂ ମହତୋ ୱିଯ ଅଣୁୱାଦୀନଂ ଦ୍ୱିଅଣୁକସ୍ସ ୱିଯ ଚ ଏକସ୍ସେୱ। ହେତୁ...ପେ... ୱୁତ୍ତିତଂ ଦୀପେତୀତି ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଦୀପନତୋ ତପ୍ପରଭାୱା ହେତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଦୀପନତା ୱୁତ୍ତା। ସତି ପନ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତଭାୱେ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗୀଆଯତ୍ତତା ସମୱାଯସଙ୍ଖାତେନ ଦୀପିଯତୀତି ଅତପ୍ପରଭାୱତୋ ତସ୍ସ ତଂଦୀପନତା ନ ୱୁତ୍ତା। ଅନେନ ସମଯେନ କତ୍ତୁଭୂତେନ, ଅନେନ ସମଯେନ ୱା କରଣଭୂତେନ ଭଗୱତା ପଟିସେଧିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ପୁରିମାସୁ ଦୀପନାସୁ।

ଅଧିକରଣୱସେନାତି ଆଧାରୱସେନ। ଏତ୍ଥାତି କାଲସମୂହସଙ୍ଖାତେ ସମଯେ ଗହିତେତି ଅତ୍ଥୋ। କାଲୋପି ହି ଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି ଆଧାରଭାୱେନେୱ ସଞ୍ଞାତୋ "ଅଧିକରଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ତଂଖଣପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଅଭାୱା। ଭାୱୋତି କିରିଯା। କିରିଯାଯ କିରିଯନ୍ତରଲକ୍ଖଣଂ ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣଂ। ଯଥା ଗାୱୀସୁ ଦୁଯ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଦୁଦ୍ଧାସୁ ଆଗତୋତି ଦୋହନକିରିଯା ଗମନକିରିଯାଯ ଲକ୍ଖଣଂ ହୋତି, ଏୱମିହାପି "ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ"ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ସତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଏୱ ହୋତି ଅଞ୍ଞକିରିଯାସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱେନ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ତାୱିରହାଭାୱତୋତି ସମଯସ୍ସ ସତ୍ତାକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକିରିଯା ଫସ୍ସାଦିଭୱନକିରିଯା ଚ ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ଉଭଯତ୍ଥ ସମଯସଦ୍ଦେ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଲକ୍ଖଣଭୂତଭାୱଯୁତ୍ତୋତି।

ଉଦ୍ଧାନତୋତି ଉଦ୍ଦେସତୋ ସଙ୍ଖେପତୋ। କିଲେସକାମୋ ୱତ୍ଥୁକାମଭାୱଂ ଭଜନ୍ତୋ କାମନୀଯୱସେନ ଭଜତି, ନ କାମନୱସେନାତି କାମନୱସେନ କିଲେସକାମୋ ଏୱ ହୋତି, ନ ୱତ୍ଥୁକାମୋ। ଦୁୱିଧୋପେସୋତି ୱଚନେନ ଦୁୱିଧସ୍ସପି ସହିତସ୍ସ ଅୱଚରଣପ୍ପଦେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନ ୱତ୍ଥୁକାମସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିଦେସୋ ରୂପାରୂପଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ଅପନୀତଂ ହୋତି। ନନୁ ଚ ଦୁୱିଧୋପି ସହିତୋ ରୂପାରୂପଧାତୂସୁ ପୱତ୍ତତି ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ୱତ୍ଥୁକାମତ୍ତା ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ରୂପାରୂପରାଗାନଞ୍ଚ କିଲେସକାମଭାୱସିଦ୍ଧିତୋତି? ତଂ ନ, ବହଲକିଲେସସ୍ସ କାମରାଗସ୍ସ କିଲେସକାମଭାୱେନ ଇଧ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ରୂପାରୂପଧାତୂସୁ ପୱତ୍ତମାନେସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ନିକନ୍ତି ଇଧ ନ ସଙ୍ଗହିତା ସୁଖୁମତ୍ତା। "ଉଦ୍ଧାନତୋ ଦ୍ୱେ କାମା"ତି ସବ୍ବକାମେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱାପି ହି "ଦୁୱିଧୋପେସୋ"ତି ଏତ୍ଥ ତଦେକଦେସଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସହିତତାପରିଚ୍ଛିନ୍ନା କାମରାଗତବ୍ବତ୍ଥୁକଧମ୍ମାୱ ସଙ୍ଗହିତାତି, ନିରୱସେସୋ ୱା କିଲେସକାମୋ କାମରାଗୋ କାମତଣ୍ହାରୂପତଣ୍ହାଅରୂପତଣ୍ହାନିରୋଧତଣ୍ହାଭେଦୋ ଇଧ ପୱତ୍ତତୀତି ଅନୱସେସପ୍ପୱତ୍ତିତଂ ସନ୍ଧାଯ "ଦୁୱିଧୋପେସୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱତ୍ଥୁକାମୋପି ଚ ଅପ୍ପକୋ ଇଧାପି ନ ୱତ୍ତତି ରୂପାରୂପାୱଚରୱିପାକମତ୍ତୋ, ତଥାପି ପରିପୁଣ୍ଣୱତ୍ଥୁକାମତ୍ତା କାମାୱଚରଧମ୍ମାୱ ଇଧ ଗହିତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସସତ୍ଥାୱଚରୋପମା ଯୁତ୍ତା ହୋତି। "ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ"ତି (ଧ। ସ। ୧୬୩; ୱିଭ। ୬୨୫) ଏତ୍ଥ ରୂପଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂ କତ୍ୱା "ରୂପ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱମିଧାପି ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଚିତ୍ତଂ କାମାୱଚରାୱଚରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟାତି। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନାତିଆଦିକେ "କାମୋ"ତି ସବ୍ବଂ ତଣ୍ହମାହ, ତସ୍ମା "କାମଞ୍ଚେସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, "କାମେ ଅୱଚାରେତୀତି କାମାୱଚାର"ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଚା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତଂ।

ରୁଳ୍ହିସଦ୍ଦେନାତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ରୁଳ୍ହେନ ସଦ୍ଦେନ, ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ୱା ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକତାଯ ତଂସଦିସେସୁ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ରୁଳ୍ହେନ ସଦ୍ଦେନ। ଅଥ ୱା କିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସତିପି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ତଂନିମିତ୍ତଯୁତ୍ତେ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ୱିସଯେ ସମ୍ମୁତିଯା ଚିରକାଲତାୱସେନ ନିମିତ୍ତୱିରହେପି ପୱତ୍ତି ରୁଳ୍ହି ନାମ ଯଥା "ମହିଯଂ ସେତୀତି ମହିଂସୋ, ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଗାୱୋ"ତି, ଏୱଂ କୁସଲସଦ୍ଦସ୍ସପି ରୁଳ୍ହିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସେ "କୋସଲ୍ଲ"ନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୧୬) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଚ ଭାୱା କୁସଲସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତୀତି କୋସଲ୍ଲଯୋଗା କୁସଲନ୍ତି ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯୋ ହୋତି। କୁସଲନ୍ତି କୁସଲଭାୱଂ ଆହ।

ୱିପାକାଦୀନଂ ଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତା ନତ୍ଥୀତି କୁସଲମେୱ ଅନୱଜ୍ଜଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୱଜ୍ଜଲକ୍ଖଣମେୱାତି ସୁଖୱିପାକସଭାୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣଂ କତଂ, ତଂନିୱାରଣଞ୍ଚ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ ୱତ୍ଥୁକାମତାଯ କତଂ। ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ରସେନ ୱୋଦାନଭାୱରସଂ। ଫଲଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନ ଇଟ୍ଠୱିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ସଭାୱୋ କକ୍ଖଳଆଦିଫୁସନାଦିକୋ ଅସାଧାରଣୋ। ସାମଞ୍ଞଂ ସାଧାରଣୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱୋ। ଇଧ ଚ କୁସଲଲକ୍ଖଣଂ ସବ୍ବକୁସଲସାଧାରଣସଭାୱତ୍ତା ସାମଞ୍ଞଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅକୁସଲାଦୀହି ଅସାଧାରଣତାଯ ସଭାୱୋ ୱା। ଉପଟ୍ଠାନାକାରୋତି ଗହେତବ୍ବଭାୱେନ ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠହନାକାରୋ। ଫଲଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ତପ୍ପଟିବିମ୍ବଭାୱେନ, ପଟିମୁଖଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ୱିଜାନାତୀତି ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞାହି ୱିସିଟ୍ଠଂ ୱିସଯଗ୍ଗହଣଂ ଆହ। ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଯଥା ଯଥା ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ତଥା ଗହେତବ୍ବୋତି। ଯଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଚିନୋତି, ଯଞ୍ଚ କମ୍ମୁନା ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ଚିତଂ, ତଂ ତଥା ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ତଥା ନ ହୋତି, ତଂ ପରିତ୍ତକିରିଯଦ୍ୱଯଂ ଅନ୍ତିମଜୱନଞ୍ଚ ଲବ୍ଭମାନଚିନ୍ତନୱିଚିତ୍ତତାଦିୱସେନ ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ହସିତୁପ୍ପାଦୋ ପନ ଅପ୍ପହୀନଜୱନଗତିକୋୱ। ଚିତ୍ତାନଂ ପନାତି ୱିଚିତ୍ରାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ହି ସମୁଦାଯୱୋହାରେନ ଅୱଯୱୋପି ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ପବ୍ବତନଦୀସମୁଦ୍ଦାଦିଏକଦେସେସୁ ଦିଟ୍ଠେସୁ ପବ୍ବତାଦଯୋ ଦିଟ୍ଠାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି। ଚରଣଂ ନାମ ଗହେତ୍ୱା ଚରିତବ୍ବଚିତ୍ତପଟୋ। ରୂପାନୀତି ବିମ୍ବାନି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ୱଦତି। ଚିତ୍ତକତମେୱାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ମୂଲକାରଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମସ୍ସ ହେତଂ ଚିତ୍ତଂ କାରଣନ୍ତି। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କାଯକମ୍ମାଦିଭେଦ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତନ୍ତି ସଣ୍ଠାନନାନତ୍ତଂ, ଭିନ୍ନସଣ୍ଠାନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱତୋ ସରୀରସ୍ସ ୱା ନାନତ୍ତଂ। ୱୋହାରୱସେନ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିଭାୱେନ ୱୋହରିତବ୍ବେସୁ ପତ୍ଥନାୱିସେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତୋ କମ୍ମୱିସେସା। ଏୱମିଦଂ କମ୍ମନାନତ୍ତଂ ୱୋହାରନାନତ୍ତତୋ ହୋତି। ଅପା…ପେ… କାଦିତାତି ଏୱମାଦୀସୁ ଆଦି-ସଦ୍ଦେହି ଗତିଯା ଉପପତ୍ତିଯା ଅତ୍ତଭାୱେ ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ଚ ନାନାକରଣାନି ସୁତ୍ତାଗତାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

କମ୍ମନାନତ୍ତାଦିୱସେନାତି ଏତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲୱସେନ କମ୍ମନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିସଦିସସଭାୱତା ହି ନାନତ୍ତନ୍ତି। କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଦାନାଦିୱସେନ କାଯସୁଚରିତାଦିଭାୱେନ ଚ ପୁଥୁତ୍ତଂ, ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଚ ମଚ୍ଛରିଯାଦୀହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଚ ପୁଥୁତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବହୁପ୍ପକାରତା ହି ପୁଥୁତ୍ତନ୍ତି । ଅନ୍ନଦାନାଦିୱସେନ ଦାନାଦୀନଂ ପାଣାତିପାତାୱିରତିଆଦିୱସେନ କାଯସୁଚରିତାଦୀନଂ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯାଦିୱସେନ ମଚ୍ଛରିଯାଦୀନଂ ପାଣାତିପାତାଦିୱସେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଞ୍ଚ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକେକସ୍ସ ହି ପକାରସ୍ସ ଭେଦୋ ପଭେଦୋତି। ନାନତ୍ତାଦୀନଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ତଥା ତଥା ୱୱତ୍ଥିତତା ନିଚ୍ଛିତତା। ଏତେନୁପାଯେନ ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କମ୍ମନାନତ୍ତାଦୀହି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ହି ତାନୀତି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଲିଙ୍ଗସ୍ସ କମ୍ମତୋ ପୱତ୍ତିଂ ତଦନୁକ୍କମେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ଅନାଗତଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତାଦିନିପ୍ଫତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ସଂସାରଂ ଘଟେନ୍ତୋ ‘‘କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ କମ୍ମୱଚନେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରା, ଲିଙ୍ଗାଦିୱଚନେନ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଭୱପରିଯୋସାନାନି, ଗତିଆଦିୱଚନେନ ଜାତିଜରାମରଣାନି ଗହିତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ ଗତୀତି ନିରଯାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଗତିଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତାସଂ ନାନାକରଣଂ ଅପଦାଦିଭାୱୋ। ତା ହି ତଥା ଭିନ୍ନାତି। ଉପପତ୍ତୀତି ଗୋମହିଂସାଦିଖତ୍ତିଯାଦିଚାତୁମହାରାଜିକାଦିଉପପତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ନାନାକରଣଂ ଉଚ୍ଚାଦିତା। ଖତ୍ତିଯୋ ଏୱ ହି ଏକଚ୍ଚୋ କୁଲଭୋଗିସ୍ସରିଯାଦୀହି ଉଚ୍ଚୋ ହୋତି, ଏକଚ୍ଚୋ ନୀଚୋ। ତେହି ଏୱ ହୀନତାଯ ହୀନୋ, ପଧାନଭାୱଂ ନୀତତାଯ ପଣୀତୋ, ଅଡ୍ଢତାଯ ସୁଗତୋ, ଦଲିଦ୍ଦତାଯ ଦୁଗ୍ଗତୋ। କୁଲୱସେନ ୱା ଉଚ୍ଚନୀଚତା, ଇସ୍ସରିଯୱସେନ ହୀନପଣୀତତା, ଭୋଗୱସେନ ସୁଗତଦୁଗ୍ଗତତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାତି ଓଦାତସାମାଦିୱଣ୍ଣସୁଦ୍ଧିଅସୁଦ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଜାତଦୁଜ୍ଜାତତାତି ନିଗ୍ରୋଧପରିମଣ୍ଡଲାଦିଆରୋହପରିଣାହେହି ଲକ୍ଖଣେହି ୱା ଅତ୍ତଭାୱପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣଜାତତାୱସେନ। ସୁସଣ୍ଠିତଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତତାତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ସଣ୍ଠାନୱସେନ।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଚିତ୍ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତକତଭାୱସାଧକଂ ସୁତ୍ତଂ ‘‘କମ୍ମତୋ’’ତିଆଦି। କମ୍ମଞ୍ହି ଚିତ୍ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ତତୋ ନିପ୍ଫଜ୍ଜମାନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତକତମେୱାତି ସାଧେତି। କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତତୋ ଲିଙ୍ଗତୋ ପୱତ୍ତମାନଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞା ମୂଲକାରଣତୋ କମ୍ମତୋ ଆସନ୍ନକାରଣତୋ ଲିଙ୍ଗତୋ ଚ ପୱତ୍ତା ହୋତୀତି ‘‘କମ୍ମତୋ…ପେ… ପୱତ୍ତରେ’’ତି ଆହ। ଅଥ ୱା ଲିଙ୍ଗଞ୍ଚ ସଞ୍ଞା ଚ ଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞା, ତା ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ କମ୍ମତୋ ଲିଙ୍ଗତୋ ଚ ପୱତ୍ତରେତି ଅତ୍ଥୋ। ସଞ୍ଞାତୋ ଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ତେ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞାତୋ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିୱୋହାରଭେଦଂ ଧମ୍ମା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଥା ତଥା ୱୋହରିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନ ଚିତ୍ତକତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ।

ଲୋକୋ ଏୱ ପଜାତତ୍ତା ପଜାତି ପୁରିମପାଦସ୍ସ ୱିୱରଣଂ ପଚ୍ଛିମପାଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ରଥସ୍ସ ଆଣି ନିବନ୍ଧନା, ଏୱଂ ସତ୍ତଲୋକରଥସ୍ସ କମ୍ମଂ ନିବନ୍ଧନନ୍ତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମାଯ ଚ ଗାଥାଯ ଅଦ୍ଧଦ୍ୱଯୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣକତତା ଦସ୍ସିତା। କିତ୍ତିନ୍ତି ପରମ୍ମୁଖା କିତ୍ତନଂ ପତ୍ଥଟଯସତଂ। ପସଂସନ୍ତି ସମ୍ମୁଖା ପସଂସନଂ ଥୁତିଂ। କମ୍ମନାନାକରଣନ୍ତି କମ୍ମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନାନାକରଣଂ କମ୍ମଜେହି ଅନୁମୀଯମାନଂ କମ୍ମସ୍ସେୱ ୱା ନାନାକରଣଂ।

କମ୍ମସ୍ସକାତି କମ୍ମସକା। କମ୍ମସ୍ସ ଦାଯଂ ତେନ ଦାତବ୍ବଂ ଆଦିଯନ୍ତୀତି କମ୍ମଦାଯାଦା। ଅଣ୍ଡଜାଦୀନଞ୍ଚ ଯୋନୀନଂ କମ୍ମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତା କମ୍ମମେୱ ଯୋନି ଅତ୍ତଭାୱପଟିଲାଭନିମିତ୍ତଂ ଏତେସନ୍ତି କମ୍ମଯୋନୀ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ କମ୍ମଂ ବନ୍ଧୁ ଏତେସନ୍ତି କମ୍ମବନ୍ଧୂ।

ଚିତ୍ତସ୍ସାତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ଅଲଦ୍ଧୋକାସତା ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ପଟିବାହିତତ୍ତା ତଦୱିପଚ୍ଚନୋକାସେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଅପରାପରିୟୱେଦନୀୟକମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ କାଲଗତିପୟୋଗାଦିସହକାରୀପଚ୍ଚୟୱିକଲତାୟ ଅୱସେସପଚ୍ଚୟୱେକଲ୍ଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକଚ୍ଚଚିତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବଚିତ୍ରେନ ଏକଚ୍ଚଭୂତଂ ତେନ କତ୍ତବ୍ବଚିତ୍ତମାହ।

ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ଭୱିତ୍ୱା ଚ ଅପଗତଂ ଭୂତାପଗତଂ। ଅନୁଭୂତଭୂତତା ହି ଭୂତତାସାମଞ୍ଞେନ ଭୂତସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ସାମଞ୍ଞମେୱ ହି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱିସେସୀୟତୀତି। ଅନୁଭୂତସଦ୍ଦୋ ଚ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛାଭାୱତୋ ଅନୁଭୱକୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିକପ୍ପଗାହୱସେନ ରାଗାଦୀହି ତବ୍ବିପକ୍ଖେହି ଚ ଅକୁସଲଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି, ନ ୱିପାକୋ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ନାପି କିରିୟା ଅହେତୁକାନଂ ଅତିଦୁବ୍ବଲତାୟ ସହେତୁକାନଞ୍ଚ ଖୀଣକିଲେସସ୍ସ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅତିସନ୍ତୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମନୟେ କୁସଲାକୁସଲମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପାୟୱସେନ ''ଭୂତାପଗତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ''ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିୟା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୬୫୧-୬୬୨; ୱିଭ। ୩୯୦-୩୯୧) ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ତଂସଦିସାନଂ ପହାନଂ, ୱୁଦ୍ଧି ଚ ୱୁତ୍ତା, ପଚ୍ଛିମନୟେ ପନ ଚ-ସଦ୍ଦେନ କୁସଲାକୁସଲଞ୍ଚ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭୂତାପଗତଭାୱାଭିଧାନାଧିପ୍ପାୟେନ।

ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଓକାସକରଣୱସେନ ଉପ୍ପତିତଂ ଅତୀତକମ୍ମଞ୍ଚ ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ଅନାଗତୋ ୱିପାକୋ ଚ ''ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦେନ ୱିନାପି ୱିଞ୍ଞାୟମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ , ତଂ ସନ୍ଧାୟ ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଞ୍ଚେତନିକାନ''ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୧୭, ୨୧୯) ୱୁତ୍ତଂ। ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୂତି ମନୁସ୍ସଦେୱାଦିଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଅନାପାଦିତତାୟ ଅସମୂହତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଲଦ୍ଧଭୂମିକଂ ''ଭୂମିଲଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିଆହିତୋ ୱିୟ। ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦେପି ଚ ଓକାସୋ କତୋ ଏତେନାତି, ଓକାସୋ କତୋ ଏତସ୍ସାତି ଚ ଦୁୱିଧତ୍ଥେପି ଏୱମେୱ କତସଦ୍ଦସ୍ସ ପରନିପାତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବଦା ଅୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଗମିୟଚିତ୍ତଂ ପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ''ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତରଧାପେତୀତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିକା ଆନାପାନସ୍ସତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି। ଅନ୍ତରାୟେୱାତି ଭୂମିଲଦ୍ଧେ ସଭୂମିୟଂ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନେ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନତୀତଂ ଅନନାଗତଞ୍ଚ ଖଣତ୍ତୟେକଦେସଗତମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ''ଖଣତ୍ତୟଗତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେସନାୟ ପଧାନେନ ଗହିତୋ ଅତ୍ଥୋ ''ସୀସ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଲୋକିୟଧମ୍ମଞ୍ହି ଦେସେତବ୍ବଂ ପତ୍ୱା ଦେସନାୟ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହୋତି, ଧମ୍ମସଭାୱଂ ୱା ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲାତି ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ଚେତନାତି କେଚି। ଅକୁସଲଭାଗିୟାତି ରାଗାଦୟୋ ଏକନ୍ତଅକୁସଲା। ଅକୁସଲପକ୍ଖିକାତି ଫସ୍ସାଦୟୋପି ତପ୍ପକ୍ଖିକା। ମନୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସହଜାତୋପି ମନୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅଧିପତିଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ତଦନୁୱତ୍ତନତାୟ ଅନ୍ୱଦେୱ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତି ୱୁତ୍ତା, ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟମନଂ ୱା ସନ୍ଧାୟ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ୱୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତେନ ନୀୟତୀତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୟାହ, ତଣ୍ହାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା। ପଭସ୍ସରନ୍ତି ସଭାୱପଣ୍ଡରତଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ଅରକ୍ଖିତେତି ସତିୟା ଅନୁନୟପଟିଘାଦୀହି ଅରକ୍ଖିତେ, ରାଗାଦୀହି ବ୍ୟାପନ୍ନେ, ତେହି ଏୱ ଅୱସ୍ସୁତେ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱସାଧନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ବଲଦାନୱସେନ ସୁତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣଂ, ଇଧ ୱା ଉପସଂହତାନଂ ଆଭିଧମ୍ମିକେହି ୱିଞ୍ଞାତାନଂ ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କତରପଞ୍ଞଂ ଦ୍ୱନ୍ତିଆଦି ନ ପାଠଇଆରୁଳ୍ହଂ, ଏୱଂ ଭଗୱା ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାୟମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞା ପନ କିମତ୍ଥିୟାତି ଇଦମ୍ପି ଏକଂ ସୁତ୍ତଂ। ''ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ପହାନତ୍ଥା''ତି ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ।

ସାତନ୍ତି ସଭାୱୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ମଧୁରନ୍ତି ମଧୁରଂ ୱିୟାତି ଉପମାୱସେନ। ପୋନୋବ୍ଭୱିକାତି ପୁନବ୍ଭୱକରଣସୀଲା। ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦନତୋ ନନ୍ଦୀ, ନନ୍ଦିଭୂତୋ ରାଗୋ ନନ୍ଦିରାଗୋ, ନନ୍ଦିରାଗଭାୱେନ ସହଗତାତି ନନ୍ଦିରାଗସହଗତାତି ନ ଏତ୍ଥ ସମ୍ପୟୋଗୱସେନ ସହଗତଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀତି ସହଗତସଦ୍ଦୋ ତଣ୍ହାୟ ନନ୍ଦିରାଗଭାୱଂ ଜୋତେତି। ନନ୍ଦିରାଗଭୂତାତି ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସୟେତି ପାଦକେ। ରୂପାରୂପାରମ୍ମଣାନନ୍ତି ପଥୱୀକସିଣାଦିଆକାସାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ। ସଂସଟ୍ଠେତି ଖୀରୋଦକଂ ୱିୟ ସମୋଦିତେ ଏକୀଭାୱମିୱ ଗତେ। ସହଜାତେତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସହଜାତେ, ନ ସହଜାତମତ୍ତେ। ଇଧାପୀତି ''ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପଦେ ଅୟମେୱ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ''ତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଯଥାଦସ୍ସିତସଂସଟ୍ଠସଦ୍ଦୋ ସହଜାତେ ଅଧିପ୍ପେତୋତି। ଅରୂପଂ ରୂପେନାତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁନା। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋତି ଅନୱସେସସଙ୍ଗହେନ କତୋ ଅତିସୟନିଦ୍ଦେସୋ।

ଅନାଭଟ୍ଟତାୟେୱାତି ''ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠାଦୟୋ ୱିୟ ଅଭାସିତବ୍ବତା ଅନାଭଟ୍ଟତା। ସବ୍ବାକାରେନ ସଦିସସ୍ସ ଦୁତିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରିକତାୱଚନେନ ଇମସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରିକତା ୱିଞ୍ଞାୟତି, ତସ୍ମା ଅଭାସିତବ୍ବତାୟ ନ ଗହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଧିପ୍ପାୟୋ ପନ ପାଠଇୟଂ ଅଭାସିତତ୍ତା ଏୱ ତତ୍ଥ ଦେସେତବ୍ବଭାୱେନ ନ ଗହିତୋ ନ ସଙ୍ଗହିତୋ ନ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱାତି। ଅଥ ୱା ପାଠଇୟଂ ଅନାଭଟ୍ଟତାୟ ଏୱ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନ ଗହିତୋ ନ ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନିୟମେତ୍ୱାତି ପରତୋ ଏୱଂୱିଧସ୍ସେୱ ସସଙ୍ଖାରିକଭାୱୱଚନତୋ ଇଧ ତଦୱଚନେନେୱ ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱଂ

ନିଯମେତ୍ୱା।

ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱାରଂ ୱତ୍ଥୂତି ୱୁତ୍ତଂ, ଦ୍ୱାରେନ ୱା ତଂସହାଯଭୂତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତଂ। ସରସଭାୱେନାତି ସକିଚ୍ଚଭାୱେନ। ଅୱିଜ୍ଜା ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱକିଚ୍ଚା, ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣୋ ୱା ରସିତବ୍ବୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଭାୱୋ ସରସଭାୱୋ, ଅୱିଜ୍ଜାସଭାୱୋ ସଙ୍ଖାରସଭାୱୋତି ଏୱମାଦିକୋ। ''ସରସସଭାୱେନା''ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାତି ୱା ସରସେନ, ସଙ୍ଖାରାତି ସଭାୱେନ।

ଏକସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ଯୋଜେତବ୍ବା ତେସୁ ତବ୍ବୋହାରବାହୁଲ୍ଲତୋ। ଅତୀତାଦିଭାୱୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ, ଚିତ୍ତଚେତସିକନିବ୍ବାନାନମ୍ପି ୱା ଯଥାସଭାୱଂ ଏକଦ୍ୱିନକୁତୋଚିସମୁଟ୍ଠାନତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଅନାପାଥଗତାତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଗୋଚରଗତା ସୁଖୁମରଜାଦିରୂପଂ ୱିଯ ୱତ୍ଥୁପରିତ୍ତତାଯ ତତ୍ତାଯୋଗୁଳଏ ପତିତୋଦକବିନ୍ଦୁରୂପଂ ୱିଯ ଖଣପରିତ୍ତତାଯ ଅତିଦୂରତାଯ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନାଦିତାଯ ଅତୀତାନାଗତତାଯ ଚ। ୱିସଯୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱେନ, ଗୋଚରୋ ଚ ତତ୍ଥ ଚରଣେନ ୱୁତ୍ତୋ, ତବ୍ବିସଯନିଚ୍ଛଯେନ ମନୋ ପଟିସରଣଂ। ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥା ତେସଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭାୱେନ ''ନେସଂ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ''ତି ୱଚନସ୍ସ ଅନୁପପତ୍ତିତୋ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବସୋତଚେତୋପରିଯଞାଣେହି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନାପାଥଗତାନି ରୂପାଦୀନି ଆଲମ୍ବିଯମାନାନି ନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି କତ୍ଥଚି ୱୁଚ୍ଚମାନାନି ଦିଟ୍ଠାନି, ଇତରଥା ଚ ଦିଟ୍ଠାନି ''ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁତି।

ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି ମନସା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେହି ଚ ଗହେତବ୍ବଭାୱୂପଗମନେନ। ଘଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ପଟିମୁଖଭାୱାପାଥଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ସରଭାଣକସ୍ସ ଓସାରକସ୍ସ। ପକତିଯା ଦିଟ୍ଠଦିୱସେନ ଆପାଥଗମନଞ୍ଚ ଭୋଜନପରିଣାମୌତୁଭୋଜନୱିସେସୌସ୍ୱାହାଦୀହି କଲ୍ଲଂ, ରୋଗିନୋ ୱାତାଦୀହି ଚ ଉପଦ୍ଦୁତଂ ୱା କାଯଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଜାଗରସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଚଲନପଚ୍ଚଯାନଂ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖୋତୁଭୋଜନାଦିଉପନିସ୍ସଯାନଂ ଚିତ୍ତପଣିଦହନସଦିସାସଦିସସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସୁପିନଦସ୍ସନେ ଧାତୁକ୍ଖୋଭାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅସୁତସ୍ସ ଅନାଗତବୁଦ୍ଧରୂପାଦିନୋ ପସାଦଦାତୁକାମତାୱତ୍ଥୁସ୍ସ ତଂସଦିସତାସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତସମ୍ବନ୍ଧେନେୱ। ନ କେୱଲଂ ତଂସଦିସତାୱ ଉଭଯସମ୍ବନ୍ଧୋ, କିନ୍ତୁ ତବ୍ବିପକ୍ଖତା ତଦେକଦେସତା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତତାଦିକୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେନଚି ୱୁତ୍ତେ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ସୁତେ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନଂ ସଦ୍ଧା, ସଯମେୱ ତଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ରୋଚନଂ ରୁଚି, ''ଏୱଂ ୱା ଏୱଂ ୱା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଆକାରୱିଚାରଣଂ ଆକାରପରିୱିତକ୍କୋ, ୱିଚାରେନ୍ତସ୍ସ କତ୍ଥଚି ଦିଟ୍ଠିଯା ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମନଂ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି।

ଗେରୁକହରିତାଲଞ୍ଜନାଦିଧାତୁସୁ। ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ସୁଭଗ୍ଗହଣସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ। ତଂ ସୁଭନିମିତ୍ତତ୍ତା ରଞ୍ଜନୀଯତ୍ତା ଚ ଲୋଭସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ନିଯମିତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ନିଯମିତୱସେନ। ଏୱମିତରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ। ଆଭୋଗୋ ଆଭୁଜିତଂ। ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲା ଦୋସବହୁଲା। ଅଦୋସବହୁଲା ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲା। ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି ପୀତିନିନ୍ନଚିତ୍ତତା। ଇମେହି…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ ପୀତିଯା ସୋମନସ୍ସୱିପ୍ପଯୋଗାସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିଯା ଆଯତନଭାୱତୋ ହତ୍ଥାରୋହାଦିସିପ୍ପମେୱ ସିପ୍ପାଯତନଂ। କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମମେୱ କମ୍ମାଯତନଂ। ଆଯୁବ୍ବେଦାଦିୱିଜ୍ଜା ଏୱ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ଥାପଜ୍ଜେତି ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦରହିତେ ରୂପଭୱେ। ଧମ୍ମପଦାତି ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସା। ପିଲୱନ୍ତୀତି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ପଦିସ୍ସନ୍ତି। ଯୋଗାତି ଭାୱନାଭିଯୋଗା ସମାଧିତୋ। ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ନିମ୍ମଲଭାୱକିରିଯା। ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନତା। ଗମ୍ଭୀରାନଂ ଞାଣେନ ଚରିତବ୍ବାନଂ, ଗମ୍ଭୀରଞାଣେନ ୱା ଚରିତବ୍ବାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା।

ୱଂସୋତି ଅନୁକ୍କମୋ। ତନ୍ତୀତି ସନ୍ତତି। ପୱେଣୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସବ୍ବମେତଂ ଚାରିତ୍ତକିରିଯାପବନ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଂ। ଚାରିତ୍ତସୀଲତ୍ତା ସୀଲମଯଂ। ''ଦସ୍ସାମୀ''ତି ୱଚୀଭେଦେନ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପରିଣତତ୍ତା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦାନଂ ଆରଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି , ଯତୋ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନାଦୀସୁ ଆପତ୍ତି ହୋତି। ୱିଜ୍ଜମାନୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଚିନ୍ତନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦାନଂ ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ତତ୍ଥ ଦାନମଯଂ କୁସଲଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ଦାନୱତ୍ଥୁଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନକମ୍ପି ସଙ୍ଗରୋନ୍ତସ୍ସ କୁସଲଂ ନ ହୋତୀତି। ତଂ ପନ ଦାନମଯସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋତି ତଦେୱ ଭଜେଯ୍ୟ, ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। କୁଲୱଂସାଦିୱସେନାତି ଉଦାହରଣମତ୍ତମେୱେତଂ। ଅତ୍ତନା ସମାଦିନ୍ନୱତ୍ତୱସେନ ସପ୍ପୁରିସୱତ୍ତଗାମଜନପଦୱତ୍ତାଦିୱସେନ ଚ ଚାରିତ୍ତସୀଲତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୱତ୍ଥୁକନ୍ତି ଭେରିଆଦିୱତ୍ଥୁସହିତଂ କତ୍ୱା। ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଭେରିଆଦିୱତ୍ଥୁଂ। ଧମ୍ମସ୍ସୱନଘୋସନାଦୀସୁ ଚ ସୱତ୍ଥୁକଂ କତ୍ୱା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦାନଂ ସଦ୍ଦୱତ୍ଥୂନଂ ଠାନକରଣାନଂ ସସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକରଣମେୱାତି ତସ୍ସ ଚିନ୍ତନଂ ୱିଜ୍ଜମାନୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା ଇଧ ଚ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିଭାୱଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫) ଦାନମଯାଦିଭାୱଂ, ଅପରତ୍ଥ ଚ ''କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା? ତୀଣି…ପେ… ତଂସମୁଟ୍ଠାନଂ କାଯକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିନା କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତୋ। ଅପରିଯାପନ୍ନା ଚାତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା

ଅଞ୍ଞାୟତନତ୍ତା ଚ ଅସଙ୍ଗହିତା।

ପରିଭୋଗରସୋ ପରିଭୋଗପଚ୍ଚୟଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ। ଅୟଂ ପନ ରସସମାନତାୱସେନ ଗହଣଂ ଉପାଦାୟ ରସାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ସଭାୱତୋ। ସଭାୱେନ ପନ ଗହଣଂ ଉପାଦାୟ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତୀତି ''ସୁଖା ୱେଦନା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣା''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣମେୱ ନିବଦ୍ଧନ୍ତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏୱଂ ନିୟମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମସ୍ସ ଅନିବଦ୍ଧତ୍ତାତି କମ୍ମସ୍ସ ଅନିୟତତ୍ତା। ୟଥା ହି ରୂପାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଅନଞ୍ଞାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଏୱଂ କାୟଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଏକଦ୍ୱାରିକକମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା କମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱାରନିୟମରହିତତ୍ତା ଦ୍ୱାରମ୍ପି କମ୍ମନିୟମରହିତନ୍ତି ଇଧ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିୟ ନିୟମେତ୍ୱା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନା ଆରମ୍ମଣେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋତି ଏତସ୍ସପି ଚତ୍ଥୋ ''ୟଥା କାୟକମ୍ମାଦୀସୁ ଏକଂ କମ୍ମଂ ତେନ ଦ୍ୱାରେନ ୱିନା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଚରତି, ନ ଏୱଂ ରୂପାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ତେନାରମ୍ମଣେନ ୱିନା ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ୟଥା ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ''କାୟକମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ''ରୂପାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କାମାୱଚରକୁସଲଂ

କାୟକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

ଇମସ୍ସପନତ୍ଥସ୍ସାତି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅନିୟତତାୟ ''ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନୀ''ତିଆଦିନା ପକାସନତ୍ଥଂ। ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନୀତି ଏତ୍ଥ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତସ୍ସ ଚ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଦେସୋ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାରୱନ୍ତାନଂ ସହାଭାୱା। ନିୟତରୂପରୂପୱସେନ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକକାୟା ୱୁତ୍ତାତି ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିକାରରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ଅସଙ୍ଗହୋ।

ପଠମଜୱନସମୁଟ୍ଠିତା ୱାୟୋଧାତୁ ୟଦିପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ରୂପାନଂ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଚାଲେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଥାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତାୱ ସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦସସୁ ହି ଦିସାସୁ ୟଂ ଦିସଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ୱା ଖିପିତୁକାମୋ, ତଂଦିସାଭିମୁଖାନେୱ ରୂପାନି ସା ସନ୍ଥମ୍ଭେତି ସନ୍ଧାରେତି ଚାତି ତଦଭିମୁଖଭାୱୱିକାରୱତୀ ହୋତି, ଅଧିପ୍ପାୟସହଭାୱୀ ଚ ୱିକାରୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକଭାୱୋ ୟଥାଧିପ୍ପାୟୱିକାରରୂପୁପ୍ପାଦନେନ ଉପପନ୍ନୋ ହୋତି, ୟତୋ ବାତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ରୂପିରିୟାପଥୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି। ୟୋଜନଂ ଗତୋ, ଦସୟୋଜନଂ ଗତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଆପଜ୍ଜାପେତି ଅନେକସହସ୍ସୱାରଂ ଉପ୍ପନ୍ନା।

ୱାୟୋଧାତୁୟା…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁନ୍ତି ଥମ୍ଭନଚଲନେସୁ ୱାୟୋଧାତୁୟା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମହାଭୂତାନଂ ଏକୋ ଆକାରୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ଅୟଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ତେସଞ୍ହି ତଦାକାରତ୍ତା ୱାୟୋଧାତୁ ଥମ୍ଭେତି ଚାଲେତି ଚାତି। ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାତି ଏତେନ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ରୂପଂ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟଂ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜୋ ଅଞ୍ଞୋ ନିଚ୍ଚୋ ଅତ୍ଥୀତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିତାୟାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରତାୟ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱିୟ ମହାଭୂତୱିକାରତାୟ ଉପାଦାରୂପଭାୱୋ ଚ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କାୟିକକରଣନ୍ତି କାୟଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତକିରିୟଂ, ଅଧିପ୍ପାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାରେତି ମଞ୍ଞେତି ଏତେନ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନ ଗହିତାୟ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ୟଂ କରଣଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ୱିଜାନନେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିରହିତେସୁ ରୁକ୍ଖଚଲନାଦୀସୁ ''ଇଦମେସ କାରେତୀ''ତି ୱିଜାନନଂ ହୋତୀତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହି ରୂପେ ଅଭିନିପାତମତ୍ତଂ କିଚ୍ଚଂ, ନ ଅଧିପ୍ପାୟସହଭୁନୋ ଚଲନୱିକାରସ୍ସ ଗହଣଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପନ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତାୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ଅନନ୍ତରଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତମ୍ପି ଚଲନଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ ୱିୟ ମଞ୍ଞନ୍ତି ଅୱିସେସୱିଦୁନୋ, ତସ୍ମା ୟଥା ନୀଲାଭିନିପାତୱସପ୍ପୱତ୍ତାୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ନୀଲନ୍ତି ପୱତ୍ତାୟ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ଚ ଅନ୍ତରଂ ନ ୱିଞ୍ଞାୟତି, ଏୱଂ ଅୱିଞ୍ଞାୟମାନନ୍ତରେନ ମନୋଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣେନ ଗହିତେ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେନ ସହେୱ ଅନୁପରିୱତ୍ତେ କାୟଥମ୍ଭନୱିକାରଚୋପନସଙ୍ଖାତେ ''ଇଦମେସ କାରେତି, ଅୟମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ''ତି ୱିଜାନନଂ ହୋତି।

ତାଲପଣ୍ଣାଦିରୂପାନି ଦିସ୍ୱା ତଦନନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତାୟ ମନୋଦ୍ୱାରୱୀଥିୟା ଅୱିଞ୍ଞାୟମାନନ୍ତରାୟ ତାଲପଣ୍ଣାଦୀନଂ ଉଦକାଦିସହଚାରିପ୍ପକାରତଂ ସଞ୍ଞାଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଉଦକାଦିଗ୍ଗହଣଂ ୱିୟ। ଏତ୍ଥ ଉଦକଂ ଭୱିସ୍ସତୀତିଆଦିନା ଚ ଉଦକାଦିସମ୍ବନ୍ଧନାକାରେନ ରୂପଗ୍ଗହଣାନୁସାରୱିଞ୍ଞାଣେନ ୟଂ ଉଦକାଦି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ୱିଜାନନେନ ତଦାକାରସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାତତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତସ୍ସ ପନ କାୟିକକରଣଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଉଦକାଦିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଚ ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧଗ୍ଗହଣଂ ଉପନିସ୍ସୟୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ପନ ନାଲମ୍ବିତାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି କାୟିକକରଣଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୟୋ ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧଗ୍ଗହଣୋପନିସ୍ସୟୱସେନ ସାଧିପ୍ପାୟୱିକାରଭୂତୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟସହଭୂୱିକାରାଭାୱେ

ଅଭାୱତୋ, ଏୱଂ ସତି ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରେନ ଉଦକାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱ ତାଲପଣ୍ଣାଦିସଞ୍ଞାଣାକାରୋ ୱିଯ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରେନ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ପାକଟା ହୋତୀତି ''ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଏସ କାରେତି ମଞ୍ଞେ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯୱିଜାନନେନେୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ୱିଞ୍ଞାତତା ୱୁତ୍ତା।

ଅଯଂ ନୋ ପହରିତୁକାମୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୱିଜାନନେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ପାକଟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ତଦପାକଟଭାୱେ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଜାନନଂ ହୋତୀତି। ସମ୍ମୁଖୀ…ପେ… ଯେୱ ନାମ ହୋତୀତି ଅସମ୍ମୁଖୀଭୂତତାଯ ଅନାପାଥଗତାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିଭାୱୋ ୱିଯ ସଭାୱଭୂତଂ ତଂ ଦ୍ୱିଧା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱଂ ସାଧେତି। ପରଂ ବୋଧେତୁକାମତାଯ ୱିନାପି ଅଭିକ୍କମନାଦିପ୍ପୱତ୍ତନେନ ସୋ ଚିତ୍ତସହଭୂୱିକାରୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଞ୍ଞାପେତି, ସଯଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଦ୍ୱିଧାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧାତି ତେନ ଦ୍ୱାରେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଭାୱତୋ ତେନେୱ ଦ୍ୱାରେନ ନାମଲାଭତୋ ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ପାକଟଭାୱୱସେନ ସିଦ୍ଧା। କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱାତି ଠପେତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ପରୱାଦିନୋ ଅୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମଭାୱୋ ନ ସିଦ୍ଧୋ, ଇତରସ୍ସ ପନ ସିଦ୍ଧୋତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକାନଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ କିରିଯଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ତିକଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବଂ।

ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନୀତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚାରିନୋ ହୋନ୍ତି, ଦ୍ୱାରସମ୍ଭେଦା କମ୍ମସମ୍ଭେଦୋପୀତି କାଯକମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିଯା, କମ୍ମାନମ୍ପି କମ୍ମନ୍ତରଚରଣେ ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଦି ପନ ଦ୍ୱାରାନମ୍ପି ଦ୍ୱାରଭାୱେନ କମ୍ମନ୍ତରଚରଣଂ କମ୍ମାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚରଣଂ ନ ସିଯା, ସୁଟ୍ଠୁତରଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଂ ସିଯା। ନ ପନ କମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଅଚରଣଂ ଅତ୍ଥି, କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱାରେ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଞ୍ଚ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନି ଅଞ୍ଞାନିପି। ଯସ୍ମା ପନ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରାନି ନ ଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଦ୍ୱାରଚାରୀହି ଦ୍ୱାରେହି କାରଣଭୂତେହି କମ୍ମାନି ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଚରନ୍ତାନିପି ୱୱତ୍ଥିତାନି। ନ କେୱଲଂ କମ୍ମାନେୱ, ତେହି ପନ ଦ୍ୱାରାନିପୀତି ଏୱଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତାନି ''ଯେଭୁଯ୍ୟେନୱୁତ୍ତିତାଯ ତବ୍ବହୁଲୱୁତ୍ତିତାଯ ଚା''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ୱୱତ୍ଥାନଯୁତ୍ତିୟା। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରାପେକ୍ଖତ୍ତା କମ୍ମାନଂ କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱସ୍ସ ଅଦ୍ୱାରଚାରୀହି ଦ୍ୱାରେହି ୱୱତ୍ଥାନଂ ହୋତି, ନ ପନ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚାରୀହି କମ୍ମେହି ଦ୍ୱାରାନଂ ଅୱୱତ୍ଥାନଂ କମ୍ମାନପେକ୍ଖକାଯଦ୍ୱାରାଦିଭାୱେହି ଦ୍ୱାରେହି ୱୱତ୍ଥିତାନଂ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରାଦିୱୱତ୍ଥାନକରତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଚରନ୍ତାନିପି କାଯାଦୀହି ଉପଲକ୍ଖିତାନେୱ ଚରନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଏୱଂସଭାୱତ୍ତା ଆଣତ୍ତିହତ୍ଥୱିକାରାଦୀହି ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସପି କାଯାଦୀହି ସାଧେତବ୍ବସଭାୱାୱବୋଧତୋ, ତସ୍ମା ନ କମ୍ମନ୍ତରସ୍ସ ଅତ୍ତନି ଚରନ୍ତସ୍ସପି ଦ୍ୱାରନ୍ତରଂ ସନାମଂ ଦେତି, ନାପି କମ୍ମଂ ଦ୍ୱାରସ୍ସ, ତଂତଂଦ୍ୱାରମେୱ ପନ କମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଚରନ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ତନୋଯେୱ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ନାମଂ ଦେତୀତି ସିଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱୱତ୍ଥାନଂ। ପୁବ୍ବେ ପନ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅନିବଦ୍ଧତା କମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚରଣମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା, ନ ଏତଂ ୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦ୍ୱାରକମ୍ମେସୁ। କାଯକମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନନ୍ତି ତଂସହଜାତା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ସା ତସ୍ସ କେନଚି ପକାରେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ତଥାପି କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସିକା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ତଂସହଜାତା ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତନିଯମେନ ଅଞ୍ଞତ୍ତୱିସେସନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସନନ୍ତରେ ଉପ୍ପତ୍ତିଅଭାୱା। କାଯେନ ପନ କତତ୍ତାତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନେତ୍ୱା ତାଯ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦାଦିନିପ୍ଫାଦନତୋ ଅତ୍ତନୋ ନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ''କାଯେନ କତଂ କମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାରଣଭୂତୋ ହି ପନେତ୍ଥ କାଯୋତି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂୱୱତ୍ଥିତାତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମୁନା କାଯୋ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ଏୱଂ ୱୱତ୍ଥିତୋ, ନ କାଯୋ ଇଚ୍ଚେୱ। ଯଥା ସୂଚିକମ୍ମୁନା ସୂଚିକମ୍ମକରଣନ୍ତି ୱୱତ୍ଥିତା, ନ ସୂଚି ଇଚ୍ଚେୱ, ତଥା ଇଦମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତାତି ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସେସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱୱତ୍ଥାନନିଯମଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନୀ''ତିଆଦିୱଚନମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଚୋଦେତି। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ସନ୍ତେତି କମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାରଚରଣେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ଚ ୱୱତ୍ଥାନେ ନାମଲାଭେ ୱିସେସନେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

ଚତୂହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତାତି ଏତ୍ଥ ସୁଭାସିତଭାସନସଙ୍ଖାତା ଅପିସୁଣୱାଚା, ଧମ୍ମଭାସନସଙ୍ଖାତୋ ଅସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ, ପିଯଭାସନସଙ୍ଖାତା ଅଫରୁସୱାଚା, ସଚ୍ଚଭାସନସଙ୍ଖାତୋ ଅମୁସାୱାଦୋ ଚାତି ଏତା ୱାଚା ତଥାପୱତ୍ତା ଚେତନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସହସଦ୍ଦା ପନାତି ତସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ ସହ ସମ୍ଭୂତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିତାଯ ପନ ସୋ ନ ଯାୱ ସଦ୍ଦଭାୱୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ପଟ୍ଠାନେ

ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦେନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦ୍ଦୋ ୱିନାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଘଟ୍ଟନେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ଯା ତାଯ ୱାଚାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୬୩୬) ହି ୱଚନତୋ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଦ୍ଦେନ ସହ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି।

ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଦାଯତନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚ ନ କୋଚି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ସଦ୍ଦୋ ଅସଙ୍ଗହିତୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦଂ ପଟିସେଧେତି। ଛଦ୍ଧିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହାଦୀସୁ ହି ‘‘ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ଚ ନ କୋଚି ସଦ୍ଦୋ ନ ସଙ୍ଗୟ୍ହତୀତି। ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସହଜମେୱ ଜିୱ୍ହାତାଲୁଚଲନାଦିକରୱିତକ୍କସମୁଟ୍ଠିତଂ ସୁଖୁମସଦ୍ଦଂ ‘‘ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ୱା ଆଦିସତୀ’’ତି ସୁତ୍ତେ ପଟ୍ଠାନେ ଚ ଓଳାରିକସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ସଦ୍ଦୋ ଚ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଚାତି ୱିରୁଦ୍ଧମେତନ୍ତି ପନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିପଚ୍ଚଯା ଘଟ୍ଟନା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଘଟ୍ଟନା। ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଏୱ ୱା। ଘଟ୍ଟନାକାରପ୍ପୱତ୍ତଭୂତୱିକାରୋ ହି ‘‘ଘଟ୍ଟନା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ସହେୱ ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ପୁବ୍ବାପରଭାୱେନ। ପଥୱୀଧାତୁଯାତି ଇଦଂ ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିଯ ଚାଲନଂ ପଥୱୀଧାତୁଯା ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ କିଚ୍ଚଂ ଅଧିକନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ୱିକାରସ୍ସ ଚ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତବ୍ବିକାରାନଞ୍ହି ଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ୱିଧାନଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ୱିଯ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯଂ…ପେ… ନ ଲବ୍ଭତି। ନ ହି ଚାଲନଂ ଉପାଦିନ୍ନଘଟ୍ଟନନ୍ତି। ଚାଲନଞ୍ହି ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପାଦନପରମ୍ପରତା, ଘଟ୍ଟନଂ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ଭୂତକଲାପାନଂ ଆସନ୍ନତରୁପ୍ପାଦୋତି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକିଚ୍ଚମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନେନ ୱିନା ପଠମଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାପି ଘଟ୍ଟନାକାରେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଘଟ୍ଟନତ୍ଥଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ଲଦ୍ଧାସେୱନେନ ଚିତ୍ତେନେୱ ଘଟ୍ଟନସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ନତ୍ଥି ଅତ୍ଥୀତି ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଯଂ ନାମ ଚେତନା କମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଇଦଂ ଯସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ମନୋ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। କପ୍ପେତୀତି ‘‘ତ୍ୱଂ ଫୁସନଂ କରୋହି, ତ୍ୱଂ ୱେଦଯିତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ କପ୍ପେନ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପକପ୍ପନଞ୍ଚ ତଦେୱ। କିଂ ପିଣ୍ଡଂ କରୋତୀତି ଆଯୂହନତ୍ଥୱସେନ ପୁଚ୍ଛତି। ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମେ ହି ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେ କତ୍ୱା ସକିଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତନଂ ଆଯୂହନଂ, ତତ୍ଥେୱ ବ୍ୟାପାରଣଂ ଚେତଯନଂ, ତଥାକରଣଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣନ୍ତି। ତେଭୂମକସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରକମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖଯକରତ୍ତା।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା

ଚେତଯିତ୍ୱାକମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପୁରିମଚେତନାଯ ଚେତଯିତ୍ୱା ସନ୍ନିଟ୍ଠାନକମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ଚେତନାପୁବ୍ବକଂ କମ୍ମଂ ତଂଚେତନାସଭାୱମେୱାତି ଚେତନଂ ଅହଂ କମ୍ମଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମାନକାଲତ୍ତେପି କାରଣକିରିଯା ପୁବ୍ବକାଲା ୱିଯ ୱୁତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତା, ଫଲକିରିଯା ଚ ଅପରକାଲା ୱିଯ। ଯସ୍ମା ଚ ଚେତନାଯ ଚେତଯିତ୍ୱା କାଯୱାଚାହି ଚୋପନକିରିଯଂ ମନସା ଚ ଅଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସା କିରିଯାଯ କାରିକଂ ଚେତନଂ ଅହଂ କମ୍ମଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯେ ୱାତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତେ କାଯେ ୱା। ସତୀତି ଧରମାନେ, ଅନିରୋଧିତେ ୱା। କାଯସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା କାଯସଞ୍ଚେତନା। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦକେନ କମ୍ମେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଚେତନା ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦିକା ୱୁତ୍ତାତି ତସ୍ସା କମ୍ମଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ସଞ୍ଚେତନିଯନ୍ତି ସଞ୍ଚେତନସଭାୱୱନ୍ତଂ। ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରେନ ‘‘ସଞ୍ଚେତନିଯଂ, ଆୱୁସୋ…ପେ… ମନସା ସୁଖଂ ସୋ ୱେଦଯତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୦୦; କଥା। ୫୩୯) ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ବ୍ୟାକତୋ। ସୁଖୱେଦନୀଯନ୍ତିଆଦିନା ପନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ବ୍ୟାକାତବ୍ବୋ ସୋ ପଞ୍ହୋ, ତସ୍ମା ସମ୍ମା ବ୍ୟାକତୋ ନାମ ନ ହୋତି। ଇତରଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ପନ ସୁତ୍ତାନି ଠିତାନି, ତଥା ଚୋପନକିରିଯାନିସ୍ସଯଭୂତା କାଯୱାଚା ଅଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯାନିସ୍ସଯୋ ଚ ମନୋଦ୍ୱାରାନି, ଯାଯ ପନ ଚେତନାଯ ତେହି କାଯାଦୀହି କରଣଭୂତେହି ଚୋପନାଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯଂ କରୋନ୍ତି ୱାସିଆଦୀହି ୱିଯ ଛେଦନାଦିଂ, ସା ଚେତନା କମ୍ମନ୍ତି ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତିଯମ୍ପି କମ୍ମଦ୍ୱାରାଭେଦନଞ୍ଚ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଦିସ୍ସତି, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ‘‘କାଯେନ ଚେ କତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାର) ଅତିୱିଯ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି।

ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଇଧ ଲୋକିଯକମ୍ମକଥାଯଂ ଅନଧିପ୍ପେତୋପି ଭଜାପିଯମାନୋ ତୀଣି କମ୍ମାନି ଭଜତି। ମନେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତି

କାୟିକଵାଚସିକଵୀତିକ୍କମଵଜ୍ଜଂ ସବ୍ବଂ ଅକୁସଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପଵାୟାମସତିସମାଧିଂ ଵା। ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ମନସା ସଂଵରୋ ସାଧୂ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୧୧୬; ଧ॰ ପ॰ ୩୬୧) ଵୁତ୍ତସ୍ସ ସଂଵରସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ସୀଲଵିପତ୍ତିଵସେନ। ନ ହି ସା ମାନସିକା ଅତ୍ଥୀତି ମଗ୍ଗସ୍ସେଵ ଭଜାପନଂ ମହାଵିସୟତ୍ତା। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ହି ମନୋକମ୍ମମେଵ ଭଜେୟ୍ୟୁଂ, ନ ଚ ନ ସକ୍କା ମଗ୍ଗଭଜାପନେନେଵ ତେସଂ ଭଜାପନଂ ଵିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି।

କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନମ୍ପି ତଂତଂଦ୍ଵାରେ ସଂସନ୍ଦନଂ ଅଵରୋଧନଂ ଦ୍ଵାରନ୍ତରେ କମ୍ମନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିୟମ୍ପି କମ୍ମଦ୍ଵାରାଭେଦନଞ୍ଚ ଦ୍ଵାରସଂସନ୍ଦନଂ ନାମ। ‘‘ତିଵିଧା, ଭିକ୍ଖଵେ, କାୟସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା (କଥା॰ ୫୩୯) କମ୍ମପଥପତ୍ତାଵ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା କମ୍ମନ୍ତି ଵୁତ୍ତାତି ପୁରିମଚେତନା ସବ୍ବା କାୟକମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ। ଆଣାପେତ୍ଵା…ପେ… ଅଲଭନ୍ତସ୍ସାତି ଆଣତ୍ତେହି ଅମାରିତଭାଵଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ, ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ହୋତି ଅକମ୍ମପଥଭାଵତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ହଞ୍ଞନ୍ତୂ’’ତି ପଵତ୍ତଵ୍ୟାପାଦଵସେନ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ଵା ଭଵନ୍ତି କାୟକମ୍ମଵୋହାରଲାଭା। ଅଵୋହାରିକା ଵା ମନୋକମ୍ମଵୋହାରଵିରହା। ସସମ୍ଭାରପଥଵୀଆଦୀସୁ ଆପାଦୟୋ ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

କୁଲୁମ୍ପସ୍ସାତି ଗବ୍ଭସ୍ସ, କୁଲସ୍ସେଵ ଵା। ତିସ୍ସୋପି ସଙ୍ଗୀତିୟୋ ଆରୁଳ୍ହତାୟ ଅନନୁଜାନନତୋ ‘‘ତଵ ସୁତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଦସଵିଧା ଇଦ୍ଧି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ଇଦ୍ଧିକଥାୟ ଗହେତବ୍ବା। ଭାଵନାମୟନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାୟ ଵଦତି। ଘଟଭେଦୋ ଵିୟ ପରୂପଘାତୋ, ଉଦକଵିନାସୋ ଵିୟ ଇଦ୍ଧିଵିନାସୋ ଚ ହୋତୀତି ଉପମା ସଂସନ୍ଦତି। ତଵ ପଞ୍ହୋତି ଭାଵନାମୟାୟ ପରୂପଘାତୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତୋ ଞାପେତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଆଥବଣିଦ୍ଧି ଵିଜ୍ଜାମୟିଦ୍ଧି ହୋତି। ସତ୍ତମେ ପଦେତି ମଣ୍ଡଲାଦିତୋ ସତ୍ତମେ ପଦେ।

ଵଚନନ୍ତରେନ ଗମେତବ୍ବନ୍ତଂ ନେୟ୍ୟତ୍ଥଂ, ସୟମେଵ ଗମିତବ୍ବତ୍ଥଂ ନୀତତ୍ଥଂ। କିରିୟତୋ ସମୁଟ୍ଠାତି, ଉଦାହୁ ଅକିରିୟତୋତି ତେନାଧିପ୍ପେତଂ ସମ୍ପଜାନମୁସାଵାଦଂ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛତି, ନ ଉପୋସଥକ୍ଖନ୍ଧକେ ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଵୁତ୍ତମେଵ ହି ସୋ ଅନରିୟଵୋହାରଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତ୍ଵା ଵୋହରତୀତି। ଵାଚାଗିରନ୍ତି ଵାଚାସଙ୍ଖାତଂ ଗିରଂ, ଵାଚାନୁଚ୍ଚାରଣଂ ଵା।

ଖନ୍ଦସିଵାଦୟୋ ସେଟ୍ଠାତି ଖନ୍ଦାତି କୁମାରା। ସିଵାତି ମହେସ୍ସରା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ନିଦସ୍ସନତ୍ଥମିଦଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠାଦୟୋ ଏଵ ହି କମ୍ମପଥପତ୍ତା କମ୍ମନ୍ତି। ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ଅଵୋହାରିକାତି କାୟଦ୍ଵାରେ ଵଚୀଦ୍ଵାରେ ଚ ସମୁଟ୍ଠିତାପି କାୟକମ୍ମଂ ଵଚୀକମ୍ମନ୍ତି ଚ ଵୋହାରଂ ନ ଲଭତି ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପଧାନତ୍ତା। ‘‘ତିଵିଧା, ଭିକ୍ଖଵେ, ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମ’’ନ୍ତି ପନ ଵଚନତୋ ସଭାଵେନେଵ ସା ମନୋକମ୍ମଂ, ନ ଅଭିଜ୍ଝାଦିପକ୍ଖିକତ୍ତାତି ‘‘ଅଭିଜ୍ଝାଦିପକ୍ଖିକାଵା’’ତି ନ ଵୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ କାୟଙ୍ଗଵାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ଵା ଚିନ୍ତନକାଲେ ଚେତନାପି ଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ମନୋଦ୍ଵାରେ ଏଵ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚେତନାୟ ଅଵୋହାରିକଭାଵୋ କଥଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ତିଵିଧା , ଭିକ୍ଖଵେ, କାୟସଞ୍ଚେତନା କୁସଲଂ କାୟକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିଵଚନତୋ (କଥା॰ ୫୩୯) ପାଣାତିପାତାଦିପଟିପକ୍ଖଭୂତା ତବ୍ବିରତିଵିସିଟ୍ଠା ଚେତନାଵ ପାଣାତିପାତଵିରତିଆଦିକା ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ଚେତନାପକ୍ଖିକା ଵା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ଵିରତିପକ୍ଖିକା’’ତି। ରକ୍ଖତୀତି ଅଵିନାସେତ୍ଵା କଥେତି। ଭିନ୍ଦତୀତି ଵିନାସେତ୍ଵା କଥେତି।

କମ୍ମକଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଦ୍ଵାରନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ଵାରଂ। ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଵିଞ୍ଞାଣଦ୍ଵାରଞ୍ଚାତି ଵା ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଦ୍ଵାରଂ। ଚକ୍ଖୁ ଵିଞ୍ଞାଣଦ୍ଵାରନ୍ତି ଵା ଅସମାସନିଦ୍ଦେସୋ। ତଂ ପନ ଚକ୍ଖୁମେଵ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ‘‘ଚକ୍ଖୁନା ସଂଵରୋ ସାଧୂ’’ତିଆଦିକାୟ (ଧ॰ ପ॰ ୩୬୦) ଗାଥାୟ ପସାଦକାୟଚୋପନକାୟସଂଵରେ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ଵା କାୟେନ ସଂଵରୋ ଵୁତ୍ତୋ, ତଂ ଇଧ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ଅଟ୍ଠ ସଂଵରା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାଵେନ ଅସଂଵରା ଅଟ୍ଠ କଥିତା। ସୀଲସଂଵରାଦୟୋପି ପଞ୍ଚେଵ ସଂଵରା ସବ୍ବଦ୍ଵାରେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାଵେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନି ଅସଂଵରାତି ଵୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ପାଣାତିପାତାଦିଚେତନା। ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ସତିପଟିପକ୍ଖା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ପମାଦନ୍ତି କେଚି। ସୀତାଦୀସୁ ପଟିଘୋ ଅକ୍ଖନ୍ତି। ଥିନମିଦ୍ଧଂ କୋସଜ୍ଜଂ।

ଵିନା ଵଚୀଦ୍ଵାରେନ ସୁଦ୍ଧଂ କାୟଦ୍ଵାରସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଇଦଂ ଵଚୀଦ୍ଵାରସଲ୍ଲକ୍ଖିତସ୍ସ ମୁସାଵାଦାଦିନୋପି କାୟଦ୍ଵାରେ ପଵତ୍ତିସବ୍ଭାଵା ଅସୁଦ୍ଧତା ଅତ୍ଥୀତି ତଂନିଵାରଣତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତଂ କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। ସୁଦ୍ଧଵଚୀଦ୍ଵାରୋପଲକ୍ଖିତଂ ପନ ଵଚୀକମ୍ମମେଵ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ଅସଂଵରୋତି ଏତେନ ସୁଦ୍ଧକାୟଦ୍ଵାରେନ ଉପଲକ୍ଖିତୋ ଅସଂଵରୋ ଦ୍ଵାରନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଵୁତ୍ତୋ। ଦ୍ଵାରନ୍ତରାନୁପଲକ୍ଖିତଂ ସବ୍ବଂ ତଂଦ୍ଵାରିକାକୁସଲଞ୍ଚେତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନେ ‘‘ଚୋପନକାୟଅସଂଵରଦ୍ଵାରଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅସଂଵରୋ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମମେଵ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ‘‘ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ଚୋପନକାୟଅସଂଵରଦ୍ଵାରଵସେନ ଵଚୀଅସଂଵରଵସେନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନା ସହ ଅଵିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅସଂଵରୋ ହି

ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ସଦ୍ୱାରେ ଏୱାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଚ, କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରେ ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରୱସେନ ଚାତି ଏୱଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ।

ଅଥ ୱା ଏତ୍ଥାତି ସୁଦ୍ଧଂ ଅସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଏତଂ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଚୋପନେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ସତି ଦ୍ୱାରନ୍ତରୋପଲକ୍ଖିତଂ କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତତାଯ ୱଚୀମନୋକମ୍ମଂ ଚୋପନକାଯଅସଂୱରଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ସେସଂ ସବ୍ବଂ ତଂଦ୍ୱାରୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲଂ ୱିଯ ''ଚୋପନକାଯଅସଂୱରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଦ୍ୱାରନ୍ତରୁପ୍ପନ୍ନଂ କାଯକମ୍ମଞ୍ଚ ତଥା ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନୱିରୋଧୋ ସିଯା, ତଦୱିରୋଧଂ ତତ୍ଥେୱ ୱକ୍ଖାମ। ସୀଲସଂୱରାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଞାଣସଂୱରେ ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତସୀଲସ୍ସ, ୱୀରିଯସଂୱରେ ଚ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିଯା ଅନ୍ତୋଗଧତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥକଥାୱଣ୍ଣନା

ସରସେନେୱ ଚ ପତନସଭାୱସ୍ସ ପାଣସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଏୱ ଅତୀୱ ପାତନଂ ଅତିପାତୋ, ସଣିକଂ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱାୱ ସୀଘଂ ପାତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିକ୍କମ୍ମ ୱା ସତ୍ଥାଦୀହି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପାତନଂ ଅତିପାତୋ। ପଯୋଗୱତ୍ଥୁମହନ୍ତତାଦୀହି ମହାସାୱଜ୍ଜତା ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଚେତନାଯ ବଲୱଭାୱତୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୱିପରିଯାଯେପି ତଂତଂପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଚେତନାଯ ବଲୱାବଲୱୱସେନେୱ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦ୍ଧିମଯୋ କମ୍ମୱିପାକଜିଦ୍ଧିମଯୋ ଦାଠାକୋଟିକାଦୀନଂ ୱିଯ।

ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତା ସଗୋତ୍ତେହି ରକ୍ଖିତା। ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା ସହଧମ୍ମିକେହି ରକ୍ଖିତା। ସସାମିକା ସାରକ୍ଖା। ଯସ୍ସା ଗମନେ ରଞ୍ଞା ଦଣ୍ଡୋ ଠପିତୋ, ସା ସପରିଦଣ୍ଡା। ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜକୋତି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମପଥକଥା ହେସାତି। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଅଦାତୁକାମତାଯାତିଆଦି ମୁସାୱାଦସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ହସାଧିପ୍ପାଯେନ ୱିସଂୱାଦନପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସେୱ ମୁସାୱାଦୋ। ସୁଞ୍ଞଭାୱନ୍ତି ପୀତିୱିରହିତତାଯ ରିତ୍ତତଂ। ଅତ୍ଥୱିପନ୍ନତାଯ ନ ହଦଯଙ୍ଗମା। ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେତି ଅସଦ୍ଦହନ୍ତେ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ନ ହୋତି। ଯୋ କୋଚି ପନ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଦ୍ୱୀହି ସମ୍ଭାରେହି ସିଜ୍ଝତୀତି। ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଂ ଚିତ୍ତେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତୀତି ୱିତଥଂ ପସ୍ସତି।

କୋଟ୍ଠାସତୋତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଙ୍ଗକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଯେ କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି, ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ଚେତନା କମ୍ମପଥେସୁ ନ ୱୁତ୍ତାତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତନ୍ନଂ କମ୍ମପଥଭାୱୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି? ନ, ଅୱଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞହେତୁତ୍ତା। ନ ହି ଚେତନାଯ ଅକମ୍ମପଥତ୍ତା କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ, କଦାଚି ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବଦାତି କମ୍ମପଥଭାୱସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ଅୱଚନଂ। ଯଦା ପନ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ତଦା କମ୍ମପଥରାସିସଙ୍ଗହୋ ନ ନିୱାରିତୋତି। ''ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏୱା''ତି ଏତେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣଭାୱୱିରୋଧଂ ''ସତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ସଙ୍ଖାରେ ଏୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ''ତି ସଯମେୱ ପରିହରିସ୍ସତି। ''ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା''ତି ପୱତ୍ତମାନା ଦିଟ୍ଠି ତେଭୂମକଧମ୍ମୱିସଯାୱାତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ୱିପାକନିସ୍ସନ୍ଦଫଲାନି ଯଥାକ୍କମଂ ନିରଯାଦିୱିପାକଦୁଗ୍ଗତତାଦୀନି।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କୁସଲକମ୍ମପଥକଥାୱଣ୍ଣନା

ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପନ ୱିରତିଯୋତି ଏତଂ ଯାହି ୱିରତୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେତନା ''କାଯୱଚୀକମ୍ମାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତାସଞ୍ଚ କମ୍ମପଥଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଚେତନାପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱିରତିଯୋପୀ''ତି। ଅଲ୍ଲସସମଂସନ୍ତି ଜୀୱମାନକସସମଂସଂ। ୱୋରୋପେତା ହୁତ୍ୱା ନାଭିଜାନାମି। ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦାରମ୍ମଣା ତଦାରମ୍ମଣା। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଆରମ୍ମଣା କଥଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନି ପଜହନ୍ତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନଭିଜ୍ଝା…ପେ… ୱିରମନ୍ତସ୍ସାତି ଅଭିଜ୍ଝଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତା ୱିରତି ଅତ୍ଥି ଅନଭିଜ୍ଝାଦୀହେୱ ତପ୍ପହାନତୋ।

କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନକଥାୱଣ୍ଣନା

କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନଂ ଅସଂୱରାନଂ ତଥା ଦୁଚ୍ଚରିତାନଞ୍ଚ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେହି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନମେୱ ଚ ସୁସୀଲ୍ୟାଦୀନଂ ସଂୱରାନଂ ତଥା ସୁଚରିତାନଞ୍ଚ କୁସଲକମ୍ମପଥେହି ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତାଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଅଥ ୱା ତେସଂ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦୀହି ଅୱିରୋଧଭାୱେନ ଦୀପନଂ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନନ୍ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି , ତଦେତଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। ନ ହି ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରପଞ୍ଚଅସଂୱରଦ୍ୱାରପଞ୍ଚସଂୱରଦ୍ୱାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅସଂୱରାନଂ ସଂୱରାନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥତା ଅତ୍ଥି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ପରସନ୍ତକୱତ୍ଥୁଲୋଭପରସତ୍ତାରମ୍ମଣବ୍ୟାପାଦଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଞ୍ଚ ତେସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ତିୱିଧକଆୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ଚ କମ୍ମପଥାତି ପାକଟା ଏୱାତି କିଂ ତେସଂ କମ୍ମପଥେହି ନାନତ୍ତାଭାୱଦସ୍ସନେନ, ନ ଚ ଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ସୁଚରିତାନଞ୍ଚ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦିୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା, ନାପି ଅସଂୱରାନଂ ସଂୱରାନଞ୍ଚ ଯତୋ ତେସଂ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦୀହି ଅୱିରୋଧଭାୱେନ ଦୀପନା ସିୟା, କେୱଲଂ ପନ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅସଂୱରାନଂ ସଂୱରାନଞ୍ଚ କାୟକମ୍ମାଦିତା ଦୀପିତା। ଯଦି ଚ ଏତ୍ତକଂ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନଂ, ‘‘ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନଂ ନ ସିୟା। ଏସାପି ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦୀହି ଅୱିରୋଧଦୀପନାତି ଚେ, ୱୁତ୍ତମେୱ ପକାରନ୍ତରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସମୁଚ୍ଚୟଟ୍ଠେ ଚ ଅଥ ୱା-ସଦ୍ଦେ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନେୱ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନି କାୟକମ୍ମାଦିନାମେହି ୱଦନ୍ତେହି ମନୋକମ୍ମସ୍ସ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନ ହି ତଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଯଦି ଚ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତା ଏୱ ଅସଂୱରାଦୟୋ ଗହିତା, ଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସଂୱରାନଂ ଅଭାୱା ତେସଞ୍ଚ ତଂତଂକମ୍ମଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଚୋପନକାୟଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅସଂୱରୋ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ୱୁଚ୍ଚମାନେ ହି ତସ୍ମିଂ ସଙ୍କରୋ ସିୟା, ୱଚୀମନୋକମ୍ମାନିପି ହି କାୟଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି କମ୍ମନ୍ତରାନୀତି।

ଅଥ ପନ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କମ୍ମନ୍ତରମ୍ପି ତଂଦ୍ୱାରିକକମ୍ମମେୱ ସିୟା, ‘‘ତିୱିଧଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମମେୱା’’ତିଆଦି, ‘‘ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ଚୋପନକାୟଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ୱାଚାଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି ଚ ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟ। ଦୁଚ୍ଚରିତାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରଚରଣଂ ଅତ୍ଥି, ନ ଚସ୍ସ ଦ୍ୱାରନ୍ତରୁପ୍ପନ୍ନଂ କମ୍ମନ୍ତରଂ ହୋତୀତି। ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠା କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ ଏୱ କାୟକମ୍ମାଦିଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସେସାନଞ୍ଚ ତଂତଂଦ୍ୱାରୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଦ୍ୱାରସଂସନ୍ଦନେ ତଂତଂଦ୍ୱାରପକ୍ଖିକଭାୱସ୍ସ କତତ୍ତା ଇଧ କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ଚେତନାଭାୱତୋ ଅକମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅସଂୱରାନଂ ସଂୱରାନଞ୍ଚ ଭଜାପିୟମାନାନଂ କମ୍ମପଥାନଂ ୱିୟ କାୟକମ୍ମାଦିତାଦୀପନଂ, କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ ତିୱିଧକାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ତିୱିଧକାୟସୁଚରିତାଦୀନଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚରଣେପି କାୟକମ୍ମାଦିଭାୱାୱିଜହନଦୀପନଂ, ଯଥାପକାସିତାନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥଭାୱଂ ପତ୍ତାନଂ ଅପତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅକୁସଲକାୟକମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ କୁସଲକାୟକମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦୀହି ଉପ୍ପତ୍ତିପକାସନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନଂ ନାମ। କସ୍ମା? ଅକମ୍ମପଥାନଂ କମ୍ମପଥେସୁ କମ୍ମପଥାନଞ୍ଚ ଅକମ୍ମପଥେସୁ ସମାନନାମତାୱସେନ, କମ୍ମପଥାନଂ କମ୍ମପଥେସୁ ସାମଞ୍ଞନାମାୱିଜହନୱସେନ, ଉଭୟେସଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦ୍ୱାରେସୁ ଏତ୍ଥ ସଂସନ୍ଦିତତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ତିୱିଧକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମାନଂ ଞାତକମ୍ମଭାୱତାୟ ତଂତଂକମ୍ମଭାୱସ୍ସ ଅୱଚନୀୟତ୍ତା କମ୍ମଦ୍ୱାରେସୁ ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରୱସେନ ଅସଂୱରାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପରିୟାୟୱଚନାଭାୱତୋ ଚ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରାନି ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୟମ୍ପିଦଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥି କୁସଲୋ’’ତିଆଦିନା ଚ ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଅସଂୱରାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପରିୟାୟୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଚ ‘‘ୟମିଦଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତୋ ହି ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧ କମ୍ମକଥା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୮୬)। ତେନ ହି ଅସଂୱରାନଂ ସଂୱରାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀହି ଅସହଜାତତ୍ତା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସହଜାତାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦିୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତାତି। ‘‘ସୋ ହି କାୟଦ୍ୱାରେ ଚୋପନଂ ପତ୍ତୋ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ‘‘ଚୋପନକାୟଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଚ ୱଚୀକମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅସଂୱରଭୂତାନଂ କାୟକମ୍ମାଦିଭାୱେ ଆପନ୍ନେ ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଅପୱାଦେନ ନିୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତେସୁ ଅସଂୱରୱିନିଚ୍ଛୟେସୁ ଦୁତିୟୱିନିଚ୍ଛୟେସୁ ଚ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ନ ହି ୱଚୀକମ୍ମାଦିଭୂତୋ ଚୋପନକାୟଅସଂୱରୋ କାୟକମ୍ମାଦି ହୋତୀତି।

ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ପନ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଚୋପନଂ ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ କିଂ ତଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନୟେନ ଚ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତିୱିଧଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚୋପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ସବ୍ବାକୁସଲଞ୍ଚ। ଯଦି ଏୱଂ ତସ୍ସ କାୟୱଚୀକମ୍ମଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତୀ’’ତି ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ? ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ କାୟେ ୱାଚାୟ ଚ ଅକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। କମ୍ମଂ ପନ ହୋନ୍ତଂ କିଂ କମ୍ମଂ ହୋତୀତି? ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତୀତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ କାୟଦ୍ୱାରେ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଚ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ତଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ମନୋକମ୍ମେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଅକତ୍ୱା ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତୋପ୍ପାଦମତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ କାତବ୍ବୋ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? କମ୍ମକଥାୟ ପୱତ୍ତମାନତ୍ତା କମ୍ମନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି, ତଞ୍ଚ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ତିୱିଧଂ କମ୍ମଂ ହୋତୀତି। ଯଥା ତଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଚୋପନଂ ପତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନିୟମସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଚୋପନପ୍ପତ୍ତି ଉପଲକ୍ଖଣଭାୱେନ କାୟୱଚୀକମ୍ମନାମସାଧିକାୱ, ନ ପନ ସବ୍ବମ୍ପି ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମମେୱ, ନାପି କୁସଲପକ୍ଖେ ଚୋପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋୱ ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱା ତନ୍ତି ତଂ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ମନୋକମ୍ମନ୍ତି ସଙ୍କଂ ମନସାପି ନିପ୍ଫଜ୍ଜମାନଂ କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମନ୍ତି ଚୋଦକାଧିପ୍ପାୟେନ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି, ନ ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତମନୋକମ୍ମନ୍ତି। ଯୋ ହି ପରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ "ମନସା ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ ସବ୍ବେନ ମନୋକମ୍ମେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ କାୟୱଚୀକମ୍ମେନା"ତି, ତଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା କମ୍ମୱୟନିୟମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦମାରଦ୍ଧଂ "ତଂ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଚୋପନଂ ପତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ସଙ୍କରାଭାୱୋ ପୁରିମନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା କମ୍ମନ୍ତି ଅୱିସେସେନ କମ୍ମସଦ୍ଦମତ୍ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ କମ୍ମପ୍ପଭେଦୋ ଯଥା ହୋତି, ତଂ ପକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ଅସଙ୍କରୋ ଚ ୱୁତ୍ତନୟୋୱ। ଯଂ ପନ ୱଦନ୍ତି "କାୟୱଚୀକମ୍ମସହଜାତା ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ ଯଦା ଚେତନାପକ୍ଖିକା ହୋନ୍ତି, ତଦା ତାନି ମନୋକମ୍ମାନି କାୟୱଚୀକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତୀ"ତି, ତଞ୍ଚ ନ, ଚେତନାପକ୍ଖିକାନଂ ମନୋକମ୍ମତ୍ତାଭାୱା। ଅବ୍ବୋହାରିକତ୍ତେ ଚ ମନୋକମ୍ମତା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ନତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ "ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା"ତି। ତସ୍ମା ମନୋକମ୍ମସ୍ସ କାୟୱଚୀକମ୍ମତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଅଭିଜ୍ଝାଦିକିରିୟାକାରିକାୟ ଏୱ ଚେତନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ ମନୋକମ୍ମଂ, ନ ପାଣାତିପାତାଦିକାୟୱଚୀକିରିୟାକାରିକାୟାତି ଭିନ୍ନେପି ତେସଂ ମନୋକମ୍ମତାତି ନ ତେସଂ ମନୋକମ୍ମାନଂ ସତଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମତା ୱତ୍ତବ୍ବାତି। ଏୱଂ କମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାରେସୁ ଦ୍ୱାରାନଞ୍ଚ କମ୍ମେସୁ ଅନିୟତତ୍ତା ଦ୍ୱାରନିବନ୍ଧନଂ ନ କତଂ। ଇଦାନି ଅକତେପି ଚ ଦ୍ୱାରନିବନ୍ଧନେ ଯେସଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେସଂ ତଂତଂଦ୍ୱାରକମ୍ମପଥାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଯଥାଭଟ୍ଟପାଠଇୟା ୱୁତ୍ତାୟ ଚ ଦୀପନତ୍ଥଂ "ତତ୍ଥ କାମାୱଚର"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଚିତ୍ତଂ ତିୱିଧକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଭୂତସ୍ସ ତେନ ସଭାୱେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ୱା ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟନ୍ତି ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଧାପୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚୋପନଦ୍ୱୟରହିତସ୍ସ ମନୋପବନ୍ଧସ୍ସ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅୟଂ ଯୋଜନାତି "ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା"ତି ଏତେନ ସହ "ଯଂ ଯଂ ୱା ପନା"ତି ଏତସ୍ସ ଅୟଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୋ ପନାୟଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋତି? ଯେନ ୱଚନାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ବଜ୍ଝନ୍ତି, ତଂ ପୁବ୍ବାପରୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଧ ଚ ସବ୍ବାରମ୍ମଣତାଦିଦସ୍ସନଂ "ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା"ତି ଏତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ "ଯଂ ଯଂ ୱା ପନା"ତି ଏତସ୍ସ ୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ "ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ଆରବ୍ଭା"ତି ଏତ୍ତକେନ ଆପନ୍ନଂ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତନ୍ନିୱତ୍ତନୱସେନ "ଯଂ ଯଂ ୱା ପନା"ତି ଏତସ୍ସ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ହେଟ୍ଠା"ତିଆଦିମାହ। ଦୁତିୟେ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ "ଯଂ ଯଂ ୱାପନା"ତି ଏତେନ ଅପ୍ପଧାନମ୍ପି ରୂପାଦିଂ ଆକଡ୍ଢତି। ନ ହି ପଧାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋୟେୱ ଆରମ୍ମଣଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀତି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନାତି ସବ୍ବାରମ୍ମଣତାଦିନୟେନ। "ହେଟ୍ଠା ଗହିତମେୱ ଗହିତନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ରୂପଂ ୱା…ପେ… ଇଦଂ ୱା ଇଦଂ ୱା ଆରବ୍ଭା'ତି କଥେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦଂ ୱା ଇଦଂ ୱାତି ଏତଂ ସବ୍ବାରମ୍ମଣତାଦିଂ ସନ୍ଧାୟ କଥିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥା

ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସିୱଣ୍ଣନା

ଆଚରିୟାନନ୍ତି ରେୱତାଚରିୟସ୍ସ। ନ ପନେତଂ ସାରତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଫସ୍ସାଦୀନଂ କାମାୱଚରାଦିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଦମାରଦ୍ଧଂ, କିନ୍ତୁ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଫସ୍ସାଦିସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି।

ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତତ୍ତାତି ସବ୍ବେ ଚେତସିକା ଚିତ୍ତାୟତ୍ତା ଚିତ୍ତକିରିୟାଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଫସ୍ସୋ "ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। କାମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଫସ୍ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି ୱା ଆରମ୍ମଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସସହଜାତାୟ ୱେଦନାୟ ତଂସମକାଲମେୱ ୱେଦେତି, ଫସ୍ସୋ ପନ ଓଭାସସ୍ସ ପଦୀପୋ ୱିୟ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୋ ହୋତୀତି ପୁରିମକାଲୋ ୱିୟ ୱୁତ୍ତୋ। ଗୋପାନସୀନଂ ଉପରି ତିରିୟଂ ଠପିତକଟ୍ଠଂ ପକ୍ଖପାସୋ। କଟ୍ଠଦ୍ୱୟାଦି ୱିୟ ଏକଦେସେନ ଏକପସ୍ସେନ ଅନଲ୍ଲୀୟମାନୋପି ରୂପେନ ସହ ଫସ୍ସସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଂ ଅନଲ୍ଲୀୟମାନଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନମେୱ, ନ ୱିସୟଭାୱୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ସନ୍ନିପତନଭାୱୋ ଏୱ। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସନ୍ନିପାତେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନସମ୍ପତ୍ତିକୋ ଫସ୍ସୋ। ପାଣିଦ୍ୱୟସ୍ସ ସନ୍ନିପାତୋ ୱିୟ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣସନ୍ନିପାତୋ ଫସ୍ସୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ସନ୍ନିପତିତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନେୱ ରସେନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ। ତଥା ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ହି ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନକିଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥା ହି ପାଣିୟା ପାଣିମ୍ହି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ତବ୍ବିସେସଭୂତା ରୂପଧମ୍ମା, ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ତବ୍ବିସେସଭୂତୋ ଏକୋ ଚେତସିକଧମ୍ମୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚିତ୍ତେୟେୱାତି ଏତେନ ଚେତସିକସଭାୱତଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେହି ଅସଂସଟ୍ଠଂ

ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ୱେଦନାୟ ଦସ୍ସେତି, ନ ପନ ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସୟତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣଭୂତୋ ତଦନୁରୂପୋ ସମନ୍ନାହାରୋ ତଜ୍ଜାସମନ୍ନାହାରୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ତଦଭିମୁଖଭାୱୋ ଆୱଜ୍ଜନାୟ ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ୱିସୟସ୍ସ ପରିକ୍ଖତତା ଅଭିସଙ୍ଖତତା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟଭାୱକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଖୱେଦନାୟମେୱ ଲବ୍ଭତି ଅସ୍ସାଦଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱିସ୍ସୱିତାୟାତି ଅରହତାୟ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ହି ଧାତୂନଂ ଅରହତ୍ଥୋ ୱିପୁବ୍ବୋ ସୁସଦ୍ଦୋ। ୱିସ୍ସୱଂ ୱା ସଜନଂ ୱସିତା କାମକାରିତା ୱିସ୍ସୱିତା। ଆରମ୍ମଣରସେକଦେସମେୱ ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଫୁସନାଦିକିଚ୍ଚଂ ଏକଦେସାନୁଭୱନମିୱ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଦୟିତସଭାୱୋ ଏୱ ହି ଅନୁଭୱନନ୍ତି। ଫୁସନାଦିଭାୱେନ ୱା ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ଏକଦେସାନୁଭୱନଂ, ୱେଦୟିତଭାୱେନ ଗହଣଂ ଯଥାକାମଂ ସବ୍ବାନୁଭୱନଂ। ଏୱଂ ସଭାୱାନେୱ ତାନି ଗହଣାନୀତି ନ ୱେଦନାୟ ୱିୟ ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ଯଥାସକକିଚ୍ଚକରଣେନ ସାମିଭାୱାନୁଭୱନଂ ଚୋଦେତବ୍ବଂ। ଅୟଂ ଇଧାତି ଏତେନ ପଞ୍ଚସୁ ୱେଦନାସୁ ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତଂ ସୋମନସ୍ସୱେଦନଂ ୱଦତି, ତସ୍ମା ଅସୋମନସ୍ସୱେଦନଂ ଅପନେତ୍ୱା ଗହିତାୟ ସୋମନସ୍ସୱେଦନାୟ ସମାନା ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ନିମିତ୍ତେନ ପୁନସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚା ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସା। ପୁନସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚୟୋ, ତଦେୱ ନିମିତ୍ତଂ ପୁନ…ପେ… ନିମିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ କରଣଂ ପୁନ…ପେ… କରଣଂ। ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ୱା ନିମିତ୍ତକରଣଂ ପୁନ…ପେ… କରଣଂ, ତଦସ୍ସା କିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚୟନିମିତ୍ତକରଣଂ ନିମିତ୍ତକାରିକାୟ ନିମିତ୍ତେନ ସଞ୍ଜାନନ୍ତିୟା ଚ ସବ୍ବାୟ ସଞ୍ଞାୟ ସମାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଞାଣମେୱ ଅନୁୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଅଭିନିୱେସକାରିକା ୱିପରୀତଗ୍ଗାହିକା ଚ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତେନୁପାୟେନ ସମାଧିସମ୍ପୟୁତ୍ତାୟ ଅଚିରଟ୍ଠାନତା ଚ ନ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅଭିସନ୍ଦହତୀତି ପବନ୍ଧତି ପୱତ୍ତେତି। ଚେତନାଭାୱୋ ବ୍ୟାପାରଭାୱୋ। ଦିଗୁଣୁସ୍ସାହାତି ନ ଦିଗୁଣଂ ୱୀରିୟଯୋଗଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ପନ ବ୍ୟାପାରକିଚ୍ଚସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଉସ୍ସାହନଭାୱେନାତି ଆଦରଭାୱେନ। ସା ହି ସୟଂ ଆଦରଭୂତା ସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଆଦରୟତୀତି।

ୱିଜାନନଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଲଦ୍ଧି। ସନ୍ଦହନଂ ଚିତ୍ତନ୍ତରସ୍ସ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନଂ। ଚକ୍ଖୁନା ହି ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ''ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାଦି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଧାପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁନା ହୀତିଆଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁନା…ପେ… ମନସା ଦ୍ୱାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଗରଗୁତ୍ତିକସ୍ସ ୱିୟ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୱିଭାୱନମତ୍ତଂ ଉପଧାରଣମତ୍ତଂ ଉପଲଦ୍ଧିମତ୍ତଂ କିଚ୍ଚଂ, ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧନପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣାଦି ପନ କିଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞାସଞ୍ଞାଦୀନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁରିମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ସମୟୱୱତ୍ଥାନେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଭାୱେନ୍ତୋ ୱିୟ ନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କିନ୍ତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତଂ ହୋତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ସମାନତ୍ଥତ୍ତେ ସତି ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତଦତ୍ଥତ୍ତେ ଚ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ନ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ। ନ ହି ଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱତ୍ତୁଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତା ସମୟୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି କିଂ ତସ୍ସ ପୁନ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ। ଯେନ ଚ ସମୟୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ, ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ ନ ନ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି କିଂ ତଂ ନିଦ୍ଦେସତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଦେସେନ ଦୁତିୟେନ, ନିଦ୍ଦେସେନେୱ ଚ ଫସ୍ସାଦୀହି ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସିଜ୍ଝତୀତି କିଂ ତଦତ୍ଥେନ ପୁନ ୱଚନେନ, ଅଞ୍ଞପ୍ପୟୋଜନତ୍ତା ପନ ପୁରିମସ୍ସ ଚିତ୍ତୱଚନସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମଞ୍ହି ସମୟୱୱତ୍ଥାନତ୍ଥମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୱତ୍ଥିତସମୟେ ୱିଜ୍ଜମାନଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଇତରଞ୍ଚ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ୱିଜ୍ଜମାନଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସମୟୱୱତ୍ଥାନତ୍ଥଂ, ନ ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ଥଦତ୍ଥଂ ୱଚନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥଦତ୍ଥଂ ୱଦତି, ନ ଚ ଲେସେନ ୱୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ମହାକାରୁଣିକୋ ଅତ୍ଥଂ ପାକଟଂ ନ କରୋତୀତି।

ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଝାନଙ୍ଗରାସିୱଣ୍ଣନା

ୱିତକ୍କେତୀତି ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କତ୍ତୁନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମମେୱ କତ୍ତାରଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ତସ୍ସ ପନ ୱସୱତ୍ତିଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ''ୱିତକ୍କନଂ ୱା''ତି ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ରୂପଂ ରୂପନ୍ତି ପଥୱୀ ପଥୱୀତି ୱା ଆକୋଟେନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆକୋଟନଲକ୍ଖଣୋ। ଆଦିତୋ, ଅଭିମୁଖଂ ୱା ହନନଂ ଆହନନଂ, ପରିତୋ, ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱା ଆହନନଂ ପରିୟାହନନଂ। ୱିଚାରତୋ ଓଢଆରିକଟ୍ଠେନ ୱିଚାରସ୍ସେୱ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ଅନୁରୱତୋ ଓଢଆରିକୋ ତସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଘଣ୍ଟାଭିଘାତୋ ୱିୟ ହୋତି ୱିତକ୍କୋ। ସୋ ଯଥା ଘଣ୍ଟାଭିଘାତୋ ପଠମାଭିନିପାତୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖନିରୋପନଟ୍ଠେନ ପଠମାଭିନିପାତୋ ହୋତି। ୱିପ୍ଫାରୱାତି ୱିଚଲନୟୁତ୍ତୋ। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତିୟନ୍ତି ଉପଚାରେ ୱା ଅପ୍ପନାୟଂ ୱା ସନ୍ତାନେନ ପୱତ୍ତିୟଂ। ତତ୍ଥ ହି ୱିତକ୍କୋ ନିଚ୍ଚଲୋ ହୁତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଖଲମଣ୍ଡଲଂ।

ପିଣୟତୀତି ତପ୍ପେତି, ୱଡ୍ଢେତି ୱା। ଫରଣରସାତି ପଣୀତରୂପେହି କାୟସ୍ସ ବ୍ୟାପନରସା। ଉଦଗ୍ଗଭାୱୋ ଓଦଗ୍ୟଂ। ଖୁଦ୍ଦିକା ଲହୁଂ ଲୋମହଂସନମତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭିନ୍ନା ନ ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଖଣିକା ବହୁଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉବ୍ବେଗତୋ ଫରଣା ନିଚ୍ଚଲତ୍ତା ଚିରଟ୍ଠିତିକତ୍ତା ଚ ପଣୀତତରା। ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା ନିମିତ୍ତଭାୱେନ

ଗତ୍ତୁଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ। ଅପ୍ପନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ପୀତି ଅପ୍ପନାସମାଧିପୂରିକାତି କତ୍ୱା ସା ଠପିତା। ଇତରା ହେ ଖଣିକୋପଚାରସମାଧିପୂରିକା ପୀତୀ।

ସମାଧିଚିତ୍ତେନାତି ସମାଧିସହିତଚିତ୍ତେନ। ଅୱିସାରୋ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଅୱିସରଣସଭାୱୋ। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତତା। ଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋତି। ୱିସେସତୋତି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ। ସୁଖୱିରହିତୋପି ହି ଅତ୍ଥି ସମାଧୀତି। ପଦୀପନିଦସ୍ସନେନ ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିଭାୱଂ ସମାଧିସ୍ସ ଦସ୍ସେତି।

ଝାନଙ୍ଗରାସିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯରାସିୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଦହନ୍ତି ଏତାଯାତି ସଦ୍ଦହନକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ସଦ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସା ହି ଧମ୍ମାନଂ ତଥାପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଦହତୀ''ତି ୱୋହାରୋ ହୋତି। ପସାଦନୀଯଟ୍ଠାନେସୁ ପସାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ଅକୁସଲଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ ଚ। ପସାଦଭୂତୋ ନିଚ୍ଛଯୋ ୱତ୍ଥୁଗତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ନ ଯେୱାପନକାଧିମୋକ୍ଖୋତି। ଇଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ''ମଂ ଅନ୍ତରେନ ତୁମ୍ହାକଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ନତ୍ଥି, ମଯା ସଦ୍ଦହଥା''ତି ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱତ୍ତେତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ପକ୍ଖନ୍ଦନନ୍ତି ସଂସୀଦନଂ। ପଙ୍କୋ କଦ୍ଦମତୋ ଘନୀଭୂତୋ ହୋତି। ପଣକଂ ପିଚ୍ଛିଲଂ ଉଦକମଲଂ। ପୀତଂ ଉଦକଂ। ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଏୱମେତନ୍ତି କପ୍ପନଲକ୍ଖଣା। ଅକଲୁସଭାୱୋ ଅକାଲୁସିଯଂ, ଅନାୱିଲଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧାଦିୱତ୍ଥୂନି ସଦ୍ଧେଯ୍ୟାନି। ସପ୍ପୁରିସୂପସେୱନସଦ୍ଧମ୍ମସୱନଯୋନିସୋମନସିକାରଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଯୋ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗାନି। କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଆଦାନେ ହତ୍ଥୋ ୱିଯ, ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନେ ୱିତ୍ତଂ ୱିଯ, ଅମତକସିଫଲଫଲନେ ବୀଜଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱୀରଭାୱୋତି ଯେନ ୱୀରୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ ପଗ୍ଗହୋ। ମଗ୍ଗୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗୋ ଗତୋ, କମ୍ମଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, କମ୍ମଂ କତଂ, ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଗିଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି ଅଚିରୱୁଟ୍ଠିତୋ ଗେଲଞ୍ଞା, ଗାମଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ ନ ଲଭତି ଲୂଖସ୍ସ ୱା ପଣୀତସ୍ସ ୱା ଭୋଜନସ୍ସ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପାରିପୂରିଂ, ଲଭତି...ପେ... ପାରିପୂରିନ୍ତି ଏତାନି ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସହିତାନି ଅଟ୍ଠ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି ତଂମୂଲକାନି ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି।

ଚିରକତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ। ଉଦକେ ଅଲାବୁ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣଂ ପିଲୱିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଂ ପାସାଣସ୍ସ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଠପନଂ ସାରଣଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠତାକରଣଂ ଅପିଲାପନଂ। ଅପିଲାପେ କରୋତି ଅପିଲାପେତି। ଗତିଯୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋ ସମ୍ପତ୍ତୋ ଫଲତୋ ଚ। ଅପରୋ ନଯୋତି ରସାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ସମ୍ମୋସପଚ୍ଚନୀକଂ କିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମୋସୋ, ନ ସମ୍ମୋସାଭାୱମତ୍ତଂ। ସତିଯା ୱତ୍ଥୁଭୂତା କାଯାଦଯୋ କାଯାଦିସତିପଟ୍ଠାନା, ସତିଯୋୟେୱ ୱା ପୁରିମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ। ପଞ୍ଞାପେତୀତି ପକାରେହି ଜାନାପେତି। ଏକାଲୋକା ହୋତୀତି ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସୋଭାସଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ମନତେ ୱିଜାନାତି ଏତେନାତି ୱା ମନୋ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫) କାରଣଭାୱେନ ମନୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବୋ ହି ମନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କାରଣନ୍ତି। ୱିଜାନାତୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋପଲଦ୍ଧିୱସେନ ଜାନାତି, ନ ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞା ୱିଯ ସଞ୍ଜାନନପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ।

ପୀତିସୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୋଗତୋତି ୱୁତ୍ତେ ଯେନ ଯୋଗା ସୁମନୋ ହୋତି, ତଂ ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ପୀତିଯା ଚ ସୋମନସ୍ସଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱିନାପି କାଯେନ ୱତ୍ତୁନା ସାତୱେଦନାସମ୍ପଯୋଗତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ ନିପ୍ପୀତିକଂ ସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି, ପୀତିଉପଲକ୍ଖିତଂ ୱା ସୋମନସ୍ସଂ ସପ୍ପୀତିକଂ ନିପ୍ପୀତିକଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପୱତ୍ତସନ୍ତତାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ପୱତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ ସନ୍ତତିଯା ଅଧିପତିଭୂତଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ହି ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେ ଅନୁପାଲେନ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଞ୍ଚ ସାନୁପାଲନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଭୂତସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ହୋତି, ତଂତଂକମ୍ମୱିସେସେନ ୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ଯାୱ ଚୁତି ଅୱିସେସେନ ୱା ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପୱତ୍ତତି ଜୀୱମାନତାୱିସେସଯୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ରୂପାରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସମାନଲକ୍ଖଣାଦିଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ଅତ୍ତନା ଅୱିନିଭୁତ୍ତଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଆହ। ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେୟେୱ। ଅସତି ହି ଅନୁପାଲେତବ୍ବେ ଉପ୍ପଲାଦିମ୍ହି କିଂ ଉଦକଂ ଅନୁପାଲେଯ୍ୟାତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସାତି ଅନୁପାଲନାଦିକସ୍ସ। ସାଧନତୋତି ସାଧନେନ। ତଂସାଧନଞ୍ଚ ଜୀୱମାନୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯରାସିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମଗ୍ଗଙ୍ଗରାସିୱଣ୍ଣନା

ସମ୍ମାତି ଅୱିପରୀତନିଯ୍ୟାନିକଭାୱେନ। ପସଞ୍ଚତା ଚ ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ବଲରାସିୱଣ୍ଣନା

ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯକାରଣା। ଉଭଯପଦୱସେନାତି ସଦ୍ଧାପଦଂ ବଲପଦନ୍ତି ଏୱମାଦିପଦଦ୍ୱଯୱସେନ। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଜାତିଆଦିସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା। ଗରୁନା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତେ ଗାରୱୱସେନ ପତିସ୍ସୱନଂ ପତିସ୍ସୱୋ, ସହ ପତିସ୍ସୱେନ ସପ୍ପତିସ୍ସୱଂ, ପତିସ୍ସୱଭୂତଂ ତଂସଭାଗଞ୍ଚ ଯଂକିଞ୍ଚି ଗାରୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିଆଦିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ହିରୀ ତତ୍ଥ ଗାରୱୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି “ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣା”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱଜ୍ଜଂ ଭାଯତି ତଞ୍ଚ ଭଯତୋ ପସ୍ସତୀତି ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭଯଦସ୍ସାୱୀ। ଏୱଂସଭାୱଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ହିରୀ ପାପଧମ୍ମେ ଗୂଥଂ ୱିଯ ପସ୍ସତି, ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଉଣ୍ହଂ ୱିଯ। ଦାଯଜ୍ଜଂ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାଦି। ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ଚ ହିରୀଓତ୍ତପ୍ପାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ତେସଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପ୍ପଯୋଗା। ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭଯଂ ପାପଭଯଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ହୋତୀତି।

ମୂଲରାସିୱଣ୍ଣନା

ଅଗେଧୋ ଅନଭିଜ୍ଝନଂ ଅନଭିକଙ୍ଖନଂ। ଅନଲ୍ଲୀନୋ ଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱୋ, ଏୱଞ୍ଚ ଉପମାଯ ସମେତି। ଅନୁକୂଲମିତ୍ତୋ ଅନୁୱତ୍ତକୋ। ୱିନଯରସୋତି ୱିନଯନରସୋ। ଅଦୋସୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟମଲସ୍ସାତି ଇଦଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନତଂ ଦୋସୂପନିସ୍ସଯତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭାୱନାଯାତି “ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକରସଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ତଦୁପଗୱୀରିଯୱାହନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା”ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ ପଞ୍ଞାସାଧନାଯ ଭାୱନାଯ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ୱା ଅକୁସଲା ଅଭାୱନା। ନିଗ୍ଗୁଣେପି ଗୁଣଗ୍ଗହଣଂ ଅଧିକଗ୍ଗହଣଂ। ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗୁଣଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ଗହଣଂ ଊନଗ୍ଗହଣଂ। ଚତୁୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗହଣଂ ୱିପରୀତଗ୍ଗହଣଂ।

ଯାଥାୱସଭାୱେତି “ଏତ୍ତକୋ ଏତସ୍ସ ଗୁଣୋ, ଏତ୍ତକୋ ଦୋସୋ”ତି ଗୁଣଦୋସାନଂ ସଭାୱେ “ଜରାଧମ୍ମୋ ଜୀରତି, ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭା ମା ଜୀରୀ”ତି ଏୱମାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସମ୍ଭୱତୋ। ଅଲୋଭେନ ଚ ଗହଟ୍ଠାନଂ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦୀସୁ ୱିୱାଦାଭାୱତୋ। ଅମୋହେନ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିୱାଦାଭାୱତୋ। କାମରାଗାଭିନିୱେସୱିନିବନ୍ଧା ହି ଗହଟ୍ଠା ଗହଟ୍ଠେହି ୱିୱଦନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିରାଗାଭିନିୱେସୱିନିବନ୍ଧା ସମଣା ସମଣେହୀତି। ରାଗୱସେନ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୋ ଦୋସୱସେନ ୱିରୋଧୋ ଚ ତବ୍ବିସେସେନ ଉପଗମାପଗମା, ଆରମ୍ମଣେ ୱା ରୂପାଦିମ୍ହି ଅନୁରୋଧୱିରୋଧା। ଅମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପଟିଘାନୁନଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମୋହେନ ପୱତ୍ତି। ସୁଖୱିପରିଣାମେ ଦୁକ୍ଖସମାଯୋଗେ ଚ ପଟିଘପୱତ୍ତିଯଂ ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହୋ ନ ସିଜ୍ଝତୀତି ଅଦୋସାନୁଭାୱେନ ୱେଦନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ସିଜ୍ଝତି। ଦିବ୍ବୱିହାରସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ। ଅରିଯୱିହାରୋ ଫଲସମାପତ୍ତି। ମୋହେନ ଅୱିଚାରେନ୍ତୋ ଉଦାସୀନପକ୍ଖେସୁପି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଅଭିସଙ୍ଗଂ କରୋତୀତି ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ତଦଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନସ୍ସ ଆସନ୍ନପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଦୋସସ୍ସ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅଦୋସେନ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନଂ ହୋତି।

କମ୍ମପଥରାସିୱଣ୍ଣନା

ସୁଖାଦୀନି ଅତ୍ତନୋ ନ ବ୍ୟାପାଦେତି ନ ୱିନାସେତି ପରସ୍ସ ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କମ୍ମପଥତାତଂସଭାଗତାହି କମ୍ମପଥୱସେନ।

ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଯୁଗଲୱଣ୍ଣନା

ଦରଥୋ ସାରମ୍ଭୋ, ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକାନଂ କିଲେସାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ଖନ୍ଧାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପ୍ପଧାନା କିଲେସା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ୱିଯାତି ଯଥା ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ଅଲଙ୍କାରୱିକତିୱିନିଯୋଗକ୍ଖମା, ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ହିତକିରିଯାୱିନିଯୋଗକ୍ଖମା।

ସମଂ , ସମନ୍ତତୋ ୱା ପକାରେହି ଜାନନଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଚେତିଯୱନ୍ଦନାଦିଅତ୍ଥଂ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସତି ଚ

ଅତ୍ଥେ ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯରୂପାଦିପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଗୋଚରଗାମାଭିକ୍କମନାଦୀସୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଵିଜହନଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମନାଦୀନଂ ଧାତୁଆଦିଵସେନ ପଵିଚଯୋ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସବ୍ବକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାଵନାନୁଯୁତ୍ତାନଂ ସବ୍ବଯୋଗୀନଂ ସବ୍ବଦା ଉପକାରକା ଇମେ ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ପାରିପନ୍ଥକହରଣତୋ ଭାଵନାଵଡ୍ଢନତୋ ଚ। ଯଥାହ ‘‘ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ବହୁକାରା ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୨)। ଯୁଗେ ନଦ୍ଧା ଵିଯାତି ଯୁଗନଦ୍ଧା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିମିତ୍ତଭାଵେନ ସମଂ ପଵତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଆଵୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ସମଥଵିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାଵେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୭୦; ପଟି। ମ। ୨।୧) ହି ସୁତ୍ତେ ଏତେସଂ ଯୁଗନଦ୍ଧତା ଵୁତ୍ତା। ସବ୍ବକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଭାଵୋ ଏତେହି ଦ୍ଵୀହି ସମଂ ଯୁତ୍ତେହୀତି ‘‘ଵୀରିଯସମାଧିଯୋଜନତ୍ଥାଯା’’ତି ଆହ, ଯୋଗଵଚନତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯେଵାପନକଵଣ୍ଣନା

ରୂପାଭାଵେନାତି ରୁପ୍ପନାଭାଵେନ। ଧମ୍ମାତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ସଭାଵତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନାତି। ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗୋତି ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାଯ ମେତ୍ତାଯ ପୁବ୍ବଭାଗୋ , ପରିକମ୍ମମେତ୍ତା ଏତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିରତିଵସେନାତି ଵଚୀପଵତ୍ତିଯା ନ ପୂରେତି, କିନ୍ତୁ ଵିରତିଯୋଗେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନୀତି ଅଵିରଦ୍ଧଙ୍ଗାନି। ଯଥା ତଥା ଵା ଆରମ୍ମଣେ ଵିନିଚ୍ଛଯନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ। ନ ହି ଅନଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ଦାନାଦୀସୁ ଵା ପଵତ୍ତତି, ସଦ୍ଧା ପନ ପସାଦନୀଯେସୁ ପସାଦାଧିମୋକ୍ଖୋତି ଅଯମେତେସଂ ଵିସେସୋ। ଦାରକସ୍ସ ଵିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଂସପ୍ପନସ୍ସ କରିସ୍ସାମି ନ କରିସ୍ସାମୀତି ଅଵିନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖକିରିଯା ଅସଂସପ୍ପନଂ। ପୁରିମମନତୋତି ଭଵଙ୍ଗତୋ। ଵିସଦିସଂ ଵୀଥିଜଵନଂ ମନଂ କରୋତୀତି ମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ ଵୀଥିଜଵନପଟିପାଦକେ ଦସ୍ସେତି। ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମେସୁ। ଅତଦାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ହି ତେସୁ ସମପ୍ପଵତ୍ତେସୁ ଉଦାସୀନଭାଵତୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତପ୍ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଊନାଧିକନିଵାରଣରସା। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଵତ୍ଥୂନନ୍ତି ପାଣାଦୀନଂ। ଅମଦ୍ଦନା ମଦ୍ଦନପଟିପକ୍ଖଭାଵୋଵ।

ତଂତଂରାସିକିଚ୍ଚଵସେନ ଵିଭାଗରହିତା ଅଵିଭତ୍ତିକା। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ସଵିଭତ୍ତିକେସୁ ଦୁତିଯଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ଭାଜିଯମାନେସୁ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦଂ ପୂରିତନ୍ତି ଝାନାଦିପଦଂ ପଞ୍ଚକାଦିଵସେନ ପୂରିତଂ। ପଞ୍ଚ ହି ଅଙ୍ଗାନି ଝାନପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ତେସୁ ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ଊନେ ଝାନପଦଂ ଊନଂ ହୋତୀତି। ପଦସମୂହୋ ପଦକୋଟ୍ଠାସୋ ଵା ତଂ ତମେଵ ଵା ପଦଂ, ଅଵୁତ୍ତଂ ହାପିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପୂରିତ’’ନ୍ତି। ଵୁତ୍ତସ୍ମିଞ୍ଞେଵ ଵୁଚ୍ଚମାନେ ଅନେକେସଂ ପୁରିସସଦ୍ଦାନଂ ଵିଯ କୋଚି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥୀତି ମଞ୍ଞମାନୋ ଆହ ‘‘ଅନନୁସନ୍ଧିକା କଥା’’ତି। ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଵୁତ୍ତସ୍ମିଞ୍ଞେଵ ଵୁଚ୍ଚମାନେ ଅନୁକ୍କମେନ ଧମ୍ମା କଥିତା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା’’ତି। ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସି ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣଵସେନ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧତପ୍ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଗହଵସେନ ଚ ଵୁତ୍ତୋ। ଯଥାଵୁତ୍ତେସୁ ପନ ରାସୀସୁ ଏକରାସିକିଚ୍ଚସ୍ସପି ଅଭାଵା ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଯେଵାପନକଵସେନ ଵୁତ୍ତା। ଵୁତ୍ତାନମ୍ପି ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥା ଵେଦନାଦୀନଂ ଝାନଙ୍ଗାଦିଭାଵୋ ଵୁତ୍ତୋ, ନ ଏଵଂ ସୋଵଚସ୍ସତାକଲ୍ଲାଣମିତ୍ତତାଦିଵିସେସୋ ଵୁତ୍ତୋତି ତସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ କେଚି ଧମ୍ମେ ଵିସୁଂ ଠପେତ୍ଵା ତେ ଚ ତଞ୍ଚ ଵିସେସଂ ‘‘ଯେ ଵା ପନା’’ତି ଆହ। ଵେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯଵସେନ ଵା ସାଵସେସେ ଧମ୍ମେ ଵତ୍ଵା ‘‘ଯେ ଵା ପନା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଯେଵାପନକଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସଵାରକଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କାମାୱଚରକୁସଲଂ

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨।ଫୁସନକୱସେନାତି ସନ୍ତେ ଅସନ୍ତେପି ୱିସଯେ ଆପାଥଗତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ନିପତନୱସେନ ''ଚିତ୍ତଂ ମନୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୬, ୧୭) ୱିଯ କିଚ୍ଚୱିସେସଂ, ''ମାନସ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୬, ୧୭) ୱିଯ ସମାନେ ଅତ୍ଥେ ସଦ୍ଦୱିସେସଂ, ''ପଣ୍ଡର''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୬, ୧୭) ୱିଯ ଗୁଣୱିସେସଂ, ''ଚେତସିକଂ ସାତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨, ୧୮) ୱିଯ ନିସ୍ସଯୱିସେସଂ, ''ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୫, ୨୪) ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାଭାୱୱିସେସଂ, ''ଅଲୁବ୍ଭନା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୩୨) ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କିରିଯାଭାୱୱିସେସଂ, ''ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୩୨) ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କିରିଯାଭାୱଭୂତତାୱିସେସନ୍ତିଆଦିକଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମମତ୍ତଦୀପନଂ ସଭାୱପଦଂ। ଫୁସନ୍ତସ୍ସ ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଫୁସନକିରିଯା ଫୁସନାକାରୋ। ସମ୍ଫୁସନାତି ଆରମ୍ମଣସମାଗମଫୁସନା, ନ ପଟିଲାଭସମ୍ଫୁସନା। ସମ୍ଫୁସିତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନ ସମାଗତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ସତି ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ଫୁସିତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ତସ୍ସ ଭାୱୋ। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଭାୱନିଦ୍ଦେସେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅପରସ୍ସ ୱେୱଚନସ୍ସ, ଅପରେନ ୱା ପୁରିମତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନା ଅପରଦୀପନା। ''ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ କୋସଲ୍ଲ''ନ୍ତି ଏୱମାଦଯୋ ପଞ୍ଞାୱିସେସା ନାନାକାଲେ ଲବ୍ଭମାନାପି ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ୱିସେସେ ଇତରେପି ଅନୁଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ତଥା ୱିଭତ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭତ୍ତି ହୋତି ଅତ୍ଥନାନତ୍ତେନ କତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଯଥା ''କୋଧୋ କୁଜ୍ଝନା କୁଜ୍ଝିତତ୍ତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୦୬୬) ସଭାୱାକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସେହି କୋଧୋତି ଏୱମାକାରୋୱ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଏୱମିଧ, ଇଧ ପନ ପଣ୍ଡିତାଦିଭାୱାକାରଭିନ୍ନୋ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଦଂ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ହୋତି। ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ନ ''ଫସ୍ସୋ''ତି ଏୱମାକାରୋୱ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଏୱମାକାରୋ ପନ ୱୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭତ୍ତିଗମନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୋସୋ ବ୍ୟାପାଦୋତି ଉଦ୍ଦେସେପି ନାମନାନତ୍ତେନ ନାନାଭୂତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ନିଦ୍ଦେସେପି ତେନେୱ ନାନତ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଏକୋୱ ଖନ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଏକେନ ଖନ୍ଧସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଚେତନାତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି ତପ୍ପମୁଖତ୍ତା। ଅସଦ୍ଧମ୍ମାତି ଅସତଂ, ଅସନ୍ତୋ ୱା ଧମ୍ମା, ନ ୱା ସଦ୍ଧମ୍ମାତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମାତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମୱଚନୀଯଭାୱେନ ଏକୀଭୂତୋପି ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ କୋଧଗରୁତାଦିୱିସିଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ଗତୋତି ''ଚତ୍ତାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାତି ୱୁଚ୍ଚମାନା ୱା ଅସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାଭାୱେନ ଏକୀଭୂତାପି କୋଧାଦିୱିସିଟ୍ଠପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ଗତା। ପଟିପକ୍ଖୋ ୱା ପଟିକ୍ଖିପୀଯତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ପଟିକ୍ଖିପତୀତି ପଟିକ୍ଖେପୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନ ଅସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ୱା ନାନତ୍ତଂ ଗତା। ଅଲୋଭୋତିଆଦୀନଂ ଫସ୍ସାଦୀହି ନାନତ୍ତଂ ଲୋଭାଦିୱିସିଟ୍ଠେନ ପଟିକ୍ଖେପେନ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖେନ ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନାନତ୍ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଦତ୍ଥସ୍ସ ପଦନ୍ତରେନ ୱିଭାୱନଂ ପଦତ୍ଥୁତି। ତେନ ହି ତଂ ପଦଂ ମହତ୍ଥନ୍ତି ଦୀପିତଂ ହୋତି ଅଲଙ୍କତଞ୍ଚାତି। ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱେପି ଆଭରଣୱସେନ ଚ ଆଦରୱସେନ ଚ ପୁନ ୱଚନଂ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ।

୩।ତଜ୍ଜନ୍ତି ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ। ନ କେୱଲଂ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନଂ ସାତମେୱ ଅଧିକତଂ , ଅଥ ଖୋ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ଆରମ୍ମଣାନିପୀତି ''ତେହି ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ୱା ଜାତା କାରଣଭାୱେନ ଫସ୍ସଦ୍ୱଂ ପୱତ୍ତାତି ତଜ୍ଜା। ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ୱା ଅତ୍ତନି ସାଦଯତୀତି ସାତଂ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ସୁଟ୍ଠୁ ଖାଦତି, ଖଣତି ୱା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସୁଖଂ।

୫।ପାସୋତି ରାଗପାସୋ। ସୋ ହି ନିରାୱରଣତ୍ତା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ। ଅକୁସଲମ୍ପି ପଣ୍ଡରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, କୋ ପନ ୱାଦୋ କୁସଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଞ୍ହି ପଣ୍ଡରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ସଯଞ୍ଚ ପଣ୍ଡରନ୍ତି। ଅଥ ୱା ସବ୍ବମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ସଭାୱତୋ ପଣ୍ଡରମେୱ, ଆଗନ୍ତୁକୋପକ୍କିଲେସୱୋଦାନେହି ପନ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜାନଂ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୱିସୁଦ୍ଧତରତା ହୋନ୍ତୀତି। ଦାରୁପ୍ପମାଣେସୁ ସିଲାଦୀସୁ ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଭାୱା କିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଦାରୁମ୍ହି ପୱତ୍ତା ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ''ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତଟ୍ଠେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯେୱ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତାତି ନ ତସ୍ସା ତଜ୍ଜତା। ତେହି ଆରମ୍ମଣେହି ଜାତା ତଜ୍ଜାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ସମ୍ଫସ୍ସଜତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନ ହି ସୋ ଆରମ୍ମଣଂ, ନାପି ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ। ''ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତି ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଫସ୍ସସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ତସ୍ମା ନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ସମ୍ଫସ୍ସଜତାଯ ତଜ୍ଜାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜାପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଲଭତି, ନ ଚ ତଦେୱ ତସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ଫଲଭାୱେନ ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ହୋତୀତି। କିଂ ୱା ଏତେନ, ଯଥା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା ତଂସଭାୱାଯେୱ ତେ ଧମ୍ମାତି ନ ଏୱଂୱିଧେସୁ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବଂ।

୭।ଏୱଂତକ୍କନୱସେନ ଲୋକସିଦ୍ଧେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏୱଞ୍ଚେୱଞ୍ଚ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱିୱିଧଂ ତକ୍କନଂ କୂପେ ୱିୟ ଉଦକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଆକଡ୍ଢନଂ ୱିତକ୍କନଂ।

୮। ସମନ୍ତତୋ ଚରଣଂ ୱିଚରଣଂ।

୯।ଅତ୍ତମନତାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ନ ଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ମନୋ ଅତ୍ଥୀତି। ଅତ୍ତମନସ୍ସ ପନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଅତ୍ତମନତାତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପୁଗ୍ଗଲଦିଟ୍ଠିନିସେଧନତ୍ଥଂ ''ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧। ନ ବଲୱତୀ, କସ୍ମା ଅୱଟ୍ଠିତି ୱୁତ୍ତାତି? ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତେନ ପାଣୱଧାଦିକରଣେ ତଥା ଅୱଟ୍ଠାନମତ୍ତଭାୱତୋ । ୱିରୂପଂ, ୱିୱିଧଂ ୱା ସଂହରଣଂ ୱିକିରଣଂ ୱିସାହାରୋ, ସଂହରଣଂ ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ, ତଦଭାୱୋ ୱିସାହାରୋ।

୧୨।ଅଞ୍ଞଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପରିୟାୟେତି ଅଞ୍ଞଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାରଣେ। ସମାନାଧିକରଣଭାୱୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବହୂନଂ ୱା ପଦାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତି।

୧୩।ଆରମ୍ଭତି ଚାତି ଆପଜ୍ଜତି ଚ। ଉଦ୍ଧଂ ୟମନଂ ଉୟ୍ୟାମୋ। ଧୁରନ୍ତି ନିପ୍ଫାଦେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ କୁସଲଂ, ପଟିଞ୍ଞଂ ୱା।

୧୪।ତିଣ୍ଣନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ। ଚିତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଜୋତନଞ୍ଚ ସତିୟେୱାତି ତସ୍ସା ଏତଂ ଲକ୍ଖଣଂ।

୧୬। ପାସାଣସକ୍ଖରୱାଲିକାଦିରହିତା ଭୂମି ସଣ୍ହାତି ''ସଣ୍ହଟ୍ଠେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯।ଅୟନ୍ତୀତି ଏକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତମନୁସ୍ସାଦିସନ୍ତତିଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। କୁସଲାକୁସଲେସୁପି ହି ଜୀୱିତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ପୱତ୍ତୟମାନମେୱ ତଦୱିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

୩୦।ୟଂ ହିରୀୟତୀତି ହିରୀୟତି-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ ଭାୱୋ ୟଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୟନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକଂ ୱା ଏତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ହିରିୟିତବ୍ବେନାତି ଚ ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ ୟୁଜ୍ଜତି।

୩୨।ଅଲୁବ୍ଭନକୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଅଲୁବ୍ଭନମେୱ ଅଲୁବ୍ଭନକନ୍ତି ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୩୩।ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜୋତି ବ୍ୟାପାଦେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଦୋମନସ୍ସସଙ୍ଖାତେନ ଦୋସେନ ୱିୟ ନ ବ୍ୟାପାଦେତବ୍ବୋତିପି ଅତ୍ଥୋ ୟୁଜ୍ଜତି।

୪୨-୪୩। ଥିନମିଦ୍ଧାଦିପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ କୁସଲଧମ୍ମେ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରେ ଚ ସୀଘଂ ସୀଘଂ ପରିୱତ୍ତନସମତ୍ଥତା ଲହୁପରିଣାମତା, ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଞ୍ହି ତଣ୍ହାସଂୟୋଜନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତି ପକତିଭୂତାତି ନ ତତ୍ଥ ଲହୁପରିଣାମତାୟ ଅତ୍ଥୋ। ତେସଞ୍ଚ ଭାୱୋ ଗରୁତାୟେୱାତି ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱାନଂ ଲହୁତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସା ହି ପୱତ୍ତମାନା ସୀଘଂ ଭୱଙ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

୪୪-୪୫। ୟେ ଚ ଧମ୍ମା ମୋହସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱିୟ ଅୱିପନ୍ନଲହୁତା, ତେସଞ୍ଚ କୁସଲକରଣେ ଅପ୍ପଟିଘାତୋ ମୁଦୁତା। ଅପ୍ପଟିଘାତେନ ମୁଦୁତାଦିରୂପସଦିସତାୟ ଅରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ମୁଦୁତା ମଦ୍ଦୱତାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୬-୪୭। ସିନେହୱସେନ କିଲିନ୍ନଂ ଅତିମୁଦୁକଂ ଚିତ୍ତଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ ହୋତି ୱିଲୀନଂ ୱିୟ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ମାନାଦିୱସେନ ଅତିଥଦ୍ଧଞ୍ଚ ଅତାପିତଂ ୱିୟ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ୟଂ ପନାନୁରୂପମୁଦୁତାୟୁତ୍ତଂ, ତଂ କମ୍ମଞ୍ଞଂ ହୋତି ୟୁତ୍ତମଦ୍ଦୱଂ ୱିୟ ସୁୱଣ୍ଣଂ। ତସ୍ସେୱ ମୁଦୁକସ୍ସ ୟୋ କମ୍ମଞ୍ଞାକାରୋ, ସା କମ୍ମଞ୍ଞତାତି ମୁଦୁତାୱିସିଟ୍ଠା କମ୍ମଞ୍ଞତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୦-୫୧। ପଚ୍ଛୋସକ୍କନଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ଅକୁସଲମେୱ ପଚ୍ଛୋସକ୍କନଂ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଅନେସନା ନାମ ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ କରୋତି, ଦୂତକମ୍ମଂ କରୋତି, ପହିଣକମ୍ମଂ କରୋତି, ଗଣ୍ଡଂ ଫାଲେତି, ଅରୁମକ୍ଖନଂ ଦେତି, ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନଂ ଦେତି, ଅଧୋୱିରେଚନଂ ଦେତି, ନତ୍ଥୁତେଲଂ ପଚତି, ଚକ୍ଖୁତେଲଂ ପଚତି, ୱେଳୁଦାନଂ ଦେତି, ପଣ୍ଣଦାନଂ ଦେତି, ପୁପ୍ଫଦାନଂ ଦେତି, ଫଲଦାନଂ ଦେତି, ସିନାନଦାନଂ ଦେତି, ଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାନଂ ଦେତି, ମୁଖୋଦକଦାନଂ ଦେତି, ଚୁଣ୍ଣଦାନଂ ଦେତି, ମତ୍ତିକାଦାନଂ ଦେତି, ଚାଟୁକକମ୍ମଂ କରୋତି, ମୁଗ୍ଗସୂପିୟଂ, ପାରିଭଟ୍ୟଂ, ଜଙ୍ଘପେସନିୟଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିମଂ ଦୂତକମ୍ମେନ ସଦିସଂ,

ତସ୍ମା ଏକଞ୍ଚୀସତି। ଛ ଅଗୋଚରା ୱେସିୟାଗୋଚରୋ, ୱିଧୱା, ଥୁଲ୍ଲକୁମାରୀ, ପଣ୍ଡକ, ପାନାଗାର, ଭିକ୍ଖୁନୀଅଗୋଚରୋତି। ସଙ୍ଖେପତୋତି ସରୂପେନ ଅନୁଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଛନ୍ଦୋ''ତିଆଦି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ''ଯୋ ଛନ୍ଦୋ ଛନ୍ଦିକତା''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ଯେ ୱା ପନା''ତି ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କୋଟ୍ଠାସୱାରୱଣ୍ଣନା

୫୮-୧୨୦। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଅନେକତ୍ତେପି ପୁଚ୍ଛାଦିଭାୱେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପନେତ୍ୱା ଚତୁପରିଚ୍ଛେଦତା ୱୁତ୍ତା। ଚତ୍ତାରୋ ହେତୀତି ଏୱମାଦିକଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ସହ ୱା ଗହଣଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଠପେତ୍ୱା ଯେୱାପନକେତି ସଙ୍ଗହେତବ୍ବେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣାତି ସଙ୍ଗହେତବ୍ବା ହୋନ୍ତି, ନ ଯେୱାପନକା ସଙ୍ଗହଗମନେନେୱ ତଥା ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂନିଦ୍ଦେସେ ଅଖଣ୍ଡଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଯେୱାପନାଦ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତାତି ନ ଯେୱାପନକା ଠପେତବ୍ବାତି। ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତେନାତି ଆହାରପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ''ହେତୁ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଜନକୋ ହେତୁ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱଂ ୱିସେସୱନ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତେନ। ଯଥା ହି କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାହରଣେନ ରୂପକାଯଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଏୱମିମେପି ୱେଦନାଦିଆହରଣେନ ନାମକାଯନ୍ତି। ତଥା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ସାଧାରଣେ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅଞ୍ଞଥା ଚାତି ଅଞ୍ଞେନ ଚ ଏକେନାକାରେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତିଯେୱାତି ଆହାରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଆହରଣକିଚ୍ଚରହିତାନଂ ହେତୁଅଧିପତିଆଦୀନଂ ନତ୍ଥି ଆହାରଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗୋ। ତିସ୍ସୋ ଚ ୱେଦନା ଆହରତୀତିଆଦି ଯଥାସମ୍ଭୱୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚିତ୍ତେ ଫସ୍ସାଦିୱସେନ। ତଯୋ ଚ ଭୱେତି କାମାଦିଭୱଭୂତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସେନ, ଅୱିସେସେନ ଚ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ।

ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିଜ୍ଝାଯନଂ ଚିନ୍ତନଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯନଂ। ହେତ୍ୱଟ୍ଠେନାତି ଉପାଯଟ୍ଠେନ, ନ ମୂଲଟ୍ଠେନ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋ ନାନାକ୍ଖଣିକୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଲୋକୁତ୍ତରକ୍ଖଣେୱ ସହ ପୱତ୍ତୋ ଯଥାଗତମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେୱ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୁପନିସ୍ସଯସ୍ସ ''ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୪୩୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ପରିଯାଯେନ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକତା ଯଥାଗତୱଚନେନ ଦୀପିତା, ନ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ସବ୍ଭାୱାତି ଏୱମସ୍ସପି ପରିଯାଯଦେସନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିଜାନନମେୱ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତାତି ''ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଏକୋୱ ଧମ୍ମୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ଆହ। ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତିଆଦୀସୁ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହେ କତେପି ପୁନ ''ଏକୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିୱଚନଂ ନ ଅନେକେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଜାତିନିଦ୍ଦେସେନ ଇଧ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଚ ଏକସ୍ସ ଜାତିନିଦ୍ଦେସଭାୱେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଆହାରାଦୀନଞ୍ଚ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋ ହୋତୀତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସେୱ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କୋଟ୍ଠାସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୁଞ୍ଞତୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୨୧-୧୪୫।ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସମଯେ, ଏତେସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ। ଭାୱୋତି ସତ୍ତୋ, ଯୋ କୋଚି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯଚିତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୬।ସପ୍ପଯୋଗେନାତି ଲୀନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉସ୍ସାହନପଯୋଗସହିତେନ। ସୌପାଯେନାତି କୁସଲସ୍ସ କରଣାକରଣେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ପରେହି ଉସ୍ସାହନନ୍ତି ଏୱମାଦିଉପାଯସହିତେନ।

୧୫୬-୧୫୯।ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନୁଞ୍ଞାତା ନାତିସମାହିତାଯ ଭାୱନାଯାତି ଯେୱାପନକେହିପି ନିବ୍ବିସେସତଂ ଦସ୍ସେତି।

ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

ଅପଚିତି ଏୱ ଅପଚିତିସହଗତଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାୱତ୍ଥୁ ଯଥା ''ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା''ତି। ଅପଚିତି ୱା ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକଧମ୍ମା କାଯୱଚୀକିରିଯା ୱା,

ତଂସହିତା ଚେତନା ଅପଚିତିସହଗତଂ। ହିତଫରଣେନାତି ଦେସକେ ମେତ୍ତାଫରଣେନ, "ଏୱଂ ମେ ହିତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ପୱତ୍ତେନ ହିତଚିତ୍ତେନ ୱା। କମ୍ମସ୍ସକତାଞ୍ଞାଣଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ। ନିଯମଲକ୍ଖଣନ୍ତି ମହପ୍ଫଲତାନିଯମସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ। ସୀଲମଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚାରିତ୍ତୱସେନ। ଅନୱଜ୍ଜୱତ୍ଥୁଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ୱିଯ ଅବ୍ଭନୁମୋଦମାନୋପି ପରସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ମୋଦତୀତି ଅବ୍ଭନୁମୋଦନା ଦାନମଯେ ସଙ୍ଗହିତା। ଭାୱେନ୍ତୋପୀତି ଅସମତ୍ତଭାୱନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସମତ୍ତା ହି ଅପ୍ପନା ହୋତୀତି। ଅଟ୍ଠେୱ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱାତି ଏକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନମେକଂ ପଠମଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାନି ତାଦିସାନି ଅଦସ୍ସେନ୍ତେନ ସବ୍ବାନି ତାନି ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ଏକୀକତାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା ସେସାନିପୀତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ କତ୍ୱା।

କାମାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ

ଚତୁକ୍କନଯୋ

ପଠମଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୦। ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ରୂପଭୱୋ ରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଝାନସ୍ସ ଅମଗ୍ଗଭାୱେପି ସତି ମଗ୍ଗୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବସ୍ସ କୁସଲଜ୍ଝାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱୋତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ସମଯୱୱତ୍ଥାନସ୍ସ କତତ୍ତା ଅମଗ୍ଗଭାୱନାସମଯେ ପୱତ୍ତାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ କୁସଲଭାୱୋ ନ ଦସ୍ସିତୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ସବ୍ବସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋତି। ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଭୂମିକୱିଧୁରୋ ସତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରେ ରୂପୂପପତ୍ତିଜନକସଭାୱୋ ୱିପାକଧମ୍ମସଭାୱୋ ୱିଯ ୱିପାକଧମ୍ମୱସେନ ସବ୍ବସମାନୋ ମଗ୍ଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କୁସଲଂ ଦାନନ୍ତି ଅଲୋଭୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଚେତନା ଦାନଂ, ତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକାତି ୱୁତ୍ତା। ୱଚ୍ଚନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗଭାୱତୋ ଝାନୱଚନେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଓକପ୍ପନାତି ସଦ୍ଦହନା। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା "ଜନେତି ୱଡ୍ଢେତୀ"ତି ଅଯମତ୍ଥୋ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତୋତି ନିରୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଏୱମତ୍ଥସ୍ସେୱ ଦିଟ୍ଠତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ "ପୁନ ଚପରଂ ଉଦାଯୀ"ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪୬ ଆଦଯୋ) ସୁତ୍ତମାହଟଂ। କେସଞ୍ଚି ଅରିଯାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସିଦ୍ଧାନି ଅଞ୍ଞାନି ଚ ଝାନାନି ଭାୱନାସଭାୱାନେୱାତି ତେସୁପି ଭାୱେନ୍ତେନ ସମଯୱୱତ୍ଥାନଂ ଇଚ୍ଛତୀତି।

ନିସ୍ସରନ୍ତି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ନିସ୍ସରଣଂ। କେ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି? କାମା। ତେସଂ କାମାନଂ ନିସ୍ସରଣଂ ପହାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ଚ "କାମାନ"ନ୍ତି କତ୍ତରି ସାମିୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ୱତ୍ଥୁକାମେହିପୀତି ୱତ୍ଥୁକାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚେୱାତିପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂ ଯୁଜ୍ଜମାନତ୍ଥନ୍ତରସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋ, ନ କିଲେସକାମସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। କସ୍ମା? ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ କିଲେସକାମାନଂ ଦୁତିଯପଦେନ ୱିୱେକସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅକୁସଲସଦ୍ଦେନ ଯଦିପି କିଲେସକାମା, ଅଥାପି ସବ୍ବାକୁସଲା ଗହିତା, ସବ୍ବଥା ପନ କିଲେସକାମେହି ୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ "ଦୁତିଯେନ କିଲେସକାମେହି ୱିୱେକୱଚନତୋ"ତି। କାମଗୁଣାଧିଗମହେତୁପି ପାଣାତିପାତାଦିଅସୁଦ୍ଧପ୍ପଯୋଗୋ ହୋତୀତି ତବ୍ୱିୱେକେନ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧି ୱିଭାୱିତା। ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସୋଧନେନ ଆସଯପୋସନଂ।

ଅଞ୍ଞେସମ୍ପୀତାତି ଦିଟ୍ଠିମାନାଦୀନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ଚ। ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନାନି ଝାନଙ୍ଗାନି ଉପରିଜ୍ଝାନଙ୍ଗାନି, ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପଚ୍ଚନୀକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତପ୍ପଚ୍ଚନୀକନୀୱରଣୱଚନଂ। ବ୍ୟାପାଦୱିୱେକୱଚନେନ "ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ"ତିଆଦିଆଘାତୱତ୍ଥୁଭେଦୱିସଯସ୍ସ ଦୋସସ୍ସ ମୋହାଧିକାନଂ ଥିନମିଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିୱେକୱଚନେନ ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ଦୁକ୍ଖାଦିପୁବ୍ବନ୍ତାଦିଭେଦୱିସଯସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ। କାମରାଗବ୍ୟାପାଦତଦେକଟ୍ଠଥିନମିଦ୍ଧାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନକଞ୍ଚେଦଂ ସବ୍ବାକୁସଲପଟିପକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା ସବ୍ବକୁସଲାନଂ ତେନ ସଭାୱେନ ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ପହାନଂ ହୋନ୍ତମ୍ପି କାମରାଗାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନସଭାୱମେୱାତି ତଂସଭାୱତ୍ତା ଅୱିସେସେତ୍ୱା ନୀୱରଣାକୁସଲମୂଲାଦୀନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଆହ।

ୱିତକ୍କସ୍ସ କିଚ୍ଚୱିସେସେନ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତେ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିମ୍ହି ପଚ୍ଚନୀକଦୂରୀଭାୱକତେନ ଥିରଭାୱେନ ତଂସଦିସେସୁ ୱିତକ୍କରହିତେସୁ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିସମାଧୀସୁ ଚ ଅପ୍ପନାତି ଅଟ୍ଠକଥାୱୋହାରୋତି ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅପ୍ପନାଯୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞଥା ୱିତକ୍କୋୱ ଅପ୍ପନାତି ତସ୍ସ ତଂସମ୍ପଯୋଗୋ ନ ସିଯାତି। ଅତ୍ଥୋ…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ ୱିତକ୍କୱିଚାରସମଙ୍ଗିତାଦସ୍ସନେନ ଝାନସ୍ସେୱ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱିୱେକଜନ୍ତି ଝାନଂ। ପୀତିସୁଖସଦ୍ଦତୋ ଚ ଅତ୍ଥିଅତ୍ଥୱିସେସୱତୋ ଅସ୍ସ, ଅସ୍ମିଂ ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅ-କାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିଯେ ପୀତିସୁଖମେୱ ୱିୱେକଜଂ। ୱିୱେକଜଂପୀତିସୁଖନ୍ତି ଚ ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥେ ସମାସୋ ପଚ୍ଚତ୍ତନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଚ ଅଲୋପୋ କତୋ, ଲୋପେ

ୱା ସତି ‘‘ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖ’’ନ୍ତି ପାଠୋତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ। ଗଣନାନୁପୁଦ୍ଦତାତି ଗଣନାନୁପୁଦ୍ଦତାଯ, ଗଣନାନୁପୁଦ୍ଦତାମତ୍ତଂ ୱା ପଠମନ୍ତି ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚ୍ଛାଦିୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ମଗ୍ଗୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଅନିଚ୍ଛାଦିଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ। ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅୱିପରୀତଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଅନଞ୍ଞଥାଭାୱତୋ ତଥଲକ୍ଖଣଂ।

ଦୁତିଯଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୧-୨।ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ଏତେନ ଯେହି ୱିତକ୍କୱିଚାରେହି ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଓଳାରିକତା, ତେସଂ ସମତିକ୍କମା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ସମଧିଗମୋ, ନ ସଭାୱତୋ ଅନୋଳାରିକାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ସମତିକ୍କମାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ‘‘ପୀତିଯା ଚ ୱିରାଗା’’ତିଆଦୀସୁ ନଯୋ । ତସ୍ମା ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖସମତିକ୍କମୱଚନାନି ଓଳାରିକୋଳାରିକଙ୍ଗସମତିକ୍କମା ଦୁତିଯାଦିଅଧିଗମପରିଦୀପକାନୀତି ତେସଂ ଏକଦେସଭୂତଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରସମତିକ୍କମୱଚନଂ ତଂଦୀପକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୱଚନେନେୱ ତଂସମତିକ୍କମା ଦୁତିଯାଧିଗମଦୀପକେନ ପୀତିୱିରାଗାଦିୱଚନାନଂ ପୀତିଯାଦିସମତିକ୍କମା ତତିଯାଦିଅଧିଗମଦୀପକତା ହୋତୀତି ତସ୍ସ ତଂଦୀପକତା ୱୁତ୍ତା।

ନୀଲୱଣ୍ଣଯୋଗତୋ ନୀଲୱତ୍ଥଂ ୱିଯାତି ନୀଲଯୋଗତୋ ୱତ୍ଥଂ ନୀଲଂ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯେନ ସମ୍ପସାଦନେନ ଯୋଗା ଝାନଂ ସମ୍ପସାଦନଂ, ତସ୍ମିଂ ଦସ୍ସିତେ ‘‘ସମ୍ପସାଦନଂ ଝାନ’’ନ୍ତି ସମାନାଧିକରଣନିଦ୍ଦେସେନେୱ ତଂଯୋଗା ଝାନେ ତଂସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ଅୱିରୋଧୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଏକୋଦିଭାୱେ କଥନ୍ତି ଏକୋଦିମ୍ହି ଦସ୍ସିତେ ‘‘ଏକୋଦିଭାୱଂ ଝାନ’’ନ୍ତି ସମାନାଧିକରଣନିଦ୍ଦେସେନେୱ ଝାନସ୍ସ ଏକୋଦିୱଡ୍ଢନତା ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି। ଏକୋଦିଭାୱନ୍ତି ପନିଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଏକୋଦିସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ ନ କତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯାତି ଏକୋଦିଭାୱସଦ୍ଦୋ ଏୱ ସମାଧିମ୍ହି ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ପସାଦନସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଝାନମ୍ହି ପୱତ୍ତତୀତି ଯୁତ୍ତଂ।

ଅପ୍ପିତାତି ଗମିତା ୱିନାସଂ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିଅଧିଗମୁପାଯଦୀପକେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମ୍ପସାଦନତାଯ ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱତାଯ ଚ ହେତୁଦୀପକେନ ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରଭାୱହେତୁଦୀପକେନ ଚ ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୱଚନେନେୱ ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି କିଂ ପୁନ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୱଚନେନ କତେନାତି? ନ, ଅଦୀପିତତ୍ତା। ନ ହି ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୱଚନେନ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୁ ହି ତଣ୍ହାପହାନଞ୍ଚ ଏତେସଂ ୱୂପସମନଂ। ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାରେସୁ ତଣ୍ହାପହାନଂ କରୋନ୍ତି, ତେସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ପହୀନତଣ୍ହେସୁ ଫଲେସୁ ଚ ସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତି, ଏୱମିଧାପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୱିତକ୍କୱିଚାରତଣ୍ହସ୍ସ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱିତକ୍କୱିଚାରସମ୍ପଯୋଗୋ ପୁରିମେନ ନ ନିୱାରିତୋ ସିଯାତି ତଂନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଆୱଜ୍ଜିତୁକାମତାଦିଅତିକ୍କମୋୱ ତେସଂ ୱୂପସମୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତିଯଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୩।ପରିସୁଦ୍ଧପକତି ଖୀଣାସୱପକତି ନିକ୍କିଲେସତା। ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖପାତରହିତଂ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ ‘‘ଉପେକ୍ଖା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେୱ ତଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭାୱତୋ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ। ପଠମଜ୍ଝାନପ୍ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ନୀୱରଣେ… ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞଂ ପଟିସଙ୍ଖାସନ୍ତିଟ୍ଠନାପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସୁ ଞାଣନ୍ତି ଇମା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପାଦଂ ପୱତ୍ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଆଯୂହନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଉପପତ୍ତିଂ ଜାତିଂ ଜରାମରଣସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସେ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପାଦଂ…ପେ… ଉପାଯାସେ…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପାଦଂ…ପେ… ଉପାଯାସେ। ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯ…ପେ… ସୁଞ୍ଞତୱିହାରସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯ…ପେ… ଅନିମିତ୍ତୱିହାରସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପାଦଂ ପୱତ୍ତଂ ଆଯୂହନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ…ପେ… ପଟିସଙ୍ଖାସନ୍ତିଟ୍ଠନା ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସୁ ଞାଣନ୍ତି ଇମା ଦସ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଯଦତ୍ଥି ଯଂ ଭୂତନ୍ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ତଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣେନ ପଜହତି। ଦିଟ୍ଠସୋୱତ୍ଥିକତ୍ତଯସ୍ସ ସପ୍ପଲକ୍ଖଣୱିଚିନନେ ୱିଯ ଦିଟ୍ଠଲକ୍ଖଣତ୍ତଯସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଲକ୍ଖଣୱିଚିନନେ ଉପେକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି। ଅନାଭୋଗରସାତି ପଣୀତସୁଖେପି ତସ୍ମିଂ ଅୱନତି ପଟିପକ୍ଖକିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମକାଯେନ ଚେତସିକସୁଖଂ କାଯିକସୁଖହେତୁ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନେନ କାଯିକସୁଖଞ୍ଚ ଝାନସମଙ୍ଗୀ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଫୁଟତ୍ତା ବ୍ୟାପିତତ୍ତା। ଯଥା ହି ଉଦକେନ ଫୁଟସରୀରସ୍ସ ତାଦିସେ ନାତିପଚ୍ଚନୀକେ ୱାତାଦିକେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଫୁଟ୍ଠେ ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଏତେହି ଫୁଟସରୀରସ୍ସପି।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୫।ଅଭିଭୂତପଞ୍ଚପଟ୍ଠାନାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ଭିଯ ଅଭିଭୂତାକାରା ପିଟ୍ଠିପାସାଣଗତମିଗମଗ୍ଗୋ ଭିଯ ତଦନୁମାତଙ୍ଗାଭିଭୂତାକାରୋପଟ୍ଠାନା।

ଚତୁକ୍କନଯଭଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚକନଯଭଣ୍ଣନା

୧୬୭।ଯସ୍ମା ପନ ଧମ୍ମଧାତୁଯାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ତେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଆକାରଭେଦଂ ଞତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ଦେସନଂ ନିଯାମେତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଚତୁକ୍କନଯେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକଂ କତ୍ୱା ଭିଭତ୍ତଂ ''ଯସ୍ମିଂ…ପେ… ମଗ୍ଗଂ ଭାଭେତି ଅଭିତକ୍କଂ ଭିଚାରମତ୍ତଂ ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଭିହରତୀ''ତି। କସ୍ମା? ଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀସତ୍ତାଭାସଫଲତାଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେନ ସମାନଫଲତ୍ତା ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିତୋ ଜାତତ୍ତା ଚ। ପଠମଜ୍ଝାନମେଭ ହି କାମେହି ଅକୁସଲେହି ଚ ଭିଭିତ୍ତନ୍ତି ତଦଭାଭା ନ ଇଧ ''ଭିଭିଚ୍ଚେଭ କାମେହି ଭିଭିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହୀ''ତି ସକ୍କା ଭତ୍ତୁଂ, ନାପି ''ଭିଭେକଜ''ନ୍ତି। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାସୁ ଚ ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନାନି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନମେଭ ଭଜନ୍ତି ଭିତକ୍କଭୂପସମା ଭିଚାରଭୂପସମା ଅଭିତକ୍କତ୍ତା ଅଭିଚାରତ୍ତା ଚାତି।

ପଟିପଦାଚତୁକ୍କଭଣ୍ଣନା

୧୭୬-୧୮୦।ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରନ୍ତି ନୀଭରଣଭିତକ୍କଭିଚାରନିକନ୍ତିଯାଦୀନଂ ଭୂପସମା ଥିରଭୂତୋ କାମାଭଚରସମାଧି। ତଦନୁଧମ୍ମତାତି ତଦନୁରୂପତାଭୂତା, ସା ପନ ତଦସ୍ସାଦସଙ୍ଖାତା ତଦସ୍ସାଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତା ଭା ମିଚ୍ଛାସତୀତି ଭଦନ୍ତି। ଅଭିଗତନିକନ୍ତିକା ତଂତଂପରିହରଣସତୀତିପି ଭତ୍ତୁଂ ଭଟ୍ଟତୀତି ଏଭଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ସତିଯା ଭା ନିକନ୍ତିଯା ଭା''ତି ଭିକପ୍ପୋ କତୋ। ଆଗମନଭସେନାପି ଚ ପଟିପଦା ହୋନ୍ତିଯେଭାତି ଇଦଂ କଦାଚି ଦୁତିଯାଦୀନଂ ପଠମାଦିଆଗମନକତପଟିପଦତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭୁତ୍ତଂ। ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ହି ଅନେକନ୍ତିକତଂ ଦୀପେତି, ଏତସ୍ସ ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତା ଏଭ ଚ ପାଠଇଯଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ଝାନେ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା ଚତ୍ତାରି ଆରମ୍ମଣାନି ସୋଠଅସକ୍ଖତ୍ତୁକଞ୍ଚ ଭିସୁଂ ଭିସୁଂ ଯୋଜିତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଏକେକସ୍ମିଂ ପଟିପଦାଦିମ୍ହି ନଭ ନଭ ଝାନାନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି ସିଯୁନ୍ତି।

ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଭଣ୍ଣନା

୧୮୧।ଅପ୍ପଗୁଣନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ଭସିତାହି ଅଭସୀକତଂ।

ଆରମ୍ମଣପଟିପଦାମିସ୍ସକଭଣ୍ଣନା

୧୮୬।ହେଟ୍ଠାତି ସୋଠଅସକ୍ଖତ୍ତୁକତୋ ପୁବ୍ବେ। ଯେ କେଚି ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ନାମାତି ଭଚନେନ ଯେ କତାଧିକାରା ସେକ୍ଖା ମଗ୍ଗେନେଭ ଉପ୍ପାଦିତଜ୍ଝାନା, ତେସଂ ଝାନାନି ମଗ୍ଗପଟିବଦ୍ଧତାଯ ସୁଦ୍ଧିକନଭକସଙ୍ଗହିତାନୀତି ଭେଦିତବ୍ବାନି। ନ ହି ତେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ନାମାତି।

କସିଣକଥାଭଣ୍ଣନା

୨୦୩। ନିରୋଧପାଦକତାଭଚନେନ ଆରୁପ୍ପପାଦକତା ଚ ଦସ୍ସିତା। ଖିପ୍ପଦସ୍ସନଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତା ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାଭୋ।

ଅଭିଭାଯତନକଥାଭଣ୍ଣନା

୨୦୪।ଅଞ୍ଞମ୍ପୀତି କେଭଲଂ କସିଣାଯତନସଙ୍ଖାତମେଭ ଅହୁତ୍ୱା ଅଭିଭାଯତନସଙ୍ଖାତମ୍ପି ପଭତ୍ତତୀତି ସତିପି ଅଭିଭାଯତନାନଂ କସିଣାଯତନତ୍ତେ କସିଣାଯତନଭାଭତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅଭିଭାଯତନଭାଭୋ କସିଣନିମିତ୍ତାଭିଭଭନକଭାଭନାନିମିତ୍ତନାନତ୍ତତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଅଭିଭଭତୀତି ଅଭିଭୁ, ପରିକମ୍ମଂ, ଞାଣଂ ଭା। ଅଭିଭୁ ଆଯତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାଯତନଂ, ଝାନଂ। ଅଭିଭଭିତବ୍ବଂ ଭା ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ଆଯତନଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଭିଭାଯତନଂ, ଝାନଂ। ଆରମ୍ମଣାଭିଭଭନତୋ ଅଭିଭୁ ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚ ଯୋଗିନୋ ସୁଖଭିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାଭତୋ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନଭାଭତୋ ଚାତିପି ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଝାନଂ ଅଭିଭାଯତନଂ। ମଗ୍ଗପ୍ପଟିବଦ୍ଧତାଯ ତଦା ସମାପତ୍ତିତୋ ଭୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଆଭୋଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗଭାଭନାଭସେନ ଝାନକ୍ଖଣେ ପଭତ୍ତଂ ଅଭିଭଭନାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପଭତ୍ତୋ ଭୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଗମେସୁ ପନ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନି ସୁଭଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି। ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁଭଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ…ପେ… ପରିତ୍ତାନି ସୁଭଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି। ଅପ୍ପମାଣାନି

ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୩; ମ। ନି। ୨।୨୪୯; ଅ। ନି। ୮।୬୫) ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅଭିଭାଯତନାନଂ ଆଗତତ୍ତା ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୨୪୯-୨୫୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୮।୬୫) ‘‘ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୋଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣୱସେନେୱ ଇମାନି ଅଭିଭାଯତନାନି ଦେସିତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣତା ହି ଅଭିଭୱନସ୍ସ କାରଣଂ ୱଣ୍ଣାଭୋଗେ ସତିପି ଅସତିପି। ତତ୍ଥ ଚ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ସହିତାନି ଚ ସବ୍ବାନି ପରିତ୍ତାନି ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତଥା ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଅତ୍ଥି ହି ଏସୋ ପରିଯାଯୋ ପରିତ୍ତାନି ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ତାନି ଚେ କଦାଚି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୁଜିତାନି ହୋନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ଅଭିଭୁଯ୍ଯାତି। ଇଧ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି ସହିତାନି ଚ। ଅତ୍ଥି ହି ଉଭଯତ୍ଥ ଅଭିଭୱନୱିସେସୋତି।

ତତ୍ଥ ଚ ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାନମ୍ପି ଅଭିଭୱନପରିଯାଯୋ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ଅଭିଭାଯତନଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତତିଯଚତୁତ୍ଥଅଭିଭାଯତନେସୁ ଦୁତିଯୱିମୋକ୍ଖୋ ୱଣ୍ଣାଭିଭାଯତନେସୁ ତତିଯୱିମୋକ୍ଖୋ ଚ ଅଭିଭୱନପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ, ଇଧ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାଭିଭାଯତନାନି ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିମୋକ୍ଖେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଭିଭାଯତନାନି କଥିତାନି। ସବ୍ବାନି ଚ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚାନି ୱିମୋକ୍ଖଦେସନାଯ ୱୁତ୍ତାନି, ତଦେତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ଆଗତସ୍ସ ଅଭିଭାଯତନଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅଭିଭାଯତନେସୁ ଅୱଚନତୋ ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତୋତି ଇଦଂ କତ୍ଥଚିପି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ତେନ ଯଂ ଅଞ୍ଞହେତୁକଂ, ତଂ ତେନ ହେତୁନା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଦେସନାୱିଲାସହେତୁକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାଯ ଏୱ ଇଧ ୱଚନଂ, ନ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତା ଚ ବହିଦ୍ଧାରୂପାନଂ ୱିଯ ଅୱିଭୂତତ୍ତା, ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ନୀଲାଦିଅଭିଭାଯତନାନି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ଚେ? ନ, ନୀଲାଦୀସୁ କତାଧିକାରାନଂ ନୀଲାଦିଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭିଭୱନକାରଣତ୍ତା। ନ ହି ତେସଂ ପରିସୁଦ୍ଧାପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣପରିତ୍ତତା ତଦପ୍ପମାଣତା ୱା ଅଭିଭୱନକାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନୀଲାଦିଭାୱୋ ଏୱାତି।

ଅଭିଭାଯତନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିମୋକ୍ଖକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୪୮।ରୂପୀତି ଯେନାଯଂ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେନ ରୂପେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତଂ ଯସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ୱିସିଟ୍ଠଂ ରୂପଂ ହୋତି। ଯେନ ୱିସିଟ୍ଠେନ ରୂପୀତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ତଦେୱ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନରୂପନିମିତ୍ତଂ ଝାନମିଧ ପରମତ୍ଥତୋ ରୂପୀଭାୱସାଧକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କସିଣଦେସନା ଝାନାନମେୱ କସିଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମେ, ସୁତ୍ତେ ପନ ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତି ‘‘ଅଭିଧମ୍ମୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିମୋକ୍ଖକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୫୧। ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସରହିତଂ ଅଞ୍ଞାଣମେୱ ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା। କିଲେସୋଧୀନଂ ମଗ୍ଗୋଧୀହି ଅଜିତତ୍ତା ଅନୋଧିଜିନସ୍ସ। ସତ୍ତମଭୱାଦିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତୱିପାକସ୍ସ ଅଜିତତ୍ତା ଅୱିପାକଜିନସ୍ସ। ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନାତି ନିପ୍ପଟିଘଭାୱେନ। ଏକସ୍ସପି ସତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତତ୍ତା ପରିଚ୍ଛେଦଗ୍ଗହଣଂ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ସତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପାଦିଗ୍ଗହଣଂ ହୋତୀତି ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତିଯାପି ଅପରାମାସସତ୍ତଗ୍ଗହଣମୁଦ୍ଧଭୂତାନଂ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ଏକସତ୍ତାରମ୍ମଣାନମ୍ପି ଅପ୍ପମାଣଗୋଚରତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅସୁଭକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୬୩। ଉଦ୍ଧଂ ଧୁମାତତ୍ତା ଉଦ୍ଧୁମାତଂ। ସେତରତ୍ତେହି ପରିଭିନ୍ନଂ ୱିମିସ୍ସିତଂ ନୀଲଂ ୱିନୀଲଂ, ପୁରିମୱଣ୍ଣୱିପରିଣାମଭୂତଂ ୱା ନୀଲଂ ୱିନୀଲଂ। ସଙ୍ଘାତୋ ଅଙ୍ଗାନଂ ସୁସମ୍ବଦ୍ଧତା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲତା ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା। ଅତ୍ତନି

ଆନିସଂସଦସ୍ସନନୀୱରଣରୋଗୱୂପସମାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକୱମନୱିରେଚନୌପମା ଯୋଜେତବ୍ବା। ପଟିକୂଲମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ ଅସୁଭେହି କେସାଦୀହି ପଟିକୂଲଜ୍ଝାନସ୍ସ ଗହଣଂ ସିୱଥିକାୱଣ୍ଣଜ୍ଝାନସ୍ସ ଚ। ତସ୍ମିଂ ହି ପଟିକୂଲମନସିକାରୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି, ସିୱଥିକପ୍ପକାରାନି ୱା ସିୱଥିକାୱଣ୍ଣାନି।

ଅସୁଭକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରକୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୬୫।ସବ୍ବାକାରେନାତି ଏୱଂ ରୂପନିମିତ୍ତଂ ଦଣ୍ଡାଦାନସମ୍ଭୱଦସ୍ସନାଦିନା ସବ୍ବେନ ରୂପରୂପନିମିତ୍ତେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଜ୍ଝାନେସୁ ଦୋସଦସ୍ସନାକାରେନ, ରୂପାଦୀସୁ ନିକନ୍ତିପ୍ପହାନଅନାୱଜ୍ଜିତୁକାମତାଦିନା ୱା। ୱିରାଗାତି ଜିଗୁଚ୍ଛନା। ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୱଚନାଦୀହି ଆନେଞ୍ଜତା "ସନ୍ତା ଇମେ ଚୁନ୍ଦ ଅରିୟସ୍ସ ୱିନୟେ ୱିମୋକ୍ଖା"ତିଆଦିନା ସନ୍ତୱିମୋକ୍ଖତା ଚ ୱୁତ୍ତା। ଦୋସଦସ୍ସନପଟିପକ୍ଖଭାୱନାୱସେନ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ମହତାପି ସଦ୍ଦେନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ନ ୱୁଟ୍ଠାତି। ତଥା ପନ ନ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ସଦ୍ଦରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସିୟା, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପନ ଅପ୍ପକମ୍ପି ସଦ୍ଦଂ ନ ସହତୀତି ତଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଆରୁପ୍ପଭାୱନାୟ ଅଭାୱେ ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପତ୍ତିରହାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଯାୱ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତି, ତାୱ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ ସମତିକ୍କମୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାସୁ ପନ ଯା ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତା ଅନୋକାସତାୟ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଆରୁପ୍ପଭାୱନାୟ ନିୱାରିତତ୍ତା। ଅନିୱାରିତତ୍ତା ଚ କାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ତାସଂ ଅମନସିକାରୋ ଅନାୱଜ୍ଜନଂ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ଜୱନପଟିପାଦକେନ ୱା ଭୱଙ୍ଗମନସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ଅକରଣଂ ଅପ୍ପୱେସନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଚ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାମନସିକାରହେତୂନଂ ରୂପାନଂ ସମତିକ୍କମା ସମାଧିସ୍ସ ଥିରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ରୂପସମତିକ୍କମାଭାୱେନେୱ ହି ରୂପସମାପତ୍ତୀସୁ "ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା"ତି ଏକସ୍ସ ଅୱଚନନ୍ତି। କୋ ଆନିସଂସୋ, ନ ହି ସବ୍ବସ୍ସାଦୱତ୍ଥୁରହିତେ ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତସଞ୍ଞାୟ ଆନିସଂସୋ ଦିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ରୂପସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମନାଦିକଂ ୱଚନଂ ଆନିସଂସସ୍ସ ପକାସନଂ, ନ ଅତ୍ଥୋ।

ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ସୁତ୍ତେସୁ। ତତ୍ଥ ହି ପରିତ୍ତକସିଣୁଗ୍ଘାଟନେପି ରୂପୱିୱେକମତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ଅନନ୍ତଫରଣତା ଚ ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ଅନନ୍ତଫରଣତାସବ୍ଭାୱେପି ଉଗ୍ଘାଟିତକସିଣୱସେନ ପରିତ୍ତାନନ୍ତତା ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ଅନନ୍ତୋ ଆକାସୋ"ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସମୟୱୱତ୍ଥାପନଝାନୱିସେସନେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ, ନ ପଟିପତ୍ତିୟାତି ତଦୱଚନଂ।

୨୬୬। ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତନୋ ଫରଣାକାରେନେୱ ଅନନ୍ତନ୍ତି ମନସିକାତବ୍ବତ୍ତା "ଅନନ୍ତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଗ୍ଘାଟଭାୱୋ ଉଗ୍ଘାଟିମଂ।

୨୬୭।ଅକିଞ୍ଚନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଞ୍ଚି ପକାରଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱନଂ ଆହ।

୨୬୮।ଯାୟାତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସଞ୍ଞାୟ। ତଂ ତାୱ ପଟିପତ୍ତିଂ। ଆୱଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତିଆଦିନା ତନ୍ନିନ୍ନାୱଜ୍ଜନାଦିପୱତ୍ତିୟା ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ତଦତିକ୍କମନତ୍ଥାୟ ଆୱଜ୍ଜନଭାୱନାପୱତ୍ତିୟା। ନାସଞ୍ଞାତି ସଞ୍ଞାଭାୱୋ ଚ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୂହଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କଲାପସମ୍ମସନଂ। ଫସ୍ସାଦିଏକେକଧମ୍ମଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା।

ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାତିକ୍କମତୋ ତତିୟା। ତଦତିକ୍କମତୋ ହି ତସ୍ସେୱ ୱିଭାୱନଂ ହୋତି। ଦୁତିୟାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣୱିଭାୱନେ ହି ତଦେୱ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ସିୟା, ନ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ନ ଚାରମ୍ମଣେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଅନାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିଭାୱନାତିକ୍କମୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ପାଠଇଯଞ୍ଚ "ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିଂ ସତୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଞ୍ଞେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭାୱେତୀ"ତି (ଚୂଳନି। ଉପସୀୱମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୩୯) ତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ "ତଞ୍ଞେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ ଅଭାୱେତୀ"ତି, "ତଞ୍ଞେୱ ଅଭାୱେତୀ"ତି ୱା। "ଅନନ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜା"ତି (ୱିଭ। ୫୦୮) ଏତ୍ଥ ପନ ଦ୍ୱୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଞ୍ଚ। ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱୟେ ଯେନ କେନଚି ଯତୋ ୱା ୱୁଟ୍ଠିତୋ, ତେନେୱ ପଟ୍ଠାନନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେନ ତଂସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆପନ୍ନେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସ୍ସ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାଣୱଚନଂ, ତସ୍ମା ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ଅଭାୱନାତିକ୍କମୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ତେନ ନିସ୍ସିତଂ। ତଂ ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗଂ ଅନିସ୍ସାୟ ତେନ ୱିନାଭୂତେ ୱିୱିତ୍ତେ ବହି ଓକାସେ ଠାନଂ ୱିୟ ଆକାସଲଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିୱେକେ

ତଦପଗମେ ତତିଯାରୁପ୍ପସ୍ସ ଠାନଂ।

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତେଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୬୯।ଇମେତାୱ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟେ ପଞ୍ଚ ନଯାତି ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟନଯେ ଅନ୍ତେ ପୁରିମନଯାନଂ ତଂନଯାଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଯଂ ପନ ପକାରୋ ନ ପାଠଇଅନୁଗତୋ। ନ ହି ପାଠଇଯଂ ସୁଦ୍ଧିକନଯାଦଯୋ ୱତ୍ୱା ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟାଦିନଯା ୱୁତ୍ତାତି। ମହାପକରଣେ ସତ୍ତହି ମହାୱାରେହି ଅନୁଲୋମାଦିନଯୱିଚିତ୍ତେହି ହୀନତ୍ତିକୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଚ ମଜ୍ଝିମଧମ୍ମେକଦେସଭୂତା ଇମେ ୱୀସତି ଲୋକିଯମହାନଯାତି କତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଏତେନ କମେନ ଇମେସଂ ନଯାନଂ ତତ୍ଥ ଆଗତତ୍ତା।

ଏୱମେତେସଂ ୱିଭତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଏତସ୍ମିଂ ତେଭୂମକକୁସଲକଥାୱସାନଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାରସକମ୍ମଦ୍ୱାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଥ ୱା ହୀନପଣୀତେହି ୱିନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମରାସିଅନ୍ତୋଗଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଏତେସଂ ତେଭୂମକକୁସଲନଯାନଂ ହୀନତ୍ତିକେ ୱିଭାଗୋ କତୋ। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ’’ତିଆଦିକସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ହୀନତ୍ତିକେ ମଜ୍ଝିମରାସିମ୍ହି ଯେ ସୱିପାକା ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତେନେୱ ଦାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିତା, ତେ ହୀନାତି କାତବ୍ବା। ଯେ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତେନ ଦାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିତା, ତେ ପଣୀତାତି କାତବ୍ବା। ଅୱିପାକା ମଜ୍ଝିମାତି କାତବ୍ବା। ଅୱିପାକତ୍ତା ଚ ତେସୁ ମଜ୍ଝିମରାସିଂ ଠପେତ୍ୱା ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଏକନ୍ତୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତା ନୱ, ୱିୱଟ୍ଟୁପନିସ୍ସଯଭୂତା ଚ ନୱାତି ଅଟ୍ଠାରସ କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି, କମ୍ମାନି ଚ ତାନି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ଦ୍ୱାରାନି ଚାତି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱା ଚିତ୍ତାନି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନୀତି ଆହ। ତଂତଂଦ୍ୱାରାନି ୱା କାଯାଦୀନି। ଅଟ୍ଠାରସ ଖତ୍ତିଯା ଚ ଅଭବ୍ବା ହୀନହୀନତ୍ତଯାଦଯୋ ନୱ, ଭବ୍ବା ଚ ପଣୀତପଣୀତତ୍ତଯାଦଯୋ ନୱାତି କମ୍ମାନୁରୂପେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ଦେୱା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା। ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଗୋତ୍ତଚରଣାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ଭେଦା। ‘‘କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି…ପେ… ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୨୬୯-୨୭୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟଭାୱୋ, ଚିତ୍ତଚେତସିକସମୁଦାଯେ ସମଯୱୱତ୍ଥାପକୋ ଚିତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋତି ‘‘ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ଆହ।

ତେଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୭୭।ଲୋକଂ ତରତୀତି ଏତେନ ଲୋକସମତିକ୍କମପଟିପତ୍ତିମାହ। ଉତ୍ତରତୀତି ଏତେନ ଲୋକସ୍ସନ୍ତଗମନଂ ଫଲେ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଫଲଂ। ସମତିକ୍କମ୍ମାତିଆଦିନା ନିବ୍ବାନଂ। ସମତିକ୍କମ୍ମାତି ହି ନିସ୍ସରିତ୍ୱା। ଅଭିଭୁଯ୍ୟାତି ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତିୱିଧୋପି ଚତ୍ଥୋ ମଗ୍ଗାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ମଗ୍ଗେଯେୱ ୱା ଇଧ ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକନ୍ତି ଏକମଗ୍ଗସ୍ସ ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନାଦିସାଧିକାଯ ପଞ୍ଞାଯ ୱଡ୍ଢେତି। ‘‘ନିଯ୍ୟାତୀତି ନିଯ୍ୟାନୀଯ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଇ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ ଯ-କାରସ୍ସ ଚ କ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଯ୍ୟାତି ଏତେନାତି ନିଯ୍ୟାନଂ, ନିଯ୍ୟାନମେୱ ନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱେନଯିକୋ ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ‘‘ନେଯ୍ୟାନିକ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଇ-କାରସ୍ସ ଏ-କାରତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଫଲନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅୱଯୱଭୂତାନଂ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଫଲଞ୍ଚାଣଂ ୱା ଫଲଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଙ୍ଗାନି ୱା। ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱେତି ଲୋକଂ ଉତ୍ତିଣ୍ଣଭାୱେ। ତେନ ଫଲନିବ୍ବାନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେସୁ ଯଂ ଭୱତି ଫଲଂ, ତଂ ‘‘ଭୂମୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ୱା କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା କାମଭୱାଦଯୋ ତଂସମଙ୍ଗୀନୋ ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ‘‘ଭୂମୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଫଲଂ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ କାଲେନ କାଲଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତାଯ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ‘‘ଭୂମୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋଯେୱ ଅରିଯା ଚିରତରଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଅପାଯଗମନୀଯାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦୋ ଇତରେସଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜୁତୋଭାସେନ ୱିଯ ତମସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଲୋକିଯଜ୍ଝାନମ୍ପି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ ଚ ଅକତାଧିକାରସ୍ସ ନ ୱିନା ପଟିପଦାଯ ଇଜ୍ଝତି, କତାଧିକାରସ୍ସ ପନ ଅରିଯସ୍ସ ମଗ୍ଗେନେୱ ସମିଜ୍ଝନତୋ ୱିପାକାନଂ ୱିଯ କୁସଲେନ ତଥା ସମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସଦିସତାଯ ଅଭାୱତୋ ଅତବ୍ବିପାକତ୍ତା ଚ ନ ମଗ୍ଗପଟିପଦା ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ତତ୍ଥ ତଥା ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଟିପଦାହି ଏୱ ଦେସନା ନ କତା, ଯଥାୱୁତ୍ତଜ୍ଝାନସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ସୁଦ୍ଧିକଦେସନାପି କତା।

ଇଧ ପନ କସ୍ସଚି ୱିନା ପଟିପଦାଯ ଅସିଦ୍ଧିତୋ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖପଟିପଦ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ କୋଚି ୱାରୋତି ସକିଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ

ଚତୁକ୍କଞ୍ଚ ଅନେକକ୍ଖନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱାରେସୁ ଯୋ କୋଚି। ସକିଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱାରା ସୁଖା ପଟିପଦା ଏୱ, ନ ଚ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସୁଖା ପଟିପଦା ହୋତୀତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱାରଂ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦାତି ରୋଚେସୁଂ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା। ତସ୍ମିଂ ତଥାରୋଚିତେ ତତୋ ପରେସୁ ଚତୁକ୍କଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱାରାଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି। ରୂପାରୂପାନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହଣଂ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ନାମରୂପମତ୍ତମେତଂ, ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ସତ୍ତାଦିକୋତି ୱୱତ୍ଥାପନଂ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନଂ। ପରିଗ୍ଗହିତରୂପାରୂପସ୍ସ ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଦନ୍ଧତା ଚ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନାଦୀନଂ କିଚ୍ଛସିଦ୍ଧିତୋ ସିଯାତି ନ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହକିଚ୍ଛତାଯ ଏୱ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦତା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଚେ? ତଂ ନ, ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସମନ୍ଦତାଯ ସୁଖସିଦ୍ଧିଯମ୍ପି ତଥାସିଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାସହଗତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ମନ୍ଦତାଯ ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଦନ୍ଧଭାୱତୋ।

ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଅକିଚ୍ଛେନପି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। କିଚ୍ଛେନ ପରିଗ୍ଗହିତେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଇମଂ ୱାରଂ ରୋଚେସୁନ୍ତି କଲାପସମ୍ମସନାୱସାନେ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ କିଚ୍ଛତାୱାରଂ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦାତି ରୋଚେସୁଂ ଏତଦନ୍ତତ୍ତା ପଟିପଦାଯ। ଏତସ୍ସ ଅକିଚ୍ଛତ୍ତେପି ପୁରିମାନଂ କିଚ୍ଛତ୍ତେ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦତା ୱୁଡନଯାୱାତି ନ ପଟିସିଦ୍ଧାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ସବ୍ବଂ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହାଦିକିଚ୍ଛତଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱାରତାୱସେନ ''ଇମଂ ୱାର''ନ୍ତି ଆହ। ଯସ୍ସ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅକିଚ୍ଛତା, ତସ୍ସ ସୁଖା ପଟିପଦା ୱେଦିତବ୍ବା।

ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାଯ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ପରିଗ୍ଗାହକସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା। ସା ସିନିଦ୍ଧଭାୱତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ସମ୍ମାୱାଚାପଚ୍ଚଯସୁଭାସିତସୋତାରଞ୍ଚ ଜନଂ। କାଯିକକିରିଯାକିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସଯଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତୀତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିରତିପି ସମୁଟ୍ଠାନସଭାୱାତି ୱୁତ୍ତା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠହନଂ କାଯିକକିରିଯାଯ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିଯ, ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୱୁତ୍ତିଯା।

୨୮୩।ମଗ୍ଗସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ପରମତ୍ଥମଗ୍ଗସଭାୱତ୍ତା ମଗ୍ଗାୱଯୱଭାୱେନ ସମୁଦାଯସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୮୫।ପତିଟ୍ଠାନଂ କିଲେସୱସେନ, ଆଯୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ। ତଣ୍ହାୱସେନ ୱା ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଆଯୂହନଂ। ବୋଧୀତି ଯା ଅଯଂ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବା। ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯାତି ଏତେନ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି ଚତୁସଚ୍ଚବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଧିଯୋ, ବୋଧିଯୋ ଏୱ ଅଙ୍ଗାତି ''ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଦୀନଂ କାରଣାନଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁରୂପଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେନ ପଟିମୁଖଂ ଅୱିପରୀତତାଯ ସମ୍ମା ଚ ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଏୱମତ୍ଥୱିସେସଦୀପକେହି ଉପସଗ୍ଗେହି ''ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବୋଧି-ସଦ୍ଦୋ ହି ସବ୍ବୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ବୁଜ୍ଝନଂ ସାମଞ୍ଞେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି।

୨୯୯।ତିଣ୍ଣନ୍ତି ରାଗାଦୀନଂ। କରୋତି ନାମ କିଂ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ଅନୁୱତ୍ତମାନାନି।

୩୦୧। ପାଣାତିପାତାଦିନିପ୍ଫାଦିତପଚ୍ଚଯାନଂ ନିଚ୍ଚସେୱନଂ ଧୁୱପଟିସେୱନଂ। ସକିଚ୍ଚକୋତି ୱିସୁଂ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚୱା। ନ ହୋତୀତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସାମନ୍ତଜପ୍ପନଇରିଯାପଥପ୍ପୱତ୍ତନାନି ପାପିଚ୍ଛତାନିବ୍ବତ୍ତାନି ତୀଣି କୁହନୱତ୍ଥୂନୀତି।

୩୪୩। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସାନୁଲୋମା, ସା ସୁଞ୍ଞତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀ ''ସୁଞ୍ଞତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀ ତଣ୍ହାପଣିଧିସୋସନତୋ ''ଅପ୍ପଣିହିତ''ନ୍ତି। ସା ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥଂ ଆଗମନପଟିପଦାଠାନେ ଠତ୍ୱା ସୁଞ୍ଞତାପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ନାମଂ ଦେତି। ଆଗମନତୋ ନାମେ ଲଦ୍ଧେ ସଗୁଣତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି, ନ ପନ ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନାମଲାଭେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଆଗମନତୋ ନାମଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ପରିପୁଣ୍ଣନାମସିଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ସବ୍ବେସମ୍ପି ନାମଉଯଯୋଗୋ, ନ ଆଗମନତୋତି ୱୱତ୍ଥାନକରତ୍ତା ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନାଯ ଆଗମନତୋୱ ଇଧ ନାମଂ ଲଭତି, ନ ଇତରେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୫୦।ଅନିମିତ୍ତୱିପସ୍ସନନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନଂ। ନିମିତ୍ତଧମ୍ମେସୁତି ସମୂହାଦିଘନୱସେନ ଚ ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ଚ ସପରିଗ୍ଗହେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖୋତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନମାହ। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି କଥମିଧ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ହୋତି। ନ ହି ଛନ୍ଦଚିତ୍ତାନଂ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଅଧିପତିଭାୱାଭାୱୋ ୱିଯ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିକସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାୱାଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ଅମଗ୍ଗାଧିପତୀନଂ ମଗ୍ଗାଧିପତିନାମଦାନାଭାୱୋ ୱିଯ ଅନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଦାନାଭାୱୋତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନନିମିତ୍ତତାଯ ଅଭାୱତୋ । ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ଏତେସନ୍ତି ଚ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋତି ଯୁତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦଚିତ୍ତେହି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ମଗ୍ଗାଧିପତିଭାୱାଭାୱୋ। ଇଧ ପନ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି

ମଗ୍ଗାନିମିତ୍ତୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ନ ସମ୍ଭଵତୀତି ନ ତେନ ଅମଗ୍ଗେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାଵୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, କିଂ ଵା ଏତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି। ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗମଗ୍ଗନାମାଭାଵୋ। ଯଥା ସତିପି ଅଧିପତିଭାଵେ ଛନ୍ଦଚିତ୍ତାନଂ ନ ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ମଗ୍ଗନାମଂ, ନ ଚ ତେହି ମଗ୍ଗସ୍ସ ତେସଂ ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା, ତଥା ସତିପି ସଦ୍ଧାଯ ଆଗମନଭାଵେନ ତସ୍ସା ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ମଗ୍ଗନାମଂ, ନ ଚ ତାଯ ମଗ୍ଗସ୍ସ ତସ୍ସା ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା। ଏଵଂ ଅନିମିତ୍ତୂପସ୍ସନାଯପି ଅନିମିତ୍ତଭାଵୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପିତୋ ହୋତି।

ନନୁ ଚ ଇଧ ଝାନଂ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମେନ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ମଗ୍ଗୋତି ଚେ? ନ, ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୋଗତୋ ଝାନସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମକତ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ଇଧ ଅଭିଧମ୍ମେପି ନାମଂ ଲଭତୀତି ଆହଂସୁ। ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ''ନ ପନ ଲଭନ୍ତୀ''ତି। କିଂ କାରଣା? ଅଭିଧମ୍ମେ ସରସଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀକତୋଵ ନାମଲାଭାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯୋ ହି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନାମଲାଭୋ, ସୋ ସରସପ୍ପଧାନୋ ହୋତି। ସରସେନେଵ ଚ ନାମଲାଭେ ସବ୍ବମଗ୍ଗାନଂ ସୁଞ୍ଞତାଦିଭାଵୋତି ଵଵତ୍ଥାନଂ ନ ସିଯା। ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମେ ସତିପି ଦ୍ୱୀହି ନାମଲାଭେ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନାମଵଵତ୍ଥାନକରଂ ଗହିତନ୍ତି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ସୁଞ୍ଞତାପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗା ନାମଂ ନ ଲଭନ୍ତୀତି ଆହ। ଅଥ ଵା ନ ପନ ଲଭନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖେହି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନ ଲଭନ୍ତି। କିଂ କାରଣା? ଅଭିଧମ୍ମେ ସରସପଚ୍ଚନୀକେହି ସହିତେହି ନାମଲାଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚନୀକଞ୍ହି ଵଵତ୍ଥାନକରଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କେଵଲସ୍ସ ସରସସ୍ସ ନାମହେତୁଭାଵୋ ଅଭିଧମ୍ମେ ନତ୍ଥି ଅଵଵତ୍ଥାନାପତ୍ତିତୋ। ତସ୍ମା ଅତ୍ତାଭିନିଵେସପଣିଧିପଟିପକ୍ଖୂପସ୍ସନାନୁଲୋମା ମଗ୍ଗା ସତିପି ସରସନ୍ତରେ ପଚ୍ଚନୀକସହିତେନ ସରସେନ ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ଵିପସ୍ସନା ନିମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖା ନ ହୋତି ସଯଂ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣାନିଵାରଣାତି ତଦନୁଲୋମମଗ୍ଗୋପି ନ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ। ଯଦି ସିଯା, ନିମିତ୍ତଗତଵିପସ୍ସନାଯପି ପଟିପକ୍ଖୋ ସିଯାତି। ତସ୍ମା ଵିଜ୍ଜମାନୋପି ସରସୋ ଵଵତ୍ଥାନକରପଚ୍ଚନୀକାଭାଵା ଅଭିଧମ୍ମେ ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ନାମଦାଯକୋ ନ ଗହିତୋ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାନୁଲୋମୋ ପନ ମଗ୍ଗୋ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପଟିପଦାନଯେନେଵ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଏଵ ଚ ସୋ ନଯୋ ଵୁତ୍ତୋତି। ଏଵନ୍ତି ଯଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଵୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦), ଏଵଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି ସୋ ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଦୀପିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଵୁଟ୍ଠାନ…ପେ… କିମାରମ୍ମଣାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଵୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଵୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣତ୍ତେ ସତି ସଙ୍ଖାରେହି ଵୁଟ୍ଠାନଂ ନ ସିଯା, ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତ୍ତେ ଚ ଲକ୍ଖଣପଟିଵେଧୋତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପୁଚ୍ଛତି। ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖାରେସୁ ପଵତ୍ତମାନେନ ଞାଣେନ ଲକ୍ଖଣାନିପି ପଟିଵିଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି ତଦାକାରସଙ୍ଖାରଗହଣତୋତି ଆହ ''ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣା''ତି। ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣା ଏଵ ଯଥାଵୁତ୍ତାଧିପ୍ପାଯେନ ''ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣା''ତି ଵୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲକ୍ଖଣଂ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ଅନିଚ୍ଚତା ଦୁକ୍ଖତା ଅନତ୍ତତାତି ହି ଵିସୁଂ ଗଯ୍ହମାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଗତିକଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଵିଜ୍ଜମାନଂ, ଅଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଏଵ ପରିତ୍ତାଦିଵସେନ ନଵତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମଭୂତଂ। ତସ୍ମା ଵିସୁଂ ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭାଵା ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା''ତି ସଙ୍ଖାରେ ସଭାଵତୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋଵ ଲକ୍ଖଣାନି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି ନାମାତି ଆହ ''ଯୋ ପନ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ଚ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖାରାଵ ଦିସ୍ସମାନା, ତସ୍ମା ତେ କଣ୍ଠେ ବଦ୍ଧକୁଣପଂ ଵିଯ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯା ହୋନ୍ତି।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ

ପକିଣ୍ଣକକଥାଵଣ୍ଣନା

ତତ୍ରାତି ଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନେ। ଅଙ୍ଗତ୍ଥାତି ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ଅଭିନିଵିସିତବ୍ବଂ ଵୁଟ୍ଠାତବ୍ବଂ ଵିପସ୍ସନାଭୂମିଂ ପଞ୍ଚଧା ଉଦ୍ଦିସତି। ସତ୍ତଅଟ୍ଠାଦୀନି ଅଙ୍ଗାନି ସତ୍ତଟ୍ଠଙ୍ଗାନୀତି ଆଦିସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଯତୋ ଵୁଟ୍ଠାନଂ, ତାନି ନିମିତ୍ତପଵତ୍ତାନି ନିମିତ୍ତଵଚନେନେଵ ଉଦ୍ଦିସତି। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣମେଵ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିଵିସେସଂ ନିଯମେତି। କସ୍ମା? ତତୋ ତତୋ ଦୁତିଯାଦିପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣସ୍ସ ପାଦକଜ୍ଝାନାତିକ୍କନ୍ତାନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାଵିରାଗଭାଵନାଭାଵତୋ ଇତରସ୍ସ ଚ ଅତବ୍ଭାଵତୋ। ତେସମ୍ପି ଵାଦେସୁ…ପେ… ଵିପସ୍ସନାଵ ନିଯମେତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା। କସ୍ମା? ଵିପସ୍ସନାନିଯମେନେଵ ହି ପଠମତ୍ଥେରଵାଦେପି ଅପାଦକପଠମଜ୍ଝାନପାଦକମଗ୍ଗା ପଠମଜ୍ଝାନିକାଵ ହୋନ୍ତି, ଇତରେ ଚ ପାଦକଜ୍ଝାନଵିପସ୍ସନାନିଯମେହି ତଂତଂଝାନିକା। ଏଵଂ ସେସଵାଦେସୁପି ଵିପସ୍ସନାନିଯମୋ ଯଥାସମ୍ଭଵଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରେତି ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଅଞ୍ଞସଙ୍ଖାରେ। ତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାରେସୁ ସମ୍ମସିତେସୁ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ରାପୀତି ଦୁତିଯତ୍ଥେରଵାଦେପି। ତଂତଂଝାନିକତା ତଂତଂସମ୍ମସିତସଙ୍ଖାରଵିପସ୍ସନାନିଯମେହି ହୋତି। ତତ୍ରାପି ହି ଵିପସ୍ସନା ତଂତଂଵିରାଗାଵିରାଗଭାଵନାଭାଵେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଚ ହୁତ୍ୱା ଝାନଙ୍ଗାଦିନିଯମଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ କରୋତୀତି ଏଵଂ ଵିପସ୍ସନାନିଯମୋ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ତନ୍ତି ତଂତଂଝାନସଦିସଭୱନଂ। ସ୍ୱାୟମନ୍ତୋ ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୁପନିସ୍ସୟେହି ୱିନା ଅଜ୍ଝାସୟମତ୍ତେନ ଅସିଜ୍ଝନା ଉପନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ସଙ୍କପ୍ପମତ୍ତେନ ସକଦାଗାମିଫଲାଦୀନଂ ଅସିଜ୍ଝନଦୀପକେନ ନନ୍ଦକୋୱାଦେନ (ମ। ନି। ୩।୩୯୮ ଆଦୟୋ) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହି ସୋତାପନ୍ନାଯପି ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପଭାୱଂ ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟାମକୋ, ନାଞ୍ଞସ୍ସାତି ତେନ ତେନ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପତା ହୋତି, ନ ତତୋ ପରଂ ସଙ୍କପ୍ପସବ୍ଭାୱେପି ଅସିଜ୍ଝନତୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ଏୱମିଧାପି ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଦୁତିୟାଦିଝାନିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସୟୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟାମକୋ, ନାଞ୍ଞସ୍ସ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ଅସିଜ୍ଝନତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ୱାଦେ ପାଦକସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୁପନିସ୍ସୟସବ୍ଭାୱେ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଏକନ୍ତେନ ହୋତି, ତଂତଂଫଲୂପନିସ୍ସୟସବ୍ଭାୱେ ତଂତଂସଙ୍କପ୍ପୋ ୱିୟାତି ତଦଭାୱାଭାୱତୋ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟମେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମିଂ ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନତ୍ଥୀତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକୱଜ୍ଜାନଂ ପାଦକାନି ଲୋକିୟଜ୍ଝାନାନି ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତି ଚ ଓଳାରିକଙ୍ଗାତିକ୍କମନୁପନିସ୍ସୟାଭାୱେ ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହି ୱିନା ନ ହୋତୀତି ''ସୋମନସ୍ସସହଗତମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତମଗ୍ଗୋତି ଏତେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକତାପି ସମାନା ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାଟନସମତ୍ଥସ୍ସ ନ ସଙ୍ଖାରାୱସେସତାତି ଦସ୍ସେତି। ତେ ଚ ୱାଦା ନ ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକତାୟ ପଠମାଦିଜ୍ଝାନିକତାୟ ଚ ସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଚ ସାତ୍ଥକୋ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥା ପାଦକସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନେହେୱ ନିୟମସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟାମକୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ନିରତ୍ଥକୋ ସିୟାତି। ଇଧ ପନ ଅଟ୍ଠସାଲିନିୟା ନିୟାମନେ ଏକନ୍ତିକଂ ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥମେୱ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ''ତେସମ୍ପି ୱାଦେସୁ ଅୟଂ...ପେ... ୱିପସ୍ସନାୱ ନିୟମେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତେନ ତୟୋପେତେ ୱାଦେ ୱିପସ୍ସନାୱ ନିୟମେତୀତି ଦସ୍ସିତଂ। ତଂତଂୱାଦାନଞ୍ହି ୱିପସ୍ସନାସହିତାନମେୱ ସିଦ୍ଧି, ନାଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସିତନ୍ତି।

ପୱେଧତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ପଞ୍ଚମଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଜୱନଂ ପତିତଂ ନାମ ହୋତି, କଥଂ ତଦା ଗୋତ୍ରଭୁ ତଦନନ୍ତରଞ୍ଚ ମଗ୍ଗୋ ଜୱନସ୍ସ ପତିତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ଜୱନନ୍ତରସ୍ସ ପତିତତାଭାୱତୋ। ତଦେୱ ହି ଜୱନଂ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ପତିତଂ ସିୟାତି, ଗୋତ୍ରଭୁ ପନ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଜୱନଂ, ତଥା ମଗ୍ଗୋ ଭୂମନ୍ତରତୋ ଚାତି। ନନୁ ଚ ସତ୍ତମଜୱନଚେତନାୟ ବଲୱତାୟ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଭାୱୋ ହୋତି ଆନନ୍ତରିୟତାପୀତି, ତତ୍ଥାୟଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ସିୟା ''ପଟିସନ୍ଧିୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱିନୋ ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଅନ୍ତିମଜୱନଚେତନାୟ ସୁସଙ୍ଖତତ୍ତା ସା ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟା ଆନନ୍ତରିକା ଚ ହୋତି, ନ ଅପତିତଜୱନଚେତନା ୱିୟ ବଲୱତାୟା''ତି।

ପୁନ ଅନୁଲୋମଂ ତଂ ଅନୁବନ୍ଧେୟ୍ୟାତି ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ହି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତ୍ତେ ସତି ତଦପି ଅନୁଲୋମମେୱାତି ପୁରିମଅନୁଲୋମଂ ୱିୟ ତଂ ତଦପି ଅଞ୍ଞଂ ଅନୁଲୋମଂ ଅନୁବନ୍ଧେୟ୍ୟ, ନ ମଗ୍ଗୋତି ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନମେୱ ଚ ନ ଭୱେୟ୍ୟ ଅତ୍ତନୋ ସଦିସାଲମ୍ବନସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିୟସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅଲାଭା। ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁସୟିତା କିଲେସା ସା ଭୂମି ଏତେହି ଲଦ୍ଧାତି କତ୍ୱା ଭୂମିଲଦ୍ଧା। ୱଚ୍ଛଂ ସିନୋନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱଚ୍ଛସେତୂ ଚ, ତେସଂ ସମୁଗ୍ଘାତକରଣନ୍ତିପି ଏତଦେୱସ୍ସ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦିପଦାଲନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତନ୍ତି ପୱତ୍ତଂ। ଏକଂ ଭୱନ୍ତି ଅନାଗାମିନୋ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ ତତ୍ଥେୱ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଅନାଗମନୱସେନ ଏକୋ ଭୱୋତି ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଉପାଦିନ୍ନକପୱତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ। ଅପାୟେସୁ ସତ୍ତମଭୱତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସୁଗତିୟଞ୍ଚ ୱିପାକଦାୟକସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଘାତୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୂତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଅଭାୱିତେ ସକଦାଗାମିସ୍ସ କାମଧାତୁୟଂ ଯେ ଦ୍ୱେ ଭୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଚଲତୀତି ଏତେନ ଚଲନସଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି, ନ ଅଚଲନାଭାୱଂ, ତସ୍ମା ଅଚଲନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଚଲନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଥାଗତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଯେପି ୱା କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗେ ସମାନପଟିପଦେ ଦିସ୍ୱା ସଭାୱତୋ ଅଚଲନମେୱ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟୁଂ, ତେସଂ ତଂଗହଣନିୱାରଣତ୍ଥଂ ''ଚଲତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚଲନାୱଧାରଣତ୍ଥନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ ଉଭୟଦସ୍ସନଂ। ଅଥ ୱା ଯଦିପି କେସଞ୍ଚି ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ସମାନପଟିପଦା, ତଥାପି କିଲେସିନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସିଜ୍ଝମାନା ପଟିପଦା ତେସଂ ୱସେନ ଚଲନପକତିକା ଏୱାତି ''ଚଲତି''ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ''ନ ଚଲତୀ''ତି।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମମଗ୍ଗୱୀସତିମହାନୟୱଣ୍ଣନା

୩୫୭। ଯସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ''ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେମୀ''ତି ଅଜ୍ଝାସୟୋ ପୱତ୍ତୋ, ସୋ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେସେନ

ତଂତଂଭାୱନାୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୩୫୮।ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟନ୍ତିଆଦୀସୁ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ୱତ୍ତମାନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଥଂ ଛନ୍ଦସ୍ସ ତଂସହଜାତସ୍ସ ଅଧିପତିଭାୱୋ ୱୀରିଯାଦୀନଞ୍ଚାତି? ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ। ଯସ୍ସ ହି ସଚେ ଛନ୍ଦୱତୋ କୁସଲଂ ନିପ୍ପଜ୍ଜତି, ‘‘ଅହଂ ନିପ୍ଫାଦେସ୍ସାମୀ’’ତି ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ କୁସଲଂ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ତଂସହଜାତୋ ଛନ୍ଦୋ ତେନ ପୁରିମୂପନିସ୍ସଯେନ ୱିସିଟ୍ଠୋ ସହଜାତଧମ୍ମେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ପୱତ୍ତମାନେ ତେ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନିୱତ୍ତମାନେ ନିୱତ୍ତନ୍ତି, ତଦନୁରୂପବଲା ଚ ହୋନ୍ତି ରାଜପୁରିସା ୱିଯାତି। ଏୱଂ ୱୀରିଯାଦୀସୁ। ସେସଧମ୍ମାନଂ ପନ କଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପ୍ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱେପି ଅତଂସଭାୱତ୍ତା ଅଧିପତିଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଦୁତିଯମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୬୧। ଆ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଆ-କାରୋ ଚ ଧମ୍ମମରିଯାଦତ୍ଥୋ।

ତତିଯଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୬୨।ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନ ପୂରେନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚକତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ହି ମଗ୍ଗୋ, ନ ଚେତାଯ ମାରେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି। ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିସଦିସା ପୱତ୍ତି ଅହମସ୍ମୀତି ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ଠାନଂ। ଆଲୋକସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିକାଲୋ ୱିଯାତି ଚିରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଏକଦେସସାମଞ୍ଞେନ ହି ଯଥାଧିପ୍ପେତେନ ଉପମା ହୋତୀତି। ଖାରେ ୱାତି କଟ୍ଠାଦୀନଂ ଖାରଚ୍ଛାରିକାଯଂ। ସମ୍ମଦିତ୍ୱାତି କିଲେଦେତ୍ୱା। ଛନ୍ଦୋତି ତଣ୍ହା। ଅନୁସଯୋତି ତଣ୍ହା ମାନାନୁସଯୋ ଚ। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ସୁତ୍ତେ ଅସମୂହତସ୍ସ ଗନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ୱିଯ ଅସମୂହତମାନାଦିସମୁଗ୍ଘାଟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ କିଲେସେ ପଜହତୀତି ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଆନୀତଂ, ନ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଉପମାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତମାନେ ଚିତ୍ତେ ତସ୍ସ ସଂକିଲେସୱୋଦାନକରା ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜା ଚେତସିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ତସ୍ସଙ୍ଗଭୂତା ଅୱଯୱା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲପଦଂ

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରୋ

ପଠମଚିତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬୫। କୁସଲେ ୱୁତ୍ତନଯଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଯଥାନୁରୂପଂ ୱେଦିତବ୍ବତାଯ ‘‘ୱୁତ୍ତନଯେନା’’ତି ଆହ। ଗନ୍ତବ୍ବାଭାୱତୋତି ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବାଭାୱତୋ। ଦିଟ୍ଠିଯା ଗତମତ୍ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯା ଗତିମତ୍ତଂ ଗହଣମତ୍ତଂ। ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ ଏକନ୍ତକାରଣତ୍ତା ଚ। ସତିସଂୱରୋତି ଇଧ ସୀତାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ଖମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପହାନସଂୱରୋତି ୱୀରିଯସଂୱରୋ।

ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନନ୍ତି ଅସ୍ସାଦଦିଟ୍ଠି। ଫଲଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନ ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋମୋହୋ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଟିପକ୍ଖଭାୱଗ୍ଗହଣାକାରୋ ୱା। ସବ୍ବସ୍ସ ଲୋଭସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାଭାୱେ ସତିପି ୱିସେସଯୁତ୍ତାଯ ଅଭିଜ୍ଝାଯ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାଯ ଇଧୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଲକ୍ଖଣାଦିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସା ପରସମ୍ପତ୍ତୀନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନସ୍ସ ପୁରେଚାରିକା ତଣ୍ହାଭିରତି ଅଭିରତି।

ଅନୁପପରିକ୍ଖା ମୋହୋ। ମୋହୱସେନ ହି ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ୱା ଅୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସାନୁନଯୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଅସତିଯଚିତ୍ତେତି ଅହିରିକାଦୀହି ଆରକ୍ଖରହିତଚିତ୍ତେ। ସତିରହିତତ୍ତା ସତିପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଚାତି ଏତେନ ସତିରହିତା ସତିପଟିପକ୍ଖା ଚ ଅକୁସଲା ଖନ୍ଧା ଏୱ ମିଚ୍ଛାସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେ ପନ ଉପନାହାଦିପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଚିରକତାଦିସଲ୍ଲକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚସଞ୍ଞାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସଦରଥାଦିଭାୱୋ ଅୱିସେସେନ କିଲେସସମ୍ପଯୋଗତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଲହୁତାଦିଏକନ୍ତପଟିପକ୍ଖାନଂ ଥିନମିଦ୍ଧାଦୀନଂ କେସଞ୍ଚି ଇଧ ଅଭାୱା। ଅୱୂପସମୋତି ଅସନ୍ନିସିନ୍ନସବ୍ଭାୱମାହ। ଅନୱଟ୍ଠାନରସନ୍ତି ଚଲନକିଚ୍ଚଂ। ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେତି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ପଯୋଜନେ ଭୁମ୍ମଂ, ଅୱୂପସମପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୱା ‘‘ଅୱୂପସମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୭।ସହଜାତଧମ୍ମେସୁଅକମ୍ପନଂ ନ କୋସଜ୍ଜେସୁ ଅକମ୍ପନଂ ୱିଯ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଂତଂପାପକିରିଯାଯ ଉସ୍ସହନୱସେନ ପନ ଥିରତା ତତ୍ଥ ଅକମ୍ପନଂ।

୩୮୧।ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିରୂପଂ ଫନ୍ଦିତନ୍ତି ତଥା ତଥା ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତରନ୍ତୀତି ତିଟ୍ଠେ ୱିଯ ପିଲୱନ୍ତି। ୱିପରିଯେସତୋତି ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ୱିପରୀତତୋ।

୩୯୦। ସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ପକତିଅତ୍ତାଦିଅସନ୍ତଗହଣସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ନିଚ୍ଚାଦିୱିସମଗହଣସ୍ସ ଚ ସଞ୍ଞାଦିୱିପରିଯେସସ୍ସ ନିସ୍ସଯତ୍ତା ''ଅସନ୍ତଂ ଅସମଞ୍ଚ ବୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୁତିଯଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୯।କିଞ୍ଚାପି...ପେ... ପରାମସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପୁରିମଚିତ୍ତେନ ଅୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନୁସ୍ସାହନାୱସୀଦନଭାୱେନ ସଂହତଭାୱୋ ଥିନଂ।

ତତିଯଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦୦।ଇଧ ମାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନୀତି ଅୱିରଜ୍ଝନକଙ୍ଗାନି ଉପ୍ପତ୍ତିଅରହଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମାନସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ନ ନିଯତଯେୱାପନକାତି । ପଟ୍ଠାନେ ହି ''ସଂଯୋଜନଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଂଯୋଜନୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୪।୧) ଏତ୍ଥ ''ଚତୁକ୍କତ୍ତୁଂ କାମରାଗେନ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିଘେନ ଚ ମାନୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଭୱରାଗୋ ତଯୋପେତେ ସକଦାଗାମିନୋ ସଂଯୋଜନାନଂ ସଂଯୋଜନେହି ଦସୱିଧା ଯୋଜନା''ତି ଦସ୍ସିତାଯ ଦସୱିଧାଯ ଯୋଜନାଯ ''କାମରାଗସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ମାନସଂଯୋଜନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''କାମରାଗସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ''ମାନସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଭୱରାଗସଂଯୋଜନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ଚ ୱତ୍ୱା ''ଭୱରାଗସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାହି ଯୋଜନାହି ମାନସ୍ସ ଅନିଯତଭାୱୋ ପକାସିତୋ, ତଥା କିଲେସଦୁକେପି। ଇଧ ଚ ୱକ୍ଖତି ''ଦସୱିଧା ସଂଯୋଜନାନଂ ଯୋଜନା, ତଥା ଦସୱିଧା କିଲେସାନ''ନ୍ତି ଚ। ଉନ୍ନମନୱସେନେୱ ସମ୍ପଗ୍ଗହରସୋ, ନ ୱୀରିଯଂ ୱିଯ ତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନେ ଅବ୍ଭୁସ୍ସାହନୱସେନ। ଓମାନସ୍ସପି ଅତ୍ତାନଂ ଅୱଂକତ୍ୱା ଗହଣଂ ସମ୍ପଗ୍ଗହୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦୨। ପରିହରଣତ୍ଥଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତା ''ପରିହରଣତ୍ଥଂ ସୌସ୍ସାହା''ତି ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ।

ନୱମଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୩। ୱିସପ୍ପନଅନିଟ୍ଠରୂପସମୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ଚ ୱିସପ୍ପନରସୋ। ଦୋସୋ ଉପଯୋଗଫଲେସୁ ଅନିଟ୍ଠତ୍ତା ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନଭିରତିରସାତି ଏୱଂପକାରେସୁ ପଟିକ୍କୁଲେପେନ ରସୱଚନେସୁ ତଂତଂପଟିପକ୍ଖକିଚ୍ଚଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଟୁକାକାରଗତି କଟୁକଞ୍ଚୁକତା, ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ଆୱାସାଦି, ପରାଯତ୍ତତାଯ ଦାସବ୍ୟଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ଦାସବ୍ୟେ ସତି ଦାସୋ ପରାଯତ୍ତୋ ହୋତି, ଏୱଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ସତି ତଂସମଙ୍ଗୀ। ନ ହି ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ପୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି କୁସଲେତି। ଅଥ ୱା କତାକତାକୁସଲକୁସଲାନୁସୋଚନେ ଆଯତ୍ତତାଯ ତଦୁଭଯୱସେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ତଂସମଙ୍ଗୀ ହୋତୀତି ଦାସବ୍ୟଂ ୱିଯ ତଂ ହୋତି।

୪୧୮।ୱିରୁଦ୍ଧାକାରୋତି ୱିରୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଆକାରୋ ୱିରୁଦ୍ଧଭାୱୋ। ତେନ ୱିରୁଜ୍ଝନଂ ୱିରୋଧୋତି ଦସ୍ସେତି। ୱଚନନ୍ତି ଏତଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବମେୱ ହି କିଚ୍ଚଂ ଏତେନ କରିଯମାନଂ ସୁରୋପିତଂ ସୁଜନିତଂ ନ ହୋତୀତି। ରୋପସଦ୍ଦୱଚନତ୍ଥମେୱ କେଚି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତଂ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି କୋଧସ୍ସ ତଥାପୱତ୍ତନସଭାୱାଭାୱା ଅଞ୍ଜେନ କେନଚି କାରଣେନ ପରିପୁଣ୍ଣତା ସିଯାତି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏକାଦସମଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୨୨। ଵିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ଚିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଦୁକ୍କରତାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବଥା ଚିକିଚ୍ଛାଭାଵା ଵିଚିକିଚ୍ଛାଯାତି ତଦଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତି।

୪୨୪। ନିଚ୍ଛଯାଭାଵା ଅସଣ୍ଠହନତୋ ଚେତସୋ ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚଯମତ୍ତତାଯ ''ପଵତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

୪୨୫। ଏକଂ ଆକାରଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଆମୁଖଂ ସପ୍ପନତୋ ଓସକ୍କତି।

ଦ୍ଵାଦସମଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୨୯। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତନୋ ଗହିତାକାରେ ଏଵ ଠତ୍ଵା ଭମତୀତି ଏକାରମ୍ମଣସ୍ମିଂଯେଵ ଵିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ହୋତି। ଵିଚିକିଚ୍ଛା ପନ ଯଦିପି ରୂପାଦୀସୁ ଏକସ୍ମିଞ୍ଞେଵାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥାପି ''ଏଵଂ ନୁ ଖୋ, ଇଦଂ ନୁ ଖୋ''ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ''ନନୁ ଖୋ, ଅଞ୍ଞଂ ନୁ ଖୋ''ତି ଅଞ୍ଞଂ ଗହେତବ୍ବାକାରଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ନାନାରମ୍ମଣେ ଚଲନଂ ହୋତି।

''ଏଵଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଵେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏତ୍ତାଵତା ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଦ୍ଵଯେ ଵୁତ୍ତପକିଣ୍ଣକଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଦ୍ଵାଦସସୁ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବେସୁପୀ''ତିଆଦିମାହ। କୁସଲେସୁପି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ଵା ସହଜାତାଧିପତିନୋ ଏଵ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ଇଧାପି ସୋ ଏଵ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବୋ ସିଯାତି ''ସହଜାତାଧିପତି ଲବ୍ଭମାନୋପି ନ ଉଦ୍ଧଟୋ''ତି ଵୁତ୍ତଂ ନାରମ୍ମଣାଧିପତିନୋ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ସୋପି ହି ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତେସ୍ଵେଵ ଲବ୍ଭତୀତି। ସେସୋପୀତି ଵୀମଂସତୋ ଅଞ୍ଞୋପି ସହଜାତାଧିପତି ନତ୍ଥି, ଯୋ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବୋ ସିଯା। ଆରମ୍ମଣାଧିପତିମ୍ହି ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥି। କଞ୍ଚି ଧମ୍ମନ୍ତି ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଏକମ୍ପି ସହଜାତଂ। କୁସଲତ୍ତିକେ ତାଵ ପଟିଚ୍ଚଵାରାଦୀସୁ ''ନ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା''ତି ଏକସ୍ସପି ପଞ୍ହସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧତା ଵେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞଥା ହି ''ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୮୬) ଏତସ୍ସ ଵସେନ ''ଏକ''ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା।

ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାଭାଵତୋତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାଵତୋ, ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ଵା ଅଭାଵତୋ। ଏତେନ ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନତୋ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ଅନାଗମନନ୍ତି ତତ୍ଥ ଅନାଗମନେନ ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନଂ ସାଧେତି। ଅନାକଡ୍ଢନତୋ ଅନାଗମନଂ ପନ ସାଧେତୁଂ ''ତେସୁ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥେଵ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ଭଵେଯ୍ଯ। ତଥା ଚ ସତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଂ ସିଯା ଅପାଯଗମନୀଯସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଭାଵତୋ। ନ ଚେତଂ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଵିଭଙ୍ଗେ ନାଗତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

କଥଂ ପନେତଂ ଞାଯତି ''ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନତୋ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ଅନାଗମନ''ନ୍ତି? ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାନଞ୍ଞେଵ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ଦୁଵିଧା ହି ଅକୁସଲା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବାତି। ତତ୍ଥ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବଚେତନାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ନ ଵୁତ୍ତୋ, ଇତରାସଞ୍ଞେଵ ଵୁତ୍ତୋ। ''ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ନେଵ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ସହଜାତମେଵ ଵିଭତ୍ତଂ, ନ ନାନାକ୍ଖଣିକନ୍ତି। ତଥା ପଚ୍ଚନୀଯେପି ''ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ନେଵ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ…ପେ… ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ…ପେ… ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ…ପେ…। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏତ୍ତକମେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଵୁତ୍ତଂ ''କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ଇତରତ୍ଥ ଚ ଵୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତା ଚ ଚେତନା ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବେସୁ ଏଵ ଆଗତାତି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ନ ସିଯାତି। ଯଦି ସିଯା, ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବଚେତନାଯ ଚ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ଵୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ନ ତୁ ଵୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତା ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵେ ସତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ଵତ୍ତବ୍ବା ସିଯା, ତଦଭାଵା ନ ଵୁତ୍ତାତି। ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନତୋ ତତ୍ଥ ଅନାଗତାତି ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ। ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯାଵଚନେନ ପନ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବାନଂ ପଵତ୍ତିଵିପାକତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ପଵତ୍ତିଵିପାକସ୍ସପି ହି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯତା ନ ସକ୍କା ନିଵାରେତୁଂ। ଵୁତ୍ତଞ୍ଚ ''ସୁଖାଯ ଵେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ଵେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ନାନାକ୍ଖଣିକା''ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା। ୧।୩।୫୬-୫୭)। ଯଦି ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବାନଂ ଵିପାକଦାନଂ ନତ୍ଥି, କଥଂ ତେ ଵିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀତି? ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାଦୀନଂ ଵିଯ ଵିପାକାରହସଭାଵତ୍ତା। ଯଂ ପନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅକୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ…ପେ… ଅଵିକ୍ଖେପୋ ହୋତି, ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା, ତେସଂ ଵିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ଵିଭ। ୭୩୦-୭୩୧) ଇଦମ୍ପି ତେସଂ ଵିପାକାରହତଞ୍ଞେଵ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଇଦଂ ପନ ଠାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଵିଚାରେତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥି ହି ଏତ୍ଥ ଵଚନୋକାସୋ। ନ ହି ଵିପାକେତି ଵଚନଂ ଵିପାକଧମ୍ମଵଚନଂ ଵିଯ ଵିପାକାରହତଂ ଵଦତୀତି।

ଅକୁସଲପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ୟାକତପଦଂ

ଅହେତୁକକୁସଲୱିପାକୱଣ୍ଣନା

୪୩୧।ତେସୁୱିପାକାବ୍ୟାକତନ୍ତିଆଦୀନଂ ‘‘ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାପୀତି ଏତସ୍ସ ‘‘ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତୁଂ କାମା…ପେ… ଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପଚିତତ୍ତାତି ଯଥା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକାଭିମୁଖଂ ହୋତି ତଥା ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା। ରୂପାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଞ୍ଞୱିଞ୍ଞାଣସାଧାରଣତ୍ତା ଅସାଧାରଣେନ ୱତ୍ଥୁନା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ନାମଂ ଉଦ୍ଧଟଂ। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ତିକ୍ଖମନ୍ଦଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତିକ୍ଖମନ୍ଦଭାୱା ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଚ।

ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ତଂ ରୂପୱିଜାନନଞ୍ଚାତି ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତରୂପୱିଜାନନଂ। ଏୱଂଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତୱଚନେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଅଞ୍ଞୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ରୂପୱିଜାନନୱଚନେନ ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସଯେ ଫସ୍ସାଦଯୋ ନିୱତ୍ତେତି। ଚକ୍ଖୁରୂପୱଚନେହି ଚ ନିସ୍ସଯତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ୱିଜାନନଂ ୱିଭାୱେତି। ରୂପମତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣଂ କିଚ୍ଚମେତସ୍ସାତି ରୂପମତ୍ତାରମ୍ମଣରସଂ। ଝାନଙ୍ଗୱସେନାତି ଇଦଂ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଉପେକ୍ଖାସୁଖଦୁକ୍ଖେକଗ୍ଗତାନଂ ଝାନଙ୍ଗିକତ୍ତା ଇଧାପି ତଂସଦିସାନଂ ତଦୁପଚାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଝାନପଚ୍ଚଯଭାୱେ ଝାନଙ୍ଗତା ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଝାନଙ୍ଗାନି ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତ…ପେ… ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୧୨)। ଏତେସଞ୍ଚ ଝାନପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଯଥାହ ‘‘ଅବ୍ୟାକତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ଝାନପଚ୍ଚଯା। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସହଗତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା’’ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୯୮)। ଝାନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱେପି ୱେଦନାଚିତ୍ତଟ୍ଠିତୀନଂ ଉପେକ୍ଖାଦିଭାୱତୋ ତଥାଭୂତାନଂ ୱଚନେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାନାଭାୱତୋ ଚ ଦୁତିଯରାସିନିଦ୍ଦେସୋ।

୪୩୬।ୱତ୍ଥୁପଣ୍ଡରତ୍ତାତି ସଯଂ କଣ୍ହଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସଭାୱପରିସୁଦ୍ଧାନଂ ପସାଦହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସଯାନଂ ୱସେନ ପଣ୍ଡରସଭାୱଂ ଜାତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯଂ ପନ ନଯୋ ଚତୁୱୋକାରେ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ତତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତାକୁସଲସ୍ସ ଚ ପଣ୍ଡରତା ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡରତାଯ କାରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଭାୱୋ ୱାଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଣ୍ଡରତାତି।

୪୩୯।ଇଦମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ଠିତିମତ୍ତସହିତଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ପକତିଯାତି ଅନତିକ୍କମନେନ। ସୋପି ୱିସେସୋ। କାଯପ୍ପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ପସାଦପଚ୍ଚଯେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଆପାଥଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ‘‘ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ନ ଆରମ୍ମଣୁପ୍ପାଦାନଂ ପୁବ୍ବାପରକାଲତା ହୋତି, ଏୱମିଧାପି ଘଟ୍ଟନପଟିହନନେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉପମାପି ଉଭଯଘଟ୍ଟନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା, ନ ନିସ୍ସିତନିସ୍ସଯଘଟ୍ଟନାନଂ ପୁବ୍ବାପରତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ବହିଦ୍ଧାତି ଏତଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତମ୍ପି ହି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିସ୍ସଯଭୂତେହି ୱା ଅଞ୍ଞଂ ‘‘ବହିଦ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ ବଲୱା ହୋତି, ତତୋ ଏୱ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବସମାଯୋଗେ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯା ଧାତୁଅନୁଗ୍ଗହଧାତୁକ୍ଖୋଭା ଚିରଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି।

୪୫୫। ଅଞ୍ଞେସଂ ଚିତ୍ତାନଂ ସଭାୱସୁଞ୍ଞତସବ୍ଭାୱା ମନୋଧାତୁଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ, ୱିସେସସବ୍ଭାୱା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଞ୍ହି ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସିତତା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସୱିସଯେସୁ ଦସ୍ସନାଦିପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱତା ଚ ୱିସେସୋ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପନ ଅନଞ୍ଞନିସ୍ସଯମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାଯ ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ମନୋଦ୍ୱାରନିଗ୍ଗମନମୁଖଭାୱାଭାୱତୋ ଚ ସାତିସଯୱିଜାନନକିଚ୍ଚତା ୱିସେସୋ। ତବ୍ବିସେସୱିରହା ମନୋମତ୍ତା ଧାତୁ ମନୋଧାତୂତି ତିୱିଧା ମନୋଧାତୁ ଏୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ୱିସେସମନୋ। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ମନୋ ଏୱ ଧାତୁ ମନୋଧାତୂତି ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ମତ୍ତସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିସେସନିୱତ୍ତନତ୍ଥୋ ହି ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି। ମନୋଦ୍ୱାରନିଗ୍ଗମନପୱେସମୁଖଭାୱତୋ ପନ ମନୋଧାତୁଯା ୱିଜାନନୱିସେସୱିରହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତତୋ ଏୱ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିପି ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ହି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନତୋ ପୱତ୍ତଂ ମନସୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ନାପି ମନସୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ମନତୋ ପୱତ୍ତଂ, ଦସ୍ସନାଦୀନଂ ପନ ପଚ୍ଚଯୋ, ତେହି ଚ ପୱତ୍ତଂ ତେସଂ ପୁରେଚରଂ ଅନୁଚରଞ୍ଚାତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ବ୍ୟାପାରୋ ନ ଦିସ୍ସତି ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱତୋ ଅୱିଜାନନତୋ ଚ। ନିପ୍ପନ୍ନମତ୍ତୋ ଏୱ ହି ସୋ ପଚ୍ଚଯବଲେନ, ନ ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ହୋତି। ଅସାଧାରଣଧମ୍ମଭାୱତୋ ଚ ନ ଚ ଯଥା ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିସେସୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଧମ୍ମାଦୀସୁ ଅତ୍ଥି, ଏୱମିମସ୍ସାତି ତସ୍ସ ମତ୍ତସଦ୍ଦେନ ନିୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥତାତି ଅୱଚନଂ ମହାୱିପାକାନଂ ୱିଯ ଜନକସଦିସତ୍ତାଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ ହି ତିହେତୁକତୋ ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସମ୍ପାସଙ୍କପ୍ପତାଦୀହି ସଦିସଂ ସହେତୁକତାଯାତି। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତେତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ପଗୁଣଂ ଗନ୍ଥଂ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୋ ସଜ୍ଝାଯସୋତେ ପତିତଂ କଞ୍ଚି କଞ୍ଚି ୱାଚନାମଗ୍ଗଂ ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ଏୱଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣା ନାମ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତେ ଝାନଙ୍ଗାଭାୱୋ ଇଧ ଅୱଚନସ୍ସ କାରଣଂ। ଯଦି ତଦନନ୍ତରଂ ନିଦ୍ଦେସୋ

ତଂସୋତପତିତତା, ଇତୋ ପରେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ତଂସୋତପତିତତା ନ ସିୟା। ତସ୍ମା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିୟ ଅହେତୁକତାୟ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୱିରହା ଚ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୁ ଝାନଙ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ୱିୟ ଅଗଣନୁପଗଭାୱା ଚ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତପତିତତା। ତତୋ ଏୱ ହି ଅହେତୁକକିରିୟଦ୍ୱୟେପି ଝାନଙ୍ଗାନି ବଲାନି ଚ ସଙ୍ଗହୱାରେ ନ ଉଦ୍ଧଟାନି, ଝାନପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚମତ୍ତତୋ ପନ ପଟ୍ଠାନେ ଦୁବ୍ବଲାନଂ ଏତ୍ଥ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଝାନପଚ୍ଚୟତା ୱୁତ୍ତା।

୪୬୯। ସମାନୱତ୍ଥୁକଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ମନୋଧାତୁତୋ ବଲୱତରଂ ହୋତୀତି ତଂ ୟଥାରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱନ୍ତଂ ଇଟ୍ଠେ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ହୋତି, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ସାତିସୟାନୁଭୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ଅୟଞ୍ହି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ ୟେୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ସତିପି ବଲୱଭାୱେ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱିସଦିସଂ ମନଂ କରୋନ୍ତଂ ମନସିକାରକିଚ୍ଚନ୍ତରୟୋଗତୋ ୱିପାକୋ ୱିୟ ଅନୁଭୱନମେୱ ନ ହୋତୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ ହୋତି, ତଥା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚ କିଚ୍ଚୱସେନ ଅପୁବ୍ବତ୍ତା।

ଅହେତୁକକୁସଲୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠମହାୱିପାକଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୮।ଅଲୋଭୋଅବ୍ୟାକତମୂଲନ୍ତିଆଦୀସୁ କୁସଲପକ୍ଖେ ତାୱ ଅଲୋଭାଦୋସାନଂ ନିଦ୍ଦେସେସୁ ''ୟୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅଲୋଭୋ ଅଲୁବ୍ଭନା… ପେ… ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୩୨), ''ୟୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅଦୋସୋ ଅଦୁସ୍ସନା…ପେ… ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୩୩) ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧାପି ତଂନିଦ୍ଦେସେସୁ ''ଅଲୋଭୋ ଅବ୍ୟାକତମୂଲ''ନ୍ତି ''ଅଦୋସୋ ଅବ୍ୟାକତମୂଲ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟାଦିନିଦ୍ଦେସେସୁ ପନ ''ପଞ୍ଞାରତନଂ ଅମୋହୋ ଧମ୍ମୱିଚୟୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି (ଧ। ସ। ୩୪, ୩୭) ଏୱଂ ତତ୍ଥପି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲ''ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଇଧାପି ''ଅମୋହୋ ଅବ୍ୟାକତମୂଲ''ନ୍ତି ପାଠେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ ସିୟା। ଅଲୋଭାଦୋସାନଂ ୱିୟ ଅମୋହସ୍ସପି ଅବ୍ୟାକତମୂଲଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତୋତି କାୟୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରନିୱାରଣଂ କରୋତି। ଅୱିପାକଧମ୍ମତୋତି ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରନିୱାରଣଞ୍ଚ। ୱିପାକଧମ୍ମାନଞ୍ହି କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋତି ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିୟଭାୱେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ। ଏତେନ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁଭେଦମେୱ ନିୱାରେତି।

ବଲୱପଚ୍ଚୟେହୀତି ପୟୋଗେନ ୱିନା ନିପ୍ଫନ୍ନେହି ଆରମ୍ମଣାଦିପଚ୍ଚୟେହି। ଅସଙ୍ଖାରିକାଦୀସୁ ହି ୟେନ କେନଚି ଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପୟୋଗେନ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେ ପଟିସନ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅସଙ୍ଖାରିକା ହୋତି, ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପୟୋଗେନ କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେ ସସଙ୍ଖାରିକା। ଭୱଙ୍ଗଚୁତିୟୋ ପନ ପଟିସନ୍ଧିସଦିସାୱ। ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ କୁସଲାକୁସଲାନି ୱିୟ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ସସଙ୍ଖାରିକଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ଏତେସୁ ବଲୱଂ ଦୁବ୍ବଲଞ୍ଚ ୱିଚାରେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତା''ତିଆଦିମାହ। କାଲୱସେନ ପନ ପରିଣମତୀତି ଅପ୍ପାୟୁକସଂୱତ୍ତନିକକମ୍ମବହୁଲେ କାଲେ ତଂକମ୍ମସହିତସନ୍ତାନଜନିତସୁକ୍କସୋଣିତପଚ୍ଚୟାନଂ ତଂମୂଲକାନଂ ଚନ୍ଦସୂରିୟୱିସମପରିୱତ୍ତାଦିଜନିତୌତାହାରାଦିୱିସମପଚ୍ଚୟାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପରିଣମତି।

ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥାୱଣ୍ଣନା

ୟତୋ ୟତ୍ତକୋ ଚ ୱିପାକୋ ହୋତି, ୟସ୍ମିଞ୍ଚ ଠାନେ ୱିପଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥା ଆରଦ୍ଧା। ଏକ୍କେୱାତି ଏକାୟ ଚେତନାୟ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେୟେୱ। ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗୋପି ହୋତି , ଦ୍ୱାଦସକପ୍ପକାରୋପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପି। ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକାନଂ ସସଙ୍ଖାରିକଅସଙ୍ଖାରିକୱିପାକସଙ୍କରଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦୁତିୟତ୍ଥେରୋ ''ଦ୍ୱାଦସା''ତିଆଦିମାହ। ପୁରିମସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚୟତୋସସଙ୍ଖାରିକଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋ, ଇତରେସଂ କମ୍ମତୋ। ତତିୟୋ ତିହେତୁକତୋ ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ଦସା''ତିଆଦିମାହ।

ଇମସ୍ମିଂ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରଟ୍ଠାନେ କମ୍ମପଟିସନ୍ଧିୱୱତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ସାକେତପଞ୍ହଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ। କମ୍ମୱସେନ ୱିପାକସ୍ସ ତଂତଂଗୁଣଦୋସୁସ୍ସଦନିମିତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଉସ୍ସଦକିତ୍ତନଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ହେତୁକିତ୍ତନଂ ଇଧ ପଠମତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିୟତ୍ଥେରୱାଦାଦୀସୁ ୱିସେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ୱକ୍ଖାମି। ଞାଣସ୍ସ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିୱିପତ୍ତିନିମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ତିହେତୁକଂ ଅତିଦୁବ୍ବଲମ୍ପି ସମାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତଂ ଦୁହେତୁକଂ ଆକଡ୍ଢେୟ୍ୟାତି ''ଅହେତୁକା ନ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ୟଂ ପନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ସୁଗତିୟଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରାଦିୱିପତ୍ତିୟା ଅହେତୁକୌପପତ୍ତିଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ସହେତୁକୋପପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତେ କତମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚୟା ଉପପତ୍ତି ହୋତି''ଚ୍ଚେୱ (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୨) ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ

ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ କମ୍ମୁନା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତପଟିସନ୍ଧି ନ ହୋତୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତୀ’’ତି ଇଦମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ତଥା ହି ‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ କତମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି? କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜୱନକ୍ଖଣେ ତଯୋ ହେତୂ କୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାଯ ସହଜାତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି କୁସଲମୂଲପଚ୍ଚଯାପି ସଙ୍ଖାରା। ନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ ଅକୁସଲା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାଯ ସହଜାତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଅକୁସଲମୂଲପଚ୍ଚଯାପି ସଙ୍ଖାରା। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ତଯୋ ହେତୂ ଅବ୍ୟାକତା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜାତଚେତନାଯ ସହଜାତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ନାମରୂପପଚ୍ଚଯାପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯାପି ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୋପପତ୍ତିଯଂ।

ଏୱଂ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୁପପତ୍ତିଯା ଚ ୱିଜ୍ଜମାନାଯ ‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ କତମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି? କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଜୱନକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ହେତୂ କୁସଲା’’ତି ୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସକ୍କା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କାତୁନ୍ତି। ଯଥା ପନ ‘‘ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା’’ତି ଅୱଚନତୋ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧି ନ ହୋତି, ଏୱଂ ‘‘ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଛନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତି’’ଚ୍ଚେୱ (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୩) ୱତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା’’ତି ଅୱଚନତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତୋ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି ପଟିସନ୍ଧି ନ ହୋତୀତି ଆପନ୍ନଂ। ଏତ୍ଥାପି ହି ନ ନ ସକ୍କା କମ୍ମନିକନ୍ତିକ୍ଖଣେସୁ ତଯୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଚ ହେତୂ ଯୋଜେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱେ ଯୋଜେତୁନ୍ତି। ଇମସ୍ସ ପନ ଥେରସ୍ସ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ ସିଯା ‘‘କମ୍ମସରିକ୍ଖକୱିପାକଦସ୍ସନୱସେନ ଇଧ ପାଠୋ ସାୱସେସୋ କଥିତୋ’’ତି। ‘‘ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ହେତୂନଂ ପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ପାଠସ୍ସ ସାୱସେସତାପତ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଦୁହେତୁକକମ୍ମସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକଦାନେ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ତିହେତୁକସ୍ସ ପନ ଅହେତୁକୱିପଚ୍ଚନେ ୱିଯ ଦୁହେତୁକୱିପଚ୍ଚନେପି ନତ୍ଥି ସମତ୍ଥତାୱିଘାତୋତି। ଆରମ୍ମଣେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଭାଗଗ୍ଗହଣସମତ୍ଥତାଭାୱତୋ ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନେୱ ହୋନ୍ତି, କାଯୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ସୁଖସହଗତମେୱ ପଟିଘଟ୍ଟନାୱିସେସେନାତି।

ୱିସେସୱତା କାଲେନ ତଦାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖଜୱନୱତା ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଂୱରାସଂୱରେ…ପେ… ଉପଗତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞକାଲେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାଦିପରିପୁଣ୍ଣୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଅଭାୱା। କକ୍କଟକ…ପେ… ଭୱଙ୍ଗୋତରଣନ୍ତି ଏତେନ ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି – କେଦାରେ ପୂରେତ୍ୱା ନଦୀପୱେସନମଗ୍ଗଭୂତଂ ମାତିକଂ ଅପ୍ପୱିସିତ୍ୱା କକ୍କଟକମଗ୍ଗାଦିନା ଅମଗ୍ଗେନ ନଦୀଓତରଣଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଜୱିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱେସନମଗ୍ଗଭୂତେ ତଦାରମ୍ମଣେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ମଗ୍ଗେନ ୱିନା ଭୱଙ୍ଗୋତରଣନ୍ତି।

ଏତେସୁ ତୀସୁ ମୋଘୱାରେସୁ ଦୁତିଯୋ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ଯଦି ହି ଅନୁଲୋମେ ୱେଦନାତ୍ତିକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦୀସୁ ‘‘ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱେ’’ତି ‘‘ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଦ୍ୱେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା, ସୋପି ମୋଘୱାରୋ ଲବ୍ଭେଯ୍ୟ। ଯଦି ପନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ସିଯା, କୁସଲାକୁସଲାନମ୍ପି ସିଯା। ନ ହି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଯୁତ୍ତସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୀ ଧମ୍ମୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋତି ଅୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ପନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅୱୁତ୍ତୋ। ‘‘କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାସେୱନପଚ୍ଚଯା। ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ…ପେ… ନାସେୱନପଚ୍ଚଯା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୯୩) ୱଚନତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୱ। ଅଥାପି ସିଯା ‘‘ଅସମାନୱେଦନାନଂ ୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ଏୱମପି ଯଥା ‘‘ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ‘‘ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି’’ପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ଜାତିଭେଦା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ଭୂମିଭିନ୍ନସ୍ସ କାମାୱଚରସ୍ସ ରୂପାୱଚରାଦୀନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱିଯ ଜାତିଭିନ୍ନସ୍ସପି ଭୱେଯ୍ୟାତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏୱ ସିଯା। ଅଭିନ୍ନଜାତିକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଯଥା ‘‘ଆୱଜ୍ଜନା ସହେତୁକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ‘‘ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ତୁ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ୱେଦନାତ୍ତିକେପି ସଙ୍ଖିତ୍ତାଯ ଗଣନାଯ ‘‘ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଏକଂ, ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଏକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଗଣନାଯ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନାଯ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଦୁତିଯୋ ମୋଘୱାରୋ ୱୀମଂସିତବ୍ବୋ।

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ୱୀଥିୱିପାକସନ୍ତତିଯା ଆୱଟ୍ଟନତୋ ଆୱଜ୍ଜନା, ତତୋ ୱିସଦିସସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ କରଣତୋ ମନସିକାରୋ ଚ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଟ୍ଠାନେ ‘‘ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଆୱଜ୍ଜନା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱା ଜୱନାନଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ରୂପାଦିଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଯମେତସ୍ସ ସଭାୱୋତି ଜୱନାପାରିପୂରିଯା ଦୁତିଯୋ ମୋଘୱାରୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା, ଅଯମ୍ପି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନାଗତତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ। ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଜୱନାନୁବନ୍ଧନଭୂତତ୍ତା ‘‘ତଦାରମ୍ମଣଂ ଭୱଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧୦୨) ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି, ‘‘ଅହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ସହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଚ। କୁସଲାକୁସଲାନଂ

ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକମତ୍ତୋ ୱିପାକୋ ନ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାନଂ ୱିଭାଗଂ କରୋତି, ଜୱନଂ ପନ ରଜ୍ଜନୱିରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିଭାଗଂ କରୋତୀତି ‘‘ଆରମ୍ମଣରସଂ ଜୱନମେୱ ଅନୁଭୱତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅୱିଜ୍ଜମାନେ କାରକେ କଥଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦିଭାୱେନ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ନିୟାମଂ ନାମ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ନିୟାମୋ ଚ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱକିଚ୍ଚପଚ୍ଚୟଭାୱୱିସେସୋୱ। ତଂତଂସଦିସଫଲଦାନନ୍ତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଫଲସ୍ସ ଦାନଂ। ସଦିସୱିପାକଦାନନ୍ତି ଚ ଅନୁରୂପୱିପାକଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ଏକଗାଥାୱତ୍ଥୁଭାୱେନ କତୋ। ଜଗତିପ୍ପଦେସୋତି ୟଥାୱୁତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଲୋକପ୍ପଦେସୋ। କାଲଗତିଉପଧିପୟୋଗପଟିବାଳ୍ହଞ୍ହି ପାପଂ ନ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ପଦେସପଟିବାଳ୍ହନ୍ତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନପଟିସନ୍ଧିୟାଦିଧମ୍ମାନଂ ନିୟାମୋ ଦସସହସ୍ସିକମ୍ପନପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଧମ୍ମନିୟାମୋ। ଅୟଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଏତେନ ନିୟାମୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦିଭାୱୋ, ନ କାରକୱସେନାତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ସୋଳସୱିପାକକଥାଠାନେ। ଦ୍ୱାଦସହି ୱାହେତବ୍ବା ନାଳିୟନ୍ତୋପମା ନ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଏକାରମ୍ମଣେ ସହ କିଚ୍ଚକରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସକିଚ୍ଚକରଣମତ୍ତୱସେନ। ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଜନକସଦିସଜୱନାନନ୍ତରଂ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ପନ ଦୁହେତୁକକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଜୱନସ୍ସ...ପେ... ପତିଟ୍ଠାତୀ’’ତି ଆହ। ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ପନ ତିହେତୁକଜୱନେ ଜୱିତେ ପଟିସନ୍ଧିଦାୟକେନ କମ୍ମେନ ଅହେତୁକସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ନ ପଟିସେଧିତା। ଏୱଂ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସାପି ତିହେତୁକାନନ୍ତରଂ ଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିପୁଣ୍ଣୱିପାକସ୍ସ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଜନକକମ୍ମସ୍ସ ୱସେନାୟଂ ୱିପାକୱିଭାୱନା ତସ୍ସା ମୁଖନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱାତି ପୱତ୍ତିୱିପାକସ୍ସ ଚ ଏକସ୍ସ ତିହେତୁକାଦିକମ୍ମସ୍ସ ସୋଳସୱିପାକଚିତ୍ତାଦୀନି ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟୋଜେତବ୍ବାନି। ତସ୍ମା ୟେନ କେନଚି କମ୍ମୁନା ଏକେନ ଅନେକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ପୱତ୍ତମାନଂ କମ୍ମୱିସେସାଭାୱା ୟେସଂ ତଂ ଅନୁବନ୍ଧଭୂତଂ, ତେସଂ ଜୱନସଙ୍ଖାତାନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱିସେସେନ ୱିସିଟ୍ଠଂ ହୋତୀତି ଜୱନେନାୟଂ ତଦାରମ୍ମଣନିୟାମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ନାନାକମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ ୱସେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୯୮) ‘‘ସହେତୁକେ ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସତି। କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ଅହେତୁକୋ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଞାଣାନନ୍ତରଂ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ, ‘‘କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ସହେତୁକୋ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଅକୁସଲାନନ୍ତରଞ୍ଚ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚ ‘‘ତଂ ଏତେନ ଥେରେନ ଅଦସ୍ସିତ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଟିସେଧୋ କତୋ ହୋତୀତି।

ୟଂପନ ଜୱନେନ...ପେ... ତଂ କୁସଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ କୁସଲସ୍ସ ୱିୟ ଅକୁସଲସ୍ସ ସଦିସୋ ୱିପାକୋ ନତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସସଙ୍ଖାରିକାସଙ୍ଖାରିକନିୟମନଂ ପନ ସନ୍ଧାୟ ତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତେ ଅକୁସଲେପି ନ ତଂ ନ ୟୁଜ୍ଜତୀତି। ଅଟ୍ଠାନମେତନ୍ତି ଇଦଂ ନିୟମିତାଦିୱସେନ ୟୋନିସୋ ଅୟୋନିସୋ ୱା ଆୱଜ୍ଜିତେ ଅୟୋନିସୋ ୟୋନିସୋ ୱା ୱୱତ୍ଥାପନସ୍ସ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ପଟିସିଦ୍ଧନ୍ତି ଅୱଚନମେୱ ପଟିସେଧୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କାମତଣ୍ହାନିବ୍ବତ୍ତେନ କମ୍ମୁନା ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରାନୁଭୱନୱିପାକୋ ନ ହୋତୀତି ତତ୍ଥ ତଦାରମ୍ମଣାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆପାଥଗତେ ୱିସୟେ ତନ୍ନିନ୍ନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଆୱଜ୍ଜନଂ ୱିସୟେ ନିନ୍ନତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭୱଙ୍ଗଂ ପନ ସବ୍ବଦା ସୱିସୟେ ନିନ୍ନମେୱାତି ୱିସୟନ୍ତରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୁତ୍ୱାପି ତଦଭାୱା ୱିନା ଆୱଜ୍ଜନେନ ସୱିସୟେ ନିନ୍ନତ୍ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଚିଣ୍ଣତ୍ତାତି ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ବହୁଲଂ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା। ସମୁଦାଚାରତ୍ତାତି ଆପାଥଗତେ ୱିସୟେ ପଟିସନ୍ଧିୱିସୟେ ଚ ବହୁଲଂ ଉପ୍ପାଦିତପୁବ୍ବତ୍ତା। ଚିଣ୍ଣତ୍ତାତି ୱା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଆସେୱିତଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସମୁଦାଚାରତ୍ତାତି ସୟଂ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତଭାୱୋ। ନିରୋଧସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନନ୍ତି ଇଦଂ ତଦନନ୍ତରମେୱ ନିରୋଧଫୁସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱିୟ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱଂ। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ପନ କିଞ୍ଚି ପରିକମ୍ମେନ ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ନତ୍ଥି। ପରିକମ୍ମାୱଜ୍ଜନମେୱ ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନନ୍ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିୟ ଏତସ୍ସାପି ସାୱଜ୍ଜନତାୟ ଭୱିତବ୍ବଂ।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସ୍ସ ନ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱେ ନିନ୍ନାଦିତା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠା ଅତଦତ୍ଥପରିକମ୍ମଭାୱେ ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା, ଅଥ ଚ ତଂ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଥା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ୟଥାୱୁତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଅସତିପି ନିରାୱଜ୍ଜନୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ନିନ୍ନାଦିଭାୱେ ନିରାୱଜ୍ଜନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅରିୟମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରାନି ଫଲଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୟଦି ହି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାୱଜ୍ଜନାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା, ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନାନି ନିଦସ୍ସନାନି ସିୟୁଂ ତେହେୱ ଏତେସଂ ନିରାୱଜ୍ଜନତାସିଦ୍ଧିତୋ। ଫଲସମାପତ୍ତିକାଲେ ଚ ‘‘ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ଅନୁଲୋମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱଚନତୋ ସମାନାରମ୍ମଣାୱଜ୍ଜନରହିତତ୍ତା ‘‘ମଗ୍ଗାନନ୍ତରାନି ଫଲଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ଏୱଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତାନି ନ ୱତ୍ତେତବ୍ବାନି ସିୟୁଂ, ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନାନି ପନ

ଯଦିପି ନିଦ୍ଦାନେ ଚିଣ୍ଣାନି ସମୁଦାଚାରାନି ଚ ନ ହୋନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ଚିଣ୍ଣସମୁଦାଚାରାନେୱ। ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତାନି ଚ ମଗ୍ଗୱୀଥିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତଦଙ୍ଗପରିକମ୍ମସବ୍ଭାୱାତି ତେସଂ ଗହଣଂ ନ କତଂ, ଅନୁଲୋମାନନ୍ତରଞ୍ଚ ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ଚିଣ୍ଣଂ ସମୁଦାଚାରଂ, ନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ୱିୟ ତଦଙ୍ଗପରିକମ୍ମାଭାୱାତି "ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସା"ତି ତଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନଂ। ଆରମ୍ମଣେନ ପନ ୱିନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ଏତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣତ୍ତାଭାୱା ପୁଚ୍ଛଂ କାରେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥାତି ୱିପାକକଥାୟଂ। ଜଚ୍ଚନ୍ଧପୀଠସପ୍ପିଉପମାନିଦସ୍ସନଂ ୱିପାକସ୍ସ ନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ୱିସୟଗ୍ଗାହୋତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସୱିସୟଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିପାକସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପନିସ୍ସୟତୋ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଦସ୍ସନାଦିଅତ୍ଥତୋ ଚ ତସ୍ସେୱ ୱିପାକସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ଉପନିସ୍ସୟମତ୍ତସୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହଦୟୱତ୍ଥୁମେୱାତି ଯଥା ପୁରିମଚିତ୍ତାନି ହଦୟୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତାନି ଚ ପସାଦୱତ୍ଥୁଅନୁଗତାନି ଚ ଅଞ୍ଞାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭୱଙ୍ଗଂ, ତଂ ପନେତଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣନ୍ତରରହିତଂ କେୱଲଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁମେୱ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହଦୟରୂପୱତ୍ଥୁକନ୍ତି ଇଧାପି ଅଞ୍ଞୱତ୍ଥାନୁଗତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମକ୍କଟକସ୍ସ ହି ସୁତ୍ତାରୋହଣଂ ୱିୟ ପସାଦୱତ୍ଥୁକଂ ଚିତ୍ତଂ, ସୁତ୍ତେନ ଗମନାଦୀନି ୱିୟ ତଦନୁଗତାନି ସେସଚିତ୍ତାନୀତି। ସୁତ୍ତଘଟ୍ଟନମକ୍କଟକଚଲନାନି ୱିୟ ପସାଦଘଟ୍ଟନଭୱଙ୍ଗଚଲନାନି ସହ ହୋନ୍ତୀତି ଦୀପନତୋ "ଏକେକଂ…ପେ… ଆଗଚ୍ଛତୀ"ତିପି ଦୀପେତି।

ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜିତକାଲୋତି ଇଦଂ ଦୋୱାରିକସଦିସାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପାଦପରିମଜ୍ଜକସଦିସସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ସଞ୍ଞାଦାନସଦିସୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଏୱ ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପାକମନୋଧାତୁଆଦୀନଂ ଅଦିସ୍ସାୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିକରଣଂ ଗାଠହଗ୍ଗହଣମତ୍ତପୁଥୁଲଚତୁରସ୍ସଭାୱୱିଜାନନମତ୍ତକହାପଣଭାୱୱିଜାନନମତ୍ତକମ୍ପୋପନଯନମତ୍ତସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଗାଠହଗ୍ଗାହକାଦୀନଂ କହାପଣଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଭାୱୋ ତଂସମାନଭାୱୋ ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଣ୍ଡରଂଏତନ୍ତି ପଣ୍ଡରରୂପଦସ୍ସନସାମଞ୍ଞତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଦୀପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ସୱନାଦିୱସେନ। ସନ୍ତାପନୱସେନ ଗୁଠଅସୀଲୋ ଗୁଠଅପ୍ପୟୋଜନୋ ୱା ଗୋଠଇୟକୋ। ଉପନିସ୍ସୟତୋତି ନ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ଅସତି ଯୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଇଧ "ଉପନିସ୍ସୟୋ"ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଆଲୋକସନିସ୍ସିତନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଆଲୋକେ ସତି ସବ୍ଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟତଂ। ମନ୍ଦଥାମଗତଂ ନାମ କିରିୟଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ସୟମେୱ ପୱତ୍ତମାନଂ।

ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକେସୁଦୋସଂ ଦିସ୍ୱାତି ନ କମ୍ମସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱେନ ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅସଙ୍ଖାରିକକମ୍ମସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରିକୱିପାକେସୁ, ସସଙ୍ଖାରିକକମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅସଙ୍ଖାରିକୱିପାକେସୁ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା। ଅହେତୁକାନଂ ପନ ରୂପାଦୀସୁ ଅଭିନିପାତମତ୍ତାଦିକିଚ୍ଚାନଂ ନ ସସଙ୍ଖାରିକୱିରୁଦ୍ଧୋ ସଭାୱୋତି ଅସଙ୍ଖାରିକତା ନତ୍ଥି, ଅସଙ୍ଖାରିକୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱାଭାୱା ନାପି ସସଙ୍ଖାରିକତାତି ଉଭୟାୱିରୋଧା ଉଭୟେନପି ତେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଅନୁଜାନାତି। ଚିତ୍ତନିୟାମନ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣନିୟାମଂ। କିରିୟତୋ ପଞ୍ଚାତି ଇମେସଂ…ପେ… ପତିଟ୍ଠାତୀତି କିରିୟଜୱନାନନ୍ତରଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୧।୩।୯୪) ପନ "କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନମେୱ ଅନନ୍ତରା ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲତ୍ତିକେ ଚ "ସେକ୍ଖା ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା କୁସଲଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ"ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୬) କୁସଲାକୁସଲଜୱନମେୱ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅବ୍ୟାକତାନନ୍ତରଂ, ନ ଚ କତ୍ଥଚି କିରିୟାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଦିସ୍ସତି। ୱିଜ୍ଜମାନେ ଚ ତସ୍ମିଂ ଅୱଚନେ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ ଏସୋ ଥେରୱାଦୋ। ୱିପ୍ଫାରିକଞ୍ହି ଜୱନଂ ନାୱଂ ୱିୟ ନଦୀସୋତୋ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ଯୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଛଠଅଙ୍ଗୁପେକ୍ଖୱତୋ ସନ୍ତୱୁତ୍ତିଂ କିରିୟଜୱନଂ ପଣ୍ଣପୁଟଂ ୱିୟ ନଦୀସୋତୋତି।

ପିଣ୍ଡଜୱନଂ ଜୱତୀତି କୁସଲାକୁସଲକିରିୟଜୱନାନି ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା କଥିତାନୀତି ତଥା କଥିତାନି ଜୱନାନି ପିଣ୍ଡିତାନି ୱିୟ ୱୁତ୍ତାନି, ଏକସ୍ମିଂ ୱା ତଦାରମ୍ମଣେ ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନି ହୁତ୍ୱା ଜୱିତାନେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ଇମଞ୍ଚ ପନ ପିଣ୍ଡଜୱନଂ ୱଦନ୍ତେନ ଅକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରିୟେୱ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି ଗହେତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସୁପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନାନି ପିଣ୍ଡିତାନି ୱିୟ ୱୁତ୍ତାନି। ପଟ୍ଠାନେ ପନ "କୁସଲଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦିଟ୍ଠି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା , ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇତରାନି ଦ୍ୱେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତାନିପି କୁସଲୱିପାକେ ତଦାରମ୍ମଣେ ପିଣ୍ଡେତବ୍ବାନି ସିୟୁଂ। ତେସଂ ପନ ଅନନ୍ତରଂ ଅହେତୁକୱିପାକେନେୱ ତଦାରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସୋ ଚ ସନ୍ତୀରଣଭାୱେନେୱ ଗହିତୋତି ଅପୁବ୍ବଂ ଗହେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଅହେତୁକେ ଚ ପିଣ୍ଡେତବ୍ବଂ ନାରହନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ନ ପିଣ୍ଡେତୀତି।

ତିହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ପନେତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଦୁତିୟୱାଦେ ତିହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ତିହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ ୱଦତି

ଜଓନସମାନତ୍ତା, ନାଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ପଠମତ୍ଥେରେନ ଅକୁସଲାନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ, କୁସଲାନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅକୁସଲାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ହି ପଟିସନ୍ଧିଜନକଂ ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ଦୁହେତୁକାହେତୁକଂ ୱିପାକଂ ଜନଯନ୍ତମ୍ପି ତିହେତୁକଜୱନାନନ୍ତରଂ ନ ଜନେତୀତି ନ ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଦିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ ଅୱୁତ୍ତମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଥେରୱାଦେ ଯେନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ସସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରୱିଧାନାଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତେନେୱ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ଅଧିପ୍ପାଯନ୍ତରଂ ଅଧିପ୍ପାଯନ୍ତରେନ ଆଲୋଳେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁସଦିସମେୱାତି ଜନକକମ୍ମହେତୁସଦିସମେୱ। ମହାପକରଣେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି ମହାପକରଣେ ଆଗତପାଳିଯା ପାକଟଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱିଧାନଂ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦତି।

କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୯୯।ଅନନ୍ତରାଯେନାତି ପରିହାନିପଚ୍ଚଯୱିରହେନ। ପଟିପଦାଦିଭେଦୋତି ପଟିପଦାରମ୍ମଣଭେଦୋ। ତଥା ହି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ତଂ ଝାନଂ ତଂପଟିପଦମେୱ ହୋତି। ଏତସ୍ମିଂ ଅପରିହୀନେ ତସ୍ସ ୱିପାକୋ ନିଜ୍ଜତ୍ତମାନୋ ତପ୍ପଟିପଦୋୱ ଭୱିତୁଂ ଅରହତୀତି। ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟାଦିଭାୱୋ ପନ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ହୋତି, ନ ଆଗମନୱସେନ। ତଥା ହି ଏକମେୱ ଝାନଂ ନାନାକ୍ଖଣେସୁ ନାନାଧିପତେଯ୍ୟଂ ହୋତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସେୱ ହି ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦଭାୱେନ ଭାୱନା ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିପାକସ୍ସ ଆଗମନୱସେନ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟାଦିତା ନ ୱୁତ୍ତା।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୦୫। ଯଥା ୱଟ୍ଟଂ ଆଚିନତି, ତଥା ତଣ୍ହାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଲୋକିଯକମ୍ମଂ ଉପଚିତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପନ ଏୱଂ ନ ହୋତୀତି ତଥା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧାଗମନୱସେନାତି ଅନିମିତ୍ତାପ୍ପଣିହିତନାମଦାଯକେହି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ୱିଜ୍ଜମାନେହିପି ଫଲସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତନାମଦାନଦୀପନେ ଅଗ୍ଗହିତଭାୱେନେୱ ଅୱୋମିସ୍ସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଗମନତୋ ସୁଞ୍ଞତାପ୍ପଣିହିତନାମୱତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମତ୍ତଯଦାନଂ ଯୋଜିତଂ, ଇତରସ୍ସପି ପନ ତଥେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନଯମତ୍ତଦସ୍ସନଞ୍ହେତଂ। ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ପନ ନାମତ୍ତଯୱତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାନନ୍ତରସ୍ସପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମତ୍ତଯଦାନଂ ନ ନିୱାରିତନ୍ତି। ୱଠଅଞ୍ଜନକଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚ ୱିପସ୍ସନାଗମନୱସେନ ନାମଲାଭେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ ଅନିମିତ୍ତନାମଲାଭୋ ନ ସିଯା। ଯଥା ପନ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ୱିଯ ୱଠଅଞ୍ଜନକଫଲସମାପତ୍ତିଯାପି ଝାନପଟିପଦାଭେଦୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମଲାଭେ ସତି ଅନିମିତ୍ତନାମଞ୍ଚ ଲଭତୀତି। ଅପ୍ପୂପସନ୍ତାଯାତି ଇଦଂ କେନଚି ଅଞ୍ଞେନ ଅନନ୍ତରିତତ୍ତା ତାଦିସାଯ ଏୱ ସଦ୍ଧାଯ…ପେ… ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଛନ୍ଦାଦଯୋପି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରସଦିସାନଂ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଉପ୍ପାଦକା ଅଧିପତିଭୂତା ଅଧିପତିଭୂତେ ଏୱ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି।

୫୫୫। କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିକସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକସଭାୱସ୍ସ ଫଲେନପି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସେନ ନିଯ୍ୟାନସଭାୱେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଫଲେପି ''ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ଫଲେସୁ ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ଚ ମଗ୍ଗୋ ଉଦ୍ଧଟୋ, ଏୱଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାପୀତି। ମଗ୍ଗଂ ଉପାଦାଯାତି ମଗ୍ଗସଦିସତାଯ ମଗ୍ଗୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୫୬। ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ୱିଯ ନ ଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ସନ୍ତୀରଣୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣମେୱ ପନ ଅଧିମତ୍ତଂ ମନ୍ଦଞ୍ଚ ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତଂ।

ଅକୁସଲୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କିରିୟାବ୍ୟାକତଂ

ମନୋଧାତୁଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬୬।ୱାତପୁପ୍ଫନ୍ତି ମୋଘପୁପ୍ଫଂ। ତଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନେପି ରୁକ୍ଖେ ନ ଫଲତି, ଛିନ୍ନରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫଂ ପନ ଅଚ୍ଛିନ୍ନେ ଫଲେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲସ୍ସପି ପୱତ୍ତମାନଂ ୟଂ ନ ଫଲତି, ତଂ ୱାତପୁପ୍ଫସଦିସଂ। ଇତରସ୍ସେୱ ପନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଛିନ୍ନରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫସଦିସଂ। ତଞ୍ହି ଅଚ୍ଛିନ୍ନେ ଭୱମୂଲେ ଫଲେୟ୍ୟାତି।

କିରିୟମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬୮ ।ଲୋଲୁପ୍ପତଣ୍ହା ପହୀନାତି ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ପୁରିମା ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଚାରଣପଞ୍ଞାରହିତନ୍ତି କେୱଲଂ ସୋମନସ୍ସମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଚେତିୟପୂଜାଦୀସୁପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱତ୍ତଂ କରୋନ୍ତୋତି ଇଦଂ ୱତ୍ତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେ କାୟଦ୍ୱାରଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାନୁଗତଂ ହୁତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନଂ ସନ୍ଧାୟ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଏୱ ୱା ଲୋଲୁପ୍ପତଣ୍ହାପହାନାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁଭୂତଂ ଇଦମେୱ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ‘‘ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଏୱଂ ତାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଆହ। ଅତୀତଂସାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଇମେହି ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାୟକମ୍ମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମହାନି। ୧୫୬ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ) ‘‘ଭଗୱତୋ ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। ଅହେତୁକସ୍ସ ମୂଲାଭାୱେନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତା ନତ୍ଥୀତି ବଲଭାୱୋ ଅପରିପୁଣ୍ଣୋ, ତସ୍ମା ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ‘‘ସମାଧିବଲଂ ହୋତି, ୱୀରିୟବଲଂ ହୋତୀ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଏୱ ହି ଅହେତୁକାନଂ ସଙ୍ଗହୱାରେ ଝାନଙ୍ଗାନି ଚ ନ ଉଦ୍ଧଟାନି। ତେନେୱ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଅହେତୁକଦ୍ୱୟେ ବଲାନି ଅନୁଦ୍ଦେସାସଙ୍ଗହିତାନି। ୟସ୍ମା ପନ ୱୀରିୟସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ସେସାହେତୁକେହି ବଲୱଂ, ୟସ୍ମା ଚ ଏତ୍ଥ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଝାନପଚ୍ଚୟମତ୍ତତା ୱିୟ ସମାଧିୱୀରିୟାନଂ ବଲମତ୍ତତା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ‘‘ସମାଧିବଲଂ ୱୀରିୟବଲ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଠପିତଂ। ୟସ୍ମା ପନ ନେୱ କୁସଲଂ ନାକୁସଲଂ, ତସ୍ମା ସମ୍ମାସମାଧି ମିଚ୍ଛାସମାଧୀତି, ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ମିଚ୍ଛାୱାୟାମୋତି ଚ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏୱଂ ସତି ମହାକିରିୟଚିତ୍ତେସୁ ଚ ଏତଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ସମ୍ମା, ମିଚ୍ଛା ୱା ନିୟ୍ୟାନିକସଭାୱାଭାୱତୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ସମାଧିୱାୟାମା ଇଧ ତଥା ନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୫୭୪। ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରୋପରିୟତ୍ତଆସୟାନୁସୟସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣାନି ଇମସ୍ସାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ୟମକପାଟିହାରିୟମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣାନି ଚ ଇମସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପନ୍ନପରିକମ୍ମାନନ୍ତରାନି ଇମିନା ଆୱଜ୍ଜିତାରମ୍ମଣେୟେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଛ...ପେ... ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି। ମହାୱିସୟତ୍ତା ମହାଗଜୋ ୱିୟ ମହନ୍ତନ୍ତି ମହାଗଜଂ।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକିରିୟଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭୭। ଇଦାନି ୟାନି କିରିୟାନି ଜାତାନି, ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଏୱଂ ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅତ୍ତଭାୱୋତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ରୂପକଣ୍ଡଂ

ଉଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ରୂପମବ୍ୟାକତଂ ଭାଜେତବ୍ବଂ, ତଞ୍ଚ କେନଚି ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ କତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ଭାଜେତୁଂ। ନ ହି ରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ ସକ୍କା କାତୁଂ ଅଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସବ୍ଭାଵତୋ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଅନେକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତାୟ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ କେସଞ୍ଚି କତ୍ଥଚି ଅସମୁଟ୍ଠାପନତାୟ ଵଵତ୍ଥାନାଭାଵତୋ, ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟଵଜ୍ଜିତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅଚିତ୍ତସହଭୁଭାଵତୋ ଚ, ନ ଚ ରୂପାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରଣେନ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ ଯୁଜ୍ଜତି ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣାନଂ ଝାନାନଂ ଵିୟ ରୂପାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହାତବ୍ବତାଭାଵା, ଉପାଦାରୂପେହି ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ତେସଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାଵେନ ଅପ୍ପଵତ୍ତନତୋ, ନାପି ମହାଭୂତେହି ଯୁଜ୍ଜତି କେସଞ୍ଚି ମହାଭୂତାନଂ କେହିଚି ଉପାଦାରୂପେହି ଵିନା ପଵତ୍ତିତୋ ଅସମାନକାଲାନଞ୍ଚ ସବ୍ଭାଵତୋ। ନ ହି ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ପଥଵୀଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ହୋତୀ’’ତି ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ ସୋତାଦିନିସ୍ସୟଭୂତାୟ ପଥଵିୟା ଚିତ୍ତାଦିସମୁଟ୍ଠାନାୟ ଚ ସହ ଚକ୍ଖାୟତନସ୍ସ ଅଭାଵା। ଏଵଂ ସୋତାୟତନାଦୀସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ମହାଭୂତେହି ଅସମାନକାଲାନି ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଉପଚୟାଦୀନିପି ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ହୋନ୍ତୀତି ନ ସକ୍କା ଵତ୍ତୁନ୍ତି। ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ କାଲେ ଅନେକାନି କଲାପସହସ୍ସାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତି ଚ, ନ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଵିୟ ରୂପାନଂ କଲାପଦ୍ୱୟସହାଭାଵୋ ଅତ୍ଥି। ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ କଲାପେ ଵତ୍ତମାନେ ଏଵ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିରୋଧୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି ସବ୍ବଥା ରୂପାବ୍ୟାକତଂ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ କତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ଵିଭଜିତୁଂ। ଏକକାଦୀହି ପନ ନୟେହି ନ ହେତୁଆଦିନା ସଭାଵେନ ଵିଭଜିତୁଂ ସକ୍କାତି ତଥା ଵିଭଜନତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ତାଵ ଅଵିଭତ୍ତଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମୟଵଵତ୍ଥାନେନ ଵିନା ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସଭାଵତୋଯେଵ ନିଦ୍ଦେସେ ଏକଦେସଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ନିଗମନକରଣସ୍ସ ଅନୁପପତ୍ତିତୋ ଚ ଵିଭତ୍ତଞ୍ଚ ଅଵିଭତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆହ ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା? କୁସଲା…ପେ… ଅସଙ୍ଖତା ଚ ଧାତୁ। ଇମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତା’’ତି। ଅଵିଭତ୍ତେ ହି ଵିଭଜିତବ୍ବେ ଦସ୍ସିତେ ଵିଭଜନଂ ଯୁତ୍ତଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛାୟ ଉପ୍ପାଦିତାୟାତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଵିପାକକିରିୟାବ୍ୟାକତଂ ଵିଭତ୍ତତ୍ତା ନ ଵିଭଜିତବ୍ବଂ, ଅସଙ୍ଖତା ଚ ଧାତୁ ଭେଦାଭାଵତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଭେଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅଵିଭତ୍ତତ୍ତା ଚ ଵିଭଜିତବ୍ବଂ, ତଂ ଵିଭଜନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସବ୍ବଂ ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅୟମେତ୍ଥ ପାଠଯୋଜନା।

ନୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ହେତ୍ୱା ଗହଣମେଵ ନୟଦସ୍ସନଂ। ତଂ ଵିପାକେସୁ କତ୍ୱା ଵିଞ୍ଞାତତ୍ତା କିରିୟାବ୍ୟାକତେସୁ ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ। କାମାଵଚରାଦିଭାଵେନ ଵୁତ୍ତସ୍ସ କିରିୟାବ୍ୟାକତସ୍ସ ଵା ଦସ୍ସନଂ, ତଂ କତ୍ୱା କାମାଵଚରାତିଆଦିକଂ ଗହେତ୍ୱା ଵୁତ୍ତତ୍ତା ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ। ପଞ୍ଚଵୀସତି ରୂପାନୀତି ପାଠେ ଅୟଂ ଵୁତ୍ତାନି ଦସାୟତନାନି ପଞ୍ଚଦସ ଚ ସୁଖୁମରୂପାନି, ଉପଚୟସନ୍ତତିୟୋ ଵା ଏକନ୍ତି କତ୍ୱା ହଦୟଵତ୍ଥୁଞ୍ଚ। ଛନ୍ନଵୁତୀତି ଚକ୍ଖାଦିଦସକା ସତ୍ତ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦୟୋ ତୟୋ ଅଟ୍ଠକା ଉତୁଚିତ୍ତଜା ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଦା ଚ। କଲାପଭାଵେନ ପଵତ୍ତରୂପରୂପାନି ‘‘ରୂପକୋଟ୍ଠାସା’’ତି ଵୁତ୍ତାନି ରୂପକଲାପକୋଟ୍ଠାସଭାଵତୋ। କୋଟ୍ଠାସାତି ଚ ଅଂସା, ଅଵୟଵାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟ୍ଟନ୍ତି ଵା ସରୀରଂ, ତସ୍ସ ଅଂସା କେସାଦୟୋ କୋଟ୍ଠାସାତି ଅଞ୍ଞେପି ଅଵୟଵା କୋଟ୍ଠାସା ଵିୟ କୋଟ୍ଠାସା। ନିବ୍ବାନଂ ନିପ୍ପଦେସତୋ ଗହିତନ୍ତି ସୋପାଦିସେସନିରୁପାଦିସେସରାଗକ୍ଖୟାଦିଅସଙ୍ଖତାଦିଵଚନୀୟଭାଵେନ ଭିନ୍ନଂ ନିପ୍ପଦେସତୋ ଗହିତଂ। ଅଭେଦତୋ ହି ଏକାଵ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୂତି।

୫୮୪।ସବ୍ବନ୍ତି ସକଲଂ ଚକ୍କଵାଳଂ। ପରିମଣ୍ଡଲଂ ପରିମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନଂ, ପରିକ୍ଖେପତୋ ଛତ୍ତିଂସ ସତସହସ୍ସାନି ଦସ ଚେଵ ସହସ୍ସାନି ଅଡ୍ଢଚତୁତ୍ଥାନି ଚ ଯୋଜନସତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଵଙ୍କଂ ‘‘ପରିମଣ୍ଡଲ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରି ନହୁତାନୀତି ଚତ୍ତାଲୀସ ସହସ୍ସାନି। ନଗଵ୍ହୟାତି ନଗାତି ଅଵ୍ହାତବ୍ବା ନଗସଦ୍ଦନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦେଵଦାନଵାଦୀନଂ ତିଗାଵୁତାଦିସରୀରଵସେନ ମହନ୍ତାନି ପାତୁଭୂତାନି। ତତ୍ରାୟଂ ଵଚନତ୍ଥୋ – ଭୂତାନି ଜାତାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ମହନ୍ତାନି ମହାଭୂତାନୀତି। ଅନେକଚ୍ଛରିୟଦସ୍ସନେନ ଅନେକାଭୂତଵିସେସଦସ୍ସନଵସେନ ଚ ମାୟାକାରୋ ମହନ୍ତୋ ଭୂତୋତି ମହାଭୂତୋ। ଯକ୍ଖାଦୟୋ ଜାତିଵସେନେଵ ମହନ୍ତା ଭୂତାତି ମହାଭୂତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ଵା ଅୟଂ ମହାଭୂତସଦ୍ଦୋ ତେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଥଵୀଆଦୟୋ ପନ ମହାଭୂତା ଵିୟ ମହାଭୂତା। ଭୂତସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଭୟଲିଙ୍ଗତ୍ତା ନପୁଂସକତା କତା। ମହାପରିହାରତୋତି ଏତ୍ଥ ଵଚନତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ମହନ୍ତେହି ଭୂତାନି, ମହାପରିହାରାନି ଵା ଭୂତାନୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମତ୍ଥେ ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦସ୍ସ ପରିହାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘ମହାଭୂତାନୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଅଚ୍ଚିମତୋତି ଅଗ୍ଗିସ୍ସ। କୋଟିସତସହସ୍ସଂ ଏକଂ କୋଟିସତସହସ୍ସେକଂ। ଚକ୍କଵାଳନ୍ତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଵସେନ ଏକଂ କତ୍ୱା ଵୋହରନ୍ତି। ଵିଲୀୟତି

ଖାରୋଦକେନ। ୱିକୀରତୀତି ୱିଦ୍ଧଂସତି। ଉପାଦିନ୍ନକେସୁ ୱିକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଥଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିମାହ। କଟ୍ଠମୁଖେନ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଉପମତ୍ଥୋ। ଯଥା କଟ୍ଠମୁଖସପ୍ପେନ ଦଟ୍ଠୋ ପଥଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଏୱଂ ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ସୋ କାୟୋ କଟ୍ଠମୁଖେୱ ହୋତି, କଟ୍ଠମୁଖମୁଖଗତୋ ୱିଯ ପଥଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଏୱସଦ୍ଦସ୍ସତ୍ଥେ। ''ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନା''ତି ଏତସ୍ସ ଚ ପରତୋ ଆହରିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ରାଯମତ୍ଥୋ – ''କଟ୍ଠମୁଖେନ ଦଟ୍ଠୋପି କାୟୋ ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନେୱ ପଥଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅୱିଯୁତ୍ତୋ ସୋ କାୟୋ ସବ୍ବଦା କଟ୍ଠମୁଖମୁଖଗତୋ ୱିଯ ହୋତୀ''ତି। ଅଥ ୱା ଅନିଯମତ୍ଥୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ। ତତ୍ରାଯମତ୍ଥୋ – ''କଟ୍ଠମୁଖେନ ଦଟ୍ଠୋ କାୟୋ ପଥଦ୍ଧୋ ହୋତି ୱା ନ ୱା ହୋତି ମନ୍ତାଗଦୱସେନ, ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ପନ ମନ୍ତାଗଦରହିତୋ ସୋ କାୟୋ କଟ୍ଠମୁଖମୁଖଗତୋ ୱିଯ ହୋତି ଏକନ୍ତପଥଦ୍ଧୋ''ତି। ପୂତିଯୋତି କୁଥିତୋ। ମହାୱିକାରାନି ଭୂତାନୀତି ମହାୱିକାରାନି ଜାତାନି, ୱିଜ୍ଜମାନାନୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦସ୍ସ ୱିକାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ''ମହାଭୂତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି।

ପଥୱୀତିଆଦିନା ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ପାକଟାନିପି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଯଥାସଭାୱତୋ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହମାନାନି ମହନ୍ତେନ ୱାଯାମେନ ୱିନା ନ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ପାକଟାନିପି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱତ୍ତା ''ମହନ୍ତାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତାନି ହି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି ଅମହନ୍ତାନୀତି ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ତେସଂ ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହିତତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅହୋ ମହନ୍ତାନି ଏତାନୀ''ତି ପଜାନାତି। ଉପାଦାୟାତି ଏତେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନା ପଚ୍ଛିମକାଲକିରିଯା ପୱତ୍ତୀତି କତ୍ୱା ''ପୱତ୍ତରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ''ଉପାଦାୟା''ତି ଏତେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତା ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ଉପାଦାଯତି ନିସ୍ସଯତୀତି ଉପାଦାଯଂ, ଉପାଦାଯମେୱ ରୂପଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ, ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯସ୍ସ ଏକନ୍ତନିସ୍ସିତସ୍ସ ରୂପସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ପନ ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନାପି ୱେଦନାଦିନୋ ତଦଭାୱେପି ଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଭୱତି ହି ନିସ୍ସଯରୂପାନଂ ସାମିଭାୱୋତି।

ତିୱିଧରୂପସଙ୍ଗହୱଣ୍ଣନା

୫୮୫। ପକିଣ୍ଣକଦୁକେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଦୁକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେୋ ସବ୍ବଦୁକେହି ତିକୱସେନ ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକୋ ଚ ଯୋଜନଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ସବ୍ବଦୁକଯୋଗୀସୁ ଆଦିଭୂତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଦୁକମେୱ ଗହେତ୍ୱା ସେସେହି ସବ୍ବଦୁକେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ତିକା ୱୁତ୍ତା। ସକ୍କା ହି ଏତେନ ନଯେନ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଦୁକାନଂ ଦୁକନ୍ତରେହି ଲବ୍ଭମାନା ତିକଯୋଜନା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି।

ଚତୁବ୍ବିଧାଦିରୂପସଙ୍ଗହୱଣ୍ଣନା

୫୮୬। ଚତୁକ୍କେସୁ ଏକନ୍ତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଭାୱତୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକାଦୀହି ସମାନଗତିକୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଦୁକୋତି ତେନ ସହ ଉପାଦାଦୁକସ୍ସ ଯୋଜନାଯ ଲବ୍ଭମାନୋପି ଚତୁକ୍କୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥା ସନିଦସ୍ସନଦୁକାଦୀନଂ ତେନ ତସ୍ସ ଚ ଓଳାରିକଦୂରଦୁକେହି ଯୋଜନାଯ ଲବ୍ଭମାନା ନ ୱୁତ୍ତା, ଧମ୍ମାନଂ ୱା ସଭାୱକିଚ୍ଚାନି ବୋଧେତବ୍ବାକାରଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତେନ ଭଗୱତା ତେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ତସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଯୋଜନା ନ କତାତି କିଂ ଏତ୍ଥ କାରଣପରିଯେସନାଯ, ଅଦ୍ଧା ସା ଯୋଜନା ନ କାତବ୍ବା, ଯତୋ ଭଗୱତା ନ କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞେ ପନ ପକିଣ୍ଣକଦୁକା ଅଞ୍ଞେହି ପକିଣ୍ଣକଦୁକେହି ଯୋଜେତୁଂ ଯୁତ୍ତା, ତେହି ଯୋଜିତା ଏୱ। ୱତ୍ଥୁଦୁକାଦୀସୁ ପନ ସୋତସମ୍ଫସ୍ସାରମ୍ମଣଦୁକାଦଯୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେହି ଆରମ୍ମଣବାହିରାଯତନାଦିଲବ୍ଭମାନଦୁକେହି ଉପାଦିନ୍ନକଦୁକସ୍ସ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯଦୁକସ୍ସ ଚ ଯୋଜନାଯ ଚତୁକ୍କା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଦୁକସ୍ସ ଚ ସବ୍ବାରମ୍ମଣବାହିରାଯତନାଦିଲବ୍ଭମାନଦୁକେହି। ଅୱସେସେହି ପନ ତେସଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ସବ୍ବୱତ୍ଥୁଦୁକାଦୀହି ଯୋଜନାଯ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପୱିଭତ୍ତି

ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୯୪। ଅୱିଜ୍ଜମାନୱିଭାଗସ୍ସ ୱିଭାଗାଭାୱଦସ୍ସନମେୱ ନିଦ୍ଦେସୋ ନିଚ୍ଛଯକରଣତୋ, ତସ୍ମା ''ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନ ହେତୁମେୱା''ତିଆଦିନା ୱିଭାଗାଭାୱାୱଧାରଣେନ ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ନିଦ୍ଦେସଂ କରୋତି। ହେତୁହେତୂତି ମୂଲହେତୁ, ହେତୁପଚ୍ଚଯହେତୂତି ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ। ମହାଭୂତା ହେତୂତି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ମହାଭୂତା ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତେନପି ୱୁତ୍ତୋତି। ହେତୁପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ ହେତୁ ପଚ୍ଚଯହେତୁ। ଯୋ ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ହେତୁ, ସୋ ଏୱ ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନାଯ ହେତୂତି ୱୁତ୍ତୋ ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମସମାଦାନାନଂ ଠାନସୋ ହେତୁସୋ

ୱିପାକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିପାକନିଯାମକତ୍ତା ଉତ୍ତମଂ ପଧାନଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିଟ୍ଠାନନିପ୍ଫାଦିତଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଞ୍ଚ କମ୍ମମିୱ ପଧାନତ୍ତା ''ହେତୂ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ କମ୍ମାରମ୍ମଣାନି ''ଉତ୍ତମହେତୂ''ତି ୱୁତ୍ତାନି। ୱକ୍ଖତି ଚ ''ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗା ୱିପାକସ୍ସ ଠାନଂ, କମ୍ମଂ ହେତୂ''ତି। ଇଧ ପନ କମ୍ମମିୱ ଉତ୍ତମତ୍ତା ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ହେତୁୱଚନଂ ଅରହତୀତି ''ଉତ୍ତମହେତୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜା ସାଧାରଣପଚ୍ଚଯତ୍ତା ''ହେତୂ''ତି ୱୁତ୍ତା। ଫରତୀତି ଗଚ୍ଛତି ପାପୁଣାତି। ପଟିକ୍ଖେପନିଦ୍ଦେସୋତି ଇଦଂ ମାତିକାଯ ଆଗତପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ମାତିକାଯ ନ ହେତୁପଦାଦିସଙ୍ଗହିତତା ଚ ରୂପସ୍ସ ୱୁତ୍ତା ତଂତଂସଭାୱତ୍ତା, ଅୱଧାରିତତା ଚ ଅନଞ୍ଞସଭାୱତୋ।

ରୂପୀଦୁକେ ରୂପୀପଦମେୱ ଇଧ ''ରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ରୂପୀରୂପପଦାନଂ ଏକତ୍ଥତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତସ୍ସେୱ ରୂପୀରୂପଭାୱତୋ। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଅରୂପତୋ ୱିଧୁରଂ ରୂପସ୍ସ ସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ଅରୂପଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଯଥା ରୂପଂ, ତେନ ରୂପଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ନ ଅରୂପନ୍ତି ଅରୂପତୋ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ରୂପେ ଏୱ ଏତଂ ସଭାୱଂ ନିଯମେତି, ନ ରୂପଂ ଏତସ୍ମିଂ ସଭାୱେ। ଅତ୍ଥି ହି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତଂ ଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱଂ ନ ହୋତୀତି। ଏତମେୱ ଚ ନିଯମଂ ପୁନ ଏୱସଦ୍ଦେନ ନିଯମେତି ''ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ନିଯମୋ ରୂପେ ଅତ୍ଥି ଏୱ, ଅରୂପେ ୱିଯ ନ ନତ୍ଥୀ''ତି। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଂ ରୂପନ୍ତି ଭୂତୁପାଦାଯରୂପଂ କାଲଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ''ସବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅରୂପେହି ସମାନୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱଂ ଅତୀତାନାଗତଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏତେନ ୱିସେସେତି, ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନନୁ ଏୱଂ ରୂପାଯତନସ୍ସପି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ରୂପଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନୱସେନ ଏକୀଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ଅରୂପତୋ ୱିଧୁରସ୍ସ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପମେୱ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ପନ ନିଯମେ ''ସବ୍ବଂ ରୂପ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାଯଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱନିଯମୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସବ୍ବରୂପସ୍ସ ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣନିଯମୋ ଦସ୍ସିତୋ ନ ସିଯା। ପାଠଇଯଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି ଏୱ-କାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଉପ୍ପନ୍ନମେୱାତି। ତସ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନିଯମାପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି କିଂ ସୋତପତିତତ୍ତେନ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

କଥଂୱିଧନ୍ତି ଗୁଣେହି କଥଂ ସଣ୍ଠିତଂ। ଞାଣମେୱ ଞାଣୱତ୍ଥୁ। ସମାନଜାତିକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ସମାନଜାତିଯା ୱା ସଙ୍ଗହୋ ସଜାତିସଙ୍ଗହୋ। ସଞ୍ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଜାତି, ସଞ୍ଜାତିଯା ସଙ୍ଗହୋ ସଞ୍ଜାତିସଙ୍ଗହୋ, ସଞ୍ଜାତିଦେସେନ ସଙ୍ଗହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପକାରୱସେନ ଅୱିପ୍ପଯୋଗେନ ଚ ସମାଧିଦେସେ ଜାତା ସମ୍ମାସତିଆଦଯୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା। ଯତ୍ଥ ଚ ସତିଆଦିସହାଯୱତୋ ସମାଧିସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚକରଣଂ, ସୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସମାଧିଦେସୋ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପନାଭାୱତୋ ପଟିୱେଧସଦିସଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି ସମାନେନ ପଟିୱେଧକିଚ୍ଚେନ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା।

ରୂପୱିଭତ୍ତିଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୋ

ଉପାଦାଭାଜନୀଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୯୬। ଅପ୍ପରଜକ୍ଖାଦିସତ୍ତସମୂହଦସ୍ସନଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ, ଛସୁ ଅସାଧାରଣଞାଣେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଦସ୍ସନଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ। ''ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପରିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୫) ଏୱମାଦିନା ଆକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ, ତମ୍ପି ପୁରିମଦ୍ୱଯମିୱ କାମାୱଚରଂ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭଭୂତା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସନ୍ତତିଯୋ ସମ୍ଭାରା। ସହ ସମ୍ଭାରେହି ସସମ୍ଭାରଂ, ସମ୍ଭାରୱନ୍ତଂ। ସମ୍ଭୱୋତି ଆପୋଧାତୁମେୱ ସମ୍ଭୱସମ୍ଭୂତମାହ। ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ୱଣ୍ଣାଯତନମେୱ ପରିମଣ୍ଡଲାଦିସଣ୍ଠାନଭୂତଂ। ତେସଂ ପନ ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ତଥାଭୂତାନଂ ଅତଥାଭୂତାନଞ୍ଚ ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାଯତନାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ମଂସପିଣ୍ଡେ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଚୁଦ୍ଦସସମ୍ଭାରୋ ହି ମଂସପିଣ୍ଡୋ। ସମ୍ଭୱସ୍ସ ଚତୁଧାତୁନିସ୍ସିତେହି ସହ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଧାତୁତ୍ତଯନିସ୍ସିତତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାଯତନାନମେୱ ୱା ସମ୍ଭୱସଣ୍ଠାନଭାୱା ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାତି ଚତୁଧାତୁନିସ୍ସିତତା ଚ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯଂ ମଂସପିଣ୍ଡଂ ସେତାଦିନା ସଞ୍ଜାନନ୍ତୋ ନ ପସାଦଚକ୍ଖୁଂ ସଞ୍ଜାନାତି, ପତ୍ଥିଣ୍ଣତାଦିୱିସେସଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ''ପଥୱୀପି ଅତ୍ଥୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତମ୍ପି ୱଦତି।

ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସଭୂତେତି ଏତେନ ଅୱସେସଂ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସ୍ନେହମିୱ ସତ୍ତକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତାହେୱ ଅତ୍ତନୋ

ନିସ୍ସଯଭୂତାହି ଚତୂହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ ତଂନିସ୍ସିତେହି ଏୱ ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦୀହି ଅନୁପାଲିତପରିୱାରିତଂ ତିସନ୍ତତିରୂପସମୁଟ୍ଠାପକେହି ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପଥମ୍ଭିଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ସତ୍ତକ୍ଖିପଟଲାନଂ ବ୍ୟାପନୱଚନେନ ଚ ଅନେକକଲାପଗତଭାୱଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ପମାଣତୋ ଊକାସିରମତ୍ତନ୍ତି ଊକାସିରମତ୍ତେ ପଦେସେ ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାନି ମନୁପସ୍ସତୀତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅଥ ୱା ମନୂତି ମଚ୍ଛୋ। ଉପକାରଭୂତେହି ସଙ୍ଗହିତୋ। ପରିଯାଯେନାତି ଚତୁନ୍ନଂ ପସାଦୋ ତେସୁ ଏକସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ ସମାନଧନାନଂ ଧନଂ ୱିଯାତି ଏତେନ ପରିଯାଯେନ। ସରୀରଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଏୱ। ପଟିଘଟ୍ଟନମେୱ ନିଘଂସୋ ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ। ରୂପାଭିମୁଖଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱାପତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ ପଟିଘଟ୍ଟନତୋ ଜାତୋ ୱା ନିଘଂସୋ ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ।

ପରିକପ୍ପୱଚନଂ ''ସଚେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା''ତି ହେତୁକିରିଯଂ, ''ପସ୍ସେଯ୍ୟା''ତି ଫଲକିରିଯଞ୍ଚ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ତେନ ପରିକପ୍ପେନ ୱଚନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ହେତୁକିରିଯା ଅନେକତ୍ତା ଅୱୁତ୍ତାପି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ''ପସ୍ସେ ୱା''ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦସ୍ସନେ ପରିଣାଯକଭାୱୋ ଦସ୍ସନପରିଣାଯକଟ୍ଠୋ। ଯଥା ହି ଇସ୍ସରୋ ''ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ କରୋଥା''ତି ୱଦନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କିଚ୍ଚେ ସପୁରିସେ ପରିଣାଯତି ପୱତ୍ତଯତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ତେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚେ ଆଣାପେନ୍ତଂ ୱିଯ ପରିଣାଯତୀତି ଚକ୍ଖୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚକ୍ଖତୀତି ହି ଚକ୍ଖୁ, ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ନଯେନ ଆଚିକ୍ଖତି ପରିଣାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମୱିସମାନି ରୂପାନି ଚକ୍ଖତି ଆଚିକ୍ଖତି, ପକାସେତୀତି ୱା ଚକ୍ଖୁ। ସଞ୍ଚାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଚାତି। କେ ସଞ୍ଚାଯନ୍ତି? ଫସ୍ସାଦୀନି । ତଥା ସମୋସରଣଂ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ତିକ୍ଖମନ୍ଦଭାୱାନୁପୱତ୍ତନେନ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି। ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱଂ ଅତ୍ତାତି ଗହିତମ୍ପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ। ୱଠଞ୍ଜନ୍ତି ପୱିସନ୍ତି ଏତେନାତି ୱଠଞ୍ଜନଂ, ତଂଦ୍ୱାରିକାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ୱଠଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ।

୫୯୭। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋ ପରିକପ୍ପୋ ଏୱ ୱିକପ୍ପନଟ୍ଠୋ। ଘଟ୍ଟଯମାନମେୱାତି ପସାଦସ୍ସ ଅଭିମୁଖଭାୱୱିସେସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତମେୱ।

୫୯୯। ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱଚନେନେୱ ତେସଂ ତଂଦ୍ୱାରିକାନଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ଯଥା ଚ ତେସଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତେନ ପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଇମିନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁପସାଦୱତ୍ଥୁକାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନନ୍ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ତଦାଲମ୍ବନରୂପାରମ୍ମଣତାଯ ତଂସଦିସାନଂ ମନୋଧାତୁଆଦୀନଞ୍ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯତ୍ଥ ପନ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଜୱନୱୀଥିପରିଯାପନ୍ନାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତାନି ହି ରୂପଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନଭୂତାନି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଚ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଞ୍ଞାନି ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତେନେୱାତି ଏୱଂ ''ଆରବ୍ଭା''ତି ୱଚନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତୋ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସପି ଦୀପକଂ, ଆରମ୍ମଣୱଚନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସେୱାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

୬୦୦।ସୁଣାତୀତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱେନ ସୁଣାତି। ଜିୱ୍ହାସଦ୍ଦେନ ୱିଞ୍ଞାଯମାନା କିରିଯା ସାଯନନ୍ତି କତ୍ୱା ''ସାଯନଟ୍ଠେନା''ତି ଆହ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତଫସ୍ସାଦୀନଂ ଆଯୋତି କାଯୋ, ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖାନଂ ୱା। କାଯାଯତନସ୍ସ ବ୍ୟାପିତାଯ ଚକ୍ଖୁପସାଦେ କାଯପସାଦଭାୱୋପି ଅତ୍ଥି, ତେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଅନୁୱିଦ୍ଧତ୍ତା ନୋ ବ୍ୟାପିତା ଚ ନ ସିଯା, ୱୁତ୍ତା ଚ ସା। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୱଭାସନଂ କାଯପସାଦସ୍ସ ଚ ରୂପାୱଭାସନଂ ଆପନ୍ନନ୍ତି ଲକ୍ଖଣସମ୍ମିସ୍ସତଂ ଚୋଦେତି। ଚକ୍ଖୁକାଯାନଂ ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯତ୍ତା କଲାପନ୍ତରଗତତାଯ ''ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ''ତି ଆହ। ରୂପରସାଦିନିଦସ୍ସନଂ ସମାନନିସ୍ସଯାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଭାୱାନୁପଗମେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅଭାୱୋ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଅସମାନନିସ୍ସଯାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ରୂପାଭିଘାତାରହୋ ଚ ସୋ ଭୂତପ୍ପସାଦୋ ଚାତି ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦୋ। ଏୱଂଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁ। ରୂପାଭିଘାତୋତି ଚ ରୂପେ, ରୂପସ୍ସ ୱା ଅଭିଘାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣାଯତନତ୍ତଭାୱନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିଦାନଭୂତା କାମତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା ଚ ତଦାଯତନିକଭୱପତ୍ଥନାଭାୱତୋ ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦିୱୋହାରଂ ଅରହତୀତି ଦୁତିଯୋ ନଯୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନଂ କମ୍ମଂ ସମୁଟ୍ଠାନମେତେସନ୍ତି ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି, ଏୱଂୱିଧାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁ, ଏୱଂୱିଧୋ ୱା ଭୂତପ୍ପସାଦୋ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନି…ପେ… ପସାଦୋ। ଏୱଂଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁ। ରୂପେସୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱା ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ।

କାଯୋ ସଦ୍ଦେସନ୍ତି କୋ ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ, ନନୁ ତେଜାଦିଅଧିକାନଞ୍ଚ ଭୂତାନଂ ପସାଦା ସଦ୍ଦେସଂଯେୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଦଂ ପନ ''ସଦ୍ଦେସ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ''ସମାନାନ''ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି ଅନୁୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଏକଦେସାଧିକଭାୱସ୍ସ ନିୱାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତେଜାଦୀନନ୍ତି ପଦୀପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ତେଜସ୍ସ ଓଭାସେନ ୱାଯୁସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ ପଥୱିଯା ଗନ୍ଧେନ ଖେଠଅସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ରସେନାତି ପୁରିମୱାଦେ ପଚ୍ଛିମୱାଦେ ଚ ଯଥାଯୋଗଂ ତଂତଂଭୂତଗୁଣେହି ଅନୁଗ୍ଗଯ୍ହଭାୱତୋ ରୂପାଦିଗ୍ଗହଣେ ଉପକରିତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପାଦୀନଂ ଅଧିକଭାୱଦସ୍ସନତୋତି ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ରୂପସ୍ସ ପଭସ୍ସରସ୍ସ

ୱାୟୁମ୍ହି ସଦ୍ଦସ୍ସ ସଭାୱେନ ସୁଯ୍ୟମାନସ୍ସ ପଥୱିଯା ସୁରଭିଆଦିନୋ ଗନ୍ଧସ୍ସ ଆପେ ଚ ରସସ୍ସ ମଧୁରସ୍ସ ୱିସେସଯୁତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତୋ ‘‘ରୂପାଦଯୋ ତେସଂ ଗୁଣା’’ତି ପଠମୱାଦୀ ଆହ। ତସ୍ସେୱ ଚ ‘‘ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟାମା’’ତିଆଦିନା ଉତ୍ତରମାହ। ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଦୁତିଯୱାଦିସ୍ସପି ନିଗ୍ଗହୋ ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱା ରୂପାଦିୱିସେସଗୁଣେହି ତେଜଆକାସପଥୱୀଆପୱାଯୂହି ଚକ୍ଖାଦୀନି କତାନୀତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ କଣାଦସ୍ସ ୱାଦଂ ତତିଯଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତଂ ନିଗ୍ଗହେତୁଂ ‘‘ଅଥାପି ୱଦେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆସୱେ ଉପଲବ୍ଭମାନୋପି ଗନ୍ଧୋ ପଥୱିଯା ଆପୋସଂଯୁତ୍ତାଯ କପ୍ପାସତୋ ୱିସଦିସାଯାତି ନ କପ୍ପାସଗନ୍ଧସ୍ସ ଅଧିକଭାୱାପତ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ଅନଭିଭୂତତ୍ତା। ଆସୱେହି ଉଦକସଂଯୁତ୍ତା ପଥୱୀ ଉଦକେନ ଅଭିଭୂତା, ନ କପ୍ପାସପଥୱୀତି ତସ୍ସାୟେୱ ଅଧିକେନ ଗନ୍ଧେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି। ଉଣ୍ହୋଦକସଞ୍ଚୁତ୍ତୋ ଚ ଅଗ୍ଗି ଉପଲବ୍ଭନୀଯୋ ମହନ୍ତୋତି କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ୱଣ୍ଣୋପି ପଭସ୍ସରୋ ଉପଲବ୍ଭିତବ୍ବୋତି ଉଣ୍ହୋଦକୱଣ୍ଣତୋ ଅଗ୍ଗିନା ଅନଭିସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ସୀତୁଦକସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ପରିହାଯେଥ। ତସ୍ମାତି ଏତସ୍ସୁଭଯସ୍ସ ଅଭାୱା। ତଦଭାୱେନ ହି ରୂପାଦୀନଂ ତେଜାଦିୱିସେସଗୁଣତା ନିୱତ୍ତିତା, ତଂନିୱତ୍ତନେନ ‘‘ତେଜାଦୀନଂ ଗୁଣେହି ରୂପାଦୀହି ଅନୁଗ୍ଗୟ୍ହଭାୱତୋ’’ତି ଇଦଂ କାରଣଂ ନିୱତ୍ତିତନ୍ତି। ଏୱଂ ପରମ୍ପରାଯ ଉଭଯାଭାୱୋ ୱିସେସକପ୍ପନପ୍ପହାନସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମା ପହାଯେଥେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଏକକଲାପେପି ରୂପରସାଦଯୋ ୱିସଦିସା, କୋ ପନ ୱାଦୋ ନାନାକଲାପେ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଭୂତୱିସେସାଭାୱେପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପରସାଦିନିଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଦି ଭୂତୱିସେସୋ ନତ୍ଥି, କିଂ ପନ ଚକ୍ଖାଦିୱିସେସସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ଏକମ୍ପି କମ୍ମଂ ପଞ୍ଚାଯତନିକତ୍ତଭାୱପତ୍ଥନାନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସେସହେତୁତ୍ତା ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅସାଧାରଣ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘କମ୍ମୱିସେସୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ତଂ ଯେନ ୱିସେସେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ତେନେୱ ସୋତସ୍ସ ହୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତରାଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। ‘‘ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ମହଗ୍ଗତା ଏକା ଚେତନା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୨।୭୮) ୱଚନେନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଏକା ଚେତନା କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନାନାଚେତନାଯ ହି ତଦା ଇନ୍ଦ୍ରିଯୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ସତି ପରିତ୍ତେନ ଚ ମହଗ୍ଗତେନ ଚ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କଟତ୍ତାରୂପଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ନ ଚେକା ପଟିସନ୍ଧି ଅନେକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧମେକେନ କମ୍ମେନ ଅନେକିନ୍ଦ୍ରିଯୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି। ଅନଲ୍ଲୀନୋ ନିସ୍ସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନଲ୍ଲୀନନିସ୍ସଯୋ, ରୂପସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତୋ ୱିସଯୋ। ଗନ୍ଧରସାନଂ ନିସ୍ସଯା ଘାନଜିୱ୍ହାନିସ୍ସଯେ ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତୀତି ତେ ନିସ୍ସଯୱସେନ ଅଲ୍ଲୀନା, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ସଯଂ କାଯନିସ୍ସଯଅଲ୍ଲୀନଂ ଭୂତତ୍ତଯତ୍ତା। ଦୂରେ…ପେ… ସମ୍ପତ୍ତୋ ଏୱ ନାମ ପଟିଘଟ୍ଟନନିଘଂସଜନକତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଦ୍ଦୋ ପନ ଧାତୁପରମ୍ପରାଯ ୱାଯୁ ୱିଯ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନିସ୍ସଯୱସେନ ସୋତନିସ୍ସଯେ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ସୋତଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଣିକଂ ୱଣ୍ଣାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ପନ ସତିଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କଦାଚିପି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ନ ସିଯା। ନ ହି ବହିଦ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତି ଉପପଜ୍ଜତୀତି।

ଚିରେନ ସୁଯ୍ୟେଯ୍ୟାତି କସ୍ମା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଦୂରେ ଠିତେହି ରଜକାଦିସଦ୍ଦା ଚିରେନ ସୁଯ୍ୟନ୍ତୀତି? ନ, ଦୂରାସନ୍ନାନଂ ଯଥାପାକଟେ ସଦ୍ଦେ ଗହଣୱିସେସତୋ। ଯଥା ହି ଦୂରାସନ୍ନାନଂ ୱଚନସଦ୍ଦେ ଯଥା ପାକଟୀଭୂତେ ଗହଣୱିସେସତୋ ଆକାରୱିସେସାନଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଗହଣଞ୍ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ରଜକାଦିସଦ୍ଦେପି ଆସନ୍ନସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ଯାୱାୱସାନା କମେନ ପାକଟୀଭୂତେ ଦୂରସ୍ସ ଚାୱସାନେ ମହନ୍ତେ ୱା ପିଣ୍ଡୱସେନ ପୱତ୍ତିପାକଟୀଭୂତେ ନିଚ୍ଛଯଗହଣାନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ପରତୋ ପୱତ୍ତାନଂ ୱିସେସତୋ ଲହୁକଂ ସୁତୋ ଚିରେନ ସୁତୋତି ଅଭିମାନୋ ହୋତି। ସୋ ପନ ସଦ୍ଦୋ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ନିସ୍ସିତୋୱ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେ ସୋତସ୍ସ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ଦୂରେ ଠିତୋ ପନ ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପଟିଘୋସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଭାଜନାଦିଚଲନସ୍ସ ଚ ଅଯୋକନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଯୋଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ୱା ଘଣ୍ଟାଭିଘାତାନୁଜାନି ଭୂତାନି ଅନୁରୱସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତାନି ଘଟ୍ଟନସଭାୱାନି, ଏୱଂ ଘଟ୍ଟନାନୁଜାନି ଯାୱ ସୋତପ୍ପସାଦା ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଆଗତାନି ଭୂତାନି ଘଟ୍ଟନସଭାୱାନେୱାତି ତଂନିସ୍ସିତୋ ସଦ୍ଦୋ ନିସ୍ସଯୱସେନ ଧାତୁପରମ୍ପରାଯ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ସଣିକଂ ୱଣ୍ଣାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅସୁକଦିସାଯ ନାମାତି ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। କସ୍ମା? ସୋତପ୍ପଦେସସ୍ସେୱ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣତୋ।

ୱିସମେ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ୱିସମଜ୍ଝାସଯୋ, ଅଜ୍ଝାସଯରହିତମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ୱିସମନିନ୍ନତ୍ତା ୱିସମଜ୍ଝାସଯଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ୱିସମଜ୍ଝାସଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁମତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଚକ୍ଖୁ ‘‘ୱିସମଜ୍ଝାସଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କଣ୍ଣକୂପଚ୍ଛିଦ୍ଦେୟେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣହେତୁତୋ ଚ ତତ୍ଥେୱ ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ସୋତସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣନିସ୍ସଯଭାୱେନ ସଦ୍ଦସୱନେ। ଅଜଟାକାସୋପି ୱଟ୍ଟତୀତି ଏତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାଧିପ୍ପାଯେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଅନ୍ତୋଲେଣସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ଏତାଯ ଧମ୍ମତାଯା’’ତିଆଦିମୱୋଚ।

ୱାତୂପନିସ୍ସଯୋ ଗନ୍ଧୋ ଗୋଚରୋ ଏତସ୍ସାତି ୱାତୂପନିସ୍ସଯଗନ୍ଧଗୋଚରଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଗନ୍ଧଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱାତୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ, ତଦ୍ଦୋହାରେନ ପନ ଗନ୍ଧୋ

‘‘ୱାତୂପନିସ୍ସୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ୱାତୋ ଏୱ ଉପନିସ୍ସୟୋ ୱାତୂପନିସ୍ସୟୋ। କସ୍ସାତି? ଘାନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ସୋ ସହକାରୀପଚ୍ଚୟନ୍ତରଭୂତୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱାତୂପନିସ୍ସୟୋ, ଗନ୍ଧୋ ପଚ୍ଚୟୋ।

ଆପୋ ଚ ସହକାରୀପଚ୍ଚୟନ୍ତରଭୂତୋ ଖେଳଆଦିକୋ। ତଥା ପଥୱୀ। ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସ ଉପ୍ପୀଳିୟମାନସ୍ସ ଆଧାରଭୂତା ପଥୱୀ କାୟସ୍ସ ଚ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେନ ଉପ୍ପୀଳିୟମାନସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ଆଧାରଭୂତା ସବ୍ବଦା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଗହଣସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋତି। ଉପ୍ପୀଳଅନେନ ପନ ୱିନା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଗହଣେ କାୟାୟତନସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତା ପଥୱୀ ଉପନିସ୍ସୟୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସବ୍ବଦାପି ଚ ତସ୍ସା ଉପନିସ୍ସୟଭାୱୋ ୟୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନନ୍ତି ୱଚନଂ ତଦାଧାରାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ନାନତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ପଞ୍ଚପ୍ପକାରା ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣା। ଏକନ୍ତତୋତି ଇଦଂ ସବ୍ବଦା ଉପ୍ପୀଳଅନେନ ୱିନିବ୍ଭୁଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନଂ କଲାପନ୍ତରରୂପାନଂ ସବ୍ଭାୱା ତେସଂ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତାନି ଏକନ୍ତେନ ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନି କଲାପନ୍ତରଗତତ୍ତାତି।

୬୧୬।ୱଣ୍ଣନିଭାତି ରୂପାୟତନମେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ତଦେୱ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ସନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ତସ୍ମାତି ନିପ୍ପରିୟାୟରୂପାନଂ ନୀଲାଦୀନଂ ଫୁସିତ୍ୱା ଅଜାନିତବ୍ବତୋ ଦୀଘାଦୀନଞ୍ଚ ଫୁସିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବତୋ ନ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଦୀଘଂ ରୂପାୟତନଂ। ତଂ ତଂ ନିସ୍ସାୟାତି ଦୀଘାଦିସନ୍ନିୱେସଂ ଭୂତସମୁଦାୟଂ ନିସ୍ସାୟ। ତଥା ତଥା ଠିତନ୍ତି ଦୀଘାଦିସନ୍ନିୱେସେନ ଠିତଂ ୱଣ୍ଣସମୁଦାୟଭୂତଂ ରୂପାୟତନମେୱ ଦୀଘାଦିୱୋହାରେନ ଭାସିତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଇତରସ୍ସ ଅଭାୱା। ୱିସୟଗୋଚରାନଂ ୱିସେସୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଭାୱୋ ତବ୍ବହୁଲଚାରିତା ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ।

୬୨୦। ଭେରିସଦ୍ଦାଦୀନଞ୍ଚ ୱାଦିତସଦ୍ଦତ୍ତା ‘‘ୱୁତ୍ତାୱସେସାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅମନୁସ୍ସୱଚନେନ ନ ମନୁସ୍ସେହି ଅଞ୍ଞେ ପାଣିନୋ ଏୱ ଗହିତା, ଅଥ ଖୋ କଟ୍ଠାଦୟୋପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ସେସୋ ସବ୍ବୋପୀ’’ତି ଆହ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୱତ୍ଥୁୱିସେସକିତ୍ତନୱସେନ ପାଳିୟଂ ଅନାଗତୋ ତଥା କିତ୍ତେତବ୍ବୋ ୟେ ୱା ପନାତି ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୬୨୪।ୱିସ୍ସଗନ୍ଧୋତି ୱିରୂପୋ ମଂସାଦିଗନ୍ଧୋ। ଲମ୍ବିଲନ୍ତି ମଧୁରମ୍ବିଲଂ।

୬୩୨। ସଞ୍ଜାନନ୍ତି ଏତେନାତି ସଞ୍ଜାନନଂ, ଉପଲକ୍ଖଣଂ। ସକେନ ସକେନ କମ୍ମଚିତ୍ତାଦିନା ପଚ୍ଚୟେନ ସମୁଟ୍ଠିତାନିପି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସହିତେ ସରୀରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ତଂତଦାକାରାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ‘‘ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀସୁ ଏୱ ଚ ଅଧିପତିଭାୱା ଏତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତା ୱୁତ୍ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସହିତେ ସନ୍ତାନେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରରୂପପଚ୍ଚୟାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ ଇତ୍ଥିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଚ ତେସଂ ରୂପାନଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ୟସ୍ମା ପନ ଭାୱଦସକେପି ରୂପାନଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ନ ଜନକଂ, ନାପି ଅନୁପାଲକଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ୱା, ନ ଚ ଅଞ୍ଞକଲାପରୂପାନଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିୟ ସକଲାପରୂପାନଂ ଆହାରୋ ୱିୟ ୱା କଲାପନ୍ତରରୂପାନଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନୟୋ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟେପି। ଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରେସୁ ରୂପେସୁ ରୂପାୟତନସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତା ୱୁତ୍ତା।

୬୩୩।ଉଭୟମ୍ପି…ପେ… କୁସଲେନ ପଟିଟ୍ଠାତୀତି ସୁଗତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁଗ୍ଗତିୟଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧି ଅକୁସଲେନେୱାତି ତଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଭାୱୋପି ଅକୁସଲେନେୱ ଭୱେୟ୍ୟ, ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ୱିୟ ପୱତ୍ତେପୀତି। ତୟିଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ୟସ୍ମା ସନ୍ତାନେ ସହ ନ ପୱତ୍ତତି ‘‘ୟସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୟମ। ୩।ଇନ୍ଦ୍ରିୟୟମକ।୧୮୮), ତସ୍ମା ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସପି ଏକମେୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୩୫। ଏକନ୍ତଂ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ କାୟୱୋହାରସ୍ସ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘କାୟେନ ସଂୱରୋ ସାଧୂ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୬୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୧୬) ସାଧକସୁତ୍ତଂ ଆହଟଂ। ଭାୱସ୍ସ ଗମନଂ ପକାସନଂ ଚୋପନଂ। ଥମ୍ଭନାତି ୱାୟୋଧାତୁଅଧିକାନଂ ଭୂତାନଂ ଥମ୍ଭନାକାରୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମୱାତାଦୟୋ ୱିୟ ହି ୟୋ ୱାତାଧିକୋ କଲାପୋ, ତତ୍ଥ ଭୂତାନଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆକାରତା ହୋତୀତି। ତେନେୱ ‘‘କାୟଂ ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ଥଦ୍ଧଂ କରୋତୀତି ଥମ୍ଭନା’’ତି ୱାୟୋଧାତୁକିଚ୍ଚୱସେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ଚ ‘‘ୱାୟୋଧାତୁୟା ଆକାରୋ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ଚ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ତଥା ‘‘ପଥୱୀଧାତୁୟା ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ପଥୱୀଧାତୁଅଧିକଭୂତୱିକାରତୋ।

୬୩୬।ପଭେଦଗତା ୱାଚା ଏୱାତି ତିସ୍ସ ଫୁସ୍ସାତି ପଭେଦଗତା। ଅଥ ୱା ୱଚୀସଙ୍ଖାରେହି ୱିତକ୍କୱିଚାରେହି ପରିଗ୍ଗହିତା ସୱନୱିସୟଭାୱଂ ଅନୁପନୀତତାୟ ଅଭିନ୍ନା ତବ୍ଭାୱଂ ନୀୟମାନା ୱାଚା ‘‘ୱଚୀଭେଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇରିୟାପଥମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୀତି ୟଥାପୱତ୍ତଂ ଇରିୟାପଥଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତି। ୟଥା ହି ଅଙ୍ଗୋକିଣ୍ଣେ ଭୱଙ୍ଗେ ୱତ୍ତମାନେ ଅଙ୍ଗାନି ଓସୀଦନ୍ତି ପୱିଟ୍ଠାନି ୱିୟ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ‘‘ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଛଦ୍ଦୀସା’’ତି ୱୁତ୍ତେସୁ ଜାଗରଣଚିତ୍ତେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ। ତେସୁ ପନ ୱତ୍ତମାନେସୁ ଅଙ୍ଗାନି ଉପତ୍ଥଦ୍ଧାନି ୟଥାପୱତ୍ତିରିୟାପଥଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଖୀଣାସୱାନଂ

ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ରୂପାୱଚରେ ଅରୂପାୱଚରେ ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନଂ, ଯେ ଚ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୋ ଚ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୮୮) ପନ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ହି ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତସ୍ସ ଗବ୍ଭଗମନାଦିୱିନିବନ୍ଧାଭାୱେନ କାଯସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନଂ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ‘‘ଚୁତୋ ଚ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚସ୍ସ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି, ନାପି ‘‘ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି ପାଠଇ ଅତ୍ଥୀତି।

୬୩୭।ନ କସ୍ସତୀତି ନ ୱିଲେଖିଯତି। ଗତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାତଂ। ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀତି ଯସ୍ମିଂ କଲାପେ ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହେୱ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ। ୱିଜ୍ଜମାନେପି ହି କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ କଲାପନ୍ତରଭୂତସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱେ ତଂତଂଭୂତୱିୱିତ୍ତତା ରୂପପରିଯନ୍ତୋ ଆକାସୋତି ଯେସଂ ଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋୱ, ଅଞ୍ଞଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱୋ ନ ସିଯା ତେସଂ ଭୂତାନଂ ବ୍ଯାପିତଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଅବ୍ଯାପିତା ହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତାତି।

୬୩୮। ଲହୁତାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିଜହନେନ ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତତା ୱୁତ୍ତାତି ତଂତଂୱିକାରାଧିକରୂପେହି ତଂତଂନାନତ୍ତପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯଥାୱୁତ୍ତା ଚ ପଚ୍ଚଯା ତଂତଂୱିକାରସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତା, ଅୱିସେସେନ ପନ ସବ୍ବେ ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯାତି।

୬୪୧। ଆଦିତୋ ଚଯୋ ଆଚଯୋ, ପଠମୁପ୍ପତ୍ତି। ଉପରି ଚଯୋ ଉପଚଯୋ। ପବନ୍ଧୋ ସନ୍ତତି। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସେ ଅୱୁତ୍ତୋପି ଆଚଯୋ ଉପଚଯସଦ୍ଦେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ‘‘ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ, ସୋୱ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ’’ତି ଆହ। ପାଠଇଯଂ ପନ ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ପଠମତ୍ଥୋ ଉପରିଅତ୍ଥୋ ଚ ହୋତୀତି ‘‘ଆଦିଚଯୋ ଉପଚଯୋ, ଉପରିଚଯୋ ସନ୍ତତୀ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଆଚଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଠମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ।

ଏୱନ୍ତି ‘‘ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସେନ କିଂ କଥିତଂ ହୋତି? ଆଯତନେନ ଆଚଯୋ କଥିତୋ। ଆଚଯୂପଚଯସନ୍ତତିଯୋ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱେନ ଆଚଯୋ ଏୱାତି ଆଯତନେହି ଆଚଯାଦୀନଂ ପକାସିତତ୍ତା ତେହି ଆଚଯୋ କଥିତୋ। ଆଯତନାନଂ ଆଚଯାଦିୱଚନେନେୱ ଆଚଯସଭାୱାନି ଉପ୍ପାଦଧମ୍ମାନି ଆଯତନାନୀତି ଆଚଯେନ ତଂପକତିକାନି ଆଯତନାନି କଥିତାନି। ଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ରୂପରୂପନ୍ତି। ତେନେୱାଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଆଯତନମେୱ କଥିତ’’ନ୍ତି। ଆଚଯଞ୍ହି ଲକ୍ଖଣଂ କଥଯନ୍ତେନ ତଂଲକ୍ଖଣାନି ଆଯତନାନେୱ କଥିତାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମ୍ପି କିଂ କଥିତଂ ହୋତୀତି ଆଯତନାଚଯେହି ଆଚଯାଯତନେହି ଆଚଯମେୱ ଆଯତନମେୱ କଥେନ୍ତେନ ଉଦ୍ଦେସେ ନିଦ୍ଦେସେ ଚ ଆଚଯୋତି ଇଦମେୱ ଅୱତ୍ୱା ଉପଚଯସନ୍ତତିଯୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତେସଂ ୱିଭଜନୱସେନ ଆଯତନେନ ଆଚଯକଥନାଦିନା କିଂ କଥିତଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଚଯୋତି ଉପଚଯମାହ, ଉପଚଯୋତି ଚ ସନ୍ତତିଂ। ତଦେୱୁଭଯଂ ଯଥାକ୍କମଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତି ୱଡ୍ଢି କଥିତା’’ତି ଆହ। ଉପଚଯସନ୍ତତିଯୋ ହି ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତା ଆଚଯୋୱାତି ତଦୁଦ୍ଦେସୱିଭଜନୱସେନ ଆଯତନେନ ଆଚଯକଥନାଦିନା ନିବ୍ବତ୍ତିୱଡ୍ଢିଆକାରନାନତ୍ତଂ ଆଚଯସ୍ସ କଥିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯସ୍ମା ଚ ଉଭଯମ୍ପି ଏତଂ ଜାତିରୂପସ୍ସେୱାଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଜାତିରୂପସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାଦିୱିସେସେସୁ ଆଚଯାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିଆଦୀସୁ ଚ ଆଚଯାଦିଲକ୍ଖଣାଦିକୋ ଉପଚଯୋ, ପୱତ୍ତିଆଦିଲକ୍ଖଣାଦିକା ସନ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୩।ପକତିନିଦ୍ଦେସୋତି ଫଲୱିପଚ୍ଚନପକତିଯା ନିଦ୍ଦେସୋ, ଜରାଯ ପାପୁଣିତବ୍ବଂ ଫଲମେୱ ୱା ପକତି। ନ ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀନେୱ ଜରାତି କଲଲକାଲତୋ ପଭୁତି ପୁରିମରୂପାନଂ ଜରାପତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ପଚ୍ଛିମରୂପାନି ପରିପକ୍କରୂପାନୁରୂପାନି ପରିଣତପରିଣତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ସୁପରିଣତରୂପପରିପାକକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିସଭାୱାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାନି ଉଦକାଦିମଗ୍ଗେସୁ ତିଣରୁକ୍ଖସଂଭଗ୍ଗତାଦଯୋ ୱିଯ ପରିପାକଗତମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେସୁ ପରିପକ୍କରୂପେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଜରାଯ ଗତମଗ୍ଗୋଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତାନି, ନ ଜରାତି। ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନନ୍ତରଜରା ଅୱୀଚିଜରା। ମରଣେ ଉପନଯନରସା।

୬୪୪।ତଂ ପତ୍ୱାତି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଖଯୱଯସଙ୍ଖାତଂ ସଭାୱଂ ପତ୍ୱା ରୂପଂ ଖୀଯତି ୱେତି ଭିଜ୍ଜତି। ପୋଥେତ୍ୱା ପାତିତସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲତା ପରାଧୀନତା ସଯନପରାଯଣତା ଚ ହୋତି, ତଥା ଜରାଭିଭୂତସ୍ସାତି ପୋଥକସଦିସୀ ଜରା।

୬୪୫।କକ୍ଖଳତୋତି କକ୍ଖଳସଭାୱତୋ। ୱିସାଣାଦୀନଂ ତରଚ୍ଛଖେଠଅତେମିତାନଂ ପାସାଣାନଂ ୱିଯ ଥଦ୍ଧଭାୱାଭାୱତୋ ଅହିୱିଚ୍ଛିକାନଂ ୱିଯ ସୱିସତ୍ତାଭାୱତୋ ଚ ସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତା। ଓଜାଲକ୍ଖଣୋତି ଏତ୍ଥ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ରସସ୍ସ ସାରୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭବଲକାରୋ ଭୂତନିସ୍ସିତୋ ଏକୋ ୱିସେସୋ ଓଜାତି।

ଉପାଦାଭାଜନୀୟକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୋଉପାଦାଭାଜନୀୟକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୬।ନ ଉପାଦିୟତେୱାତି ନ ନିସ୍ସୟତି ଏୱ, କିନ୍ତୁ ନିସ୍ସୟତି ଚ ନିସ୍ସୀୟତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୭।ପୁରିମା ପନାତି ପଞ୍ଚୱିଧସଙ୍ଗହେ ପଥୱୀଧାତୁଆପୋଧାତୁତେଜୋଧାତୁୱାୟୋଧାତୂନଂ ପୁରିମୁଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନନିଦ୍ଦେସେ ୱା ୱୁତ୍ତାନଂ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂ ପୁରିମା ଉଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତା ଆପୋଧାତୂତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନସ୍ସ ଅତୀତତାୟ ପଚ୍ଛିମତା, ଅନାଗତତାୟ ଚ ଆପୋଧାତୁୟା ପୁରିମତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଆୟୂତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। କମ୍ମଜତେଜଂ ଉସ୍ମା। ୟଂ କିଞ୍ଚି ଧାତୁଂ...ପେ... ଏକପ୍ପହାରେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅନେକାସୁ ପଥୱୀସୁ ଆପାଥଗତାସୁ ତାସୁ ତାସୁ ସହ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ତେଜୱାୟୂସୁ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେକେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ଆଭୁଜିତୱସେନ ଆରମ୍ମଣପସାଦାଧିମତ୍ତତାୱସେନ ଚ ପଠମଂ କତ୍ଥଚି ଉପ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ପନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥି ଏୱ। ସାୟଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରସଙ୍କନ୍ତି ୟେନ ଉପାୟେନ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱିଜାନନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି ''କଥଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋ ସଙ୍କନ୍ତି ହୋତୀ''ତି।

୬୫୧। ଅୟପିଣ୍ଡିଆଦୀସୁ ପଥୱୀଧାତୁ ତାଦିସାୟ ଆପୋଧାତୁୟା ଅନାବଦ୍ଧା ସନ୍ତୀ ୱିସରେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ''ତାନି ଆପୋଧାତୁ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ବଦ୍ଧାନି କରୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥା ହି ୟୁତ୍ତପ୍ପମାଣଂ ଉଦକଂ ପଂସୁଚୁଣ୍ଣାନି ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଠପେତି, ଏୱଂ ଅୟୋପିଣ୍ଡିଆଦୀସୁପି ତଦନୁରୂପପଚ୍ଚୟେହି ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପନ୍ନା ଆପୋଧାତୁ ତଥା ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅଫୁସିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠା ହୋତୀତି ଆପୋଧାତୁୟା ଅଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ''ଅଫୁସିତ୍ୱାୱ ଆବନ୍ଧତୀ''ତି। ନ ହି ୟଥା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୂନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତା, ଏୱଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୂନଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତୀସୁ ହି ଭୂତେସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଭୂତେସୁ ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁଂ, ନାପି ସହଜାତେସୁ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗତାୟ ଏକୀଭୂତେସୁ ଫୁସନାଫୁସନାନି ୱିଚାରେତୁଂ ୟୁତ୍ତାନୀତି। ନ ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ଝାୟତୀତି ତେଜୋସଭାୱତଂୟେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନ ସୀତତ୍ତଂ ଅନୁଜାନାତି, ତେଜୋସଭାୱପଟିକ୍ଖେପେନେୱ ଚ ସୀତତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତି। ତେଜୋ ଏୱ ହି ସୀତଂ ହିମପାତସମୟାଦୀସୁ ସୀତସ୍ସ ପରିପାଚକତାଦସ୍ସନତୋ, ସୀତୁଣ୍ହାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଉଣ୍ହେନ ସହ ନ ସୀତଂ ଭୂତନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୟୁଜ୍ଜତି। ଉଣ୍ହକଲାପେ ପନ ସୀତସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ସୀତକଲାପେ ଚ ଉଣ୍ହସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ତେଜୋୱିସେସଭାୱେ ୟୁଜ୍ଜତୀତି। ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଖରାନଂ ଗୁଳଆଦୀନଂ ଦୱତା ମୁଦୁତା ରସାଦୀନଞ୍ଚ ଦୱାନଂ ଖରତା ପଚ୍ଚୟୱିସେସେହି ଓମତ୍ତାଧିମତ୍ତପଥୱୀଧାତୁଆଦିକାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ କକ୍ଖଳଆଦିଲକ୍ଖଣୱିଜହନଂ, ତଂ ଏତେସଂ ନ ହୋତି, ଓମତ୍ତାଧିମତ୍ତତାସଙ୍ଖାତଂ ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂୟେୱ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୨।ଅନୁପାଦିନ୍ନାଦୀନଂୟେୱାତି ଏକନ୍ତଅନୁପାଦିନ୍ନଏକନ୍ତନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସେସୁ ଗହଣେସୁ ଗହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପୀତି ପନ ୱଚନେନ ପୁରିମାନମ୍ପି ନକମ୍ମସ୍ସକତତ୍ତାଭାୱାଦିକଂ ଦୀପେତି। ତା ହି ଅନୁପାଦିନ୍ନାଦିନକମ୍ମସ୍ସକତତ୍ତାଦିୱଚନାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ଏକେନ ଅୱତ୍ତବ୍ବେ ଇତରେନପି ଅୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟୁଂ, ୱତ୍ତବ୍ବେ ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ତସ୍ମା ଏକନ୍ତାକମ୍ମଜାଦୀସ୍ୱେୱ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ତା ଅନେକନ୍ତେସୁ ନ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୬୬୬।ଏକନ୍ତ...ପେ... ପଞ୍ଞାୟତି ତେସଂ ୱିକାରତ୍ତା, ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ପନ ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ନ କେନଚି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୬୬।ପଚ୍ଛିମପଦସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାତପଦସ୍ସ। ସବ୍ବମେୱ ହି ରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ତସ୍ସ ଅଭିନ୍ଦିତବ୍ବତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଞ୍ଚ ନ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ନ ହି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ''କତମଂ ରୂପଂ ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୟଥା ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ନୋପାଦତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ''କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦା''ତି ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୁତାଦୀହି ତୀହିପି ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ''କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ସିୟା, ତଦଭାୱୋ ନ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଏୱଂ ସୁତାଦୀସୁପୀତି। ଦସ୍ସନାଦିଗ୍ଗହଣୱିସେସତୋ ପନ ଦିଟ୍ଠାଦୀହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାତସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ଚତୁକ୍କୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୬୯।ତେଜୋଭାୱଂ ଗତନ୍ତି ସଭାୱେନେୱ ତେଜୋଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତସ୍ସପି ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ସଙ୍ଗହାରହସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନଂ ନଯକରଣଂ ଇଧ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଯିଦଂ ‘‘ୱିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି ଚତୁକ୍କପଦେପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସ ଭେଦସବ୍ଭାୱୋ ଅଟ୍ଠକେ ନଯୋ।

ପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୭୫।ନତ୍ଥି ନୀୱରଣାତି ୱଚନେନ ମିଦ୍ଧସ୍ସପି ନୀୱରଣସ୍ସ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚ ରୂପଂ ପହାତବ୍ବଂ, ନ ଚ ରୂପକାଯଗେଲଞ୍ଞଂ ମୁନିନୋ ନତ୍ଥୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ପିଟ୍ଠି ମେ ଆଗିଲାଯତି, ତମହଂ ଆଯମିସ୍ସାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୨୨) ୱଚନତୋ। ସୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋତି ୱିଞ୍ଞାଣେନ ପୱତ୍ତିତୋ ୱଚୀଘୋସାଦିସଦ୍ଦୋ। ନ ହି ଏତାନି ଜାଯନ୍ତୀତି ପରିପଚ୍ଚମାନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ପରିପଚ୍ଚନଂ ଜରା , ଖୀଯମାନସ୍ସ ଖଯୋ ଅନିଚ୍ଚତାତି ରୂପଭାୱମତ୍ତାନି ଏତାନି, ନ ସଯଂ ସଭାୱୱନ୍ତାନୀତି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଜାଯମାନସ୍ସ ଜନନଂ ଜାତି, ସା ଚ ରୂପଭାୱୋୱ, ନ ସଯଂ ସଭାୱୱତୀତି ‘‘ନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଜାତି ଜାଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତିସ୍ସାତି ତପ୍ପଚ୍ଚଯା, ତପ୍ପଚ୍ଚଯାଯ ଭାୱୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ୱୋହାରୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୱୋହାରୋ, ତଂ ଲଭତି। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତଧମ୍ମକ୍ଖଣସ୍ମିନ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯମାନଧମ୍ମକ୍ଖଣସ୍ମିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ତଦା ତେ ଧମ୍ମା ନ ଜାଯନ୍ତୀତି ଜାଯମାନଭାୱୋୱ ଜାତୀତି ଯୁତ୍ତା ତସ୍ସା କମ୍ମାଦିସମୁଟ୍ଠାନତା ତଂନିବ୍ବତ୍ତତା ଚ, ନ ପନ ତଦା ତେ ଧମ୍ମା ଜୀଯନ୍ତି ଖୀଯନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ନ ତେସଂ ତେ ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନଭାୱା ଚିତ୍ତାଦିସମୁଟ୍ଠାନା ତଂନିବ୍ବତ୍ତା ଚାତି ୱଚନଂ ଅରହନ୍ତି। ଏୱମପି ଉପାଦିନ୍ନ-ସଦ୍ଦୋ ଉପେତେନ କମ୍ମୁନା ଆଦିନ୍ନତଂ ୱଦତି, ନ ନିବ୍ବତ୍ତିନ୍ତି ଉପାଦିନ୍ନପାକଭେଦାନଂ ଉପାଦିନ୍ନତା ତେସଂ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଚେ? ନ, ଆଦିନ୍ନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିୱାଚକତ୍ତା। ଉପେତେନ ନିବ୍ବତ୍ତଞ୍ହି ଉପାଦିନ୍ନନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାନୁଭାୱକ୍ଖଣଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱାୱ ପୱତ୍ତୋ ଅଯଂ ୱୋହାରୋ ତଦା ଅଭାୱା ଜରାମରଣେ ନ ପୱତ୍ତତୀତି। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣତ୍ତା ତେସଂ ଉପ୍ପାଦେ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, ଅସତି ନ ହୋତି। ନ ହି ଅଜାତଂ ପରିପଚ୍ଚତି ଭିଜ୍ଜତି ୱା, ତସ୍ମା ଜାତିପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଜରାମରଣଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିସ୍ସଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତୋତି ଜାଯମାନପରିପଚ୍ଚମାନଭିଜ୍ଜମାନାନଂ ଜାଯମାନାଦିଭାୱମତ୍ତତ୍ତା ଜାଯମାନାଦିନିସ୍ସଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକା ଜାତିଆଦଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଦି ଏୱଂ ଉପାଦାଯରୂପାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ଉପ୍ପାଦାଦିସଭାୱଭୂତା ଜାତିଆଦଯୋ ତଂନିସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି ଭୂତନିସ୍ସିତାନଂ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଉପାଦାଯଭାୱୋ ୱିଯ ଉପାଦାଯରୂପନିସ୍ସିତାନଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ, ଭୂତପଟିବଦ୍ଧୋପାଦାଯରୂପଲକ୍ଖଣାନଞ୍ଚ ଭୂତପଟିବଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଅୱିନିୱତ୍ତନତୋ। ଅପିଚ ଏକକଲାପପରିଯାପନ୍ନାନଂ ରୂପାନଂ ସହେୱ ଉପ୍ପାଦାଦିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଏକସ୍ସ କଲାପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ଏକେକାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଯଥା ଏକେକସ୍ସ କଲାପସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କଲାପାନୁପାଲକଂ ‘‘ଉପାଦାଯରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ କଲାପୁପ୍ପାଦାଦିସଭାୱା ଜାତିଆଦଯୋ ‘‘ଉପାଦାଯରୂପାନି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଂ ୱିକାରପରିଚ୍ଛେଦରୂପାନି ଚ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସମ୍ବନ୍ଧଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ କମ୍ମୱିସେସେନ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣସୁସଣ୍ଠିତଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତାଦିୱିସେସଂ ହୋତୀତି ‘‘କମ୍ମପଚ୍ଚଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମୱିପାକାନୁଭୱନସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ ବାହିରୋତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମସହାଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ, କମ୍ମସ୍ସ ୱା ସହାଯଭୂତୋ ପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ, ସୋୱ ଉତୁ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋତୁ, ସୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋତୁସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ସୀତେ ଉଣ୍ହେ ୱା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଉତୁମ୍ହି ସମାଗତେ ତତୋ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସୋ ଉତୁ ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଦୁତିଯସ୍ସ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସ୍ସ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନିକପଟିବନ୍ଧକସ୍ସ ସୋ ଏୱ ପୁରିମୋ ଉତୁ ପଚ୍ଚଯୋ। ତତିଯଂ ପନ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ ପୁରିମୋତୁସହାଯେନ ଉତୁନା ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ‘‘ଉତୁପଚ୍ଚଯୋତୁସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମଯଂ ପୁରିମୋ ଉତୁ ତିସ୍ସୋ ସନ୍ତତିଯୋ ଘଟ୍ଟେତି, ତତୋ ପରଂ ଅଞ୍ଞୋତୁସମାଗମେ ଅଞ୍ଞସନ୍ତତିଉଯଂ, ତତୋ ଚ ଅଞ୍ଞେନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଦେତଂ ସୀତୁଣ୍ହାନଂ ଅପ୍ପବହୁଭାୱେ ତଂସମଙ୍ଗସ୍ସସ୍ସ ଅଚିରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚିରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଅନୁପାଦିନ୍ନେନ ଦୀପନା ନ ସନ୍ତତିଉଯୱସେନ, ଅଥ ଖୋ ମେଘସମୁଟ୍ଠାପକମୂଲୋତୁୱସେନ ପକାରନ୍ତରେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ନାମ ୱଲାହକୋ’’ତିଆଦିମାହ। ରୂପରୂପାନଂ ୱିକାରାଦିମତ୍ତଭାୱତୋ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନତା ୱୁତ୍ତା। ତେସଞ୍ହି ରୂପୱିକାରାଦିଭାୱତୋ ରୂପତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରୂପୱିକାରାଦିଭାୱତୋ ଏୱ ପନ ରୂପେ ସତି ସନ୍ତି, ଅସତି ନ ସନ୍ତୀତି ଅସଙ୍ଖତଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତା ୱୁତ୍ତାତି।

ରୂପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡଂ

ତିକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୮୫।ସଙ୍ଖେପେନ୍ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ରୂପାସଙ୍ଗହୱସେନ ଚ ଭିନ୍ନାନଂ ସଙ୍ଖେପଂ ଫସ୍ସାଦିଚକ୍ଖାଦିପଦଭାଜନନୟେନ ୱିତ୍ଥାରିତୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଅସଙ୍ଗହସ୍ସ ଭେଦାଭାୱତୋ ଅସଙ୍ଗହା ଧାତୁଦ୍ୱୟେ ପଦଭାଜନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗ। ୟେୱାପନକାନଂ ପନ ସୁଖୁମୁପାଦାୟରୂପସ୍ସ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱିକାରପରିଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣରୂପୁପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱରହିତସ୍ସ ହଦୟୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପଦୁଦ୍ଧାରେନ ଇଧ ନିଦ୍ଦେସାନରହତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସୋ ନ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ହି ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠି ଅତ୍ଥୀତି। ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ୱିତ୍ଥାରଦେସନଂ ଠପେତ୍ୱା, ଅପନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ୱିତ୍ଥାରଦେସନଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱାତି ୱା। ଗାଥାତ୍ଥୋ ନିଦାନେ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ମୂଲୱସେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ହେତୁପଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ। ପଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ପଭୱୋ, ସୋ ଏୱ ‘‘ଜନକୋ’’ତି ୱିସେସିତୋ। ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ସ ୱିସେସନଂ ନିବ୍ବତ୍ତକନ୍ତି। ସବ୍ବାନି ୱା ଏତାନି ପରିୟାୟୱଚନାନି। ଅତ୍ଥୱସେନାତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ କୁସଲମୂଲାନଂ ହେତୁଭାୱତୋ ଧମ୍ମୱସେନାତି ୟୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅଲୋଭାଦୀନଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ସମାନସ୍ସ ମୂଲଟ୍ଠସ୍ସ ୱସେନ ଦସ୍ସିତତଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅତ୍ଥୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଧମ୍ମୋତି ଭାୱୋ, ଅତ୍ଥୋତି ଧମ୍ମକିଚ୍ଚଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘ଅଲୋଭୋ ନିଦାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମୁଦୟାୟା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଅ॰ ନି॰ ୩।୩୪) ତାନି କୁସଲମୂଲାନି ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତିପି ତଂସମୁଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ପନ ତେହି ସମୁଟ୍ଠିତଂ ହୋତୀତି ‘‘ଅଲୋଭାଦୀହି ସମୁଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ଆହ। ତେ କୁସଲମୂଲତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତିପି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଚେତନଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେ ‘‘ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା’’ତି ସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ମୂଲେହି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟତୋ କୁସଲେ ପରିୟାଦିୟତି, ଖନ୍ଧେହି ସଭାୱତୋ , କମ୍ମେହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନକିଚ୍ଚତୋ। ମୂଲେହି ଚ କୁସଲାନଂ ଅନୱଜ୍ଜତାୟ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି, ଖନ୍ଧେହି ତଂସମ୍ପୟୋଗକତଂ ଅନୱଜ୍ଜସଭାୱଂ, କମ୍ମେହି ସୁଖୱିପାକତଂ। ମୂଲେହି ୱା ନିଦାନସମ୍ପତ୍ତିୟା ଆଦିକଲ୍ୟାଣତଂ, ଖନ୍ଧେହି ସଭାୱସମ୍ପତ୍ତିୟା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣତଂ, କମ୍ମେହି ନିବ୍ବତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣତଂ।

୯୮୬।ତଂ…ପେ… ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅକୁସଲଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତମୋହୋ ଅତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତେନ ପନ ୱିନା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତତା ନତ୍ଥୀତି ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଗହିତେସୁ ମୋହୋ ଗହିତୋ ଏୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ତତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱା। ଏକସ୍ମିଂ ଠିତଂ ଏକଟ୍ଠଂ, ସହଜଭାୱେନ ଏକଟ୍ଠଂ ସହଜେକଟ୍ଠଂ। ପହାତବ୍ବନ୍ତି ପହାନଂ, ପହାନଭାୱେନ ଏକଟ୍ଠଂ ପହାନେକଟ୍ଠଂ। ୟେନ ହି ୟଂ ସହ ପହାତବ୍ବଂ, ତେନ ତଂ ଏକସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଠିତଂ ହୋତି, ଏକସ୍ମିଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେ ଚ ଇତରସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତାୟ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତାୟ ଚ ୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିରହିତତୋ।

୯୮୭।ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅନତ୍ତତା। ନାମକସିଣସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ। ପରମତ୍ଥେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱୋହରିୟମାନା ୱିହାରମଞ୍ଚାଦିକା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା, ଏତାନି ଚ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱୀସୁ କଣ୍ଡେସୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନି ୱିୟ ନ ୱୁତ୍ତାନି, ନ ଚ ସଭାୱଧମ୍ମାତି କତ୍ୱା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତାନି। ନ ହି କୋଚି ସଭାୱୋ କୁସଲତ୍ତିକାସଙ୍ଗହିତୋତି ୱତ୍ତୁଂ ୟୁତ୍ତନ୍ତି।

୯୮୮।ସୁଖଭୂମୀତି କାମାୱଚରାଦୟୋପି ୟୁଜ୍ଜନ୍ତି। ସୁଖସହଗତା ହି କାମାୱଚରାଦିଭୂମି ସୁଖଭୂମି। କାମାୱଚରାଦିଭୂମୀତି ଚ କାମାୱଚରାଦିତାୟ ଧମ୍ମା ଏୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି କାମାୱଚରାଦିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୂତି ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସୁଖଭୂମିୟ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ଏୱ ୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘କାମାୱଚରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୂମି-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଅଭିଧମ୍ମେ କାମାୱଚରାଦୀସୁ ନିରୁଳ୍ହୋତି ‘‘ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ୧୩୮୪) ଅଞ୍ଞଭୂମିଗ୍ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି। ପାଠଇତୋ ଚାତି ‘‘ୱିସିଟ୍ଠାନଂ ପାକାତି ୱିପାକା’’ତିଆଦିୱଚନତ୍ଥୱିଭାୱନେନ ପାଠଇତୋ। ‘‘ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଭାସିତତ୍ଥୱିଭାୱନେନ ଅତ୍ଥତୋ ଚ। ନାମପରିଚ୍ଛେଦାଦୀହି ତିକଦୁକାନଂ ୱୱତ୍ଥାନଦସ୍ସନେନ ୱା ପାଠଇତୋ, ତଦତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନେନ ଅତ୍ଥତୋ।

୯୯୧।ସାଲିଫଲନ୍ତି ସାଲିପାକମାହ।

୯୯୪।ଅମ୍ହାକଂ ମାତୁଲତ୍ଥେରୋତି ପୁଗ୍ଗଲାରମ୍ମଣସ୍ସପି ଉପାଦାନସ୍ସ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଏୱ ପଚ୍ଚୟୋ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରା, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣସ୍ସା। ତେନାହ ‘‘ଅଗ୍ଗହିତାନୀ’’ତି।

୯୯୮। ଯଥା ଉପାଦାନେହି ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବା ଅନୁପାଦାନିୟା, ଏୱଂ ସଂକିଲେସେହି ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବା ଅସଂକିଲେସିକାତି କତ୍ୱା ''ଅସଂ…ପେ… ଏସେୱ ନୟୋ''ତି ଆହ।

୧୦୦୬। ଦିଟ୍ଠିୟା ଗହିତୋ ଅତ୍ତା ନ ୱିଜ୍ଜତି। ୟେସୁ ପନ ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଗାହୋ, ତେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାୱ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ୟସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନନିଚ୍ଚାଦିୱିପରିୟାସାକାରଗହଣଂ ଅତ୍ଥି, ସୋୱ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତୋ କାୟୋ। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚାଦିଆକାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ରୁପ୍ପନାଦିସଭାୱସ୍ସେୱ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିଜ୍ଜମାନୋ କାୟୋତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ନ କଦାଚି ଅୱିଜ୍ଜମାନାକାରେନ ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ନ ଇଦଂ ୱିସେସନଂ ଅରହନ୍ତି। ସକ୍କାୟେ ଦିଟ୍ଠି, ସତୀ ୱା କାୟେ ଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି। ଅତ୍ତନା ଗହିତାକାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତାୟ ସୟମେୱ ସତୀ, ନ ତାୟ ଗହିତୋ ଅତ୍ତା ଅତ୍ତନିୟଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ ସନ୍ତୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ପୁରିମୋ ଏୱ ପନ ପଧାନୋ। ଦୁତିୟେ ହି ଦିଟ୍ଠିୟା ୱତ୍ଥୁ ଅୱିସେସିତଂ ହୋତି। କାୟୋତି ହି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଲୋକୁତ୍ତରାପନୟନଂ ନତ୍ଥି। ନ ହି ଲୋକୁତ୍ତରେସୁ କାୟ-ସଦ୍ଦୋ ନ ୱତ୍ତତି। କାୟପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀସୁ ହି ଲୋକୁତ୍ତରେସୁ କାୟ-ସଦ୍ଦୋପି ଲୋକୁତ୍ତରକ୍ଖନ୍ଧୱାଚକୋତି। ସୀଲେନାତି ସୁଦ୍ଧିୟା ଅହେତୁଭୂତେନ ସୀଲେନ। ଗହିତସମାଦାନନ୍ତି ଉପ୍ପାଦିତପରାମାସୋୱ। ସୋ ହି ସମାଦିୟନ୍ତି ଏତେନ କୁକ୍କୁରସୀଲୱତାଦୀନୀତି ''ସମାଦାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଅୱୀତିକ୍କମନୀୟତାୟ ସୀଲଂ, ଭତ୍ତିୱସେନ ସତତଂ ଚରିତବ୍ବତାୟ ୱତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୦୦୭।ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସାତି ଇମିସ୍ସାୟେୱ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାୟଂ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ। ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା। କୁସଲେହି ସହ ଚୋଦନାପରିହରଣୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛୟକରଣଂ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ବହୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅୱିହତତ୍ତା ତା ଜନେନ୍ତି, ତାହି ଜନିତାତି ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅୱିଘାତମେୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଦତି। ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖୁଲ୍ଲୋକିକାତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୂ ଜନା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ପୁଥୁ… ପେ… ଅୱୁଟ୍ଠିତାତି ଏତ୍ଥ ଜନେତବ୍ବା, ଜାୟନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥାତି ଜନା, ଗତିୟୋ। ପୁଥୂ ଜନା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଇତୋ ପରେ ଜାୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ଜନା, ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦୟୋ। ତେ ଏତେସଂ ପୁଥୂ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରାଗଗ୍ଗିଆଦୟୋ ସନ୍ତାପା। ତେ ଏୱ ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ପରିଳାହା। ପୁଥୁ ପଞ୍ଚସୁକାମଗୁଣେସୂତି ଏତ୍ଥ ଜାୟତୀତି ଜନୋ, ''ରାଗୋ ଗେଧୋ''ତି ଏୱମାଦିକୋ। ପୁଥୁ ଜନୋ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୂସୁ ୱା ଜନା ଜାତା ରତ୍ତାତି ଏୱଂ ରାଗାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ସମ୍ବଦ୍ଧା ଉପଦ୍ଦୁତା ୱା। ଅସ୍ସୁତୱାତି ଏତେନ ଅନ୍ଧତା ୱୁତ୍ତାତି ''ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ''ତି ଆହ।

ଅନୟେତି ଅୱଡ୍ଢିୟଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନେକେସୁ ଚ କପ୍ପସତସହସ୍ସେସୁ କତଂ ଜାନନ୍ତି, ପାକଟଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି ଉପକାରଂ ସତିଜନନଆମିସପଟିଗ୍ଗହଣାଦିନା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତଥେୱ ଦୁକ୍ଖିତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବଂ କରୋନ୍ତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଅପ୍ପମେୟ୍ୟେସୁପି କତଂ ଉପକାରଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସୟଞ୍ଚ ଜାନାତି, ପାକଟଞ୍ଚ କରୋତି, ସୀହୋ ୱିୟ ଚ ଜୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସକ୍କଚ୍ଚମେୱ ଧମ୍ମଦେସନଂ କରୋତି। ଅରିୟଭାୱୋତି ୟେହି ୟୋଗତୋ ଅରିୟା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅରିୟକରଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନାଦୟୋ, ୱିପସ୍ସିୟମାନା ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦୟୋ।

ସୋତାନୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକିଲେସଦୁଚ୍ଚରିତଅୱିଜ୍ଜାସୋତାନି। ''ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ପଞ୍ଞାୟେତେ ପିଧୀୟରେ''ତି ୱଚନେନ ସୋତାନଂ ସଂୱରୋ ପିଦହନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଖନ୍ତୀତି ଅଧିୱାସନା, ସା ଚ ତଥାପୱତ୍ତା ଖନ୍ଧା। ପଞ୍ଞାତି ଏକେ, ଅଦୋସୋ ଏୱ ୱା। କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସଙ୍ଖାତାନଂ କାୟୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାନଂ ପାପକାନଂ ଅକ୍ଖନ୍ତିଅଞ୍ଞାଣକୋସଜ୍ଜାନଞ୍ଚ। ଅନୁପେକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରେହି ଅୱିୱଟ୍ଟନଂ, ସାଲୟତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିୟଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ପଟିଲୋମଭାୱୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଗାହୋ, ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହୋ ୱା। ନିବ୍ବାନେ ପଟିଲୋମଭାୱୋ ସଙ୍ଖାରେସୁ ରତି, ନିବ୍ବାନପଟିଚ୍ଛାଦକୋ ମୋହୋ ୱା। ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ୟାଦିସସ୍ସ କିଲେସସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ନ ମୁଞ୍ଚତି, ସୋ କିଲେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅତିକ୍କମନଂ ୱା ପହାନଂ।

ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ୟଂ ପହାନନ୍ତି ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। କେନ ପନ ପହାନନ୍ତି? ଅରିୟମଗ୍ଗେହେୱାତି ୱିଞ୍ଞାୟମାନୋ ଅୟମତ୍ଥୋ ତେସଂ ଭାୱିତତ୍ତା ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱଚନେନ। ସମୁଦୟପକ୍ଖିକସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମୟାତି କତ୍ୱା ତେହି ପହାତବ୍ବେନ ତେନ ତେନ ସମୁଦୟେନ ସହ ପହାତବ୍ବତ୍ତା ସମୁଦୟସଭାଗତ୍ତା ଚ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଚ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ସମୁଦୟଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ସମୁଦୟପକ୍ଖିକା''ତି ଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କାୟୱାଚାଚିତ୍ତାନଂ ୱିରୂପପ୍ପୱତ୍ତିୟା ନୟନଂ ଅପୟାପନଂ, କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ୱିନାସନୟନଂ ୱା ୱିନୟୋ, ତେସଂ ୱା ଜିମ୍ହପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଜୁକନୟନଂ ୱିନୟନଂ। ଏସେସେତି ଏସୋ ସୋ ଏୱ, ଅତ୍ଥତୋ ଅନଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଜ୍ଜାତେତି

ଅତ୍ଥତୋ ତଂସଭାୱୋୱ। ସପ୍ପୁରିସୋ ଅରିୟସଭାୱୋ, ଅରିୟୋ ଚ ସପ୍ପୁରିସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଦ୍ୱୟନ୍ତି ଦ୍ୱୟତାରହିତଂ, ୱଣ୍ଣମେୱ "ଅଚ୍ଚୀ"ତି ଗହେତ୍ୱା ଅଚ୍ଚିଂ ୱା "ୱଣ୍ଣୋ ଏୱା"ତି ତେସଂ ଏକତ୍ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିୟ ଯଥାତକ୍କିତଂ ଅତ୍ତାନଂ "ରୂପ"ନ୍ତି, ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ୱା ରୂପଂ "ଅତ୍ତା"ତି ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ଏକତ୍ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ "ରୂପଂ ଅତ୍ତା"ତି ଇମିସ୍ସା ପୱତ୍ତିୟା ଅଭାୱେପି ରୂପେ ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଚ୍ଚିୟଂ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣଂ ୱିୟ। ଉପମାୟୋ ଚ ଅନଞ୍ଞତ୍ତାଦିଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ୱିୟ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ୱିୟ ୱା ୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

୧୦୦୮। ସରୀରନିପ୍ଫତ୍ତିୟାତି ସରୀରପାରିପୂରିୟା। ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ ଭାୱୋତି ଜାତିଆଦିସଭାୱମେୱ ଆହ, ଜାତିଆଦୀନଂ ୱା ଜରାମରଣାଦିଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତଂ। ସା ପନ ଜାତିଆଦିୱିନିମୁତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ତେସଂୟେୱାଧିୱଚନଂ ହୋତି "ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତା"ତି।

୧୦୦୯। ଇଧ ଅନାଗତକିଲେସା "ତଦେକଟ୍ଠା କିଲେସା"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇମିସ୍ସା ଚ ପାଠଇୟା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନାତି ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିୟା ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନାତି ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋତି ତେହି ସଂୟୋଜନକିଲେସେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋତିପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ତଥା ତେ ସଂୟୋଜନକିଲେସା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱା। ସଂୟୋଜନରହିତେହି ଚ ପନ କିଲେସେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ସମୁଟ୍ଠିତାନଞ୍ଚ ସବ୍ଭାୱତୋ କିଲେସେହେୱ ୟୋଜନା କତା।

୧୦୧୧। ସଂୟୋଜନାଦୀନଂ ୱିୟାତି ସଂୟୋଜନତଦେକଟ୍ଠକିଲେସାଦୀନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ୱିୟ। ତେହୀତି ଦସ୍ସନଭାୱନାମଗ୍ଗେହି। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ କୁସଲାକୁସଲଂ, ନାମରୂପଞ୍ଚ ୱିପାକନ୍ତି କତ୍ୱା "କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ପହାନଂ ଅନୁଞ୍ଞାତ"ନ୍ତି ଆହ।

୧୦୧୩। ହେତୂଚେୱାତି "ପହାତବ୍ବହେତୁକା"ତି ଏତସ୍ମିଂ ସମାସପଦେ ଏକଦେସେନ ସମାସପଦତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମନୟେନ "ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକା"ତି ଇମେୟେୱ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକା, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେତି ଅୟଂ ନିୟମୋ ପଞ୍ଞାୟତି, ନ ଇମେ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକାୟେୱାତି। ତସ୍ମା ଇମେସଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକଭାୱୋ ଅନିୟତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତମୋହସ୍ସ ଅହେତୁକତ୍ତାତି ପୁରିମନୟୋ ୱିୱରଣୀୟତ୍ଥୱା ହୋତି। ତସ୍ମା ପୁରିମନୟେନ ଧମ୍ମତୋ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକେ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅତ୍ଥତୋ ନିକ୍ଖିପିତୁଂ ଦୁତିୟନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୦୨୯। ମହଗ୍ଗତା ୱା ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦୟୋ। ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା ମହଗ୍ଗତା ଚେତୋପରିୟପୁବ୍ବେନିୱାସାନାଗତଂସଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା।

୧୦୩୫। ଅନନ୍ତରେ ନିୟୁତ୍ତାନି, ଅନନ୍ତରଫଲପ୍ପୟୋଜନାନି, ଅନନ୍ତରଫଲକରଣସୀଲାନି ୱା ଆନନ୍ତରିକାନି। ତାନି ପନ ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନିୱାରଣୀୟଫଲତ୍ତା ଅନ୍ତରାୟରହିତାନୀତି "ଅନନ୍ତରାୟେନ ଫଲଦାୟକାନୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନନ୍ତରାୟାନି ୱା ଆନନ୍ତରିକାନୀତି ନିରୁତ୍ତିୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକସ୍ମିମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅନେକସ୍ମିମ୍ପି ଆୟୂହିତେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ନ ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିବାହକତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା, ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖତା ଚ ସମାନଫଲତ୍ତା ଅନୁବଲପ୍ପଦାନତୋ ଚ। "ନତ୍ଥି ହେତୁ ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚୟୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାୟା"ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୬୮) ଏୱମାଦିକୋ ଅହେତୁକୱାଦୋ। "କରୋତୋ ଖୋ କାରୟତୋ ଛିନ୍ଦତୋ ଛେଦାପୟତୋ...ପେ... କରୋତୋ ନ କରୀୟତି ପାପ"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୬) ଏୱମାଦିକୋ ଅକିରିୟୱାଦୋ। "ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧; ମ। ନି। ୨।୯୪; ୩।୯୧) ଏୱମାଦିକୋ ନତ୍ଥିକୱାଦୋ। ଏତେସୁ ପୁରିମୱାଦୋ ବନ୍ଧମୋକ୍ଖାନଂ ହେତୁଂ ପଟିସେଧେତି, ଦୁତିୟୋ କମ୍ମଂ, ତତିୟୋ ୱିପାକନ୍ତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ତଞ୍ହୀତି ଅହେତୁକାଦିନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ, ନ ପନ ନିୟତଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ।

୧୦୩୯। ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନାତି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟସଙ୍ଖାତେନ ସମ୍ପୟୋଗୱିସିଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ଠପନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଭାୱରହିତେ ମଗ୍ଗହେତୁକେ ଦସ୍ସେତୁଂ, ତେନ ମଗ୍ଗହେତୁକେ ଅସଙ୍କରତୋ ୱୱତ୍ଥପେତି। ସଚେ ପନ କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟ "ଏକେକଂ ଅଙ୍ଗଂ ଠପେତ୍ୱା ତଂତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ମଗ୍ଗହେତୁକଭାୱେପି 'ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଠପେତ୍ୱା'ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତୀ"ତି। ଏୱଞ୍ହି ସତି ତତିୟନୟେ ୱିୟ ଇଧାପି "ଠପେତ୍ୱା"ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗାମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଞ୍ହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ଅୟଂ ନୟୋତି। ସେସମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ପୁବ୍ବେ ଠପିତାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ହି ପୁରିମନୟେପି ମଗ୍ଗହେତୁକତା ସିଦ୍ଧାତି।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଦୁତିୟନୟେପି ଠପିତାୟ ତତିୟନୟେ ସହେତୁକଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। କଥଂ ଦସ୍ସିତୋ, ନନୁ ଅରିୟମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ "ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ

ଇମେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗହେତୂ''ତି (ଧ। ସ। ୧୦୩୯) ଅୱତ୍ୱା ''ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗହେତୂ''ତି ୱିସୁଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିକେ ମଗ୍ଗହେତୂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି (ଧ। ସ। ୧୦୩୯) ୱିସୁଂ ମଗ୍ଗହେତୁକାନଂ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ''ମଗ୍ଗହେତୂସୁ ଅମୋହୋ''ତି (ଧ। ସ। ୧୦୩୯) ୱୁତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ମଗ୍ଗହେତୁକତା ନ ଦସ୍ସିତା ସିଯା? ନୋ ନ ଦସ୍ସିତା। ଯଥା ହି ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ତଦେକଟ୍ଠୋ ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୂ''ତି (ଧ। ସ। ୧୦୧୭) ୱିସୁଂ ପହାତବ୍ବହେତୂ ନିଯମେତ୍ୱା ''ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା''ତିଆଦିୱଚନେନ (ଧ। ସ। ୧୦୧୭) ଲୋଭଦୋସମୋହା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସହଜେକଟ୍ଠା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଭୂତା ଚ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକାତି ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ଏୱମିଧାପି ''ଅଲୋଭାଦଯୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗହେତୂ''ତି ନିଗମିତାପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଭାୱତୋ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱଚନେନ ''ମଗ୍ଗହେତୁକା''ତି ଦସ୍ସିତା ଏୱାତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାପି ଅମୋହୋତି ୱୁତ୍ତାଯ ମଗ୍ଗହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନଂ। ସଚେ ପନ ଯୋ ଦୁତିଯନଯେ ମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ହେତୁ ଚାତି ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ଅଞ୍ଞେନ ଅସାଧାରଣେନ ପରିଯାଯେନ ମଗ୍ଗହେତୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂସମ୍ପଯୋଗତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ମଗ୍ଗହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ତତିଯନଯୋ ସିଯା। ''ଅରିଯମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗହେତୂ''ତିଆଦି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଯସ୍ମା ପନ ''ମଗ୍ଗହେତୂ''ତି ଇମିନା ଅଞ୍ଞେନ ସାଧାରଣେନ ପରିଯାଯେନ ଯେସଂ ମଗ୍ଗହେତୁଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତି, ତେ ସବ୍ବେ ''ମଗ୍ଗହେତୂ''ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ମଗ୍ଗହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ତତିଯନଯୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ''ଅମୋହୋ''ତିପି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସୋ ମଗ୍ଗହେତୁ ନ ହୋତୀତି। ଇମେ ପନ ତଯୋପି ନଯା ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ଥତୋ ନିକ୍ଖେପା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଥ ୱା ସରୂପେନ ୱଚନଂ ଧମ୍ମତୋ ନିକ୍ଖେପୋ, ଅଞ୍ଞେନ ଅତ୍ଥତୋତି ଏୱମ୍ପି ଯୋଜନା ସମ୍ଭୱତି। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯତତିଯନଯା ସରୂପତୋ ହେତୁହେତୁମନ୍ତୁଦସ୍ସନୱସେନ ଧମ୍ମତୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ପଠମନଯୋ ତଥାଅଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଚ ମଗ୍ଗଙ୍ଗତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ହେତୁହେତୁମନ୍ତୁଭାୱାୱଗମନତୋ ଅତ୍ଥତୋ ନିକ୍ଖେପୋତି।

୧୦୪୦। ଯସ୍ମିଂ ସଭାୱଧମ୍ମେ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ସୋ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥାପୀତି ଏତସ୍ମିମ୍ପି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେ, ଏତ୍ଥ ୱା ପଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗାଦୀନି ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ଅୱଚନେନେୱ ପଟିକ୍ଖେପପାଠଇଯଂ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋତି ଅଭଣୋ ମଗ୍ଗଫଲଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ପଧାନେନ ଅଧିପତିନା ସହଜାତାଧିପତି ନିଦସ୍ସିତୋ, ତଯିଦଂ ନଯଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞୋପି ଏୱଂପକାରୋ ସହଜାତୋ ମଗ୍ଗାଧିପତି ନିଦସ୍ସିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଚ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଦମ୍ପି ହି ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତମେୱାତି।

୧୦୪୧। ଅଭଣୋ ସଭାୱୋ ଅଭୂତଭାୱୋ। ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ କପ୍ପସହସ୍ସାତିକ୍କମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅନେକକପ୍ପସହସ୍ସାଯୁକାନଂ ସତ୍ତାନଂ, କପ୍ପସହସ୍ସାତିକ୍କମେପି ୱା ଲଦ୍ଧୋକାସଂ ଯଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତଦପି ଲଦ୍ଧୋକାସମେୱାତି ଅଭଣୋ ୱିପାକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତି। ନତ୍ଥି ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପ୍ପାଦୀସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ''ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା''ତି ଏତେନ ୱଚନେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି କତ୍ୱା ଆହ ''ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା ନାମ ଜାତୋ''ତି। ଅରୂପସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତାତି ଅରୂପଭୱଙ୍ଗଂ ଆହ। ତତ୍ଥ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାଦିମଯୋ ଅତ୍ତାତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ୱୋହାରୋ ପୱତ୍ତୋତି।

ଯଦି ପନ ଆଯୂ...ପେ... ସବ୍ବଂ ୱିପାକଂ ଦଦେଯ୍ୟ, ଅଲଦ୍ଧୋକାସଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଦେତୀତି କତ୍ୱା ୱିପକ୍କୱିପାକଞ୍ଚ ଦଦେଯ୍ୟ, ତତୋ ଏକସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ସବ୍ବୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ ନିରତ୍ଥକତ୍ତା , ଉପ୍ପତ୍ତିଯାଯେୱ ଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଫଲଦାନେ। ଅଥ ୱା ଅଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ ୱିପାକଦାନେ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରରହିତସ୍ସପି ୱିପାକଦାନଂ ଆପନ୍ନନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରଖେପକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅପଚଯଗାମିକମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖଯକରସ୍ସ ଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ଭାୱିତେପି ମଗ୍ଗେ ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରରହିତସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନତୋ ସମତ୍ଥତା ନ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଦା ୱା ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଏୱ ଭୱିତବ୍ବତ୍ତା ୱିପାକତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପୱତ୍ତିଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ତଂ ପନାତି ଆଯୂହିତଂ କମ୍ମଂ। ଇଦଂ ପନ ଧୁୱୱିପାକସ୍ସ ୱିପାକେନ ଅଧୁୱୱିପାକସ୍ସପି ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚ ବଲୱୱିରହେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଭାୱନାୱିରହେ ଚ ଅପ୍ପହୀନସଭାୱତୋ ଧୁୱଂ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଧୁୱୱିପାକାତି ୱୁତ୍ତା। ଆଯୂହିତକମ୍ମେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଯଂ ଆଯୂହିତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତତ୍ଥାପି ଆଯୂହିତ-ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱା।

୧୦୫୦।ଉପାଦିନ୍ନାତି ଏତ୍ଥ ନ ଉପେତେନ ଆଦିନ୍ନାତି ଅଯମତ୍ଥୋ, ଉପସଦ୍ଦୋ ପନ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତମେୱ, ତସ୍ମା ଉପାଦାନାରମ୍ମଣା ଉପାଦାନେହି, ଅଞ୍ଞେ ଚ ଅନଭିନିୱେସେନ ''ଅହଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେସିଂ, ମମ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦିକେନ ଗହଣେନ ଆଦିନ୍ନା ଇଚ୍ଚେୱ ଉପାଦିନ୍ନା। ଉପାଦିନ୍ନ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ଅମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାଯେୱ ୱୁତ୍ତା, ଇତରେହି ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତିକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୦୬୨।ମେତ୍ତାୟନୱସେନାତି ମେତ୍ତାଫରଣୱସେନ। ‘‘ମେତ୍ତୟନୱସେନା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମେତ୍ତା, ମେଦନଂ ୱା ମେତ୍ତାୟନଂ, ତଞ୍ଚ ସିନେହୱସେନ। ଅନୁଦୟତୀତି ଅନୁଦାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଅନୁଦ୍ଦା’’ତି ଦ-କାରାଗମନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁଦ୍ଦାୟନାକାରୋତି ଅନୁରକ୍ଖଣାକାରୋ। ରକ୍ଖଣଞ୍ହି ଦାୟନା। ଅନୁଦ୍ଦାୟିତସ୍ସାତି ଅନୁଦ୍ଦାୟ ଅୟିତସ୍ସ। ‘‘ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା’’ତିଆଦିଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ସୱନେ, ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମସନେ, ମଗ୍ଗେନେୱ ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତସ୍ସ ପଟିୱେଧେ, ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେତି ଚତୂସୁ କାଲେସୁ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ୱତ୍ତତି।

୧୦୬୫। ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂରଞ୍ଜନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସାରାଗୋ। ଗିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅଭିକଙ୍ଖନ୍ତି। ସଜ୍ଜଂନ୍ତୀତି ବନ୍ଧନ୍ତି। ଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନାତି ସଂୱରଣଟ୍ଠେନ, ଓଲମ୍ବନଟ୍ଠେନ ୱା। ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଭୱସ୍ସାତି କାମଭୱାଦିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟଭାୱୱସେନ ପରିକଡ୍ଢତି। ଚିତ୍ତମସ୍ସ ଭୱନ୍ତରେ ୱିଧାୱତି ନିବ୍ବତ୍ତତି। ତଣ୍ହାୱିପ୍ଫନ୍ଦିତନିଦ୍ଦେସୋ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତାଦିଭାୱେନ ତଣ୍ହାପୱତ୍ତିଯେୱ।

ସରିତାନୀତି ରାଗୱସେନ ଅଲ୍ଲାନି। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତପୀତିୱସେନ ସିନିଦ୍ଧାନି ସିନେହିତାନି। ୱିସତାତି ୱିତ୍ଥତା। ରୂପାଦୀସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ବ୍ୟାପନୱସେନ ୱିସଟା। ପୁରିମୱଚନମେୱ ତ-କାରସ୍ସ ଟ-କାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସାଲାତି ୱିପୁଲା। ୱିସକ୍କତୀତି ପରିସପ୍ପତି, ସହତି ୱା। ରତ୍ତୋ ହି ରାଗୱତ୍ଥୁନା ପାଦେନ ତାଲିୟମାନୋପି ସହତୀତି। ଓସକ୍କନଂ, ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ୱା ୱିସକ୍କନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି । ଅନିଚ୍ଚାଦିଂ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିସଂୱାଦିକା ହୋତି। ୱିସଂହରତୀତି ତଥା ତଥା କାମେସୁ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସନ୍ତୀ ୱିୱିଧେହାକାରେହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂହରତି ସଙ୍ଖିପତି। ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ହରତି ୱହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିସମୂଲା, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖୱେଦନାମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସମୂଲା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟତ୍ତା ୱିସଂ ଫଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସଫଲା। ତଣ୍ହାୟ ରୂପାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ପରିଭୋଗୋ ହୋତି, ନ ଅମତସ୍ସାତି ସା ‘‘ୱିସପରିଭୋଗା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରୁତ୍ତିୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ପଧାନୋ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ୱିସତା ୱା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱନ୍ତି ମନୁସ୍ସଭାୱଦେୱାଦିଭାୱଭୂତଂ।

ପଣିଧାନକୱସେନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ରୂପାଦୀସୁ ଠପନକୱସେନ। ଅଞ୍ଞୋପି ବନ୍ଧୁ ତଣ୍ହାୟ ଏୱ ହୋତି, ସୋ ପନ ଅବନ୍ଧୁପି ହୋତି। ତଣ୍ହା ପନ ନିଚ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତାତି ‘‘ପାଟିଯେକ୍କୋ ବନ୍ଧୂ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅସନତୋତି ବ୍ୟାପନତୋ ଭୁଞ୍ଜନତୋ ଚ। ତଦୁଭୟଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣତୋ’’ତିଆଦିନା। ଆସୀସନୱସେନାତି ଇଚ୍ଛନୱସେନ। ଅଞ୍ଞେନାକାରେନାତି ଜପ୍ପନାଜପ୍ପିତତ୍ତାନଂ ଜପ୍ପାୟ ଅନଞ୍ଞତ୍ତଦସ୍ସନାକାରେନ। ଚିତ୍ତଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାତୀତି ଚିତ୍ତଂ ମୂସତି। ମାରପାସୋତି ମାରେନ ଗହିତତାୟ ରାଗୋ ମାରପାସୋ।

୧୦୬୬।ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କମ୍ମପଥଭେଦଂ ନ କରୋତୀତି ଏତେନ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଟ୍ଠାନକୋପୋ କରୋତୀତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘ଅତ୍ଥଂ ମେ ନାଚରି , ନ ଚରତି, ନ ଚରିସ୍ସତି, ପିୟସ୍ସ ମେ ମନାପସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ନାଚରି, ନ ଚରତି, ନ ଚରିସ୍ସତି, ଅପ୍ପିୟସ୍ସ ମେ ଅମନାପସ୍ସ ଅନତ୍ଥଂ ନାଚରି, ନ ଚରତି, ନ ଚରିସ୍ସତୀ’’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ହି କୋପୋ ଅୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅଟ୍ଠାନକୋପୋ ଏୱ ଭୱିତୁଂ ୟୁତ୍ତୋ। ଆଘାତେନ୍ତୋତି ହନନ୍ତୋ। ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ ପଟିସେଧିତୋତି ଦୋସ-ପଦସ୍ସ ପଟିୱିରୋଧ-ପଦସ୍ସ ଚ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଘସ୍ସ ୱା ୱିସେସନତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବେ ‘‘ପଟିୱିରୋଧୋ’’ତି, ପଦୋସାଦିୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦୋସୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁସ୍ସନାଦିୱିସେସନତ୍ଥଂ ପଚ୍ଛା ‘‘ଦୋସୋ’’ତି, ୱିରୋଧୱିସେସନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ପଟିୱିରୋଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନତ୍ଥି ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ।

୧୦୯୧। ଅନିଦ୍ଧାରିତପରିଚ୍ଛେଦେ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଦୀପକେ ମାତିକୁଦ୍ଦେସେ ଅପରିଚ୍ଛେଦେନ ବହୁୱଚନେନ ଉଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ବହୁୱଚନେନେୱ ପୁଚ୍ଛତି – ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା’’ତି। ସଭାୱସଙ୍ଖାପରିଚ୍ଛେଦାଦିୱସେନ ହି ଧମ୍ମେ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଉଦ୍ଦେସୋ ପୁଚ୍ଛା ଚ କରୀୟତୀତି। ତସ୍ମା ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅକତ୍ୱା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା ପୁଚ୍ଛିତା ଚ। ଇମେତି ଅସଙ୍ଖତଧାତୁତୋ ଉଦ୍ଧଂ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପନତ୍ଥଂ ଏକମ୍ପି ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ବହୁୱଚନେନେୱ ନିଗମନଂ କତଂ ନିଦ୍ଦେସତୋ ପୁବ୍ବେ ବୋଧନେୟ୍ୟସ୍ସ ଅଜାନନକାଲଂ ଉପାଦାୟ।

୧୧୦୧। କିଂ ପନ ନତ୍ଥି, କିଂ ତେନ ନ ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇଦମେୱ ମନୋୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ନିୟମାଭାୱୋ ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ ଚକ୍ଖାଦିୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟେନପି ମନୋୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାୟ ‘‘କିଂ ପନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ଇଦଂ କାମାୱଚରଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ

ଆରମ୍ମଣାଦିଓସେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ରୂପାଓଚରାଦିଆରମ୍ମଣେନ ହି କାମାଓଚରମନୋଓିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚ କାମାଓଚରଧମ୍ମା ନ ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ଇତରେନ ଚ ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା। ଏଓଂ କାମାଓଚରାନମେଓ ଆରମ୍ମଣାନଂ କେସଞ୍ଚି ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀହି ଅଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା, ତଥା ଦ୍ୱାରଭେଦଓସେନ। ଅଥ ଓା ସୋମନସ୍ସସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣମେଓାତି ଇତରଂ ତେନ ନ ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ଏଓଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତେ କୁସଲଓିପାକେ ଅକୁସଲଓିପାକେ ଚାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ରୂପାଓଚରାଦଯୋ କାମାଓଚରଓିପାକାଦୀହି ଅଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, କେଚିଦେଓ ଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଅରୂପାଓଚରେହୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ଅନୁଓତ୍ତମାନତ୍ତା। ନିବ୍ବାନେନ ଅଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତାତି ''କେହିଚି ଅଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା''ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସମ୍ଭଓମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ, ନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁଓତ୍ତମାନମନୋଓିଞ୍ଞାଣଭାଓତୋ।

୧୧୦୨।ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋତି ଉକ୍କଟ୍ଠଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। ଭଓାସଓଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବୋ ଲୋଭୋ କାମାସଓୋତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ ଭଓଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ''ଭଓାସଓୋ''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଓୁତ୍ତୋ। ଭଓାସଓୋ ପନ ''ଦିଟ୍ଠିଗତଓିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଏଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ପାଠଇଯଂ ଓୁତ୍ତୋ। ସୋପି ରାଗୋ କାମାସଓୋ ଭଓିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଦୁକ୍ଖାନଂ କାରଣଭୂତା କାମାସଓାଦଯୋପି ଦ୍ୱିଧା ଓୁତ୍ତା।

୧୧୦୩। କାମାସଓନିଦ୍ଦେସେ ଚ କାମେସୂତି କାମରାଗଦିଟ୍ଠିରାଗାଦିଆରମ୍ମଣଭୂତେସୁ ତେଭୂମକେସୁ ଓତ୍ଥୁକାମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭଓତି। ତତ୍ଥ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସା ତଣ୍ହା ସବ୍ବାପି ନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନାମଂ ନ ଲଭତୀତି। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ ଅକୁସଲେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ପନ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ।

୧୧୦୫। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଜୀଓନ୍ତି ଗହଣଂ ଯଦିପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସ୍ୱେଓ ପଓତ୍ତତି, ରୂପେ...ପେ... ଓିଞ୍ଞାଣେ ଓା ପନ ନ ପତିଟ୍ଠାତି। ତତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଜୀଓଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ହୋତୀତି। ବ୍ରହ୍ମାଦିଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତାନଂ ''ହୋତୀ''ତି ନିଚ୍ଚତୋ ଅଜ୍ଝଞ୍ଚ ''ନ ହୋତୀ''ତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ''ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତୀ''ତି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ''ହୋତୀ''ତି ଚ ପୁଟ୍ଠେ ''ନେଓା''ତି, ''ନ ହୋତୀ''ତି ଚ ପୁଟ୍ଠେ ''ନ''ଇତି ସବ୍ବତ୍ଥ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତସ୍ସ ଅମରାଓିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠି, ଅମରା ଅନୁପଚ୍ଛେଦା, ଅମରମଚ୍ଛସଦିସୀ ଓା ଓିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ କାମାସଓୋତି ଓୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଓିମାନାଦୀସୁ ରାଗସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିରାଗସ୍ସ ଚ କାମାସଓଭାଓଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯଦି ପନ ଲୋଭୋ କାମାସଓଭଓାସଓଓିନିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଯଦା ଦିଟ୍ଠିଗତଓିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଓିଜ୍ଜାସଓୋ ଆସଓଓିପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ଦୋମନସ୍ସଓିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଓିଯ ତସ୍ସପି ଆସଓଓିପ୍ପଯୁତ୍ତତା ଓତ୍ତବ୍ବା ସିଯା ''ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତଓିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଲୋଭସହଗତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମୋହୋ ସିଯା ଆସଓସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସିଯା ଆସଓଓିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ''ତି। ''କାମାସଓୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି, ''କାମାସଓଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠାସଓୋ ଅଓିଜ୍ଜାସଓୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୩।୧) ଚ ଓଚନତୋ ଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ କାମାସଓୋ ନ ହୋତୀତି ନ ସକ୍କା ଓତ୍ତୁଂ। କିଲେସପଟିପାଟିଯାପି ଆହରିତୁଂ ଓଟ୍ଟତୀତି ଆସଓାନଂ ଓଚନଂ ପହାତବ୍ବଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି କତ୍ୱା ତେ ପହାନେ ଆହରିଯମାନା ପହାତବ୍ବାନମ୍ପି ତେସଂ କିଲେସାନଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଆହରିତୁଂ ଓଟ୍ଟନ୍ତି ପଜହନକାନଂ ମଗ୍ଗାନମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୨୧।ପଠମକମାନଭାଜନୀଯେତି ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ। ତତ୍ଥ ହି ''ଏକଚ୍ଚୋ ଜାତିଯା ଓା ଗୋତ୍ତେନ ଓା କୋଲପୁତ୍ତିଯେନ ଓା ଓଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ଓା ଧନେନ ଓା ଅଜ୍ଝେନେନ ଓା କମ୍ମାଯତନେନ ଓା ସିପ୍ପାଯତନେନ ଓା ଓିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେନ ଓା ସୁତେନ ଓା ପଟିଭାନେନ ଓା ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ଓା ଓତ୍ଥୁନା ମାନଂ ଜପ୍ପେତି, ଯୋ ଏଓରୂପୋ ମାନୋ ମଞ୍ଞନା...ପେ... କେତୁକମ୍ୟତା ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି (ଓିଭ। ୮୬୬) ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସଦିସସ୍ସ ହୀନସ୍ସ ଚ ପଓତ୍ତମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲଓିସେସଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସେଯ୍ୟମାନୋ ଓିଭତ୍ତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏକୋ ମାନୋ ତିଣ୍ଣଂ ଜନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କଥିତୋ''ତି ଆହ। ନ କେଓଲଞ୍ଚାଯଂ ପଠମକମାନଭାଜନୀଯେ ଏଓ ଏଓଂ କଥିତୋ, ଦୁତିଯକତତିଯକମାନଭାଜନୀଯେପି କଥିତୋ ଏଓାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ଥଂ ଏତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ଓା ପୁଗ୍ଗଲେ ଅନିସ୍ସାଯ ଓୁତ୍ତାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ମାନାନଂ ଭାଜନୀଯଂ ''ପଠମକମାନଭାଜନୀଯେ''ତି ଆହ। ସେଯ୍ୟସ୍ସ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋ''ତିଆଦୀନଞ୍ହି ପୁଗ୍ଗଲଂ ଆମସିତ୍ୱା ଓୁତ୍ତାନଂ ନଓନ୍ନଂ ମାନାନଂ ଭାଜନୀଯଂ ଦୁତିଯକମାନଭାଜନୀଯଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ମାନରାସିସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଓୁତ୍ତମାନରାସିତୋ ଦୁତିଯତତିଯକତ୍ତାତି, ଅଥାପି ଚ ଯଥାଓୁତ୍ତେ ଦୁତିଯକମାନଭାଜନୀଯେ ''ଏକେକସ୍ସ ତଯୋ ତଯୋ ମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି କଥିତ''ନ୍ତି ଇଧ ଓୁତ୍ତାଯ ଅତ୍ଥଓଣ୍ଣନାଯ ସମାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପଠମକମାନଭାଜନୀଯେ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ସୋ ଏଓ ମାନୋ ଇଧାଗତୋତି ତତ୍ଥ କଥିତୋ ଏଓ ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମାନକରଣଓସେନାତି ''ସେଯ୍ୟୋ''ତିଆଦିକିଚ୍ଚକରଣଓସେନ। ଅପରାପରେ ଉପାଦାଯାତି ଇଦଂ ପୁରିମପୁରିମା ମାନା ଅପରାପରେ ଉପନିସ୍ସଯଭାଓେନ ତେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ଅଜ୍ଝୁଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ। କେତୁକମ୍ୟତାଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁଗ୍ଗତଭାଓଂ ଗଚ୍ଛତୀତି କତ୍ୱା ଚିତ୍ତେନେଓ ଓିସେସିତଂ।

୧୧୨୬। ଅକ୍ଖମନଭାଓପ୍ପକାସନଂ ଖିଯ୍ୟନଂ। ମନେନ ପିଯକରଣନ୍ତି ଏଓଂପକାରଂ ପୂଜନଂ ମାନନନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇସ୍ସାକରଣଓସେନାତି ଲାଭାଦିଅକ୍ଖମନକିଚ୍ଚଓସେନ।

୧୧୨୭।ଅରିୟସାୱକାତି ୱଚନଂ ‘‘ଅରିୟସାୱକାନଂୟେୱ ପଟିୱେଧୋ ଅତ୍ଥି, ତେ ଚ ତଂ ନ ମଚ୍ଛରାୟନ୍ତୀ’’ତି ପଟିୱେଧଧମ୍ମେ ମଚ୍ଛରିୟାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଗନ୍ଥୋତି ପାଠଇ। କଥାମଗ୍ଗୋତି ଅଟ୍ଠକଥାପବନ୍ଧୋ। ଧମ୍ମନ୍ତରନ୍ତି କୁସଲାଦିଧମ୍ମଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅକୁସଲାଦିଂ ଅତ୍ତନୋ ଲୋଲତାୟ ତଥାଗତଭାସିତଂ ତିତ୍ଥିୟଭାସିତଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ଆଲୋଲେସ୍ସତି। ଅତ୍ତାନଂ ଆୱିକତ୍ୱାତି ଅତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଥା ପୱେଦୟିତ୍ୱା। ଯୋ ପନାତି ତିତ୍ଥିୟୋ ଗହଟ୍ଠୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମୟସ୍ସ ସଦୋସଭାୱଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିନିୱେସେନ ୱା।

ହ୍ୱାପିତୁମନିଚ୍ଛୋତି ୱିୱିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେୱିଚ୍ଛଂ। ଅନାଦରୋତି ମଚ୍ଛରିୟେନ ଦାନେ ଆଦରରହିତୋ। କଟଚ୍ଛୁନା ଗାହୋ ଭତ୍ତସ୍ସ କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ, କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ ୱିୟ କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ। ଯଥା ହି କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଭତ୍ତେ ନ ସଂପସାରୟତି, ଏୱଂ ମଚ୍ଛରିୟମ୍ପି ଆୱାସାଦୀସୂତି। ଗୟ୍ହତି ଏତେନାତି ୱା ଗାହୋ, କଟଚ୍ଛୁ ଏୱ ଗାହୋ କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ। ସୋ ଯଥା ସଙ୍କୁଟିତଗ୍ଗୋ ନ ସଂପସାରୟତି, ଏୱଂ ମଚ୍ଛରିୟମ୍ପୀତି। ଆୱରିତ୍ୱା ଗହିତଂ ଅଗ୍ଗହିତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତଂ, ମଚ୍ଛରିୟଂ। ‘‘ଆୱାସାଦି ପରେହି ସାଧାରଣମସାଧାରଣଂ ୱା ମୟ୍ହେୱ ହୋତୂ’’ତି ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣତା, ‘‘ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସା’’ତି ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିନିଗୂହଣଲକ୍ଖଣତା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା। ଯଂ ପନ ‘‘ପରସନ୍ତକଂ ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ମଚ୍ଛରିୟସ୍ସ ପରସନ୍ତକଲୋଭସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦି ହି ତଂ ମଚ୍ଛରିୟପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନଂ, ପରସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣତା ଚ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟାତି।

୧୧୪୦। ଅଭିଜ୍ଝାକାମରାଗାନଂ ୱିସେସୋ ଆସୱଦ୍ୱୟଏକାସୱଭାୱୋ ସିୟା, ନଅଭିଜ୍ଝାୟ ନୋଆସୱଭାୱୋ ଚାତି ନୋଆସୱଲୋଭସ୍ସ ସବ୍ଭାୱୋ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ। ନ ହି ଅତ୍ଥି ‘‘ଆସୱୋ ଚ ନୋଆସୱୋ ଚ ଧମ୍ମା ଆସୱସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସୱସ୍ସ ଚ ନୋଆସୱସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ସତ୍ତମୋ ଚ ନୱମୋ ଚ ପଞ୍ହୋ। ଗଣନାୟ ଚ ‘‘ହେତୁୟା ସତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ନୱା’’ତି। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ପନ ଲୋଭେ ନୋଆସୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ସତ୍ତମନୱମାପି ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭେୟ୍ୟୁଂ, ଗଣନା ଚ ‘‘ହେତୁୟା ନୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟା। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ଚ ଲୋଭେ ନୋଆସୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତୋ ଦୋସୋତି।

୧୧୫୯। କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣନିଦ୍ଦେସେ କାମେସୂତି ତେଭୂମକେସୁ ସାସୱେସୁ ସବ୍ବେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ। ସବ୍ବୋ ହି ଲୋଭୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ। ତେନେୱ ତସ୍ସ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ‘‘ନୀୱରଣଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନୀୱରଣୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟା। ଆରୁପ୍ପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ। ଆରୁପ୍ପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୧)।

୧୧୬୨।ଇରିୟାପଥିକଚିତ୍ତନ୍ତି ଇରିୟାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସୱିଧଂ ଚିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପନ ବଲୱଥିନମିଦ୍ଧସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ‘‘ଇରିୟାପଥଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓଲୀୟତୀତି ଓଲମ୍ବତି।

୧୧୬୩।ଓନୟ୍ହତୀତି ଛାଦେତି, ଅୱତ୍ଥରତି ୱା। ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତିନିୱାରଣେନ, ୱିପ୍ଫାରିକତାନିୱାରଣେନେୱ ୱା ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋ। ଏକଚ୍ଚାନନ୍ତି ସିରୀସାଦିରୁକ୍ଖାନଂ। ରୂପକାୟେନେୱ ସିୟୁଂ, ତେନ ସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦନନିକାନସଚ୍ଛିକିରିୟାନଂ ରୂପତାପତ୍ତି ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତସ୍ମାତି ‘‘କାୟସ୍ସା’’ତି ୱଚନସ୍ସ ରୂପତ୍ତାସାଧକତ୍ତା। ନ ହି ନାମକାୟୋ ସୁପତୀତି ଇଦଂ ଥିନମିଦ୍ଧସମୁଟ୍ଠିତରୂପେହି ରୂପକାୟସ୍ସ ଗରୁଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାଦୀନଂ ସଂସୀଦନଂ ସୋପ୍ପନ୍ତି ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଜାଗରଣଚିତ୍ତରହିତଂ ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତିନ୍ତି। ତସ୍ସ ଫଲତ୍ତାତି ଫଲୂପଚାରେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିୟ ମିଦ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଫଲତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସେ ୱିୟ ଲିଙ୍ଗାଦୀନି ମିଦ୍ଧନିଦ୍ଦେସେପି ସୋପ୍ପାଦୀନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ରୂପକାୟସ୍ସ ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋ ନତ୍ଥୀତି ସୋ ନାମକାୟେ ୱୁତ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ତେନ ସହ ୱୁତ୍ତା ଓନାହପରିୟୋନାହା ଚ। ରୂପକାୟସ୍ସ ୱା ୱିପ୍ଫାରିକାୱିପ୍ଫାରିକଭାୱୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ନତ୍ଥି, ନାମକାୟସ୍ସ ନାମକାୟେ ୱିପ୍ଫାରିକେ ଲହୁକୋ, ଅୱିପ୍ଫାରିକେ ଗରୁକୋତି ଅୱିପ୍ଫାରିକଭାୱେନ ଓନାହନାଦି ନାମକାୟସ୍ସେୱ ହୋତୀତି ଓନାହନାଦୟୋପି ନାମକାୟେ ୱିଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନ ହି ରୂପଂ ନାମକାୟସ୍ସ ଓନାହୋ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ଆୱରଣଭାୱୋ ୱିୟ ହି ଓନାହନାଦିଭାୱୋପି ନାମକାୟସ୍ସେୱ ହୋତୀତି। ଇତରୋ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ମେଘାଦୀହି ରୂପେହି ରୂପାନଂ ଓନାହନାଦିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ନନୁ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ଏୱନ୍ତି ଯଦି ରୂପସ୍ସ ଓନାହନାଦିତା ସିଦ୍ଧା, ଅରୂପସ୍ସ ନ ସିୟା , ସେତୁବନ୍ଧାଦୀସୁ ରୂପସ୍ସ ଆୱରଣଂ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଆୱରଣମ୍ପି ଅରୂପସ୍ସ ନ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସୁରାମେରୟପାନଂ ଅକୁସଲନ୍ତି କତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସଭାୱୋ, ସୁରା…ପେ… ପମାଦଟ୍ଠାନାନୁୟୋଗସ୍ସ ଚ ଅକୁସଲତ୍ତା ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ, ତଥାପି ପରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅନୁଜାନିତ୍ୱା ସୁରାମେରୟସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସତା ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣତା ଚ

ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଫଲଓ୍ୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ନ, ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସତୋ"ତି। ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱ ଖୋତି ଯଥା ଜାତରୂପସ୍ସ ଅଯୋ ଲୋହଂ ତିପୁ ସୀସଂ ସଜ୍ଝନ୍ତି ପଞ୍ଚୁପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ଜାତରୂପଂ ନ ଚେଓ୍ୱ ମୁଦୁ ହୋତି, ନ ଚ କମ୍ମନିଯଂ, ନ ଚ ପଭସ୍ସରଂ ପଭଙ୍ଗୁ ଚ, ନ ଚ ସମ୍ମା ଉପେତି କମ୍ମାଯ, ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱ। ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସତୋତି ଉପକ୍କିଲେସପଞ୍ଚନ୍ନାଦୁବ୍ବଲୀକରଣାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱନିଦ୍ଦେସତୋ, ପଚ୍ଚଯେ ଫଲନିଦ୍ଦେସତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଯମେଓ୍ୱ କିଲେସୋ ଉପକ୍କିଲେସନିଦ୍ଦେସେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନୀଓ୍ୱରଣଂ ହୁତ୍ୱାଓ୍ୱ ନୀଓ୍ୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଦସ୍ସିଯମାନେ ନ ନୀଓ୍ୱରଣତାଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ଆରଦ୍ଧୋ, ଅଥ ଖୋ ସିଦ୍ଧନୀଓ୍ୱରଣଭାଓ୍ୱସ୍ସ ନୀଓ୍ୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତାଦସ୍ସନତ୍ଥୋତି ଯଥାଲାଭଓ୍ୱସେନ ଚ ଅସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଓ୍ୱଚନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଥା ହି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପୀତି ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକାଦୀସୁ ଯଥାଲାଭସମ୍ବନ୍ଧଂ ତଂ ଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଏଓ୍ୱଂ "ଥିନମିଦ୍ଧନୀଓ୍ୱରଣଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପି ଅସମ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପୀ"ତି ଓ୍ୱଚନଂ ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଯଥାଲାଭଂ ସମ୍ବଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି। ଚିତ୍ତଜସ୍ସାସମ୍ବନ୍ଧଓ୍ୱଚନତୋତି "ଚତ୍ତା"ତିଆଦିଓ୍ୱଚନସ୍ସ ଝାନକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଜସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅସମ୍ବନ୍ଧଓ୍ୱଚନଭାଓ୍ୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ, "ଚତ୍ତା"ତିଆଦିଓ୍ୱଚନେନ ୱା ଅସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଓ୍ୱଚନତୋ ପକାସନତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କାମେସୁ ଖୋ ପନ...ପେ... ସୁଦିଟ୍ଠୋତି ଇମିନା କାମାଦୀନଓ୍ୱେ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପହାନମାହ। ତଂ ତଙ୍ଗପହାନନ୍ତି ତଂ ତଙ୍ଗ ରୂପେ ପହାନନ୍ତି ପହାନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା "ତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିନଯନନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ରୂପସ୍ସ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତମେଓ୍ୱ ଦସ୍ସେତି, ନ ପନ "ଛ ଧମ୍ମେ ପହାଯା"ତିଆଦୀସୁ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତାଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପକାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ଯଥା...ପେ... ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଛ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଚ ନୀଓ୍ୱରଣାନି ଚ ଯଥା ପହାତବ୍ବାନେଓ୍ୱ ହୋନ୍ତାନି "ପହାତବ୍ବାନୀ"ତି ୱୁତ୍ତାନି, ନ ଏଓ୍ୱଂ ରୂପଂ ପହାତବ୍ବମେଓ୍ୱ ହୋନ୍ତଂ "ପହାତବ୍ବ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଞ୍ଞେହି ଚ ସୁତ୍ତେହୀତି ୱୁତ୍ତସୁତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ତଥା ହୀ"ତିଆଦିମାହ। କୁସଲପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତିଂ ଆଓ୍ୱରନ୍ତୀତି ଆଓ୍ୱରଣା। ନୀୱାରେନ୍ତୀତି ନୀଓ୍ୱରଣା। ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଭଓ୍ୱନ୍ତା ଆରୋହନ୍ତୀତି ଚେତସୋ ଅଜ୍ଝାରୁହା। ଆଓ୍ୱରଣାଦିକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅରୂପସ୍ସେଓ୍ୱ ଯୁଜ୍ଜତି, ତଥା ଅନ୍ଧକରଣାଦିକିଚ୍ଚଂ। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ପଦେସୁ ପୁରିମପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମୋ ଅତ୍ଥୋ। ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ୱିଘାତୋ, ତଂଜନକତାଯ ୱିଘାତପକ୍ଖିକଂ। ଚେତସୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅକୁସଲରାସିଭାଓ୍ୱୋ ଚ ଅରୂପସ୍ସେଓ୍ୱ ହୋତୀତି ଅରୂପମେଓ୍ୱ ମିଦ୍ଧଂ।

୧୧୬୬। ଗଣଭୋଜନାଦିଅକପ୍ପିଯଭୋଜନଂ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞୀ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଜାନିତ୍ୱା କୋଚି ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି, ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁଦସ୍ସନଚେତିଯଓ୍ୱନ୍ଦନାଦିଂ ଓ୍ୱଜ୍ଜସଞ୍ଞୀ ଅକତ୍ୱା କତ୍ୱା ଚ କୋଚି ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି। ଓ୍ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ମୂଲଂ। ଏଓ୍ୱରୂପନ୍ତି ମୂଲଓ୍ୱସେନ ଏଓ୍ୱଂପକାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚପଦଂ ଯେୱାପନକେସୁ "କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ, ତସ୍ସ ଭାଓ୍ୱୋ"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେଓ୍ୱ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନାକାରୋତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚଭାଓ୍ୱନାକାରୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକରଣାକାରୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଗମନାକାରୋ ୱା। ଏତେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ କିରିଯଭାଓ୍ୱେନ ଦସ୍ସେତି। "କପ୍ପତି ନ କପ୍ପତୀ"ତି ପଓ୍ୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋଓ୍ୱ ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ।

୧୧୭୬। ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖିପନକିଚ୍ଚସାମଞ୍ଞେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଞ୍ଚ ସହ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହାନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନୀଓ୍ୱରଣଓ୍ୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଦି ହି ଲୋଭୋ ନୋନୀଓ୍ୱରଣୋ ସିଯା, "ନୋନୀଓ୍ୱରଣୋ ଧମ୍ମୋ ନୀଓ୍ୱରଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତିଆଦି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଗଣନାଯ ଚ "ହେତୁଯା ଚତ୍ତାରୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ "ନଓ୍ୱା"ତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବୋ ଲୋଭୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀଓ୍ୱରଣନ୍ତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନସ୍ସ ପହାନଓ୍ୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ।

୧୨୧୯।କାମୋ ଚାତି କିଲେସକାମୋ ଚ। ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପାଦିଯତୀତି ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ "ସସ୍ସତୋ"ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ଉପାଦିଯତି, ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଆକାରେନେଓ୍ୱ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ତେନେଓ୍ୱ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଦଳ୍ହଂ କରୋନ୍ତୀ ତଂ ଉପାଦିଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋସୀଲଗୋଓ୍ୱତାଦୀନୀତି ତଥାଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠିମାହ। ଅଭିନିୱେସତୋତି ଅଭିନିୱେସଭାଓ୍ୱତୋ, ଅଭିନିୱିସନତୋ ୱା। ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା "ଅତ୍ତା"ତି ଇଦଂ ଓ୍ୱଚନମତ୍ତମେଓ୍ୱ। ଉପାଦିଯନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। କଥଂ? ଅତ୍ତାତି। ଅତ୍ତାତି ହି ଅଭିନିୱିସନ୍ତା ଓ୍ୱଚନମେଓ୍ୱ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଓ୍ୱଂ ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେଓ୍ୱ ଉପାଦିଯନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। "ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତ"ନ୍ତି ୱା ୱାଚାଓ୍ୱତ୍ଥୁମତ୍ତମାହ। ୱାଚାଓ୍ୱତ୍ଥୁମତ୍ତମେଓ୍ୱ ହି "ଅତ୍ତା"ତି ଉପାଦିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱାତି।

୧୨୨୧।ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦାନମାହ, ତଂ ଅଫଲତ୍ତା ରୂପଂ ୱିଯ ଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ମହାୱିଜିତଯଞ୍ଞସଦିସୋ ଯଞ୍ଞୋ ମହାଯାଗୋ। ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ହଓ୍ୱନଂ ଦାନଂ ଆହୁନଂ, ପାହୁନାନଂ ଅତିଥୀନଂ ଅତିଥିକିରିଯା ପାହୁନଂ, ଆୱାହାଦୀସୁ ମଙ୍ଗଲତ୍ଥଂ ଦାନଂ ମଙ୍ଗଲକିରିଯା। ପରଲୋକେ ଠିତୋ ଇମଂ ଲୋକଂ "ନତ୍ଥୀ"ତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଇମଂ ଲୋକଂ ଅଓ୍ୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରଲୋକୋ, ପରଞ୍ଚ ଅଓ୍ୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅଯଂ ଲୋକୋ ହୋତି ଗନ୍ତବ୍ବତୋ

ଆଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଚାତି ପରଲୋକତୋ ଇଧାଗମନସ୍ସ ଅଭାଵା ତତ୍ଥେଵ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ ଚିତ୍ତେନ ପରଲୋକେ ଠିତୋ ଇମଂ ଲୋକଂ ''ନତ୍ଥୀ''ତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠି ପରଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସେଵ ହୋତୀତି। ଇଧଲୋକେ ଠିତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଅଯମେଵ ନଯୋ। ଅଯଂ ଵା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ''ସଂସରଣପ୍ପଦେସୋ ଇଧଲୋକୋ ଚ ପରଲୋକୋ ଚ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି ସଂସରଣସ୍ସ ଅଭାଵା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ''ତି। ପୁରିମଭଵତୋ ପଚ୍ଛିମଭଵେ ଉପପତନଂ ଉପପାତୋ, ସୋ ଯେସଂ ସୀଲଂ, ତେ ଓପପାତିକା। ତେ ପନ ଚଵନକା ଉପପଜ୍ଜନକା ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ଵା ଆହ ''ଚଵନକୌପପଜ୍ଜନକସତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତୀ''ତି। ଅନୁଲୋମପ୍ପଟିପଦନ୍ତି ନିବ୍ବାନାନୁକୂଲଂ ସୀଲାଦିପ୍ପଟିପଦଂ।

୧୨୩୬।ନିପ୍ପଦେସତୋଵ ଗହିତୋତି ଇମିନା ଯଂ ଆସଵଗୋଚ୍ଛକେ ବ୍ରହ୍ମାନଂ କପ୍ପରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ରାଗସ୍ସ ଚ ଦିଟ୍ଠିରାଗସ୍ସ ଚ ଅସଙ୍ଗହଣେନ ନୀଵରଣଗୋଚ୍ଛକେ ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବତାଦସ୍ସନେନ ସପ୍ପଦେସତ୍ତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ନିଵାରିତଂ ହୋତି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନାତି ଵଚନେନ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପହାତବ୍ବତା ଵୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ପୁରିମେହି ଅତନୁକତା ମୋହାଦଯୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତୀତି।

୧୨୮୭।ନିରତିଅତ୍ଥେନାତି ପୀତିଵିରହେନ, ବଲଵନିକନ୍ତିଵିରହେନ ଵା। ନ ହି ଦୁକ୍ଖାଯ ଵେଦନାଯ ରଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଅଵ-ସଦ୍ଦେନ ଅଵଗାହତ୍ଥୋ ଅଧୋଅତ୍ଥୋ ଚାତି ଦ୍ଵିଧା ଅଵ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଵୁତ୍ତୋ।

୧୩୦୧। ଵିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୋ ମୋହରଣୋ ପହାନେକଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ରାଗରଣେନ ସରଣୋ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ରୂପରାଗଅରୂପରାଗସଙ୍ଖାତେନ। ଅରଣଵିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୩୩୩) ପନ ''ଯୋ କାମପଟିସନ୍ଧିସୁଖିନୋ ସୋମନସ୍ସାନୁଯୋଗୋ ହୀନୋ ଗମ୍ମୋ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକୋ ଅନରିଯୋ ଅନତ୍ଥସଂହିତୋ, ସଦୁକ୍ଖୋ ଏସୋ ଧମ୍ମୋ ସୌପଘାତୋ ସୌପାଯାସୋ ସପରିଳାହୋ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା। ତସ୍ମା ଏସୋ ଧମ୍ମୋ ସରଣୋ''ତିଆଦିଵଚନତୋ ଫଲଭୂତଦୁକ୍ଖୌପଘାତୌପାଯାସପରିଳାହସଭାଵଭୂତୋ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଭାଵୋଵ ''ସରଣୋ''ତି ଵିଞ୍ଞାଯତୀତି ତେହି ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ସରଣତା ସିଦ୍ଧା ହୋତୀତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକନିକ୍ଖେପକଥାଵଣ୍ଣନା

୧୩୦୩।ଵିଵେଚିତତ୍ତାତି ଵିସୁଂ କତତ୍ତା ପକାସିତତ୍ତା। ଅସେସେତ୍ଵା ଖେପେତୀତି ଵଜିରଂ ଅତ୍ତନା ପତିତଟ୍ଠାନଂ ଅସେସେତ୍ଵା ଖେପେତି ପୁନ ଅପାକତିକତାଆପାଦନେନ।

୧୩୧୧।ତପ୍ପତୀତି ଵିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି, ଅନୁସୋଚତି ଵା।

୧୩୧୩।ଅହନ୍ତି ଇତି-ସଦ୍ଦପରେନ ଅହଂ-ସଦ୍ଦେନ ହେତୁଭୂତେନ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଵିଞ୍ଞାଯତି, ସୋ ସଂକଥୀଯତି, ଉଦୀରୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଵୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଵଚନେନ ପକାସିଯମାନସ୍ସ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍ଖାଦିଭାଵେ ସବ୍ବେସଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଅଧିଵଚନାଦିତା ସିଯାତି। ଭାଵୋତି ସତ୍ତଵେଵଚନନ୍ତି ଭଣନ୍ତି, ଧାତୁଯା ଵା ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ଦଣ୍ଡୋତି ଏତ୍ତାଵତା ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଞ୍ଚୋ''ତିଆଦିମାହ। ଅହନ୍ତି ଚ ପଵତ୍ତଂ ଅଧିଵଚନଂ ଵଦନ୍ତେନ ସୁଣନ୍ତେନ ଚ ପୁବ୍ବେ ଗହିତସଞ୍ଞେନ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଭାଵେନ ଵିଞ୍ଞାଯତି। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ଅଵିଞ୍ଞାତେ ତଦତ୍ଥଵିଜାନନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଵିସେସେନ ଅଧିଵଚନଂ ''ଞାଯତୀତି ସମଞ୍ଞା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଅହନ୍ତି ଇଦଂ ଅଧିଵଚନନ୍ତି ଏଵଂ ଵା ସଞ୍ଞାଗହଣଵସେନ ଞାଯତି ସମଞ୍ଞାଯତି ପାକଟା ହୋତୀତି ସମଞ୍ଞା। ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି ଅହନ୍ତି ଇଦଂ ଏତସ୍ସ ଅଧିଵଚନନ୍ତି ଏଵଂ ଠପୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵୋହରୀଯତୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଉଦ୍ଧେଯ୍ଯନ୍ତି ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବଂ। ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋତି ଅନେକେହିପି ନାମସହସ୍ସେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଯମେଵ ଉପପତନସୀଲଂ ନାମଂ ''ଓପପାତିକନାମ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

କରୀଯତୀତି କମ୍ମଂ, ନାମମେଵ କମ୍ମଂ ନାମକମ୍ମଂ। ତଥା ନାମଧେଯ୍ଯଂ। କରଣଠପନସଦ୍ଦାପି ହି କମ୍ମତ୍ଥା ହୋନ୍ତୀତି। ଅଥ କରଣତ୍ଥା, କରୀଯତି ଚ ଠପୀଯତି ଚ ଏତେନ ଅତ୍ଥୋ ଏଵଂନାମୋତି ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି କରଣଂ ଠପନଞ୍ଚ ନାମ ହୋତି। ଅଥ ଭାଵତ୍ଥା, ଞାପନମତ୍ତମେଵ କରଣଂ ଠପନନ୍ତି ଚ ଵୁତ୍ତଂ। ନାମନିରୁତ୍ତି ନାମବ୍ଯଞ୍ଜନନ୍ତି ନାମମିଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ହି ପଥଵୀସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାରମତ୍ତଂ ନିଵଦତି ବ୍ଯଞ୍ଜଯତି ଵା ପଥଵୀତି ନାମଂ ନିଵଦତି ବ୍ଯଞ୍ଜୀଯତି ଵା, ତସ୍ମା ଅନାମସ୍ସ ନିରୁତ୍ତିବ୍ଯଞ୍ଜନଭାଵନିଵାରଣତ୍ଥଂ ''ନାମନିରୁତ୍ତି ନାମବ୍ଯଞ୍ଜନ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଂ ନାମାଭିଲାପୋତି ଏତ୍ଥାପି ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ଵୋହାରୋତି ଚତୂହି ପଦେହି ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଵୁତ୍ତା, ଇତରେହି ପଞ୍ଞାପନତୋ।

ତତ୍ଥ ଚ ''ପୁରିମା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଉପ୍ପାଦଵଯକିଚ୍ଚରହିତା ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧା, ପଚ୍ଛିମା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି, ଯାଯ ପୁରିମା ପଞ୍ଞତ୍ତି ରୂପାଦଯୋ ଚ ସୋତଦ୍ଵାରଵିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନାନନ୍ତରମୁପ୍ପନ୍ନେନ ଗହିତପୁବ୍ବସଙ୍କେତେନ ମନୋଦ୍ଵାରଵିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନେନ ଗହିତାଯ ପଞ୍ଞାପୀଯନ୍ତୀ''ତି ଆଚରିଯା

ୱଦନ୍ତି। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଇମିସ୍ସା ପାଠଇଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ଅଣ୍ଣେ ସତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ମାତିକାଯଂ ''ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଅଧିୱଚନା ନାମ, ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅଭିଲାପା ନିରୁତ୍ତି ନାମ, ପକାରେନ ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମା''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୧-୧୦୮), ତେନ ୱିରୋଧୋ ସିଯା। ନ ହି ଉପ୍ପାଦୱଯକିଚ୍ଚରହିତସ୍ସ ୱଚନମତ୍ତଂ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି ଉପ୍ପାଦାଦିସହିତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିସଦ୍ଦୱାଚ୍ଚତୋ, ନ ଚ ୱଚନୱଚନତ୍ଥୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ନାମସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନତା ଅତ୍ଥି, ନାପି ଅନିଦ୍ଧାରିତସଭାୱସ୍ସ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଞାପନଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ଦୁୱିଧା ଚାଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଞ୍ଚ ନ ଦିସ୍ସତି, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦଯୋ ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋୱ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ''ରୂପଂ ୱେଦନା''ତିଆଦିକା ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ''ତିଆଦିକା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ତେୱିଜ୍ଜୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ''ତିଆଦିକା ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ଇତ୍ଥିସଦ୍ଦୋ ପୁରିସସଦ୍ଦୋ''ତିଆଦିକା ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦିକା ୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ''ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାରୋ''ତିଆଦିକା ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ନ ଚେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଦୁୱିଧା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ହି ସଙ୍ଖା…ପେ… ଅଭିଲାପୋ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଖାଦିକା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ତେସଂଯେୱ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେନ ପୱତ୍ତା ସଙ୍ଖାଦଯୋ ଇତରାତି।

ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିୱଚନେନ ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି, ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାପନଭୂତା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତା, ଇତରେହି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତାତି ଚେ? ନ, ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା। ସତି ହି ଉଜୁକେ ପୁରିମେ ପାଠଇଅନୁଗତେ ଅଣ୍ଣେ ଅଯମତ୍ଥୋ ଇମାଯ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ଅସିଦ୍ଧମେତଂ। ଯଦି ଚ ସତ୍ତରଥଘଟାଦିଦିସାକାଲକସିଣଅଜଟାକାସକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୱିସଯନିରୋଧସମାପତ୍ତିଆଦିପ୍ପକାରା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଏତେନେୱ ୱଚନେନ ତସ୍ସା ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ୱୁତ୍ତାତି ନ ସା ଅତ୍ଥୀତି ୱତ୍ତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସତ୍ତାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋ, ଏୱଂ ରୂପାଦୀନଂ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ପଞ୍ଞପେତବ୍ବତୋ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ତତୋ ''ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥେହି ଅୱିସିଟ୍ଠୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ଅଥାପି ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବପଞ୍ଞାପନୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖାଦିନିଦ୍ଦେସୋ, ତଥାପି ''ଏକଧମ୍ମୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ନିପତତି, ସବ୍ବଧମ୍ମା ଏକଧମ୍ମସ୍ମିଂ ନିପତନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱେ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥା ପଞ୍ଞତ୍ତିସଦ୍ଦେନେୱ ୱୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥପଦଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନାପି ସକ୍କା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବପଞ୍ଞାପନୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖାଦିନିଦ୍ଦେସୋତି ୱତ୍ତୁଂ ସଙ୍ଖାଦିସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ମରଣେନପି ତଂ ପହୀଯତି, ଯଂ ପୁରିସୋ ମମିଦନ୍ତି ମଞ୍ଞତୀ''ତି (ମହାନି। ୪୧) ଏତ୍ଥ ''ପୁରିସୋତି ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା…ପେ… ଅଭିଲାପୋ''ତି (ମହାନି। ୪୧)। ତଥା ''ମାଗଣ୍ଡିଯୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନାମଂ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା''ତିଆଦି (ମହାନି। ୭୩)। ନ ଚ ''ଅଯଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ''ତି ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣଂ ''ରୂପଂ ତିସ୍ସୋ''ତିଆଦିୱଚନଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅସିଦ୍ଧସଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥପଞ୍ଞାପନେ ସମତ୍ଥତା ସମ୍ଭୱତି, ତେସଞ୍ଚ ଅସମତ୍ଥତା। ଯଦି ହି ତେସଂ ୱିନା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥପଞ୍ଞାପନେ ଅସମତ୍ଥତା ସିଯା, ପଞ୍ଞତ୍ତିପଞ୍ଞାପନେ ଚ ଅସମତ୍ଥତାତି ତସ୍ସା ଅଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା, ତସ୍ସା ତସ୍ସାତି ଅନୱତ୍ଥାନଂ, ତତୋ ଅତ୍ଥୱିଜାନନମେୱ ନ ସିଯା, ନାପି ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣଂ ସଙ୍କେତସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱେ ''ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱା, ''ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଇଦଂ ୱଚନଂ ଜୋତକ''ନ୍ତି ୱା। ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦମତ୍ତେ ପନ ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣେ ୱଚନସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କପ୍ପନେ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱୋହାରୋ ଲୋକିଯେ ସୋତେ ପଟିହଞ୍ଞତି'' (କଥା। ୩୪୭), ''ଅଭିଜାନାସି ନୋ ତ୍ୱଂ ଆନନ୍ଦ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱରୂପଂ ନାମଧେଯ୍ୟଂ ସୁତଂ ଯଦିଦଂ ଜନୱସଭୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୮୦), ''ନାମଞ୍ଚ ସାୱେତି କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଅହଂ ଭଗୱା''ତିଆଦୀହି (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୭) ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱଚନଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ। ତସ୍ମା ପାଠଇଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅଣ୍ଣୋ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

ଯଦି ସତ୍ତାଦଯୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନ ହୋନ୍ତି, କା ପନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମାତି? ପକାସିତୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ''ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଖା…ପେ… ଅଭିଲାପୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି। ସତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅତ୍ଥିତା ନେୱ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଯେ ଚ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ ''ରୂପାଦୀନି ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ୱୁତ୍ତା, ନ ନତ୍ଥିଭାୱତୋ''ତି, ଅଯଞ୍ଚ ୱାଦୋ ହେୱତ୍ଥିକଥାଯ ପଟିସିଦ୍ଧୋ, ନ ଚ ରୂପଂ ୱେଦନା ନ ହୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ସତ୍ତାଦଯୋପି ଯଦି ଅତ୍ଥି, ରୂପାଦଯୋ ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଯସ୍ମା ପନ ଯେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତମାନେସୁ ''ସତ୍ତୋ ଇତ୍ଥୀ ରଥୋ ଘଟୋ''ତିଆଦିକା ୱିଚିତ୍ତସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସଞ୍ଞାନୁଲୋମାନି ଚ ଅଧିୱଚନାନି, ତେହି ରୂପଚକ୍ଖାଦୀହି ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତରଥାଦିସଞ୍ଞାୱଲମ୍ବିତୋ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ସତ୍ତରଥାଦିଅଭିଲାପା ''ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ଚ ତେ ''ମୁସା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ତେ ଅଭିଲାପା ''ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସୋ ଚ ୱଚନତ୍ଥୋ ସଯଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ୱଚନସ୍ସେୱ ୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୋହାରଂ ଲଭତି, ''ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥାଗହିତସଞ୍ଞାୱସେନ ପୱତ୍ତୱଚନତ୍ଥଭାୱତୋ। ''ସମ୍ମୁତିଞାଣଂ ସଚ୍ଚାରମ୍ମଣମେୱ, ନାଞ୍ଞାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି (କଥା। ୪୩୪) କଥାଯ ଚ ''ପଥୱୀକସିଣାଦି ଚୀୱରାଦି ଚ

ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚମ୍ଭୀ’’ତି ଇମିନାୱ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଯସ୍ମା ରୂପାଦୀସୁ ସନ୍ତାନେନ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ ତେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ସତ୍ତାଦିଗ୍ଗହଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ୱିଯ ରୂପାଦୀସୁ ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ଅସନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ସତ୍ତରଥାଦିଂ ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ତଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିଭାୱେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଯଂ ଖନ୍ଧସମୂହସନ୍ତାନଂ ଏକତ୍ତେନ ଗହିତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତୋ ପାପମିତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଗହଣଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ତଦୁପାଦାନଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲସଞ୍ଞାଯ ସେୱମାନସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋପି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୯) ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ କୋଚି ଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଥା ଆପୋଧାତୁଆଦୀନି ଚିତ୍ତେନ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ପଥୱୀଧାତୁ ଉପଲବ୍ଭତି, ନ ଏୱଂ ରୂପାଦଯୋ ଖନ୍ଧେ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି। ପଟିସେଧିତା ଚ ପୁଗ୍ଗଲକଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲଦିଟ୍ଠି। ୱଜିରାଯ ଚ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘କଂ ନୁ ସତ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେସି, ମାର ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ନୁ ତେ;

ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋଯଂ, ନଯିଧ ସତ୍ତୁପଲବ୍ଭତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧; ମହାନି। ୧୮୬; କଥା। ୨୩୩);

ସତ୍ତୋତି ପନ ୱଚନସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସା ଏୱମାହ –

‘‘ଯଥାପି ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରା, ହୋତି ସଦ୍ଦୋ ରଥୋ ଇତି;

ଏୱଂ ଖନ୍ଧେସୁ ସନ୍ତେସୁ, ହୋତି ସତ୍ତୋତି ସମ୍ମୁତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧; ମହାନି। ୧୮୬; କଥା। ୨୩୩);

ଯଦି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି, କଥଂ ପୁଗ୍ଗଲଗ୍ଗହଣସ୍ସ ସାରମ୍ମଣତା ସିଯାତି? ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସପି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣତୋ। ଅୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ହି ପରିକପ୍ପିତଂ ଲୋକସଞ୍ଞାତଂ ୱା ୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱା ସଭାୱଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ସାରମ୍ମଣାତି ହି ୱଚନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଞେୱ ଦୀପେତି, ନ ତେହି ଗହିତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଂ ୱାତି। ଅଯଂ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାପଟିସେଧଂ ସନ୍ଧାଯ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତାନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୧୩୧୬।ନାମକରଣଟ୍ଠେନାତି ଅଞ୍ଞଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ନାମକରଣସଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଞ୍ହି ପରସ୍ସ ନାମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ଚ ତଦପେକ୍ଖତ୍ତା ଅଞ୍ଞାପେକ୍ଖଂ ନାମକରଣନ୍ତି ନାମକରଣସଭାୱତା ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ମହାଜନସ୍ସ ଞାତୀନଂ ଗୁଣାନଞ୍ଚ ସାମଞ୍ଞନାମାଦିକାରକାନଂ ନାମଭାୱୋ ନାପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଞେହି ନାମଂ କରୀଯତି, ତସ୍ସ ଚ ନାମକରଣସଭାୱତା ନତ୍ଥୀତି ନତ୍ଥିଯେୱ ନାମଭାୱୋ, ୱେଦନାଦୀନଂ ପନ ସଭାୱସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱେଦନାଦିନାମସ୍ସ ନାମକରଣସଭାୱତୋ ନାମତା ୱୁତ୍ତା। ପଥୱୀଆଦିନିଦସ୍ସନେନ ନାମସ୍ସ ସଭାୱସିଦ୍ଧତଂଯେୱ ନିଦସ୍ସେତି, ନ ନାମଭାୱସାମଞ୍ଞଂ, ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ପନ ନାମସଦ୍ଦୋ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ପଥୱୀଆଦୀସୂତି ନ ତେସଂ ନାମଭାୱୋ। ମାତିକାଯ ଚ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ନାମତାନାପତ୍ତି ୱୁତ୍ତାୱ। ନ ହି ପଥୱୀଆଦିନାମଂ ୱିଜହିତ୍ୱା କେସାଦିନାମେହି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ୱେଦନାଦିନାମଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ନାମେନ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱୋହରିତବ୍ବେନ ପିଣ୍ଡାକାରେନ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି।

ଅଥ ୱା ରୂପଧମ୍ମା ଚକ୍ଖାଦଯୋ ରୂପାଦଯୋ ଚ ତେସଂ ପକାସକପକାସିତବ୍ବଭାୱତୋ ୱିନା ନାମେନ ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଅରୂପଧମ୍ମାତି ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ନାମାଯତ୍ତଗହଣୀଯଭାୱେନ ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋପି ନ ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱିଯ ନାମେନ ୱିନା ପାକଟୋତି ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅରୂପତାଯ ୱା ଅଞ୍ଞନାମସଭାଗତ୍ତା ସଙ୍ଗହିତୋଯଂ, ଅଞ୍ଞଫସ୍ସସଭାଗତ୍ତା ୱା। ୱଚନତ୍ଥୋପି ହି ‘‘ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ, ନାମଯତୀତି ନାମ’’ନ୍ତି ଇଧ ପଚ୍ଛିମପୁରିମାନଂ ସମ୍ଭୱତି। ରୂପଯତୀତି ୱିନାପି ନାମେନ ଅତ୍ତାନଂ ପକାସଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନାମଯତୀତି ନାମେନ ୱିନା ଅପାକଟଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ପକାସକଂ ନାମଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯତାଯାତି ସତିପି ରୂପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱେ ନ ପରମସ୍ସାସଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ ସାତିସଯଂ ତଂନାମନସଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ନିବ୍ବାନମେୱ ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୧୮।ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରୋ ନାମ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଭୱତଣ୍ହା ଚ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ସମୁଦାଚରତୀତି ସମୁଦାଚାରୋ, ୱଟ୍ଟମୂଲମେୱ ସମୁଦାଚାରୋ ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରୋ, ୱଟ୍ଟମୂଲଦସ୍ସନେନ ୱଟ୍ଟମୂଲାନଂ ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତୀତି ୱଟ୍ଟମୂଲାନଂ ସମୁଦାଚାରସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୨୦। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତାତି ଚ ଲୋକୋତି ଚ ଗହଣୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଂ ୱା ଖନ୍ଧଂ ଅତ୍ତତୋ ଗହେତ୍ୱା

ଅଜ୍ଝଞ୍ଝଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପଭୋଗଭୂତୋ ଲୋକୋତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ୱା ୱସେନ ‘‘ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ତଂ ଦ୍ୱିଧାପି ଗହିତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ନିୱିଟ୍ଠା ପରାମସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୩୨। ସହ ସିକ୍ଖିତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ସହଧମ୍ମୋ, ତତ୍ଥ ଭୱଂ ସହଧମ୍ମିକଂ। କମ୍ମତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନତୋ ଦୋୱଚସ୍ସସଦ୍ଦତୋ ଆୟ-ସଦ୍ଦଂ ଅନଜ୍ଝଞ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘‘ଦୋୱଚସ୍ସାୟ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଦୁକ୍ଖଚସ୍ସ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଆହ। ଦୋୱଚସ୍ସସ୍ସ ୱା ଅୟନଂ ପୱତ୍ତି ଦୋୱଚସ୍ସାୟଂ। ୱଚନସ୍ସ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପଟାଣିକଗହଣଂ। ଗୁଣେହି ଗରୁସୁ ଗାରୱେନ ୱସନଂ ଗରୁୱାସୋ। ଜାତିଆଦୀହି ଜେଟ୍ଠକେସୁ ପଟିସ୍ସୁଣିତବ୍ବେସୁ ୱସନଂ ସଜେଟ୍ଠକୱାସୋ। ଓୱଜ୍ଜିତବ୍ବା ୱା ଗରୁନୋ। ହିରିୟିତବ୍ବା ଜେଟ୍ଠକା। ଯାୟ ଚେତନାୟ ଦୁବ୍ବଚୋ ହୋତି, ସା ଦୋୱଚସ୍ସତା ଭୱିତୁଂ ଅରହତୀତି ‘‘ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋୟେୱା’’ତି ଆହ।

୧୩୩୩। ଦୁ-ସଦ୍ଦେନ ଯୁତ୍ତଂ ନାମଂ ଦୁନ୍ନାମଂ। ଅନୁପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସପି ଅନୁସିକ୍ଖନଂ ସେୱନାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଭଜନାତି ଉପସଙ୍କମନା’’ତି ଆହ। ସବ୍ବତୋଭାଗେନାତି କାୟୱାଚାଚିତ୍ତେହି ଆଲ୍ଲି ଚେତ୍ୱ ରହୋ ଚ।

୧୩୩୬।ୱିନୟୋତି ୱିଭଙ୍ଗଖନ୍ଧକା ୱୁତ୍ତା। ୱତ୍ଥୁୱୀତିକ୍କମତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ସହ ୱତ୍ଥୁନା ଆପତ୍ତିଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ତେନାହ ‘‘ସହ ୱତ୍ଥୁନା…ପେ… ଆପତ୍ତିକୁସଲତା ନାମା’’ତି। ସହ କମ୍ମୱାଚାଯାତି ଅବ୍ଭାନତିଣୱତ୍ଥାରକକମ୍ମୱାଚାୟ ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜି’’ନ୍ତିଆଦିକାୟ ଚ। ସହେୱ ହି କମ୍ମୱାଚାୟ ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି। ଆପତ୍ତିୟା ୱା କାରଣଂ ୱତ୍ଥୁ, ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ କାରଣଂ କମ୍ମୱାଚାତି କାରଣେନ ସହ ଫଲସ୍ସ ଜାନନୱସେନ ‘‘ସହ ୱତ୍ଥୁନା ସହ କମ୍ମୱାଚାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୩୮। ଅୟମେୱତ୍ଥୋ ସହ ପରିକମ୍ମେନାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ। ୱୁଟ୍ଠାନକପଞ୍ଞାୟାତି ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ କାରଣଭୂତାୟ ପରିକମ୍ମପଞ୍ଞାୟ।

୧୩୪୦। ଧାତୁୱିସୟା ସବ୍ବାପି ପଞ୍ଞା ଧାତୁକୁସଲତା, ତଦେକଦେସୋ ମନସିକାରକୁସଲତାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ପୁରିମପଦେପି ଉଗ୍ଗହମନସିକାରଜାନନପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ପୁରିମପଦେ ୱା ୱାଚୁଗ୍ଗତାୟ ଧାତୁପାଠଇୟା ମନସିକରଣଂ ‘‘ମନସିକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ମନସିକରୋନ୍ତୀ ଧାତୁପାଠଇୟା ଅତ୍ଥଂ ସୁଣନ୍ତୀ ଗନ୍ଥତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଧାରେନ୍ତୀ ‘‘ଅୟଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମା’’ତିଆଦିନା ସଭାୱତୋ ଅଟ୍ଠାରସେୱାତି ଗଣନତୋ ଚ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଜାନନ୍ତୀ ଚ ପଞ୍ଞା ଉଗ୍ଗହପଞ୍ଞାଦିକା ୱୁତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମପଦେ ପଞ୍ଚୱିଧାପି ସା ପଞ୍ଞା ଉଗ୍ଗହୋତି ତତୋ ଚ ପୱତ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରୋ ‘‘ଉଗ୍ଗହମନସିକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଜାନନଂ ପୱତ୍ତନମେୱ, ଯଥା ପୱତ୍ତଂ ୱା ଉଗ୍ଗହଂ, ଏୱମେୱ ପୱତ୍ତୋ ଉଗ୍ଗହୋତି ଜାନନଂ ଉଗ୍ଗହଜାନନଂ। ମନସିକାରୋପି ‘‘ଏୱଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ ଏୱଞ୍ଚ ପୱତ୍ତୋ’’ତି ଜାନନଂ ମନସିକାରଜାନନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଗ୍ଗହୋପି ହି ମନସିକାରସମ୍ପୟୋଗତୋ ମନସିକାରନିରୁତ୍ତିଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ଯୋ ଚ ମନସି କାତବ୍ବୋ, ଯୋ ଚ ମନସିକରଣୂପାୟୋ, ସବ୍ବୋ ସୋ ମନସିକାରୋତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି। ତତ୍ଥ ଚ କୋସଲ୍ଲଂ ମନସିକାରକୁସଲତାତି।

୧୩୪୨।ତୀସୁପି ୱା…ପେ… ୱଟ୍ଟତୀତି ତସ୍ସା ଚ ଉଗ୍ଗହାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ମସନଂ ପଞ୍ଞା , ସା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପଜହନତୋ। ମନସିକାରୋ ସମ୍ମସନସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ତଥେୱ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରକିଚ୍ଚଂ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ସାଧେତି। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ମସନମନସିକାରା ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା’’ତି। ଇମିନା ପନ ପଚ୍ଚୟେନ ଇଦଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱଜାନନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲତାତି ଦସ୍ସେତି।

୧୩୪୪।ଅମ୍ବବୀଜାଦୀନି ଅନୁପାଦିନ୍ନକଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱିସଭାଗା ଅନନୁରୂପା ଅନୁପ୍ପାଦକାୟେୱ ଚକ୍ଖାଦୟୋ ‘‘ୱିସଭାଗପଚ୍ଚୟା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତେହି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାନେୱ ଚ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ‘‘ୱିସଭାଗପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା’’ତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ୱିସଭାଗସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱିସଭାଗପଚ୍ଚୟୋ, ଚକ୍ଖାୟତନସ୍ସ ୱିସଭାଗେନ ସୋତାୟତନେନ ପଚ୍ଚୟେନ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱିସଭାଗପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନୋ।

୧୩୪୬। ଅଜ୍ଜୱନିଦ୍ଦେସେ ଅଜ୍ଜୱୋ ଅଜ୍ଜୱତାତି ଉଜୁତା ଉଜୁକତା ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଅଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱନିଦ୍ଦେସେସୁ ଉଜୁକତାମୁଦୁତାନିଦ୍ଦେସେହି ୱିସେସଂ ମଦ୍ଦୱନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନୀଚଚିତ୍ତତା’’ତିପଦମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ନୀଚଚିତ୍ତତା ମୁଦୁତା’’ତି ପୁନ ମୁଦୁତାୱଚନଂ ନୀଚଚିତ୍ତତାୟ ୱିସେସନତ୍ଥଂ। ଓମାନୋପି ହି ନୀଚଚିତ୍ତତା ହୋତି, ନ ପନ ମୁଦୁତାତି।

୧୩୪୮। ପରେସଂ ଦୁକ୍କଟଂ ଦୁରୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିୱିରୋଧାକରଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସେନ୍ତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ସକମନତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅବ୍ୟାପନ୍ନୋ

ସକୋ ମନୋଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱା ଚିତ୍ତପ୍ପବନ୍ଧଂ ଏକତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଉପ୍ପନ୍ନେନ ପୀତିସହଗତମନେନ ସକମନତ୍ତଂ ଆହ। ଅତ୍ତମନୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅତ୍ତମନତା। ସା ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ପୁଗ୍ଗଲଦିଟ୍ଠିନିୱାରଣତ୍ଥଂ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୪୯। କାଯୱାଚାହି କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅକରଣେନ ଅସାଦିଯିତବ୍ବସ୍ସ ସାଦିଯନେନ ଚ ମନସାପି ଆଚରତି ଏୱ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦିଭେଦନୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୩୫୦। ସଦୋସୱଣେ ରୁକ୍ଖେ ନିଯ୍ଯାସପିଣ୍ଡିଯୋ, ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକାନି ୱା ଉଟ୍ଠିତାନି ‘‘ଅଣ୍ଡକାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଫେଗ୍ଗୁରୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ କୁଥିତସ୍ସ ଅଣ୍ଡାନି ୱିଯ ଉଟ୍ଠିତା ଚୁଣ୍ଣପିଣ୍ଡିଯୋ ଗଣ୍ଠିଯୋ ୱା ‘‘ଅଣ୍ଡକାନୀ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଦୁମନାଳଂ ୱିଯ ସୋତଂ ଘଂସଯମାନା ୱିଯ ପୱିସନ୍ତୀ କକ୍କସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କୋଧେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ତସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତା କୋଧସାମନ୍ତା। ପୁରେ ସଂୱଡ୍ଢନାରୀ ପୋରୀ, ସା ୱିଯ ସୁକୁମାରା ମୁଦୁକା ୱାଚା ପୋରୀ ୱିଯାତି ପୋରୀ। ତତ୍ଥାତି ‘‘ଭାସିତା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାଯ କିରିଯାଯାତିପି ଯୋଜନା ସମ୍ଭୱତି, ତତ୍ଥ ୱାଚାଯାତି ୱା। ସଣ୍ହୱାଚତାତିଆଦିନା ତଂ ୱାଚଂ ପୱତ୍ତଯମାନଂ ଚେତନଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୩୫୧। ଆମିସାଲାଭେନ ଯଂ ଛିଦ୍ଦଂ ହୋତି, ତଂ ଆମିସାଲାଭେନ ‘‘ଛିଦ୍ଦ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେଯେୱ ହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ଆମିସଧମ୍ମାଲାଭେହି ପୱତ୍ତମାନାନି ଛିଦ୍ଦାନି ଆହ। ଗମନସଭାଗେନାତି ଗମନମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଦିସାଭାଗେନ। ସଙ୍ଗହପକ୍ଖେ ଠତ୍ୱାତି ସଙ୍ଗହଂ କରୋମିଚ୍ଚେୱ କଥେତବ୍ବଂ, ନ ଲାଭସକ୍କାରକାମତାଦୀହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ, ଇତରଂ କରଣୀଯଂ। ଅବ୍ଭାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନଂ ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୫୨।ସସମ୍ଭାରକଥାତି ଦସ୍ସନସ୍ସ କାରଣସହିତାତି ଅତ୍ଥୋ, ସସମ୍ଭାରସ୍ସ ୱା ଦସ୍ସନସ୍ସ କଥା ସସମ୍ଭାରକଥା। ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରସ୍ସ ହେତୂତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସତିକୱାଟେନ ପିଦହନତ୍ଥାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅସଂୱରସ୍ସାତି। ତଦିଦଂ ଯଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରସ୍ସ ହେତୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦିଅନ୍ୱାସ୍ସୱନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ଅସଂୱୁତଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସେୱ ହେତୁପୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଯତ୍ୱାଧିକରଣନ୍ତି ହି ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ କାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ସ ଚ କାରଣାତି? ଅସଂୱୁତସ୍ସ। କିଞ୍ଚ ଅସଂୱୁତଂ? ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରସ୍ସ ହେତୁ ଅନ୍ୱାସ୍ସୱନ୍ତି ତଦୁପଲକ୍ଖିତଂ, ତସ୍ସ ସଂୱରାଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଯୋଜନା।

ଜୱନକ୍ଖଣେ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଂ ୱାତିଆଦି ପୁନ ଅୱଚନତ୍ଥଂ ଇଧେୱ ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସଙ୍ଖାତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଯଥା କିନ୍ତିଆଦିନା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରେ ସତି ତଂସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ଘରାଦୀନଂ ଅସଂୱୁତତା ୱିଯ ଜୱନେ ଅସଂୱରେ ସତି ତଂସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ଅସଂୱୁତତାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ସଂୱରେ, ଅଞ୍ଞେସଂ ସଂୱୁତତାସାମଞ୍ଞମେୱ ନିଦସ୍ସେତି, ନ ପୁବ୍ବାପରସାମଞ୍ଞଂ ଅନ୍ତୋ ବହି ସାମଞ୍ଞଂ ୱା। ସତି ୱା ଦ୍ୱାରଭୱଙ୍ଗାଦିକେ ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଜୱନଂ ବାହିରଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରସମାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରଞ୍ଚ ଅନ୍ତୋନଗରଦ୍ୱାରସମାନଂ। ଜୱନେ ୱା ଅସଂୱରେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତତୋ ପରଂ ଦ୍ୱାରଭୱଙ୍ଗାଦୀନଂ ଅସଂୱରହେତୁଭାୱାପତ୍ତିତୋ ନଗରଦ୍ୱାରସଦିସେନ ଜୱନେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାଦିଚୋରାନଂ ଦ୍ୱାରଭୱଙ୍ଗାଦିମୂସନଂ କୁସଲଭଣ୍ଡୱିନାସନଂ କଥିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୩୫୩। ଇମିନା ଆହାରେନ ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥେନ ଅତ୍ଥିକଭାୱୋ ଇଦମତ୍ଥିକତା। ଆହାରପରିଭୋଗେ ଅସନ୍ତୁସ୍ସନାତି ଆହାରପରିଭୋଗକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତା ଅସନ୍ତୁସ୍ସନା, ଦୱତ୍ଥାଦିଅଭିଲାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ଲୋଭୋ, ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖା ଚ ମୋହୋତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ‘‘ଭୋଜନେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୩୫୪। ‘‘ସେଯ୍ଯୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତମାନୋୱ ମାନମଦୋ। ଅସଦ୍ଧମ୍ମସେୱନାସମତ୍ଥତଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତୋ ମାନୋ, ରାଗୋ ଏୱ ୱା ପୁରିସମଦୋ। ସକ୍କରସପ୍ପିଖୀରାଦୀନି ଯୋଜେତ୍ୱା ବହଲପକ୍କଂ ଭୋଜନଂ ପିଣ୍ଡରସଭୋଜନଂ, ବହଲପକ୍କଂ ୱା ମଂସରସାଦିଭୋଜନଂ। ମନ୍ଦନ୍ତି ଅପ୍ପଂ। ଠିତିଯାତି ଠିତତ୍ଥଂ। ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ‘‘କାଯଂ ଠପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଭୁଞ୍ଜତି, ତସ୍ମା ‘‘ଠପନତ୍ଥାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାତି ଇଦଂ ଖୁଦାଯ ୱିସେସନଂ ଯସ୍ସା ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଭୋଜନେନ କାତବ୍ବା, ତସ୍ସା ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ସକଲଂ ସାସନନ୍ତି ପାଳିଧମ୍ମମ୍ପି ସବ୍ବକୁସଲେପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା, ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନାତି ଏତାସଂ କୋ ୱିସେସୋ? ପୁରିମା ଯଥାପୱତ୍ତା ଜିଘଚ୍ଛାନିମିତ୍ତା ୱେଦନା। ସା ହି ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଭିଯ୍ଯୋ ପୱତ୍ତନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ପଚ୍ଛିମାପି ଖୁଦାନିମିତ୍ତାୱ ଅଙ୍ଗଦାହସୂଲାଦିୱେଦନା ଅପ୍ପୱତ୍ତା। ସା ହି ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ପୁବ୍ବେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ୱିହିଂସାନିମିତ୍ତତା ଚେତାସଂ ୱିହିଂସାଯ ୱିସେସୋ।

ଯାତ୍ରାତି ଯାପନା ୱୁତ୍ତା, ପୁବ୍ବେପି ‘‘ଯାପନାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କୋ ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ? ପୁବ୍ବେ ‘‘ଯାପନାଯାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯାପନତ୍ଥାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତା ଯାପନା ଯାତ୍ରାତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ । ଦାଯକଦେଯ୍ଯଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପମାଣଂ ଅଜାନିତ୍ୱା

ପଟିଗ୍ଗହଣଂ, ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟୱିନିପାତନଞ୍ଚ ୱା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଅଧମ୍ମିକପଟିଗ୍ଗହଣଂ, ଯେନ ୱା ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୋ ଅଧମ୍ମେନ ପରିଭୋଗୋ। ଅନୱଜ୍ଜେ ଅନିନ୍ଦିତବ୍ବେ ପଚ୍ଚଯେ ସାୱଜ୍ଜଂ ସନିନ୍ଦଂ ପରିଭୋଗେନ ଅତ୍ତାନଂ କରୋତି। ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପକତିଅଗ୍ଗିବଲାଦିଂ ଜାନିତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ମେ ଅଗରହିତବ୍ବତା ଚ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପମାଣଯୁତ୍ତଂ ଆହାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଖୋ ଇରିଯାପଥୱିହାରୋ ଫାସୁୱିହାରୋ। ଏତ୍ତକଞ୍ହି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା…ପେ… ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଇରିଯାପଥାନଂ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ ପିୱନଞ୍ଚ ଇରିଯାପଥେହି କାରଣଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ତେହି ସାଧିତଂ ୱିଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ’’ତି ଲିଖନ୍ତି, ‘‘ଭୁତ୍ୱାନା’’ତି ପନ ପାଠୋ। ପୁନପି ହି ଅପ୍ପସ୍ସେୱ ଅନୁଜାନନୱସେନ –

‘‘କପ୍ପିଯଂ ତଂ ଚେ ଛାଦେତି, ଚୀୱରଂ ଇଦମତ୍ଥିକଂ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ।

‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସ୍ସ, ଜଣ୍ଣୁକେ ନାଭିୱସ୍ସତି;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯା’’ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୪-୯୮୫) –

ଆହ।

ଭୋଜନାନିସଂସୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠହଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଭୋଜନସ୍ସ ଅଗରହିତବ୍ବତା ସୁଖୱିହାରୋ ଚ ଆନିସଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସସ୍ସ ଭୋଜନସ୍ସ ପରିମାଣସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଜାନନଂ ଯୁତ୍ତପମାଣଜାନନଂ ନାମ।

୧୩୫୬। ୱିନାସଂ ପତ୍ତିଯା ନଟ୍ଠା, ପଟିପକ୍ଖେହି ଅଭିଭୂତତ୍ତା ମୁଟ୍ଠା ଚ ସତି ଯସ୍ସ, ସୋ ନଟ୍ଠମୁଟ୍ଠସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ନଟ୍ଠମୁଟ୍ଠସ୍ସତିତା।

୧୩୬୮।ୱିସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ମଗ୍ଗଫଲସୀଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାୱାତି ଲୋକୁତ୍ତରସତିଆଦିଧମ୍ମାୱ। ସୀଲସମ୍ପଦା ପନ ରୂପାରୂପାୱଚରା ନତ୍ଥୀତି ସମ୍ମତ୍ତତୋ ଯୋଜେତବ୍ବା।

୧୩୭୩। ଭୋଗୂପକରଣେହି ସଭୋଗୋ। ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁଲୋମନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁଲୋମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସଚ୍ଚାନ’’ନ୍ତି ହି ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବେହି ପଟିୱେଧୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ୱା ଉପନିସ୍ସଯଭୂତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁଲୋମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୭୮। ‘‘ମମ ଘରଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ପୱିସଥା’’ତି ଦିୟ୍ୟମାନଂ ଧୁରଭତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ନିଚ୍ଚଭତ୍ତାଦି ୱା ଅଞ୍ଞେପି ଆଣାପେତ୍ୱା ସଯଂ ଧୁରଂ ହୁତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ଧୁରଭତ୍ତଂ।

୧୩୭୯।ପଟିୱାସେତିନାମାତି ନିୱତ୍ତେତି ନାମ ଓସକ୍କେତି ନାମ।

୧୩୮୦।ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧାତି ପୁରିମଜାତୀସୁ ସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଖନ୍ଧେ ଆହ। ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧନ୍ତି ୱଣ୍ଣାଭରଣଯାନଗାମଜନପଦାଦି। ଖଯସମଯେତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଆହ।

୧୩୮୧।ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନାତି ଅନିଗ୍ଗହିତପକ୍ଖନ୍ଦନସଙ୍ଖାତେନ ଯଥାସୁଖଂ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ।

୧୩୮୨। ଖୀଣାନଂ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ନିଟ୍ଠିତଭାୱୋ ଖୀଣନ୍ତୋ, ଖୀଣାନଂ ୱା ଆଦିକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ଖୀଣନ୍ତେ। ଏସ ନଯୋ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତେତିଆଦୀସୁ।

ଦୁକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ

ତିକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା

୧୩୮୪।ନୟମଗ୍ଗନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟାଦିନୟଗମନଂ ଅନୁଲୋମାଦିନୟଗମନଞ୍ଚ। ତମ୍ହି ହି ଏତ୍ଥ ଅନ୍ତେସୁ ନିଚ୍ଛିତେସୁ ସୁଖଂ ସମାନେନ୍ତି। ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧାରନ୍ତି ଏକୂନପଞ୍ଞାସାୟ ଏକୂନପଞ୍ଞାସାୟ ନୱସୁ ନୱସୁ ଚ ପଞ୍ହେସୁ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଂ, ତେସୁୟେୱ ଲବ୍ଭମାନାନଂ ଗଣନାନଂ ଠପନଂ ଗଣନାଚାରୋ। ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନ୍ତି ‘‘ଇମେ ନାମ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦୟୋ ଅତ୍ଥା କୁସଲାଦିକା’’ତି ଉଦ୍ଧରଣଂ। କଣ୍ଡିକଂ କଣ୍ଡିକନ୍ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡରୂପକଣ୍ଡେସୁ ୱିଭତ୍ତେ ପସଟେ ଧମ୍ମେ ‘‘ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲଂ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତିଆଦିନା ରାସିରାସିୱସେନ ସହ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଘଟଗୋଚ୍ଛକା କଣ୍ଡିକୱେୱଚନାନେୱ। ଏତ୍ଥ ପନ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲନ୍ତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ଚତୁଭୂମକାନଂ କୁସଲଫସ୍ସାଦୀନଂ କୁସଲଭାୱେ ଏକତ୍ତୂପଗମନତୋ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡରୂପକଣ୍ଡେସୁ ଚତୁଭୂମିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାତଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନାୟଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଦେସନା ଆରଦ୍ଧାତି ତତ୍ଥ ୟଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲଂ ୱିଭତ୍ତଂ ୟାୱ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ଅତ୍ଥୋ।

ୟଦିପି କୁସଲତ୍ତିକୱିତ୍ଥାରୋ ପୁବ୍ବେ ୱିଞ୍ଞାତୋ, ତଥାପି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମା ସମୟୱସେନ ଫସ୍ସାଦିସଭାୱୱସେନ ଚ ୱିଭତ୍ତା ଭିନ୍ନା ୱିଞ୍ଞାତା, ନ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଲକ୍ଖଣେ ସମାନେତ୍ୱା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ସମୟାଦିଭେଦଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସବ୍ବଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ଏକସ୍ମିଂ କୁସଲାଦିଲକ୍ଖଣେ ସମାନେତ୍ୱା ବୋଧନତ୍ଥଂ ଇଧ କୁସଲତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସୋ ପୁନ ୱିଭତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଏକୱଚନେନ କୁସଲନିଦ୍ଦେସଂ କତ୍ୱା ବହୁୱଚନେନ ନିଗମନସ୍ସ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ୟଦି ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲତ୍ତେ ଏକତ୍ତୂପଗମନଂ, କସ୍ମା ଏକୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛାପି ନ କତା? ଉଦ୍ଦେସେ କୁସଲ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଧମ୍ମୱିସେସନଭାୱତୋ ତବ୍ବିସେସନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ତେସଞ୍ଚ ଅନିଦ୍ଧାରିତସଙ୍ଖ୍ୟାୱିସେସତ୍ତା, ନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଚତୂହି ଭୂମୀହି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଞ୍ଞାତାହି କୁସଲେ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ୟୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲ’’ନ୍ତି ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ୱଚନଂ। କୁସଲପଦଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ପଧାନଂ, ତଞ୍ଚ ୱିସେସିତବ୍ବାନପେକ୍ଖଂ କୁସଲାକାରମେୱ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେ ଠିତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଏକତ୍ତମେୱ ଉପାଦାୟ ପୱତ୍ତତି, ନ ଭେଦନ୍ତି।

୧୩୮୫।ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଏତ୍ଥାପି ପଠମାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସମୟଫସ୍ସାଦିୱସେନ ଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସସହଗତଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଭାୱେ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ୟାୱ ଦ୍ୱାଦସମୋତି ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋତିଆଦୀସୁପି ୟଥାୟୋଗଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ଉପ୍ପାଦୋ, କିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି? ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ଏୱଂ ଅୱୟୱେନ ସମୁଦାୟୋପଲକ୍ଖଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଚିତ୍ତମେୱ ଉପ୍ପାଦୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନକଭାୱନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଉପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣଂ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ୱା ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭାୱୋ ପାକଟୋତି କତ୍ୱା ‘‘ଚିତ୍ତମେୱ ଉପ୍ପାଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ଭାୱା ଉପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୟଞ୍ଚତ୍ଥୋ ‘‘ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଚିତ୍ତପ୍ପଧାନୋ ନିଦ୍ଦେସୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୪୨୦।ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୂତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ମନୋଦ୍ୱାରେପି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱ ଜୱନଂ ତଦାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅନୁବନ୍ଧତି। ତଞ୍ହି ପରିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ, ୱିପାକୋ ଚ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଂ, କମ୍ମାନୁରୂପୋ ଚ ୱିପାକୋ ହୋତୀତି ପରିତ୍ତକମ୍ମୱିପାକୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣସ୍ସେୱ ଅନୁଭୱନଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ‘‘ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଦି ଏୱଂ ମହଗ୍ଗତୱିପାକୋପି ମହଗ୍ଗତାନୁଭୱନମେୱ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ, ସମାଧିପ୍ପଧାନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାୱସାରମ୍ମଣସ୍ସ ତାଦିସେନେୱ ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବତ୍ତା। ତସ୍ମା ସମାଧିସୁଖାନୁଭୱନଭୂତୋ, ସୋପି କମ୍ମାନୁରୂପତୋୟେୱ କମ୍ମାରମ୍ମଣୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କମ୍ମାନୁରୂପତୋ ଏୱ ଚ ତଦାରମ୍ମଣଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମ୍ପି ମହଗ୍ଗତଜୱନଂ ନାନୁବନ୍ଧତି। ତତୋ ଏୱ ପଟିସନ୍ଧିଆଦିଭୂତୋ କାମାୱଚରୱିପାକୋ କମ୍ମନିମିତ୍ତମ୍ପି ପରିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ନ ମହଗ୍ଗତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ୱା। ୟସ୍ମା ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି, ନ ଚ ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣୱିପାକୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ଅତ୍ଥି, ଇଧ ଚ ସବ୍ବକାମାୱଚରୱିପାକାନଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତାୱ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା କମ୍ମାନୁରୂପତୋ ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣମ୍ପି ପରିତ୍ତକମ୍ମଂ ୟଦି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି, କମ୍ମଗତିନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱ ଦେତି। ପୱତ୍ତିୱିପାକମ୍ପି ରୂପାଦିପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଖୀଣାସୱାନଂ ୱାସନାୱସେନ ସତିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତହସନଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ପରିତ୍ତେସ୍ୱେୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ଇତରେସୁ କିଲେସୱିରହେ ତାଦିସହସନପଚ୍ଚୟଭାୱାଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଖୀଣାସୱାନଂ ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଦାନାଦୀନି

ଆଦରାକରଣୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି, ନ କୋସଜ୍ଜାଦିଅକୁସଲୱସେନ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସଙ୍କୁସ୍ସୁକ୍କା ହି ତେ ଉତ୍ତମପୁରିସାତି। ତେସଂ ଆଦରାକରଣଞ୍ଚ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କତା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୪୨୧।ଅତିପଗୁଣାନନ୍ତି ୱଚନଂ ନିରାଦରସ୍ସ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିସଯଦସ୍ସନଂ, ନ ତସ୍ସେୱାତି ୱିସଯନିଯମନଂ। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସପି ହି ଅତିପଗୁଣାନଂ ୱିସଯତା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ହୋତି ଏୱ। ଯଥା ପଗୁଣଂ ଗନ୍ଥଂ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ୱାଚନାମଗ୍ଗେ ଗତେପି ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସତିମନ୍ତେନ ସଜ୍ଝାଯିତତ୍ତା, ଏୱଂ ପଗୁଣଜ୍ଝାନେସୁପି ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ ''ଅତିପଗୁଣାନ''ନ୍ତିଆଦି। କସିଣନିମିତ୍ତାଦିପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତଂ ସବ୍ବଂ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିମାହ। ତଂ ପନ ରୂପାଦଯୋ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଚ ଅତ୍ଥୋତି ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚେ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ କସିଣନିମିତ୍ତାଦି ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତତୋ ୱଚନୱୋହାରେନେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ହି ପଞ୍ଞାପନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ପନ ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନମିୱ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନାଯ ସଞ୍ଞାଯ ପରିତ୍ତାଦୀସୁ ''ଅଯଂ ନାମ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ତେ ଏୱ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତମାନାଯପି ଧମ୍ମେସ୍ୱେୱ ଅଟ୍ଠାନତୋ। ତସ୍ମା ସା ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତା। ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାତି ଇଦଂ ପନ ୱଚନଂ ଯଥାଗହିତାକାରସ୍ସ ସଞ୍ଞାୱିସଯସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯ ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତେସନ୍ତି ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଚତୁପଞ୍ଞାସଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ରୂପସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସାଯ। କେୱଲନ୍ତି ୱିନା ପରାମସନେନ। ଅନିବ୍ବୁଙ୍ଗତୱସେନାତି ଅନିଚ୍ଛଯଗମନୱସେନ, ଅନିଚ୍ଛଯଂ ୱା ଦ୍ୱେଳ୍ହକଂ ଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅନିବ୍ବୁଙ୍ଗତୋ, ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତି ''ଅନିବ୍ବୁଙ୍ଗତୱସେନ ପୱତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତା। ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିକ୍ଖିପନଂ ୱିକ୍ଖେପୋ। ଅନୱଟ୍ଠାନଂ ଅୱୂପସମୋ। ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନେ ଗୋତ୍ରଭୂତି ଗହେତ୍ୱା ''ଗୋତ୍ରଭୁକାଲେ''ତି ଆହ।

ସଦ୍ଧପାଦକଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଇଧ ସଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ସାମିଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ସଦ୍ଧେସୁ ୱା ୱିପସ୍ସନାଦୀସୁ ପାଦକଂ କାରଣଂ ସଦ୍ଧପାଦକନ୍ତି ଫଲସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଆକାସକସିଣଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦାକାସକସିଣଚତୁତ୍ଥମାହ। ତଞ୍ହି ରୂପାୱଚରଂ, ନ ଇତରନ୍ତି। କୁସଲତୋପି ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ କିରିଯତୋପୀତି ଚତୁୱୀସତିୱିଧତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ୱଚ୍ଚସ୍ସପି ପାଦକଂ ହୋତିଯେୱାତି କୁସଲଂ କିରିଯଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସଦ୍ଧପାଦକଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି କିରିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅୱଚ୍ଚପାଦକତ୍ତା ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେ ସମୋଦହତୀତି ଇଦଂ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ପାକଟଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ପରିକମ୍ମେହି ଗହେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ ରୂପକାଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସମୋଦହତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ରୂପକାଯେ ସମୋଦହତୀତି ଇଦମ୍ପି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ରୂପକାଯେ ସମୋଦହିତଂ ତଦନୁଗତିକଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନଦ୍ୱଯଂ ଅଦିସ୍ସମାନକାଯତଂ ଦିସ୍ସମାନକାଯତଞ୍ଚ ଆପାଦେତି। ଗନ୍ତୁକାମତାପରିକମ୍ମୱସେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସୁଖସଞ୍ଞାଲହୁସଞ୍ଞାଭାୱତୋ ଗମନମ୍ପି ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ ମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମାରାଦୀନଞ୍ହି ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତଜାନନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେତୋପରିଯଞାଣଲାଭୀ କସ୍ମା ସାସୱଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନିସ୍ସତୀତି। ଛିନ୍ନୱଟୁମକା ଛିନ୍ନସଂସାରୱଟ୍ଟା ବୁଦ୍ଧା। ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋପୀତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ତାୱ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଞାତେସୁ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେସୁ ଅପ୍ପମାଣଧମ୍ମେସୁ ଞାତେସୂତି ମଗ୍ଗାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତଂ ସାଧେନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ''ଅପ୍ପମାଣା ଖନ୍ଧା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ଇଚ୍ଚେୱ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୨।୫୮) ହି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନିବ୍ବାନନ୍ତି। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ଏୱ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକିଚ୍ଚେ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତସ୍ସପି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ଦିସ୍ସତି। କାମାୱଚରେନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଜାନନମାହ। ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତୀତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେହି ମଗ୍ଗଫଲେହି କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଭୂତେହି ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି।

୧୪୨୯।ଅସହଜାତତ୍ତାତି ଅସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମେହି ସହଜାତତା ସମ୍ପଯୋଗତୋ ଅଞ୍ଞା ଅତ୍ଥୀତି। ''ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାରମ୍ମଣକାଲେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣକାଲେପି ପନ ଗରୁଂ ଅକରଣେ ମଗ୍ଗାଧିପତିଭାୱେନ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ଯୋଜେତବ୍ବା।

୧୪୩୩।ନିଯୋଗାତି ନିଯୋଗତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ''ନିଯମେନା''ତି ଆହ, ନିଯୋଗୱନ୍ତୋ ୱା ନିଯୋଗା, ନିଯତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ହି ବୋଧିତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଏକନ୍ତେନ ଅନାଗତାରମ୍ମଣୋ କୋଚି ନତ୍ଥୀତି।

୧୪୩୪।କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ପନ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଭାୱଞ୍ଚ

ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱକ୍ଖତି। ତସ୍ମା ଇଦଂ ମନୋଦ୍ୱାରଚୁତିୟଂ ଅତୀତକମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଗତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସତଦାରମ୍ମଣାୟ ଚୁତିୟା ପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୱସିଟ୍ଠାୟୁକେ ଗତିନିମିତ୍ତେ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପୱତ୍ତାୟ ଚତ୍ତାରି ଭୱଙ୍ଗାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନି, ଇତରତ୍ଥ ଚ ଛ ସନ୍ଧାୟାହ ''ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗକାଲେ ଚା''ତି। ଯଦା ହି ଗତିନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଜୱନେ ପୱତ୍ତେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଏୱ ତଦାରମ୍ମଣେ ଚୁତି ହୋତି ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରସତ୍ତସ୍ସ ୱିୟ କାମଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ତଦା ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପରାନି ଛ ଭୱଙ୍ଗାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତେହି ଅସ୍ସାଦନାଦୀନି ସପରାମାସାନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ପଣ୍ଣତ୍ତିନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ଜୱନାନଂ ପୁରେଚାରିକକାଲେତି ୟେସଂ ପୁରେଚାରିକକାଲେ ଏକନ୍ତେନ ଆୱଜ୍ଜନାୟ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ନୱତ୍ତବ୍ବତା, ତେସଂ ୱସେନ ନୟଂ ଦସ୍ସେତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନମ୍ପି ଜୱନାନଂ ପୁରେଚାରିକକାଲେ ସା ତଥା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ପନ ଏକନ୍ତେନ ମଗ୍ଗଫଲୱୀଥୀସୁ ତସ୍ସା ଅନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା।

ଇମେ ଗନ୍ଧାତି ନନୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଗନ୍ଧା ଗହିତା, କଥଂ ଏତ୍ଥ ଅନାଗତାରମ୍ମଣତା ହୋତୀତି? ''ଅଟ୍ଠାରସୱସ୍ସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସସତାନି ମା ସୁସ୍ସିଂସୂ''ତି ପୱତ୍ତିତୋ, ଅନାଗତେ ମା ସୁସ୍ସିଂ ସୂତି ହି ଅନାଗତଂ ଗନ୍ଧଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଚିତ୍ତୱସେନ କାୟଂ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ଅଭିମୁଖୀଭୂତଂ ତଦା ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ କାୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ଅତ୍ତନୋ କାୟସ୍ସ ଦୀଘରସ୍ସାଣୁଥୂଲନୀଲାଦିଭାୱାପାଦନୱସେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ପାଟିହାରିୟସ୍ସ କରଣେ ୟୋଜେତବ୍ବଂ । ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପୱତ୍ତା ରୂପସନ୍ତତିଅରୂପସନ୍ତତିୱାରା ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିପରିତ୍ତସଭାୱୌତୁଆଦିସମୁଟ୍ଠାନା ୱା ''ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଉଭୟମେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋନ୍ତଂ ଏତଂ ଉଭୟଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂହୀରତୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାହି ଆକଡ୍ଢୀୟତି।

କେଚୀତି ଅଭୟଗିରିୱାସିନୋତି ୱଦନ୍ତି, ତେ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ''ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ତଥା ୟେ ''ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ୱତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ''ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି ୱଚନଂ ନ ସମେତି। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ଖଣଦ୍ୱୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପରଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମାତି। ଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଏକଦେସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ, ଏକଦେସଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ଆପଜ୍ଜତି। ୟଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ରାସିୱସେନ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ''ତି, ଏତ୍ଥ ଚ ମହାଜନୋ ଅତ୍ତନା ପରେ ଅନେକେ ପୁଗ୍ଗଲାତି ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ଆୱଜ୍ଜନପ୍ପୱତ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟା। ଅଥାପି ପରସ୍ସାତି ମହାଜନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ, ତଥାପି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ୱା ଚିତ୍ତରାସିଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ଅୟୁତ୍ତଂ। ନ ହି ରାସିଆୱଜ୍ଜନଂ ଏକଦେସାୱଜ୍ଜନଂ ହୋତୀତି। ତସ୍ମା ତେହି ''ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ''ତିଆଦି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ୟଂ ପନ ତେ ୱଦନ୍ତି ''ୟସ୍ମା ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି, ତତ୍ଥାୟଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ସିୟା – ଚେତୋପରିୟଞାଣଲାଭୀ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଞାତୁକାମୋ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ''ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମୀ''ତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ସାମଞ୍ଞେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ପରିକମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରା ଚେତୋପରିୟଞାଣେନ ପରଚିତ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି ୱିଭାୱେତି ରୂପଂ ୱିୟ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା। ତତୋ ପରଂ ପନ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ସରାଗାଦିୱୱତ୍ଥାନଂ ହୋତି ନୀଲାଦିୱୱତ୍ଥାନଂ ୱିୟ। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠହଦୟୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଅଭିମୁଖୀଭୂତସ୍ସ ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜୟମାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅଭିମୁଖୀଭୂତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜେତି। ପରିକମ୍ମାନି ଚ ତଂ ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଜାନନପରିକମ୍ମାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ତେନ ସହ ଏକକ୍ଖଣେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ସନ୍ତାନସ୍ସ ସନ୍ତାନଗ୍ଗହଣତୋ ଏକତ୍ତୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ଚିତ୍ତନ୍ତେୱ ପୱତ୍ତାନି, ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତମେୱ, ୟଂ ଚେତୋପରିୟଞାଣେନ ୱିଭାୱିତଂ, ତସ୍ମା ସମାନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନ ଅନିଟ୍ଠେ ମଗ୍ଗଫଲୱୀଥିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଠାନେ ନାନାରମ୍ମଣତା ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପରିକମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତୋପରିୟଞାଣସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅତୀତତ୍ତିକୋ ଚ ଏୱଂ ଅଭିନ୍ନୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଇଧ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅତୀତାନାଗତାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତା ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତଥା ଚ ସତି ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ଚ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ପୁରିମା ପୁରିମା ଅତୀତା ଖନ୍ଧା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତର…ପେ… ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସା''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୫) ପନ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସ୍ୱେୱ ଅନନ୍ତରାତୀତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅତୀତାତି ୱିଞ୍ଞାୟନ୍ତି, ନ ଚ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାୟ ଆଗତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦସ୍ସ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦତ୍ଥତା କତ୍ଥଚି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ତେହି ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚେତୋପରିୟଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ୟଦା ପନ ''ୟଂ ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତଂ, ତଂ ଜାନାମି। ୟଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ''ତି ୱା ଆଭୋଗଂ କତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନାଦୀନି କରୋତି, ତଦା ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମାନି ଚେତୋପରିୟଞାଣଞ୍ଚ ଅତୀତାନାଗତାରମ୍ମଣାନେୱ ହୋନ୍ତି

ଆୱଜ୍ଜନେନେୱ ୱିଭାଗସ୍ସ କତତ୍ତା।

ଯେ ପନ "ଇଦ୍ଧିମା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ ଆୱଜ୍ଜେତି, ଆୱଜ୍ଜନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତେନେୱ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି। ଯେସଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ସେସାନି କାମାୱଚରାନି, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଦେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଚ ତାନି ନାନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ଅଦ୍ଧାୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା"ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ "ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣଭାୱେପି ନାନାରମ୍ମଣତ୍ତାଭାୱୋ ୱିଯ ଏକଦ୍ୱିତିଚତୁପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାନାଗତେସୁପି ଚିତ୍ତେସୁ ଆୱଜ୍ଜିତେସୁ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣଭାୱେପି ନାନାରମ୍ମଣତା ନ ସିଯା, ତେନ ଚତୁପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାନାଗତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣପରିକମ୍ମାନନ୍ତରଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ସିଦ୍ଧ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ୱାଦୋ "ଅନାଗତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଇମେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା ଗଣନାଯ ଚ "ଆସେୱନେ ତୀଣୀ"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ସିଜ୍ଝତି। ନ ହି କୁସଲକିରିଯମହଗ୍ଗତଂ ଅନାସେୱନଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ଏତସ୍ସ ଚ ୱାଦସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱୋ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନିରୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣତାୱଚନସ୍ସ ନ ସିଜ୍ଝତି, ଯଂ ପଶ୍ସତି ଯଂ ପସ୍ସିସ୍ସତୀତି ୱା ୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା ଗହଣେ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଅନାଗତଗ୍ଗହଣଭାୱଂ, ତଦଭାୱା ଜୱନାନମ୍ପି ୱତ୍ତମାନଗ୍ଗହଣାଭାୱଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯେୱ ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତଦା ହି ଭୱଙ୍ଗଚଲନାନନ୍ତରଂ ଅଭିମୁଖୀଭୂତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ଆୱଜ୍ଜନା ପୱତ୍ତତୀତି। ଜାନନଚିତ୍ତସ୍ସପି ୱତ୍ତମାନାରମ୍ମଣଭାୱେ ଆୱଜ୍ଜନଜାନନଚିତ୍ତାନଂ ସହଟ୍ଠାନଦୋସାପତ୍ତିଯା ରାସିଏକଦେସାୱଜ୍ଜନପଟିୱେଧେ ସମ୍ମୁସମ୍ମତ୍ତାୱଜ୍ଜନଜାନନେ ଚ ଅନିଟ୍ଠେ ଠାନେ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ନାନାରମ୍ମଣଭାୱଦୋସାପତ୍ତିଯା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ "ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀ"ତି, ତଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାନାପତ୍ତିକାଲୱସେନେୱ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା ନାନାରମ୍ମଣତାଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ୱତ୍ତମାନତଂ ନିରୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି, ତମ୍ପି ୱଚନଂ ପୁରିମୱାଦିନୋ ନାନୁଜାନେଯ୍ୟୁଂ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସତି ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଞ୍ଞପଦସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୱିଧାନତୋ "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ଆୱଜ୍ଜନା ଅତୀତାରମ୍ମଣାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

କସ୍ମା ପନେୱଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ୱିଚାରିତା, ନନୁ "ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅନାଗତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଏତେସଂ ୱିଭଙ୍ଗେସୁ "ଅତୀତା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୨), "ଅନାଗତା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୭।୩-୪), ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଚ "ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଖନ୍ଧା, ଉପ୍ପାଦିନୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ୱା "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସା"ତି ଏତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨। ୧୮।୩), ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଚ "ଉପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୭।୨) ଏତ୍ତକସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତେ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତୀ"ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଦି ହି ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ପୁରିମେସୁ ୱିଯ ଇତରେସୁ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯାତି? ସଚ୍ଚଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ନଯଦସ୍ସନୱସେନ ପନେତଂ ସଂଖିତ୍ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଯ ପାଠଇଯା ୱିଞ୍ଞାଯତି। "ଅତୀତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୨୦), ଅନାଗତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସା"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୨୨) ଏତେସଞ୍ହି ୱିଭଙ୍ଗେସୁ "ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି। ଅତୀତାରମ୍ମଣା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୨୨), "ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଅନାଗତାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ...ପେ... ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୨୧) ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି। ତେନେୱାଯଂ ୱିଚାରଣା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତେସନ୍ତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଞାଣେସୂତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। କୁସଲା ଖନ୍ଧାତି ଇଦ୍ଧିୱିଧପୁବ୍ବେନିୱାସାନାଗତଂସଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖୋ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ, ନ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖୋତି। ତେସଂ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣଭାୱସ୍ସ ଅସାଧକୋତି ଚେ? ନ, ଅଞ୍ଞତ୍ର "ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିଚାରୋ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୬।୭୨) "ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିତକ୍କୋ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୬।୬୯) ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖୋପି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିତୋ। ଏୱମପି ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ

‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିଚାରୋ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚତୁକ୍କନ୍ଧାରମ୍ମଣତା ନ ସିଜ୍ଝତୀତି? ନ, ତସ୍ସ ଅୱଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞକାରଣତ୍ତା। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣେନ ହି କମ୍ମସଂସଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା କମ୍ମୱସେନ ଗୟ୍ହନ୍ତି। ତଞ୍ହି ଯଥା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ପୁରିମପରିକମ୍ମୱସେନ ସୱିତକ୍କାଦିୱିଭାଗଂ ସରାଗାଦିୱିଭାଗଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତି, ନ ଏୱଂ ସୱିଭାଗଂ ୱିଭାୱେତି, କମ୍ମୱସେନେୱ ପନ ସମୁଦାୟଂ ୱିଭାୱେତୀତି ‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିଚାରୋ ଚା’’ତିଆଦିକେ ୱିଭାଗକରଣେ ତଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚତୁକ୍କନ୍ଧାନାରମ୍ମଣତୋତି। ଇଦଂ ପନ ଅୱଚନସ୍ସ କାରଣନ୍ତି। କେଚି ତଥାପି ‘‘ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସା’’ତି ପଠନ୍ତି ଏୱ। ନ ହି ତଂ କୁସଲାକୁସଲୱିଭାଗଂ ୱିଯ ସୱିତକ୍କାଦିୱିଭାଗଂ କମ୍ମଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ। ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତଭାୱୱିଭାୱନମ୍ପି ହି ଲୋଭାଦିଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗୱିସେସୱିଭାୱନଂ ହୋତୀତି।

୧୪୩୫।ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତପରିଯାଯସ୍ସଅଭାୱେନାତି ସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା କେନଚି ପରିଯାଯେନ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅହୋନ୍ତଂ ସବ୍ବଥା ବହିଦ୍ଧାଭାୱେନେୱ ‘‘ଏକନ୍ତବହିଦ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାପି ଅହୋନ୍ତଂ କସିଣାଦି ୱିଯ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତମତ୍ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ଏୱ ହି କସିଣାଦିଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମଭୂତୋ ଚ କୋଚି ଭାୱୋ ନ ହୋତୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନାଦି ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ‘‘ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ୱଚନତୋତି ଏତେହି କାରଣେହି ପକାସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ତନ୍ତି ‘‘ଏତଞ୍ହି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱଦତି। ଯୋ ପନାଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ଏକମ୍ପି ଇଧ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ତେନ ସହେକାରମ୍ମଣତମ୍ପି ସନ୍ଧାଯ କାମାୱଚରକୁସଲାଦୀନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣତାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧାପି ତେସଂ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଭାୱଂ ଦୀପେତୀତି କତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତେ ତାନିପି ୱୁତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତାନୀ’’ତି, ତମଞ୍ଞେ ନାନୁଜାନନ୍ତି। ନ ହି ଇଦିସଂ ଲେସୱଚନଂ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା, ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ଯେସଂ ସମାନାରମ୍ମଣାନଂ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣତା ନୱତ୍ତବ୍ବତା ଚ ୱୁତ୍ତା। ପୁନ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ତେସୁ ଏକମେୱ ୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତଥା ୱେଦନାତ୍ତିକେ ସମାନୱେଦନାନଂ ଯେସଂ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଏକମେୱ ପୀତିତ୍ତିକେ ସୁଖସହଗତନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଏୱଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଲେସେନ ପନ ୱିନା ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରସ୍ସ କତତ୍ତା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ୱିଯ କାମାୱଚରକୁସଲାଦୀନମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ନୱତ୍ତବ୍ବତାଯ ସତି ତାନିପି ନୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ନ ପନ ୱୁତ୍ତାନି। ତସ୍ମା ଅଭାୱନାସାମଞ୍ଞେପି ଯାଯ ଅଭାୱନାନିଟ୍ଠୱତ୍ତିଯା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ଜାତଂ, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଯା ଅଭାୱେନ ତାନି ନୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ନ ୱୁତ୍ତାନି। ଗହଣୱିସେସନିସ୍ସିତାନେୱ ହି କସିଣାଦୀନି ସଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାନୀତି ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ବହିଦ୍ଧାଗହଣୱସେନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ପନ ନ ବହିଦ୍ଧାଗହଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି, ନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତଗ୍ଗହଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି ନୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ପନ ଗହଣାକାରେନ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ପୱତ୍ତତି। ଯଦି ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ତମ୍ପି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନମେୱ ଭୱେଯ୍ୟ। ଯଥା ହି କିଲେସାନଂ ଗୋଚରଂ ପୱତ୍ତିୱିସେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଜାନନ୍ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ନ ଯଥା ତେ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତଥା ଗଣ୍ହାତି ତସ୍ସପି କିଲେସଭାୱାପତ୍ତିତୋ, ଏୱଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତନାକାରଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ଜାନନ୍ତଂ ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନମିୱ ନ ଗଣ୍ହାତି , କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି। ତେନ କାମାୱଚରକୁସଲାନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ନ ୱୁତ୍ତାତି। ଅଯଂ ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ୱିସଯଭୂତୋ ଅପଗମୋ ନାମ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ୱିପାକଂ ପନ ନ କସ୍ସଚି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ୱିପାକଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ୱିପାକାଦୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନେସୁ ନ କସ୍ସଚି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତଥା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଞ୍ଚ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ। ଯଥା ହି ୱିପାକତ୍ତିକେ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମନେୱୱିପାକନୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମମୂଲକେସୁ ପଞ୍ହେସୁ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକୁସଲଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନକୁସଲଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକୁସଲସ୍ସ, ତଥା ୱିପାକସ୍ସ କିରିଯସ୍ସ। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକିରିଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନକିରିଯସ୍ସ। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନକିରିଯଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକିରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୬, ୪୧୦) ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତଥା ୱିପାକଧମ୍ମମୂଲକେସୁ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୱିପାକା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱିପାକକୁସଲକିରିଯାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ୱିପାକତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନୀହାରାସମ୍ଭୱତୋତି ୱିପାକଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅଭିନୀହାରାସମ୍ଭୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପାକସ୍ସ ହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ନତ୍ଥି ଅଭିନୀହାରୋତି।

ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀନୀତି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ‘‘ଖନ୍ଧା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରୂପଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ଗୟ୍ହମାନଂ ଅହନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗଣ୍ହାତି। ଏସ ନଯୋ ପରେସଂ ଖନ୍ଧାଦିଗ୍ଗହଣେ ଚ। ପୁନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ କସିଣୱିହାରାଦିଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପାଦାଯପଞ୍ଞତ୍ତିମାହ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱା

ଅହଂ ପରଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିଗ୍ଗହଣେ ସବ୍ବଂ ଉପାଦାୟପଞ୍ଞତ୍ତିଂ। କମ୍ମାଦୀସୁ କମ୍ମଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଉଭୟଂ, ଗତିନିମିତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନୋ ସରୀରେ ଏୱ କିମି ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ ଗତିନିମିତ୍ତମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସିୟା। ମଲ୍ଲିକାୟ କୁମ୍ମାସଂ ଦଦମାନାୟ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନଲାଭଂ, ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଗତସ୍ସ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ, ସୁମନମାଲାକାରସ୍ସ ଚ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିନା ପୂଜେନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସଚ୍ଛିକିରିୟଂ ନିସ୍ସାୟ ଭଗୱା ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସି।

ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ଓକାସଂ ଲଭନ୍ତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ଅଲଦ୍ଧୋକାସାନି ନୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି, ଇଧ ପନ ନୱତ୍ତବ୍ବାନି ନ ହୋନ୍ତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣତଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତାନି ହି ପଞ୍ଚ ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକାକାସାଲୋକକସିଣଚତୁତ୍ଥାନଂ କସିଣାରମ୍ମଣତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣତ୍ତା, ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନୀତି। ସକାୟଚିତ୍ତାନନ୍ତି ସକକାୟଚିତ୍ତାନଂ, ତେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ରୂପସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତୀନ’’ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଆହରିତବ୍ବଂ, ନୟଦସ୍ସନଂ ୱା ଏତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଈଦିସେ ହି କାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି।

ତିକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା

୧୪୭୩।ମାନୋ…ପେ… ଏକଧାୱାତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପକାରଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ମାନୋ କାମରାଗାୱିଜ୍ଜାସଞ୍ଞୋଜନେହି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦ୍ୱିଧାତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିୟା। ଏସ ନୟୋ ଭୱରାଗାଦୀସୁ। ତଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଏତ୍ଥ ତଥାତି ଏତସ୍ସ ଏକଧାୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫୧୧।ସସଙ୍ଖାରିକେସୂତି ଇଦଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣସ୍ସ ତୀହି ନୀୱରଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ନିୟମତୋ ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ତେହି ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅନିୟତତ୍ତା। ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ସବ୍ବାକୁସଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଦ୍ୱେ, ଅଞ୍ଞେସୁ ଥିନମିଦ୍ଧକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିରହେ ତୀଣି ହେଟ୍ଠିମନ୍ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱେ ତୀଣୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ତକାନଂ ପନ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ ନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି, ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ତେସଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦ୍ୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ପି ପୱତ୍ତିୟଂ ଅୟମତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି ଏୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ତୀଣୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେ ତୀଣୀତି ଚ ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱାତି ଅନିୟମନିଦ୍ଦେସୋତି ଚତ୍ତାରି ୱା ପଞ୍ଚ ୱାତିପି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଯତ୍ଥ ସହୁପ୍ପତ୍ତି, ତତ୍ଥ ନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଏତସ୍ସ ୱା ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦସ୍ସନମେତନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଚାୟମତ୍ଥୋ ସାଧିତୋ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ଚ ‘‘ଦ୍ୱେ ତୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନୱସେନ ହି କିଲେସା ଚେୱ କିଲେସସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚ ୱୁତ୍ତା, ନ ସବ୍ବେସଂ ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ସରୂପେନ ଦସ୍ସନୱସେନାତି।

ଯଦି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ସବ୍ବାକୁସଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି? ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ନୀୱରଣେସୁ ଅଞ୍ଞନୀୱରଣରହିତସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ୱିସୟୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଛଟ୍ଠଂ ପନ ନୀୱରଣଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଇତରେହି ସହଗତନ୍ତି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞନୀୱରଣରହିତସ୍ସ ନ କୋଚି ୱିସୟୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ତନା ସହଗତେହି ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନାଭାୱା ତଦୁପଲକ୍ଖିତସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାୱା ଚ ନତ୍ଥେୱ ୱିସୟୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ‘‘ତଂ ସବ୍ବାକୁସଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ପନ ୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସେସଧମ୍ମାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନୁୱତ୍ତନଭାୱେନ ତଦୁପଲକ୍ଖିତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ୱିସୟୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବାକୁସଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ସାମଞ୍ଞେନ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣ’’ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱାପି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟୱିସେସେନ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଆହ। ଏୱଞ୍ଚ ପକାସନଂ ୱିସୟୱିସେସେସୁ ଲୋଭଦୋମନସ୍ସସହଗତସସଙ୍ଖାରିକୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେସୁ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ତେସଂ ବ୍ୟାପକଭାୱେନ ଛଟ୍ଠଂ ପକାସେତୁଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କେଚି ପନ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେତି ସାମଞ୍ଞେନ ସବ୍ବଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚ’ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ତେନ ସହଗତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ ନ ବହୁମତୋ ଦ୍ୱାଦସମଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱିୟ ସବ୍ବାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ଅନୁପଲକ୍ଖିତତ୍ତା, ସତି ଚ ଉପଲକ୍ଖିତତ୍ତେ ‘‘ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତେସୂ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଅଞ୍ଞେସଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଦ୍ୱାଦସସୁ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେସୂ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନୁପଲକ୍ଖିତତ୍ତା ପନ ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ୱିୟ ଇଦମ୍ପି ‘‘ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ପନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ୱିୟ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଞ୍ଚ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ‘‘କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣେନ ନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା

ଅଧିପ୍ପାୟୋ ମଗ୍ଗିତବ୍ବୋତି।

କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ଲୋଭାଦୀନି ଦସ କିଲେସଓ୍ଥୂନି ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଇଧେଓ ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତାନି। ତସ୍ମା ଇଧେଓ ଓ୍ତୁଉସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକିଲେସସ୍ସ ଅଉନା ସହ ଓ୍ତୁଉେହି କିଲେସେହି ରହିତସ୍ସ ଓ୍ିସଯଓ୍ିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଓ୍ିସଯଓ୍ିସେସେନ ପକାସନଂ ଅକତ୍ୱା ''ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅହିରିକଞ୍ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଓ୍ତୁତ୍ତଂ। କିଲେସା ଚେଓ ସଂକିଲିଟ୍ଠପଦନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ସଂକିଲିଟ୍ଠପଦଂ କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦେନ ଅସମାନତ୍ଥଂ କେଓ୍ଲଂ ମଲେନ ଉପତାପିତତଂ ଓ୍ିବାଧିତତଞ୍ଚ ଦୀପେତି , ତସ୍ମା କିଲେସା ଚେଓ କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦନିଦ୍ଦେସେନ ସମାନଂ ନିଦ୍ଦେସଂ ଅକତ୍ୱା ''ତେଓ କିଲେସା କିଲେସା ଚେଓ ସଂକିଲିଟ୍ଠା ଚା''ତି ଓ୍ତୁତ୍ତଂ।

୧୫୭୭।ଦ୍ୱେ ତଯୋ କିଲେସାତି ଏତ୍ଥ ''ଦ୍ୱେ ତଯୋତି ହେତୁଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁ ଓ୍ତୁତ୍ତାଧିକାରଓ୍ସେନ ରୁଳ୍ହିଯା ଓ୍ତୁତ୍ତ''ନ୍ତି କେଚି ଓ୍ଦନ୍ତି। ଯଦି ଅତ୍ଥଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ରୁଳ୍ହିଯା ଓ୍ତୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁ, ଗନ୍ଥଗୋଚ୍ଛକେ ଚ ''ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଗନ୍ଥା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଓ୍ତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଯଞ୍ଚ ଓ୍ଦନ୍ତି ''ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଅଞ୍ଞେହି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭଓ୍ତୋ ଏକତୋ-ସଦ୍ଦୋ କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ସାତ୍ଥକୋ, ନ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁ ତେନ ଓ୍ିନାପି ଅଧିପ୍ପାଯଓ୍ିଜାନନତୋ''ତି, ତମ୍ପି ନ, ହେତୁଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁପି ନାନାଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ହେତୂ ଚେଓ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିଗ୍ଗହଣନିଓ୍ାରଣତ୍ଥତ୍ତା ଏକତୋ-ସଦ୍ଦସ୍ସ, ତସ୍ମା ରୁଳ୍ହୀଅନତ୍ଥକଥାରୋପନଞ୍ଚ ଓ୍ଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯଥାଓ୍ତୁତ୍ତେନେଓ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଓ୍େଦିତବ୍ବୋତି। ଲୋଭୋ ଛଧାତିଆଦିନା ଲୋଭପଟିଘମୋହାନଂ ଅଞ୍ଞେହି ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନେନେଓ ତେସମ୍ପି ଲୋଭାଦୀହି ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍େଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଓ୍ାତି।

ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଓ୍ଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତ୍ତାରି ଚ ସହସ୍ସାନି, ପୁନ ତୀଣି ସତାନି ଚ;

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଏତେ, ପଦା ଲୀନତ୍ଥଜୋତକା।

ଧମ୍ମମିତ୍ତୋତି ନାମେନ, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଭିଯାଚିତୋ;

ଆନନ୍ଦୋଇତି ନାମେନ, କତା ଗନ୍ଥା ସୁବୁଦ୍ଧିନାତି।

ଇତି ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଲୀନତ୍ଥପଦଓ୍ଣ୍ଣନା

ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ-ମୂଲଟୀକା ସମତ୍ତା।